

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Кравець Михайло Володимирович

УДК 378.147: 351.74 – 051] (477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ДО КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАСАДАХ
КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ**

13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ М. В. Кравець.

Науковий керівник – Розсоха Антоніна Павлівна, кандидат педагогічних
наук, професор

АНОТАЦІЯ

Кравець М. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», Переяслав, 2021.

Дисертацію присвячено дослідженню актуальної проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу, розроблено, теоретично обґрунтовано зміст, форми, методи, експериментально перевірено модель та педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше на основі наукової джерелознавчої бази здійснено комплексне дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу; визначено сутність поняття «підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності» (педагогічний процес, що ґрунтується на створенні необхідних педагогічних умов для оволодіння професійними знаннями, вміннями і навичками організації краєзнавчої діяльності, спрямованої на формування культурознавчого, екологічного, пізнавального і громадянського мислення); охарактеризовано педагогічні умови процесу підготовки майбутніх учителів

фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу (стимулювання позитивної мотивації майбутніх учителів фізичної культури до засвоєння змісту навчального матеріалу з організації краєзнавчої діяльності; удосконалення змісту навчального матеріалу дисциплін циклу загальної (фундаментальної) і професійної (науково-предметної) підготовки з питань організації краєзнавчої діяльності; визначення форм, методів і засобів навчання, що сприяють організації краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу; набуття майбутніми вчителями фізичної культури досвіду краєзнавчої діяльності під час навчальних і педагогічних практик); розроблено та апробовано модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу; уточнено сутність понять «підготовка майбутніх учителів фізичної культури», «краєзнавча діяльність», «компетентнісний підхід», «краєзнавча компетентність майбутніх учителів фізичної культури»; компонентний склад досліджуваної дефініції (мотиваційний, когнітивний і діяльнісний складники); подальшого розвитку набули зміст, форми, методи та технології підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці та впровадженні навчальної програми авторського спецкурсу «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації краєзнавчої діяльності». Результати дослідження можуть бути використані в розробці навчально-методичних посібників, для організації позакласної та позашкільної краєзнавчої роботи з учнями, у створенні програм навчальних дисциплін, спецкурсів і спецсемінарів для закладів вищої освіти у підготовці майбутніх учителів фізичної культури, у розробці професіограми організатора краєзнавчої діяльності в закладах загальної середньої освіти.

Матеріали наукового дослідження можуть бути використані під час викладання курсів, що пов'язані з краєзнавчою підготовкою: «Педагогіка», «Педагогічне краєзнавство», «Методика педагогічних досліджень», «Історія

педагогіки», «Організація краєзнавчо-туристської діяльності»; у роботі студентських гуртків, кураторів академічних груп та ін.

Визначено критерії сформованості краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури та їх показники: мотиваційно-ціннісний (емоційно-вольова сфера майбутніх учителів фізичної культури, прагнення здобувати краєзнавчі знання, що позначається на стимулах, інтересах, які орієнтовані на навчання і подальшу професійну діяльність у закладах загальної середньої освіти), когнітивно-знаннєвий (знання природи рідного краю та усіх її елементів, біогеоценозів і ландшафтів, природних процесів, обумовлених людською діяльністю; знання історичного минулого, економічного культурного і духовного життя рідного краю; знання краєзнавчої термінології, орієнтування в традиційних і нових методах краєзнавчих досліджень); діяльнісно-практичний (вміння відбирати, аналізувати, синтезувати, порівнювати, узагальнювати теоретичні краєзнавчі відомості, самостійно здобувати знання про способи й методи самостійної краєзнавчої діяльності, застосовувати інноваційні технології, робити висновки). На основі визначених критеріїв та показників схарактеризовано рівні сформованості краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури: високий, середній та низький.

Визначено й охарактеризовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу: стимулювання позитивної мотивації майбутніх учителів фізичної культури до засвоєння змісту навчального матеріалу з організації краєзнавчої діяльності; удосконалення змісту навчального матеріалу дисциплін циклу загальної (фундаментальної) і професійної (науково-предметної) підготовки з питань організації краєзнавчої діяльності; визначення форм, методів і засобів навчання, що сприяють організації краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу; набуття майбутніми вчителями фізичної культури досвіду краєзнавчої діяльності під час навчальних і педагогічних практик.

Реалізація педагогічних умов здійснювалася через: оновлення змісту фахових дисциплін краєзнавчим матеріалом, використання інноваційних технологій, впровадження авторського спецкурсу, проходження педагогічних практик, організацію туристсько-краєзнавчої діяльності.

Розроблено модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу, яка охоплює такі компоненти: мотиваційний (мета, завдання), когнітивний (зміст, форми, методи, технології), діяльнісний (рівні, результат). Основні складники моделі взаємодіють через механізми зворотного зв'язку. Встановлено, що процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу реалізується через комплексне застосування взаємопов'язаних методологічних підходів: системного, діяльнісного, інтегративного, компетентнісного, культурологічного. Модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури розглядається як складна, динамічна система, що реалізується поетапно (підготовчий, базовий, підсумковий етапи) у процесі фахової підготовки. Результати експериментальної роботи підтвердили, що обґрунтовані педагогічні умови та модель забезпечують ефективність формування краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

Ключові слова: краєзнавча діяльність, компетентнісний підхід, педагогічні умови, підготовка майбутніх учителів, модель, вчителі фізичної культури, краєзнавча компетентність, заклад вищої освіти.

ABSTRACT

Kravets M. V. Training of future physical education teachers for local lore activities on the basis of the competence approach. – On the rights of a manuscript.

Thesis for the Candidate Degree in Pedagogy by speciality 13.00.04 – theory and methodology of professional education. – State higher educational institution «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University», Pereiaslav, 2021.

The research deals with the urgent problem of training of future physical education teachers for local lore activities on the basis of the competence approach; the content, forms, methods have been elaborated and theoretically substantiated; the model and pedagogical conditions of future physical education teachers' training for local lore activities on the basis of the competence approach are experimentally tested.

The aim of the research presupposes the theoretical substantiation and experimental verification of the pedagogical conditions of training of future physical education teachers for local lore activities on the basis of the competence approach.

The scientific novelty of the thesis lies in the fact that for the first time on the basis of the reference base analysis the complex research of the problem of future physical education teachers' training for local lore activities on the basis of the competence approach has been carried out; the essence of the concept «training of future physical education teachers for local lore activities» (the pedagogical process based on the creation of the necessary pedagogical conditions for mastering professional knowledge, skills and abilities of organizing local lore activities which are aimed at the formation of cultural, ecological, cognitive and civic ways of thinking) has been scientifically substantiated; the pedagogical conditions of the process of future physical education teachers' training for local lore activities on the basis of the competence approach have been characterized (stimulating of future physical education teachers' positive motivation to mastering the content of educational material on organizing local lore activities; improvement of the content of the educational material in the disciplines of the general (fundamental) and professional (scientific and subject) training on the organization of local lore activities; the selection of forms, methods and means of teaching that contribute to the organization of local lore activities on the basis of the competence approach; gaining experience of local lore activities by future teachers of physical education during educational and pedagogical practical training; the model of training of future physical education teachers for local lore activities on the basis of the competence approach has been developed and put into practice; the essence of

the concepts «training of future physical education teachers», «local lore activities», «competence approach», «local lore competence of future physical education teachers» has been clarified; the component structure of the definition has been outlined (motivational, cognitive and activity components); the content, forms, methods and technologies of training of future physical education teachers for local lore activities on the basis of the competence approach have acquired further development.

The practical significance of the research lies in the development and implementation into the educational process of the author's special course program «Training of future physical education teachers for the organization of local lore activities». The research results can be used in the development of teaching aids for the organization of extracurricular local lore work with students, in the elaboration of curricula for academic disciplines, special courses and special seminars for higher education institutions related to training of future physical education teachers, in the development of a professional program for organizers of local lore activities in secondary schools.

The materials of the research can be used while teaching the courses related to local lore training: «Pedagogy», «Pedagogical local lore», «Methods of pedagogical research», «History of pedagogy», «Organization of local lore and tourism»; in the work of students' clubs, heads of academic groups, etc.

The criteria for the formation of local lore competence of future physical education teachers and their indicators are determined: motivational and axiological (emotional and volitional sphere of a future teacher of physical education, the desire to acquire local lore knowledge, which affects his/her incentives, interests that are focused on training and further professional activities in institutions of general secondary educational), cognitive (knowledge about the nature of the native land and all its elements, biogeocenoses and landscapes, natural processes caused by human activities, knowledge of the historical past, economic, cultural and spiritual life of the region, knowledge of local lore terminology, orientation in traditional and new methods of local lore research); activity and practical (ability to select, analyze, synthesize, compare, generalize

theoretical local lore information, independently acquire knowledge about ways and methods of independent local lore activities, apply innovative technologies, make conclusions). Taking into account the defined criteria and indicators, the levels of formation of future physical education teachers' local lore competence are characterized: high, medium and low.

The pedagogical conditions of future physical education teachers' training for local lore activities on the basis of the competence approach have been determined and characterized: stimulation of future physical education teachers' positive motivation to mastering the content of educational material on the organization of local lore activities; improving the content of the educational material of the disciplines that belong to the cycle of general (fundamental) and professional (scientific and subject) training on the organization of local lore activities; determination of forms, methods and means of teaching that contribute to the organization of local lore activities on the basis of the competence approach; gaining experience of local lore activities by future physical education teachers during educational and pedagogical practical training.

The practical application of the pedagogical conditions was carried out through renovation of the content of professional disciplines with local lore material, implementation of innovative technologies, introducing an author's special course, passing pedagogical practical training, organizing tourism and local lore activities.

The developed model of training of future physical education teachers for local lore activities on the basis of the competence approach covers the following components: motivational (aim, objectives), cognitive (content, forms, methods, technologies), activity (levels, results). The main components of the model interact through feedback mechanisms. It has been cleared out that the process of training of future physical education teachers for local lore activities on the basis of the competence approach is realized through the complex application of interrelated methodological approaches: systemic, activity, integrative, competence, technological. The model of future physical education teachers' training is regarded as a complex, dynamic system which is implemented in stages

(preparatory, basic, final stages) in the course of professional training. The results of the experimental work confirmed that the grounded pedagogical conditions and the model ensure the effectiveness of the formation of local lore competence of future physical education teachers.

Key words: local lore activities, competence approach, pedagogical conditions, training of future teachers, model, physical education teachers, local lore competence, institution of higher education.

Список публікацій здобувача

Наукові праці, що відображають основні наукові результати дисертації:

1. Kravets M. Peculiarities of the future physical education teachers training to the local activities. *Наукові записки: зб. наук. статей Національного педаг. ун-ту імені М. П. Драгоманова; упор. Л. Л. Макаренко. Серія: Педагогічні науки.* 2019. Вип. СХХХХІІІ (143). С. 230-236.

2. Кравець М. В., Розсоха А. П. Критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності. *Humanitarium.* Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.); Ніжин (Чернігів. обл.): Лисенко М. М., 2019. Т. 44. Вип. 2: Педагогіка. С. 161-172.

3. Кравець М. В., Розсоха А. П. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал.* Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. № 7 (91). С. 276-285.

4. Кравець М. В. Модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності. *Humanitarium.* Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.), Ніжин (Чернігів. обл.): Лисенко М. М., 2019. Т. 45. Вип. 2: Педагогіка. С. 169-176.

5. Кравець М. В. Краеведческая деятельность будущих учителей физической культуры: компетентностный подход. *Journal of Psihologie, Pedagogie specială, Asistența socială fondată de Facultatea de Psihologie și*

Psihopedagogie specială a Universității Pedagogice de Stat «Ion Creangă» din Chisinau. Republica Moldova, Chisinau, 2019. Vol. 54. Iss. 1. P. 129-137.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Кравець М. В. Професійна компетентність майбутніх учителів фізичної культури в організації краєзнавчої діяльності учнів засобами велотуризму. *Психолого-педагогічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців на компетентнісній основі*: зб. наук. праць IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Переяслав-Хмельницький, 28 лютого 2017 р.); наук. ред. О. І. Шапран; уклад. Н. П. Онищенко, О. В. Плужник. [У 2 ч.]. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.): ФОП Домбровська Я. М., 2017. Ч. 1. С. 79-84.

7. Кравець М. В. Підготовка вчителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності. *Сучасна гуманітаристика*: зб. матеріалів I Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Переяслав-Хмельницький, 28 квітня 2017 р.). Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.), 2017. Вип. 1. С. 57-60.

8. Кравець М. В., Розсоха А. П. Екологічна зорієнтованість майбутніх учителів фізичної культури у підготовці до краєзнавчої діяльності. *Безпека життєдіяльності, екологія і охорона здоров'я дітей і молоді XXI сторіччя: сучасний стан, проблеми та перспективи*: зб. матеріалів VII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Переяслав-Хмельницький, 28-29 вересня 2017 р.). Переяслав-Хмельницький, 2017. С. 46-48.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЇ	2
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	13
ВСТУП	14
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ	22
1.1. Сучасний стан професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти.....	22
1.2. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності.....	42
1.3. Зміст підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності.....	64
Висновки до першого розділу.....	84
РОЗДІЛ 2. МОДЕЛЮВАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ	88
2.1. Критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.....	88
2.2. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.....	103
2.3. Модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.....	126
Висновки до другого розділу.....	148
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ	151
3.1. Загальна методика організації та проведення експерименту.....	151

3.2. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.....	175
Висновки до третього розділу.....	181
ВИСНОВКИ.....	184
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	188
ДОДАТКИ.....	216

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЕГ – експериментальні групи

ЗВО –заклад вищої освіти

ЗЗСО – заклад загальної середньої освіти

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

КГ – контрольні групи

МДПУ – Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

НПУ – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ОПП – освітньо- професійна програма

ПХДПУ – Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди

ВСТУП

Актуальність теми. Краєзнавча освіта в Україні стала одним із пріоритетних напрямів розвитку освіти в Україні у XXI столітті, що передбачає підготовку майбутніх учителів фізичної культури з новим типом мислення, зорієнтованим на збереження здоров'я, культурних і краєзнавчих традицій. Закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), Концепція розвитку педагогічної освіти (2018) засвідчують, що процес підготовки вчителя повинен сприяти його інтелектуальному, моральному, духовному, культурному, естетичному та фізичному розвитку. Сьогодні традиційні зміст, форми і методи підготовки майбутніх учителів фізичної культури не повністю відповідають вимогам сьогодення, недостатньо сприяють формуванню краєзнавчих знань, активної і творчої особистості. Тому винятково важливого значення набуває модернізація процесу навчання майбутніх учителів фізичної культури, формування в них інформованості та когнітивних способів аналізу, дослідження, мотиваційних засад краєзнавчої діяльності.

Процеси державотворення, світові виклики у зв'язку із пандемією коронавірусу Covid – 19, що спричинили зміни в соціальних структурах, детермінували потребу в розробці вихідних засад удосконалення та підвищення ефективності краєзнавчої освіти. Удосконалення освітнього процесу з метою озброєння майбутніх учителів знаннями, вміннями, навичками розробки й упровадження краєзнавчих методів і прийомів навчання є основним завданням вищої школи. Цим зумовлено підвищення вимог до професійних та особистісних якостей сучасного вчителя фізичної культури. Краєзнавча діяльність, як складова навчально-виховної діяльності, відкриває широкі можливості для духовного, фізичного, громадянського і національного становлення особистості і є вагомим чинником виховання патріотизму, залучення молоді до розбудови своєї держави.

Учитель фізичної культури поряд із навчанням і вихованням учнів здійснює культурологічну, соціально-психологічну, розвивальну,

дослідницьку функції, створює умови, що забезпечують освітній, фізичний і духовний розвиток учнів. Організаційні форми, що використовуються у краєзнавчій діяльності, походи, подорожі, екскурсії, прогулянки відкривають широкі можливості не лише для фізичного, а й для громадянського й національного становлення особистості. Сучасна школа потребує підготовленого вчителя фізичної культури з високим рівнем професійної компетентності, який здатний працювати в умовах швидкого зростання наукової інформації, готовий опановувати та впроваджувати інноваційні освітні технології, сприяти розвитку пізнавальних, творчих та краєзнавчих інтересів учнів.

Сьогодні новим концептуальним орієнтиром в освіті у підготовці сучасних фахівців є компетентісно орієнтований підхід. Він означає поступову переорієнтацію системи освіти з прямого надання знань та формування умінь і навичок на створення умов для оволодіння компетенціями. Теоретико-методологічний аспект проблеми професійної підготовки майбутніх учителів знайшов відображення в дослідженнях А. Алексюка, В. Андрущенко, Ю.Бабанського, Н. Дем'яненко, В. Кременя, В. Лугового, С. Сисоєвої, Л. Сігаєвої та ін.

Проблема професійної компетентності майбутніх учителів розглядається у дослідженнях Н. Бібик, В. Бондаря, Н. Гузій, І. Зязюна, В. Маслова, О. Пометун, Ж. Таланової, О. Шапран та ін. Окремі питання структури професійної компетентності вчителя фізичної культури висвітлені у наукових розробках А. Коноха, В. Орлова, А. Проценко, Н. Самсутіної, Л. Сущенко, Н. Степанченко, О. Тимошенка та ін.

Краєзнавчому підходу у підготовці майбутніх учителів, його поліаспектності присвячені праці В. Антоновича, Д. Багалія, О. Браславської, Н. Дашкевича, А. Кудіна, Т. Міщенко, В. Обозного та ін. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до туристсько-краєзнавчої діяльності розглядається у працях Г. Омельчука, Т. Петухової, Ю. Соловйової, В. Чернякова та ін.

Аналіз науково-теоретичних джерел свідчить про неоднозначний підхід до розуміння дослідниками і практикаками цієї проблеми. Залишаються недостатньо дослідженими питання, пов'язані з побудовою цілісного процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до системи краєзнавчих знань і краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу, обґрунтування педагогічних умов його реалізації. Відсутня науково обґрунтована і практично апробована модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

На основі вивчення й узагальнення теоретичних та практичних аспектів підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу виявлено суперечності, які потребують вирішення, зокрема між:

- системою підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності й сучасними вимогами до змісту та методів її проведення;
- змістовою та практичною спрямованістю краєзнавчої діяльності у закладах вищої освіти і новими тенденціями професійної освіти, що ґрунтуються на засадах компетентнісного підходу;
- потенціалом педагогічних технологій, спрямованих на оптимізацію краєзнавчої діяльності, та низьким рівнем їх застосування у системі вищої педагогічної освіти.

Отже, актуальність проблеми, її науково-педагогічне значення, наявні суперечності та недостатня розробленість у теорії і практиці професійної освіти зумовили вибір теми дисертаційного дослідження – **«Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу»**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою наукової теми кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи «Інноваційна підготовка майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах євроінтеграції» ДВНЗ

«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (державний реєстраційний номер 0118U005234).

Тему дисертації затверджено вченою радою ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (протокол № 4 від 25.11.2015 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сучасний стан професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності.
2. Розкрити сутність і зміст поняттєво-термінологічного апарату дослідження;
3. Визначити критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.
4. Визначити і обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.
5. Розробити та експериментально апробувати модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Об'єкт дослідження – процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти України.

Предмет дослідження – педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Методи дослідження: *теоретичні:* аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, системно-структурний метод для вивчення нормативних документів, наукової психолого-педагогічної літератури, визначення поняттєво-термінологічного апарату дослідження; *емпіричні:* анкетування,

тестування, спостереження, бесіда – для визначення рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу; *педагогічний експеримент* (констатувальний та формувальний) – для діагностики й перевірки ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу; *статистичні* – для кількісного та якісного аналізу емпіричних даних, обробки результатів інформації, визначення достовірності отриманих даних експерименту.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що:

– *вперше* на основі наукової джерелознавчої бази здійснено комплексне дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу; визначено сутність поняття «підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності» (*педагогічний процес, що ґрунтується на створенні необхідних педагогічних умов для оволодіння професійними знаннями, вміннями і навичками організації краєзнавчої діяльності, спрямованої на формування культурознавчого, екологічного, пізнавального і громадянського мислення*); охарактеризовано педагогічні умови процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу (*стимулювання позитивної мотивації майбутніх учителів фізичної культури до засвоєння змісту навчального матеріалу з організації краєзнавчої діяльності; удосконалення змісту навчального матеріалу дисциплін циклу загальної (фундаментальної) і професійної (науково-предметної) підготовки з питань організації краєзнавчої діяльності; визначення форм, методів і засобів навчання, що сприяють організації краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу; набуття майбутніми вчителями фізичної культури досвіду краєзнавчої діяльності під час навчальних і педагогічних практик*); розроблено та апробовано модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу;

- *уточнено* сутність понять «підготовка майбутніх вчителів фізичної культури», «краєзнавча діяльність», «компетентнісний підхід» «краєзнавча компетентність майбутніх учителів фізичної культури» компонентний склад досліджуваної дефініції (*мотиваційний, когнітивний і діяльнісний складники*);

- *подальшого розвитку* набули зміст, форми, методи та технології підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці та впровадженні навчальної програми авторського спецкурсу «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації краєзнавчої діяльності». Результати дослідження можуть бути використані в розробці навчально-методичних посібників, для організації позакласної та позашкільної краєзнавчої роботи з учнями, у створенні програм навчальних дисциплін, спецкурсів і спецсеминарів для закладів вищої освіти у підготовці майбутніх учителів фізичної культури, у розробці професіограми організатора краєзнавчої діяльності в закладах загальної середньої освіти.

Матеріали наукового дослідження можуть бути використані під час викладання курсів, що пов'язані з краєзнавчою підготовкою: «Педагогіка», «Педагогічне краєзнавство», «Методика педагогічних досліджень», «Історія педагогіки», «Організація краєзнавчо-туристської діяльності»; у роботі студентських гуртків, кураторів академічних груп та ін.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (довідка № 396 від 14.04.2020 р.), Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 437 від 11.05.2020 р.), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 877 від 27.05.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Наведені в дослідженні наукові результати і висновки отримані автором особисто. У статтях у співавторстві з А. Розсохою: [79] – автором схарактеризовано і визначено рівні готовності майбутніх учителів фізичного виховання до краєзнавчої діяльності на засадах

компетентнісного підходу; [78] – визначено зміст, форми, і методи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності; [80] – розкрито позитивні ідеї зарубіжного досвіду щодо вдосконалення екологічної зорієнтованості майбутніх учителів фізичної культури.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення і результати дослідження доповідалися та обговорювалися на міжнародних науково-практичних конференціях: «Безпека життєдіяльності і охорона здоров'я дітей і молоді XXI сторіччя: сучасний стан, проблеми та перспективи» (Переяслав, 24- 25.09.2015 р., форма участі – очна), «Актуальні проблеми і перспективи розвитку фізичного виховання, спорту і туристсько-краєзнавчої роботи в закладах освіти» (Переяслав, 14.04.2016 р., форма участі – очна), «IV Морозівські педагогічні читання. Академічні свободи і автономія університету» (Київ, 15-16.04.2016 р., форма участі – заочна), «Безпека життєдіяльності і охорона здоров'я дітей і молоді XXI сторіччя: сучасний стан, проблеми та перспективи» (Переяслав, 28-29.09.2017 р., форма участі – очна), «Підготовка педагога XXI століття крізь призму ідей Василя Сухомлинського» (Переяслав, 22.05.2018 р., форма участі – очна), «V Морозівські педагогічні читання. Тьюторство як засіб інтернаціоналізації освітньо-наукового простору вищої школи» (Київ, 18-19.10.2018 р., форма участі – заочна), «Передові технології реалізації освітніх ініціатив» (Переяслав, 5.02.2019 р., форма участі – очна); Міжнародному науковому форумі «Освіта для миру» (Київ-Переяслав, 8-10.10.2019 р., форма участі – очна).

Публікації. Основні положення й результати дослідження висвітлено у 8 наукових працях (3 – у співавторстві), серед яких: 4 статті в наукових фахових виданнях, 1 – у зарубіжному виданні, 3 тези у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотацій українською й англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (276 найменування, із них 11 – іноземною мовою), 6 додатків. Загальний обсяг

дисертації – 255 сторінок, із них основного тексту – 187 сторінок. Робота містить 6 таблиць, 13 рисунків на 6 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

1.1. Сучасний стан підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності

Модернізація вищої освіти в Україні відбувається в напрямі її гуманізації, демократизації і спрямована на розробку перспективних моделей підготовки кваліфікованих фахівців відповідно до європейських стандартів. Саме тому розвиток сучасного українського суспільства в умовах соціально-економічних реформ об'єктивно потребує компетентних фахівців в системі педагогічної освіти.

У 2016 р. МОН України був поширений інноваційний документ – «Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти», який пройшов широке громадське обговорення. У ньому визначено покрокову реалізацію освітньої реформи на період до 2029 р., сформовано нову освітню мету, розроблено концептуальні засади реформування, що зорієнтовані на зближення української освіти з європейською .

Слід відзначити, що ключовою освітньою реформою Міністерства освіти і науки України є «Нова українська школа». Метою реформи є створення школи, в якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, а й вміння застосовувати їх у житті [55].

Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016 р.), Закон України «Про освіту» (2017 р.), одним з головних завдань визначили випускника нової української школи, який є цілісною особистістю, всебічно розвиненою, здатною до критичного мислення, патріотом з активною життєвою позицією, інноватором, здатним змінювати навколишній світ, розвивати економіку на принципах сталого розвитку, конкурентноздатним на ринку праці [55].

Для досягнення цієї мети розвиток шкільної освіти спрямовано на формування в учнів ключових компетентностей, одна з яких – підприємливість та фінансова грамотність. З метою модернізації змісту шкільної освіти, важливим у підготовці майбутніх учителів має визначення рамки ключових компетентностей. У цьому контексті удосконалення навчального процесу з метою підвищення якості освіти й упровадження краєзнавчих методів, форм та прийомів навчання, які б забезпечували високий рівень освітнього процесу є основним завданням вищої школи.

Основні вимоги до сучасної підготовки майбутніх учителів фізичного культури базуються на Законах України «Про освіту» [55], «Про вищу освіту» [54], Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») [43], «Національній доктрині розвитку освіти» [103], «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [104].

Проблема краєзнавчої освіти піднімалася зарубіжними та вітчизняними педагогами, як Я.А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Г. Сковорода, Т. Шевченко, В. Сухомлинський. Аналіз праць і творів педагогів засвідчує необхідність гармонізації освітнього процесу через пізнання основ довкілля рідного краю, діалогічності людини і природи.

Значний внесок у вирішення краєзнавства, як педагогічного феномену, здійснено М. Грушевським, М. Драгомановим, М. Пироговим, К. Ушинським та іншими педагогами, ідеї яких мали значний вплив на розуміння сутності краєзнавства, його місця і функцій у навчанні й вихованні дітей. Знання історії, природи, культури рідного краю формує національну свідомість в молоді і є основою морального, естетичного, патріотичне виховання учнів. Так К.Ушинський національним вважав виховання, яке історично склалося на ґрунті певної конкретної нації й своїми цілями, змістом, засобами підпорядковане природі людини, потребам забезпечення її належного тілесного, чуттєво-вольового, інтелектуального, духовно-морального й естетичного розвитку. У цьому контексті педагог розумів, що засвоєння національних, місцевих етнографічних та загальнолюдських культурних

цінностей формує довершену особистість, свідомого представника свого народу [203].

Теоретичні і методологічні підходи до професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури обґрунтовано в працях О. Дубогай, Т. Круцевич [84], Н. Степанченко [178], Л. Суценка [184], Е. Пехота [124], Б. Шияна [250]. Науковці розглядають професійну підготовку майбутніх учителів фізичного виховання як відкриту соціально-педагогічну систему, що містить цільовий, змістовий, технологічний та аналітичний структурні елементи, багатofункціональний чинник виховання. Акцентується увага на гуманістичне спрямування фізкультурної діяльності, її цілісність, наступність процесу формування соціальних та професійно значущих якостей особистості.

Аналіз наукових праць щодо підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до туристсько-краєзнавчої діяльності та формування в них професійних компетентностей засвідчив, що краєзнавчий аспект має займати чільне місце у змісті підготовки таких фахівців. Підтвердженням цього є праці Е. Вільчковського, Г. Омельчука, Н. Самсутіної, Л. Синіговець, А. Коноха, Т. Петухової, А. Цьося, В. Чернякова та ін. У дисертаційному дослідженні А. Коноха піднімається проблема формування фахової компетентності майбутніх викладачів фізичного виховання у сфері екологічного туризму, обґрунтовано структурні компоненти формування фахової компетентності, запропоновано концептуальну модель майбутніх фахівців [70]. На нашу думку, екологічний туризм посідає чільне місце в системі факторів формування краєзнавчої компетентності вчителя та реалізації її в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти.

У сучасних умовах спостерігається тенденція підвищення соціальної ролі фізичної культури та її значення в становленні особистості. Проблема розвитку фізичної культури є важливим напрямом соціальної політики України, а підвищення фізичної підготовленості учнів, формування й активізація інтересу до здорового способу життя є гострою та першочерговою проблемою в національній освіті. Головне завдання щодо її вирішення

полягає в удосконаленні підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти [176].

Сьогодні реформування освітньої системи полягає в оптимізації навчально - виховного процесу шляхом реалізації системного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного та інших підходів і відповідних принципів. Суттєве значення у цьому має реалізація інноваційних методів діяльності фахівця в умовах сучасних технологічних змін і соціально-економічних перетворень [55].

Перехід до гуманітарно - орієнтованої концепції фізичного виховання, як стверджує Н. Степанченко, не зводиться лише до збільшення обсягу академічних годин, а потребує якісно нових цільових установок у підготовці майбутніх вчителів фізичного виховання, нових принципів відбору та систематизації змісту професійної освіти, заснованих на особистісно-орієнтованому підході до навчання. Результативність і спрямованість процесів навчання, виховання і розвитку особистості визначається не лише змістом а й методикою і системою підготовки педагогічних кадрів [178].

Доцільно зазначити, що якісна підготовка майбутніх учителів фізичної культури неможлива без усвідомлення студентами основ педагогічної майстерності, що включає не лише здобуття знань, умінь і навичок, а й виховання належного ставлення до майбутньої професійної діяльності. Саме тому формування професійно-педагогічної компетентності має відбуватися на основі глибокого розуміння сутності діяльності вчителя [56].

У статті 54 Закону «Про освіту» вчитель має сприяти розвитку здібностей здобувачів середньої освіти, формуванню навичок здорового способу життя, дбати про фізичне і психічне здоров'я учня. За переконанням вітчизняних дослідників, традиційна система підготовки вчителів фізичної культури, має ряд недоліків і потребує нагальної модернізації.

Підготовку майбутніх учителів фізичної культури до красзнавчо-туристської діяльності засобами інформаційної технології досліджує Л.Синіговець, яка розкриває необхідність цілеспрямованого педагогічного впливу на підготовку таких фахівців, визначає ефективність упровадження інформаційної технології у

процесі краєзнавчої підготовки студентів шляхом створення навчальних мультимедійних систем, побудови інформаційно-аналітичної бази даних із різних видів краєзнавства, використання автоматизованих методів навчання, програм контролю і самоконтролю знань [157, с. 23-27].

Аналіз праці А. Коноха «Формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і туризму» засвідчив, що автор розглядає проблему формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури та їхньої компетенції з туризму. У науковому доробку вченого розкривається зміст професійної, педагогічної і туристської підготовки фахівців як педагогічно адаптованої системи знань, умінь, навичок, загальнолюдських цінностей, професійно гуманістичних орієнтацій та якостей особистості, універсальних способів пізнання.

Провідним орієнтиром у процесі формування змісту багаторічної системи підготовки в спортивно-оздоровчому туризмі виступає феномен освіти, що формується майбутніми фахівцями в контексті сучасних форм і методів. Туристичне змагання у цьому контексті є організованим процесом і результатом засвоєння соціального досвіду [71].

У дослідженні А. Коноха проблема професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно – оздоровчого туризму розглядається як концепція, яка базується на органічній єдності загального, особливого і індивідуального. Модель підготовки такого фахівця відображена науковцем як цілісний і неперервний процес, що за змістом, формами і методами інтегрує як підготовку фахівців фізичної культури і спорту так і фахівців туристичної галузі за освітньо-кваліфікаційними рівнями – бакалавр, спеціаліст, магістр [70].

Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури у науковому доробку Л. Сущенко розглядається як процес, який відображає науково й методично обґрунтовані заходи вищих навчальних закладів, спрямованих на формування під час навчання рівня професійної компетентності особистості, достатнього для організації фізичного виховання різних верств населення регіону й успішної праці в усіх ланках спортивного руху з урахуванням

сучасних вимог ринку праці. Для досягнення мети якісної професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, які б були гармонійно фізично розвиненими, мали міцне здоров'я, необхідною умовою виступає перехід до гуманістичної системи підготовки учителів фізичної культури, в якій найвищою цінністю стає студент з його індивідуальними особливостями, цінностями та інтересами [184].

В. Іщук у своєму дослідженні визначає сутність професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищому педагогічному навчальному закладі, яку розуміє як цілісний процес засвоєння й закріплення загальнопедагогічних і фахових знань, умінь, навичок, розвиток професійної компетентності, що робить особистість конкурентоспроможною на ринку праці, дає можливість самостійно організовувати та вдосконалювати фізичне виховання дітей і молоді [60].

Проблема професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вітчизняних наукових дослідженнях має багатоаспектне висвітлення. Концептуальні засади підготовки майбутніх фахівців фізичної культури висвітлено в працях таких науковців як Т. Круцевич [83], Б. Шияна [250], Ю. Шкретій [253] та ін.

Сьогодні проблема формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури висвітлена в працях вітчизняних і зарубіжних дослідників. Так, підготовка майбутніх учителів фізичного виховання у Сполучених Штатах Америки досліджує Н. Степанченко, яка аналізує підготовку фахівців фізичної культури і спорту у ЗВО цієї країни. Дослідниця у контексті освітніх реформ висвітлює підходи до фізичної культури і спорту, аналізує статус та значення в суспільстві. У США продовжується процес диверсифікації напрямів, профілів і спеціалізацій фізичного виховання, що приходить на зміну іншій тенденції – універсалізації, а фізична культура розглядається як фундаментальна наука, що охоплює багато дисциплін [276].

Слід відзначити, що концептуально та стратегічно переосмислюється цілі та завдання фізичної культури і спорту. Якщо раніше головним гаслом

була участь у змаганнях, а шкільні програми, орієнтуючись на це, формували навички з таких видів спорту, якими люди можуть займатися впродовж усього життя. На сьогодні, головним завданням шкільного курсу є не участь у змаганнях, а фізична готовність, фізіологічний та емоційний стан учня, його самопочуття і здоров'я. Саме вчителі фізичної культури повинні формувати в учнів стиль життя, здоров'язбережувальні традиції. Простежується чітка тенденція до індивідуалізації фізичних занять і відповідно до освітніх програм. Зазначимо, що підтримка з боку держави масового спорту, туристсько-краєзнавчої роботи в США актуалізує серйозні зміни в підготовці фахівців фізичної культури і спорту. Заклади вищої освіти США переорієнтовуються на підготовку фахівців, що потребує ринок праці, фахівців для роботи із людьми з особливими потребами, та спортивного відпочинку (recreation) [178].

Значна увага приділяється самостійній підготовці студентів; збільшився обсяг загального блоку дисциплін у навчальному плані; педагогічна практика студентів (у початковій і середній школі) вважається однією з найважливіших складовою навчального процесу.

Фізична культура в європейських країнах таких як Іспанія, Німеччина, Франція, Польща спрямована не лише на формування і розвиток фізичних умінь і навичок, а й на розвиток особистих інтересів під час організації дозвілля і відпочинку молоді. Шляхом залучення до цінностей фізичної культури формуються знання, вміння та навички, що базуються на таких основних принципах і цінностях, як: правила «чесної гри», повага, соціальна відповідальність. Доцільно виділити спільні підходи країн ЄС, що орієнтуються на індивідуальність учня, його соціальний розвиток, а фізична культура розглядається як важливий напрям виховання і розвитку особистості, де чільне місце відведене руху, іграм і спорту. У країнах Західної Європи завданням фізичного виховання вважають знайомство дітей і молоді з навколишнім середовищем, природою, культурою, традиціями, правилами поведінки під час відпочинку, подорожей, екскурсій.

Провідне місце у підготовці фахівця займає вивчення проблеми роботи з дітьми з особливими потребами. Майбутні викладачі фізичної культури проходять обов'язкові курси із загальної педагогічної підготовки, психології, методики, інформаційно-комунікативних технологій тощо. Багато навчальних закладів упровадили обов'язкові курси «Відносини людей у колективі», «Відносини людей у суспільстві». Серед обов'язкових дисциплін також насичений курс туристично-краєзнавчої роботи. Кожен студент неодмінно проходить педагогічну практику зі своєї спеціалізації. У більшості закладів освіти майбутній викладач фізичної культури може отримати додаткову спеціалізацію з гігієни та правил безпеки, фізичної культури для людей з особливими фізичними потребами, спортивної медицини або однієї з суспільних чи природничих наук.

Нова концепція фізкультурної освіти в Республіці Польща дає можливість навчальним закладам обирати програми, а вчителям – розробляти авторські програми з фізичного виховання для своєї школи. Такий підхід потребує від учителя високої компетентності, більшої самостійності та відповідальності. Тому в Польщі педагогічна освіта ЗВО та підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури орієнтується на формування у них здатності діяти за власною ініціативою та відповідати за прийняті рішення. Отже, популярним на сьогодні у країнах західної Європи є інтегрована підготовка майбутніх фахівців фізичної культури [275].

Підготовка майбутніх учителів фізичної культури в сучасних умовах характеризується швидким утвердженням компетентнісного підходу, зміщенням акцентів в освітній парадигмі від процесуальної до результативної складової, особистісної орієнтації. Спостерігається все більша концентрація освітньої діяльності навколо навчальних результатів. Саме тому у нашому дослідженні ми проаналізуємо і краєзнавчий підхід у підготовці майбутніх учителів, визначимо його складові.

Цінним для нашого дослідження є доробок науковців, які визначають краєзнавчу діяльність і її значення для формування особистості в умовах національного відродження, сучасних змін в суспільстві і нашій державі.

Проблеми краєзнавчо-туристської підготовки особистості студіювали В. Обозний [111], В. Серебрій [156], П. Тронько [199] та ін. Перспективи розвитку української держави вимагають випереджувального оновлення завдань і змісту освіти з метою створення умов для формування освіченої, творчої особистості громадянина – патріота, здатної до інноваційної діяльності в різних сферах суспільного життя.

Національною доктриною розвитку освіти України, Законом України «Про Освіту» визначено, що провідною метою навчально-виховної діяльності різних навчальних закладів, зокрема загальноосвітньої школи, є активізація, формування й розвиток творчого потенціалу та соціальної активності особистості, формування системи її гуманістичних і моральних цінностей, де цінність людини визначається як провідна.

Не викликає заперечення дійсність, що під час інтегрування вітчизняної освіти в міжнародний освітній простір важливо зберегти її національний характер, сприяти збереженню культурної спадщини (висока культура визначально спирається на досягнення національного і світового мистецтва та глибокі національні традиції), вихованню національної гордості, формуванню в майбутніх громадян національної самосвідомості через любов до рідного краю, патріотизм, без яких неможливий розвиток жодної нації. У зв'язку з цим важливого значення набуває краєзнавча освіта на всіх ступенях загальноосвітньої школи.

Як галузь наукового пізнання шкільне краєзнавство ґрунтується на певних методологічних засадах, в основі яких лежать загальнонаукові принципи (історизму, об'єктивності й науковості) та методи (аналізу, синтезу тощо), однак йому притаманна й своя специфічна засаднича база. Обов'язковими для шкільного краєзнавства є наступні принципи:

1. Патріотична спрямованість. Краєзнавча діяльність підпорядкована формуванню національної свідомості, любові і гордості за свій край, його героїчне минуле, патріотизму готовності захищати свою Вітчизну, розбудовувати й зміцнювати її суверенітет, незалежність.

2. Науковість. Вивчення має будуватися на міцному науково-теоретичному ґрунті, знанні форм і методів дослідницької роботи.

3. Природовідповідність. Цей принцип вимагає врахування природних можливостей дітей-дошкільнят, окремо – учнів 1-4, 5-9, 10-11 класів, дбати, щоби зміст і обсяг краєзнавчих досліджень був посильним, доступним, відповідав інтересам, віковим можливостям дітей.

4. Оптимальне поєднання дослідної і суспільно корисної діяльності. На основі вивченого слід створювати краєзнавчі кутки, музейні експозиції, доглядати за могилами загиблих, пам'ятниками, поширювати краєзнавчі знання.

5. Комплексність. У ході вивчення краю використовувати міжпредметні зв'язки, адже навіть похід чи експедиція - це дотик до природи, історії, культури його населення, географії, економіки, людського побуту, етнографії і фольклору краю і потребує поєднання даних різних галузей знань, зусиль учителів різних предметів.

6. Систематичність. Шкільна краєзнавча робота має здійснюватися не тільки по всіх напрямках, а й упродовж навчального року, канікул, всього шкільного періоду.

7. Планомірність. Робота не повинна проводитися стихійно, у річному плані школи, класних керівників, керівників гуртків, музею передбачаються заходи, дати, виконавці.

8. Наступність, скоординованість. Реалізується переходом від рівня нижчого до вищого, а також – встановленням зв'язків між різновіковими туристсько-краєзнавчими формуваннями – товариствами, гуртками, факультативами тощо.

9. Зв'язок дитячих краєзнавчих установ з місцевими державними і громадськими краєзнавчими установами і закладами. Шкільне краєзнавство має будуватися на основі поєднання зусиль і взаємодії відділів освіти, культури і туризму, бібліотек, архівних установ, музеїв, станцій юних туристів-краєзнавців, натуралістів і закладів освіти.

10. Поєднання дитячого самоуправління з педагогічним керівництвом.

11. Гласність, змагальність [110, с.54].

Таким чином, з огляду на основні аспекти проаналізованих напрацювань виникла необхідність дослідження та систематизації набутого науково-методичного досвіду підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

В. Кремень наголошує на необхідності концептуального переосмислення змісту краєзнавчої освіти як об'єктивного процесу, що вимагає модернізації її змістовних складових і просування її в напрямі формування нового змісту і цінностей, дієвих підходів до оновлення й удосконалення методів навчання, контролю й оцінки результатів краєзнавчої діяльності. Автор зазначає, що краєзнавчу, краєзнавчо-туристську діяльність сьогодні необхідно розглядати не як додатковий аспект, а як нормативний зміст навчання і виховання підростаючого покоління [81, с. 10-15].

Ураховуючи стратегічну спрямованість сучасної краєзнавчої теорії й практики, до прогностичних *тенденцій* подальшого розвитку та вдосконалення краєзнавчої освіти відносимо:

1. *Інтеграційні*, які полягають у збагаченні зв'язків краєзнавства з іншими науками, особливо з географією, історією, економікою, культурологією, соціологією. Розвиток краєзнавства пов'язаний із розробленням провідних категорій; виявленням правил; висуненням гіпотез, ідей; установленням наукових фактів; вивченням і осмисленням форм і методів краєзнавчої роботи; визначенням законів географічної науки як базису краєзнавства; розширенням її предмету.

2. *Теоретико-методологічні*, що передбачають удосконалення наукового апарату краєзнавства. Подальшого вдосконалення й обґрунтування методологічних засад краєзнавства, зокрема, збагачення провідних методологічних підходів (антропологічного, аксіологічного, системного, діяльнісно-особистісного, культурологічного, етнопедагогічного, історичного та інших); удосконалення структури краєзнавчих знань, що

становить базис теоретичної підготовки: 1) емпіричних знань (поняття й терміни - природні компоненти; фізико-географічні, соціально-економічні, соціокультурні явища; факти навколишньої дійсності); 2) теоретичних знань (закони, теорії, гіпотези - взаємозв'язок природних об'єктів, процесів, явищ, їх структурна характеристика, особливості й закономірності розвитку).

3. *Створення координаційної системи* підготовки майбутніх учителів з метою забезпечення їхньої професійної компетентності, що активізує впровадження компетентісного підходу до краєзнавчої освіти [86].

Вагомою складовою в поширенні краєзнавчих знань є система національної освіти. Завдання, які стоять перед краєзнавством тісно переплітаються з освітніми пріоритетами, зокрема, виховання у громадян почуття національної свідомості, глибокої поваги до історії, культури, мови, традицій українського народу, а також інших народів, пов'язаних з ним своєю долею, всебічне сприяння розвитку незалежної України, відродження духовності та історичної пам'яті в суспільстві [111].

Розвиток краєзнавства, стан його впровадження в усі ланки системи освіти засвідчує актуальність взаємозв'язків і взаємообумовленості цих двох систем: системи освіти та краєзнавства як системи знань про конкретний край, «малу батьківщину». На сучасному етапі механізм взаємодії цих систем поступово вибудовується. Глибоке поширення краєзнавства в українську освіту зробить її по-справжньому національною за змістом і формою. У свою чергу, краєзнавство виступає як важливий інструмент науково-інтелектуального та духовного впливу на формування державницької свідомості та патріотичних почуттів в молодих громадян нашої країни [81, с. 10-15].

У загальному визначенні філософської категорії діяльність можна представити як специфічно людську форму ставлення до навколишнього світу, зміст якої складає доцільна зміна й перетворення цього світу на основі освоєння й розвитку форм культури. Діяльність змінює і перетворює індивіда. Загальна структура діяльності охоплює мету, засіб, результат і сам процес діяльності [208, с. 123].

Так у філософському енциклопедичному словнику подано таке визначення: «Діяльність – це активність суб'єкта, спрямована на взаємодію з навколишнім середовищем із метою задоволення власних потреб» [208, с. 107]. Загальне визначення не розкриває суті педагогічної дії в позакласній діяльності. Це саме спостерігається й у визначенні поняття за педагогічним словником, відповідно до якого «діяльність – це спосіб буття людини в світі, здатність її вносити в дійсність зміни. Основними компонентами діяльності є суб'єкт із його потребами, мета, відповідно до якої перетворюється предмет в об'єкт, на який спрямовано діяльність; засіб реалізації мети; результат діяльності» [38, с. 98].

Із здобуттям незалежності України розпочався новий період у розвитку освітньої краєзнавчої діяльності. Було започатковано всеукраїнський краєзнавчий рух «Моя земля – земля моїх батьків» [148]. З метою широкого залучення учнів загальноосвітніх шкіл, позашкільних закладів, професійно-технічних училищ до проблем збереження та примноження історичної, культурної, природної спадщини українського народу з 1992 р. Міністерством освіти України впроваджується краєзнавча експедиція «Краса і біль України», яка спрямовувала краєзнавчу діяльність у таких напрямках: «Мальовнича Україна»; «Скривджена земля»; «Свята спадщина»; «З попелу забуття» [148].

Актуалізується проблема відтворення українських історичних та географічних назв і виховання на цій основі поваги до свого минулого. У 1995 р. Міністерством освіти і науки України спільно з Головним управлінням геодезії, картографії та кадастру при Кабінеті міністрів України було оголошено Всеукраїнську історико-краєзнавчу експедицію учнівської молоді «Мікротопоніми України» [110].

Всеукраїнська експедиція «Моя Батьківщина – Україна» [119], напрямами якої є: «Духовна спадщина мого народу»; «Козацькому роду нема переводу»; «Із батьківської криниці»; «З попелу забуття»; «Геологічними стежками України»; «Географія рідного краю».

Науковці О. Реєнт, В.Дмитрук наголошують, що досвід впровадження краєзнавства в усі ланки системи освіти, а головне – науково-інтелектуальний та духовний вплив краєзнавчих знань на формування державницької свідомості та патріотичних почуттів у молодих громадян нашої країни засвідчує необхідність запровадження краєзнавства в українську освіту, що зробить її по-справжньому національною за змістом і формою [144].

У свою чергу П. Тронько зауважує, що саме туризм і краєзнавство дають виняткову можливість дітям і молоді на власні очі побачити красу рідної землі, познайомитися з історією, культурою, традиціями свого народу, загартуватись як фізично, так і морально. Дослідник указує, що в основу туристсько-краєзнавчих заходів з учнями та студентами завжди закладається патріотичний зміст з його найважливішими складовими – національно-патріотичним і військово-патріотичним вихованням [199, с. 5-10].

З метою дослідження сучасної позакласної діяльності учнів важливо обґрунтувати сутність поняття «краєзнавча діяльність».

Методологічні засади краєзнавства визначено як систему знань (емпіричних і теоретичних) і процес пізнання природних та соціокультурних явищ і процесів, що дозволяє розглядати краєзнавство з різних позицій:

- «систематичне й усебічне пізнання свого краю (області, району, міста, села), облік і врахування його природних, економічних і культурних ресурсів, географічних, етнографічних та особливостей його історії, суспільного життя і перспектив розвитку» (П. Іванов);

- «комплекс дисциплін, різних за змістом і методами дослідження, предметом яких є наукове і всебічне пізнання краю» (О. Барков);

- «комплексне вивчення рідного краю в його розвитку й динаміці» (А. Даринський);

- «галузь знань, яка характеризує життєдіяльність людини на своїй землі, у часі та просторі» (Ю. Самохін) [141, с. 79].

Доповнює визначення Український педагогічний словник, де зазначається, що «краєзнавство шкільне» це освітньо-виховна робота, яка

полягає у всебічному вивченні на уроках і в позакласній роботі частини країни (області, району, міста тощо). Основним завданням краєзнавства є вивчення природи, населення, господарства, історії та культури рідного краю з пізнавальною, науковою, навчальною, виховною, практичною метою. Краєзнавчий матеріал на уроках допомагає розкриттю загальних закономірностей явищ, які вивчаються, підвищує інтерес і глибину розуміння навчального предмета, збагачує учнів знаннями про свій край і перспективу використання місцевих ресурсів. Краєзнавча робота учнів дає цінний матеріал для науки й народного господарства (розвідка корисних копалин, гідрологічні й фенологічні спостереження, визначення фунтів, рослинності тощо) [38, с. 179].

Готовність майбутніх учителів початкових класів до організації краєзнавчої роботи С. Танана визначає як складне соціально-педагогічне утворення, що містить у собі комплекс індивідуально-психологічних якостей особистості та систему професійно-педагогічних знань, умінь і навичок організації краєзнавчої роботи на основі усвідомлення значущості шкільного краєзнавства як засобу соціалізації особистості. В роботі конкретизовано теоретичні положення щодо педагогічного проектування змісту та структури шкільного краєзнавства як засобу соціалізації молодших школярів [188].

Як комплексна наукова галузь – краєзнавство містить у собі освітній, виховний та розвивальний потенціал. Важлива його роль у формуванні географічної картини світу, розвитку просторового уявлення про земну поверхню, вихованні любові до рідного краю. Вивчення багатогранності і різноманітності рідного краю сприяє розв'язанню низки методичних підходів до формування краєзнавчої компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх учителів, а саме: як конкретизація абстрактних понять, поєднання теоретичного матеріалу з практикою, розкриття причинно-наслідкових зв'язків.

Аналізуючи роль краєзнавства і туризму у формуванні ключових компетентностей К. Ковальська зазначає, що ніяка інша навчальна чи

пізнавальна діяльність не дає в такій мірі можливість перетворити безліч «книжкових» знань у конкретні, прив'язані до місця і часу [68].

Вважаємо, що краєзнавство і туризм виступає активним засобом формування краєзнавчих компетентностей у студентів в ЗВО шляхом їх залучення до активної навчально-пізнавальної та науково-дослідницької діяльності. Така підготовка майбутніх учителів має бути скерована на уміння і здатність навчати і виховувати учнів в школі, розвивати в них особистісні якості та ціннісні орієнтації.

Шкільне краєзнавство має різні напрямки: літературне, історичне, географічне, природознавче, етнографічне, фольклорне, екологічне, мистецтвознавче та інші. Відповідно, географічне краєзнавство, вивчаючи взаємозв'язки природних компонентів на досліджуваній території характерних лише для неї природних явищ та унікальних об'єктів, здійснює комплексне вивчення природних особливостей конкретної місцевості.

Невичерпним джерелом пізнавальних можливостей, фундаментом усвідомлення закономірностей природи, способом духовного і фізичного оздоровлення є туристсько-краєзнавча діяльність учнів та вчителя. Туристсько-краєзнавча діяльність виконує кілька функцій, а саме: оздоровчу (загартування та збільшення фізичної діяльності організму), пізнавальну (поглиблення географічних знань, розвиток загальноосвітньої підготовки), виховну (формування світогляду, розвиток особистісних якостей).

В. Обозний називає краєзнавчо-туристську підготовку одним із важливих засобів створення культуротворчого середовища в навчально-виховному процесі, що відкриває учневі та студенту навколишній світ з усією багатогранністю складних взаємин природи, суспільства й особистості, задовольняє потреби в самопізнанні, самореалізації, сприяє формуванню особистісних якостей та ціннісних орієнтацій [110].

Дослідження краєзнавчої освіти майбутнього вчителя і в тому числі, вчителя фізичної культури, визначає цей феномен як систему змістово-теоретичного та організаційно-методичного забезпечення професійно-педагогічної діяльності з врахуванням аспектів регіональної

культуровідповідності. Краєзнавчу підготовку у педагогічному вузі забезпечує організаційно-методична система, що базується на інтегрованому підході і включає вивчення як загальноосвітнього, психолого-педагогічного, професійного циклів краєзнавчих дисциплін. Краєзнавча підготовка фахівців у вищому педагогічному навчальному закладі має базуватися на особистісному, діяльнісному та цільовому підходах і враховувати специфіку майбутньої професійної діяльності, істотним чинником якої є виконання функцій організації та проведення туристсько-краєзнавчої діяльності.

Досліджуючи свій рідний край, розвиваючи пошуково-дослідницькі навички, учні активно залучаються у складні взаємовідносини із природою і суспільством. Постійна і цілеспрямована робота розуму, душі й рук безперечно сприятимуть самопізнанню і самовизначенню і в кінцевому підсумку – моральному становленню особистості, її громадянської зрілості [111, с. 58].

Сьогодні існує потреба підготовки вчителя з краєзнавчо-туристичними знаннями і уміннями, достатніх для оптимально-ефективного становлення майбутнього вчителя як організатора краєзнавчо-туристичної роботи. Організаційно-методична система краєзнавчої підготовки майбутнього вчителя має орієнтуватися на високий професіоналізм та формування внутрішньої потреби у неперервній освіті, що забезпечить конкурентоспроможність педагогічного фахівця на ринку освітніх послуг. Проектування моделі краєзнавчої освіти майбутнього педагога, вибір її цілей, змісту, технологій і організації, науково-методичне і матеріально-технічне забезпечення здійснюється виходячи з того, що краєзнавча педагогічна освіта є своєрідною проекцією майбутньої краєзнавчо-туристичної діяльності на шкільний (позашкільний) навчально-виховний процес і має метою підготовку творчих особистостей високого рівня освіченості, інтелігентності, моралі і духовності.

Цінними для нашого дослідження є погляди науковців на проблему організації і проведення краєзнавчо-туристської роботи в закладах загальної середньої освіти і закладах вищої освіти (ЗВО) на рівні дисертацій:

формування екологічної культури студентів засобами туристсько-краєзнавчої діяльності (Т. Вайда); розвиток творчих здібностей учнів засобами туристсько-краєзнавчої діяльності (Л. Гужова); розвиток краєзнавчо-екскурсійної справи в Україні (О. Костюкова); патріотичне виховання майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності (А. Максютов); підготовка майбутніх учителів до краєзнавчої роботи в сільській школі (Т. Міщенко); краєзнавча підготовка вчителя (В. Обозний); стимулювання соціально-комунікативної активності підлітків у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності (Л. Петько); підготовка майбутнього вчителя до екологічного виховання старшокласників засобами краєзнавчої роботи (С. Совгіра); підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації краєзнавчої роботи (С. Танана); краєзнавчо-туристська підготовка майбутніх учителів географії та біології (О. Тімець); підготовка майбутніх учителів фізичної культури до туристсько-краєзнавчої роботи з учнями (І. Ткачівська).

Аналіз цих досліджень дає підстави відзначити, що на сучасному етапі становлення української держави й розвитку системи національної освіти необхідно забезпечити високий рівень формування краєзнавчої компетентності у майбутніх учителів фізичної культури з метою творчого впровадження знань і умінь в закладах загальної середньої освіти.

Здійснивши аналіз наукових досліджень, що стосуються краєзнавства, краєзнавчої роботи, краєзнавчо-туристської діяльності, поняття «краєзнавча діяльність» розуміємо як комплексне пізнання рідного краю в його розвитку й динаміці, його природи, історичної, культурної і духовної спадщини.

Вважаємо, що в останні роки активізувався пошук вітчизняних і зарубіжних вчених в галузі краєзнавчої діяльності. Свідченням цього є наукові праці в зарубіжних виданнях, в яких розкрито особливості підготовки майбутніх учителів фізичної культури, формування в них краєзнавчої компетентності.

Суттєве значення у контексті нашого дослідження має аналіз праць зарубіжних вчених, які активно досліджують проблему підготовки вчителів

фізичної культури. Підтримка з боку держави масового спорту, туристсько-краєзнавчої роботи в за рубежем актуалізує серйозні зміни в підготовці фахівців фізичної культури і спорту країни. Заклади вищої освіти активно переорієнтовуються на підготовку фахівців, що потребує ринок праці (для роботи із людьми з особливими потребами, спортивного відпочинку – recreation). Учителі фізичної культури формують в учнів стиль життя, здоров'язберезувальні, культурні традиції.

У таких європейських країнах як Велика Британія, Іспанія, Німеччина, Франція, Польща підготовка фахівця із фізичної культури є інтегрованою і спрямованою на розвиток особистих інтересів під час організації дозвілля і відпочинку молоді. Фізична культура цих країн спрямована не лише на формування і розвиток фізичних умінь і навичок, а й на розвиток особистих інтересів під час організації дозвілля і відпочинку, під час екскурсій і подорожей.

Підготовку вчителів фізичного виховання для середніх закладів освіти Франції здійснюють навчально-наукові центри з фізичного виховання, що створені в 19 університетах. Тривалість навчання становить п'ять років; при цьому перші три роки студенти вивчають загальнопедагогічні дисципліни, а впродовж двох наступних – спеціалізований курс із фізичного виховання. Диплом про його закінчення дає право викладання фізичної культури в ліцеях і коледжах [178 с. 226].

Навчальні плани у вищій школі європейських країн містять такі блоки дисциплін: природничонаукові, соціально-гуманітарні, педагогічні, професійно орієнтовані, спортивні. В уніфікованій європейській моделі навчальних планів ЗВО галузі фізична культура і спорт у блок педагогічних дисциплін включено дидактику, педагогіку, психологію, теорію і методику фізичного виховання. Шляхом залучення студентів до цінностей фізичної культури формуються знання, вміння та навички, що орієнтують їх на індивідуальність учня, його соціальний розвиток. Завданням фізичного виховання в європейських країнах вважається знайомство дітей і молоді з навколишнім середовищем, природою, культурою, традиціями, правилами

поведінки під час відпочинку, подорожей, екскурсій, що є важливою складовою у краєзнавчій діяльності вчителя фізичної культури.

Разом з тим, слід відзначити, що пандемія, спричинена новим коронавірусом, наклала багато коригувань та змін на освітню систему усіх зарубіжних країн. У підготовці майбутніх учителів фізичної культури в Бразилії останні роки значна увага відведена психоаналізу, спрямованому на самопочуття вчителя в умовах змін під час пандемії і під час проходження практики. Суттєве значення в освітньому процесі відводиться взаємодії між студентом і викладачем, педагогічним умовам, можливості впровадження технологій та інноваційних методів XXI століття для покращення фізичного і духовного розвитку учасників освітнього процесу [276].

Аналіз зарубіжних джерел засвідчив, що провідною філософською основою системи освіти інших країн є гуманізм із супутніми концепціями індивідуалізму та моральності. Основним методом навчання майбутніх учителів є самостійна, творча робота студентів. Учителів і викладачів за рубежом готують переважно державні навчальні заклади, в яких здійснюється підготовка учителів початкових шкіл і викладачів середніх шкіл [270, 273].

Таким чином, обґрунтовуючи проблему вдосконалення підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу та аналізуючи зарубіжний досвід, слід зазначити, що сьогодні національна система освіти потребує посилення краєзнавчим аспектом змісту, форм, методів підготовки таких фахівців. У підготовці майбутніх учителів доцільно використовувати інноваційні методи навчання, такі, як ділові та рольові ігри, подання змісту навчання у вигляді кейсів, системи стандартних завдань і типових задач з краєзнавства, моделювання ситуацій майбутньої професійної діяльності. Значна увага освітнього процесу у національних закладах вищої освіти має бути спрямована на викладання дисциплін циклу загальної і професійної підготовки з питань організації краєзнавчої діяльності.

1.2. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності

В умовах соціально-економічних перетворень в Україні питання збереження здоров'я української нації належить до рангу пріоритетних ідеалів і національних інтересів, зростають вимоги з боку суспільства до якості підготовки спеціалістів, які обслуговують сферу фізичної культури, до рівня їх професійної компетентності. Саме тому з позицій сьогодення набуває особливої уваги й потребує вирішення проблема якісного формування готовності майбутніх учителів фізичної культури, спроможних здійснювати реалізацію методичної функції в сучасних умовах із урахуванням здоров'язберігаючих технологій.

Традиційна система вищої педагогічної освіти, побудована за принципами класичної науки, у сучасних умовах потребує вдосконалення. Реалізація особистісного підходу в освітньому процесі майбутніх учителів фізичної культури можлива в разі вибудованої системи спрямованої на самоствердження особистості, рівноправні партнерські стосунки в науковій і навчальній діяльності з викладачем [136].

У національній нормативно-правовій базі регламентовано мету і завдання освітнього процесу, що полягає в задоволенні потреб особистості щодо підготовки фахівця, другої вищої освіти, підвищення кваліфікації з урахуванням вимог ринку праці. Завданням освіти є формування творчої, духовно багатой особистості, де основні принципи: неперервність; фундаменталізація; інтеграція; інтернаціоналізація; зв'язок науки й виробництва; гнучкість і взаємозв'язок процесу професійного навчання з реструктуризацією та подальшим розвитком економіки, зайнятістю населення; регіоналізація професійної освіти; поєднання загальноосвітньої і професійної підготовки; стандартизація; екологізація; варіативність; індивідуалізація та диференціація.

У Законі України «Про освіту» [55], «Про вищу освіту» [54], «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року»

[104], Національній рамці кваліфікацій пріоритетними напрямами визнані компетентнісний підхід, особистісн-орієнтований підхід в освіті, розвиток системи безперервної освіти й освіти впродовж життя та створення умов для формування самостійного наукового пізнання, самоосвіти й самореалізації особистості [114].

Професійна підготовка фахівців фізичної культури, як і будь-яка підготовка – це комплексний педагогічний процес, спрямований на оволодіння теоретичними знаннями, професійними уміннями, навичками, здібностями, морально-вольовими якостями, певним рівнем фізичної підготовленості, що дозволяє виконувати службові обов'язки та виробничі функції.

У нашому дослідженні ми вважали необхідним завданням з'ясувати зміст понять «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність», «компетентісний підхід» з метою визначення основних понять досліджуваного феномену. Теоретичні засади компетентісного підходу щодо підготовки вчителя фізичної культури визначаються сутністю понять, покладених в основу їх розробки. У літературних джерелах пропонуються різні підходи щодо визначення понять «компетентність» та «компетенції».

Серед основних якостей особистості названа здатність самостійно, швидко, якісно й безперервно вдосконалювати свою компетентність. «Компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [51].

У радянській енциклопедії (1960 р.) цього поняття взагалі не було. Лише у наступному виданні з'являється поняття «компетенція». В енциклопедичному словнику (1983 р.) є поняття «компетенція» й «компетентність», де вони ототожнюються. Словник іншомовних слів (1985 р.) відокремлює ці поняття [72, с. 2].

За словником іншомовних слів «компетентність» визначається як поінформованість, авторитетність, обізнаність. У перекладі з латинської (competentia, від competo – взаємно прагну, відповідаю, підходжу) компетенція – це «коло повноважень будь-якої організації, установи або особи, у яких вона має певні права, знання, досвід» [161, с. 312].

Утвердження компетентнісного підходу, парадигмальне вдосконалення в освітній науці проявляється в посиленні її здатності, а саме:

- теоретично та емпірично описувати, пояснювати і передбачати результати освіти;
- науково-методологічно забезпечувати якість освіти;
- створювати науково-обґрунтовані засади для розроблення методів і технологій стандартизації, ідентифікації, досягнення і оцінювання результатів [80, с. 15].

Дефініції компетентність/компетентності В.Луговий, О.Слюсаренко Ж.Таланова в науковій праці щодо становлення системи основних понять і категорій в умовах парадигмальних змін в освіті, визначають як узагальнююче поняття, що виражає будь-які здатності до діяльності і узгоджують з методологією проекту «Тюнінг», за якою сукупність навчальних здобутків особи (знання, розуміння, погляди, цінності, вміння, вчинки) запропоновано назвати компетентністю (компетентностями). Навчальні результати є компетентностями, а інтегральні і диференціальні компетентності є результатами освіти [91, с.23].

Поняття «компетентність» визначається як наявність компетенції, знань та вмінь, необхідних людині в певній галузі, її обізнаність, поінформованість, глибина інтелекту, професійна підготовленість». Компетентність визначається в науковця як синтез когнітивного, предметно-практичного й особистісного досвіду» [90].

О. Овчаруком «компетентність» розглядається як ключові навчальні вміння або навички, базові кваліфікації, знання та уявлення, як здатність сприймати соціальні та індивідуальні потреби. Це комплекс

фундаментальних засобів навчання, знань і навичок, ціннісних орієнтацій особистості [112].

На думку О.Овчарук «компетентність» – це «здатність до дії, уміння використовувати знання на практиці; певні стратегії для реалізації творчого потенціалу особистості. Компетентність, яка пов'язана зі здатністю відповідати вимогам високого рівня складності, включає систему вчинків, інтегрує в собі когнітивний, мотиваційний, соціальний, етичний і поведінковий компоненти. При обговоренні компетентності увага звертається на конкретні ситуації, в яких вони відбуваються» [112, с.10].

Про компетентність можна вести мову лише тоді, коли вона виявляється в певній ситуації і реалізується в ній. Компетентність залежить від конкретних умов її реалізації, вона органічно поєднує знання, уміння і способи поведінки, визначені специфікою конкретної діяльності.[

М. Чошанов розглядає компетентність як здатність ефективного застосування знань та вмінь в міжособистісних стосунках, які передбачають взаємодію між людьми як у соціальному, так і в професійному контексті. Компетентність передбачає постійне оновлення ґрунтовних знань, оволодіння новою інформацією для успішної реалізації завдань професійної діяльності. Компетентний фахівець повинен не лише розуміти сутність проблеми, а й уміти її вирішити практично в оптимальних умовах [235].

У нашому дослідженні ми вважали доцільним проаналізувати компетентнісну ідею в зарубіжній освіті. О.Локшина розглядає становлення компетентнісної ідеї зарубіжжя крізь призму напрацювань та існуючих проблем. де компетентність розглядає як «комбінацію знань, умінь і ставлень у відповідному контексті», а ключову компетентність як таку, що «її потребують індивідуми для особистісного розвитку, активного громадянства, соціальної інтеграції та зайнятості». Визначаються вісім ключових компетентностей, а саме: спілкування рідною мовою, спілкування іноземною мовою, математична та базові з науки й технологій; цифрова компетентність, уміння вчитися, міжособистісна, міжкультурна й соціальна та громадянська, культурна виразність [89, с. 37].

Пройшовши тривалий період становлення, ідея компетентності є дискусійною і в європейських країнах: Німеччині, Франції, Нідерландах. Дискусії контексті цієї проблеми виникають стосовно: чи є компетентності фіксованими, чи змінюються під впливом контексту; «научуваності», тобто чи здатні всі індивідууми оволодіти цими складними утвореннями; послаблення ролі знаннєвої складової компетентності; співвідношення загальних та предметних компетентностей, тощо.

Учені доводять, що компетентнісний підхід в освіті був заснований у США в 60 роках ХХ століття. До кінця ХХ і на початок ХХІ століття ідею перейняли Німеччина, Великобританія, Франція, Нідерланди та ін. Американський дослідник Д. Мак Клееланд ототожнив навички й властивості особистості, що існують поза когнітивними здібностями (самооцінювання, саморегуляція, комунікація тощо), із компетенціями, наголосивши, що саме вони прогнозують ефективність навчання або виконання певної роботи [257]. Його міркування поглибили науковці Англії, додавши до визначення компетентності функціональний аспект, що був покладений в основу «національної кваліфікаційної рамки» та в побудову системи навчання протягом життя: кожна особистість повинна вміти виконувати роботу й бути здатною демонструвати високі стандарти в межах своїх функціональних обов'язків на конкретному робочому місці [255, с. 24]. Таку здатність до дії підтримано й упроваджено в німецьку освіту, де визнані предметні, особистісні, соціальні компетенції, що маркують глибину та різнобічність запровадження компетентнісного підходу в цій країні. У Франції побутовала думка про компетентнісний підхід як про потребу в розвитку індивідуальних поведінкових характеристик і розроблення моделі організаційних компетенцій [256, с. 82-83], що сприяло опису кваліфікаційних вимог через чітко окреслені компетенції.

Досліджуючи ретроспективу становлення компетентнісного підходу в зарубіжних країнах, Т. Ісаєва стверджує, що в основі французького опису компетенцій лежать: знання («savoir» і «connaissance»), досвід («savoir faire»

або «savoir agir») і поведінкові характеристики («savoir e~tre or la faculte' de s'adapter») [59].

У науковій літературі досить поширеним є вузьке розуміння поняття «компетентність». Компетентність є специфічною здатністю, яка необхідна для результативного виконання певної діяльності в конкретній галузі, що потребує вузькофахових знань, специфічних предметних навичок, засобів мислення, розуміння відповідальності за свої дії [214].

У психологічному тлумачному словнику сучасних термінів поняття «компетентність» подається як «психосоціальна якість, що означає силу і впевненість, які ґрунтуються на відчутті власної успішності й корисності, що дає людині усвідомлення своєї спроможності ефективно взаємодіяти з оточенням» [162].

У контексті нашого дослідження важливе значення має визначення компетентності О.Онопрієнко, де професійну компетентність учителя науковець визначає як кваліфікаційну характеристику, яка є його нормативним або базовим рівнем. Відображаючи науково обґрунтований перелік професійних знань, умінь і навичок, кваліфікаційна характеристика, по суті, являє собою сукупність узагальнених вимог до вчителя на рівні його теоретичного й практичного досвіду [113, с.62].

Проаналізувавши погляди вітчизняних та зарубіжних науковців, законодавчу базу у сфері освіти, словники можна зауважити, що базовими показниками професійної компетентності фахівця вважаються вміння грамотного застосування отриманої інформації та знань, постійного поновлення знань, самоосвіти, соціальні та комунікативні вміння, уміння розв'язувати суперечливі проблеми або конфлікти, працювати в колективі. Високий рівень компетентності передбачає ініціативу, організаторські здібності, здатність оцінювати результати діяльності. Отже, компетентність – це категорія, що передбачає наявність у фахівця таких знань, якостей і умінь, які відповідають сфері його діяльності.

Визначити сутність поняття «компетентність» неможливо без з'ясування сутності поняття «компетенція» та їх взаємозв'язку. Вони різняться між собою й існують у певній підпорядкованості.

Так, Н. Бібік вважає поняття «компетенція» похідним, вужчим від поняття «компетентність» [20]. Компетенція заздалегідь задана норма (вимога) до освітньої підготовки індивіда, а компетентність – складник його особистої якості (сукупність якостей) і мінімальний досвід діяльності у визначеній сфері. Науковець з'ясовує сутність даного поняття таким чином: «компетентність стосовно структури змісту освіти, що побудована у сучасних стандартах за галузевим принципом і в програмах, виводить універсальний метарівень, що в інтегрованому вигляді представляє освітні результати» [20].

Поняття компетенції визначають також через поняття здатності: «компетенція – це загальна здатність, яка ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, нахилах, які набуваються завдяки навчанню» [213].

У дослідженнях науковців поняття «компетенція» трактується як коло повноважень якого-небудь органу чи посадової особи; коло питань, у якому ця особа має знання, досвід. Недоречно вважати компетенцію структурною одиницею компетентності і розглядати їх у співвідношенні «частина – ціле», тому що обидва поняття мають багатокompетентну структуру.

На думку С. Безтелесної, «компетенції – це деякі внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення: знання, уявлення, програми (алгоритми) дій, системи цінностей і зв'язків, які потім виявляються в компетентностях людини...» [14, с. 117-126]. Дослідниця розрізняє такі основні компетенції:

– особистісні (компетенції збереження здоров'я людини; ціннісні орієнтації у світі; інтеграції; компетенції громадянства; саморозвиток, самовдосконалення, саморегулювання, особистісна й предметна рефлексія тощо);

– взаємодії людини й соціального середовища (компетенції в спілкуванні);

– діяльнісні (компетенції пізнавальної, ігрової, навчальної, трудової, дослідницької діяльності людини; компетенції інформаційних технологій).

М. Головань виділив ключові слова, що розкривають характерні особливості компетенції. До них учений відносить: приналежність (коло знань, питань, досвід певної особи); повноваження (надані законом, статутом чи іншим актом конкретному органу або посадовцю); знання та досвід у певній галузі; особливий інформаційний ресурс індивіда, організації; досвід, знання й навички організації діяльності; сукупність знань, умінь, навичок, здібностей, мотивів, переконань, цінностей, що забезпечує виконання професійної діяльності на високому рівні та досягнення певного результату; базова характеристика особи [36].

Компетенція як специфічна здатність успішного виконання конкретної дії в конкретній галузі охоплює вузькоспеціальні знання, особливі предметні навички, способи мислення, усвідомлення відповідальності за свої дії [126].

Поняття «компетенція» розкривається як незалежна від суб'єкта соціальна вимога (норма) до освітньої підготовки особи, необхідна для її якісної продуктивної діяльності в певній сфері. «Результатом набуття компетенції є компетентність, яка передбачає особистісну характеристику, ставлення до предмета діяльності» [37, с. 409].

Науковці визначають більше 100 компетенцій, які формують цілісний образ компетентної людини та можуть систематизуватися, групуватися, структуруватися й видозмінюватися. Як констатує Л. Тархан, у професійно-педагогічній діяльності компетенції виконують такі функції:

- визначають реальні об'єкти пізнавальної дійсності для цільового комплексного застосування знань, умінь і методів діяльності;
- забезпечують зв'язок знань із використанням на практиці для виконання конкретних завдань;
- сприяють реалізації особистісної мети в навчанні, є засобом подолання відчуження від освіти;

- формують мінімальний досвід певної діяльності, необхідний для його «прилаштування» і практичної підготовленості стосовно до реальних об'єктів пізнання й діяльності;
- виступають інтегральними характеристиками якості освіти й засобами організації комплексного контролю;
- слугують міжпредметними компонентами змісту освіти [172, с. 181].

Під освітньою компетенцією І.Родигіна розуміє вимогу до освітньої підготовки, що полягає в сукупності взаємопов'язаних знань, умінь, навичок і досвіду діяльності в межах певного кола об'єктів реальної дійсності, що необхідні для продуктивної діяльності [146, с. 27].

Поняття освітніх компетенцій належить до змісту освітніх стандартів, вони конкретизовані на рівні навчальних предметів (освітніх галузей). Ключові компетенції містять усі компоненти загальнопредметного змісту освіти (реальні об'єкти досліджуваної дійсності; загальнокультурні знання про досліджувану дійсність; загальні й загальнонавчальні вміння, навички, узагальнені способи діяльності), а предметні – безпосередній галузевий зміст освіти [214, с. 59].

Компетенція в освіті є якістю фахівця, яка впливає на його здатність виконувати певні дії, завдання майбутньої педагогічної діяльності й формується в освітньо-виховному процесі. «Компетентний» - досвідчений у певній галузі чи якомусь питанні; «компетенція» - сукупність повноважень органу, повноважень особи, що встановлюються законом, нормативним актом, тощо [213, с.234].

Поняття освітніх компетенцій належить до змісту освітніх стандартів, вони конкретизовані на рівні навчальних предметів (освітніх галузей). Ключові компетенції містять усі компоненти загальнопредметного змісту освіти (реальні об'єкти досліджуваної дійсності; загальнокультурні знання про досліджувану дійсність; загальні й загальнонавчальні вміння, навички, узагальнені способи діяльності), а предметні – безпосередній галузевий зміст освіти .

Отже, компетенція й компетентність – це сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), які необхідні для продуктивної діяльності. Розвиток цих категорій пов'язаний з ідеєю особистісно орієнтованого освітнього процесу, де компетенції прогнозують високий рівень умінь і навичок, а зміст освіти залежить від таких компонентів, як знання, уміння, професіоналізм, мотивація навчання й досвід ціннісних стосунків, що слугує основою компетентності.

Як зазначається в енциклопедії освіти, «професійна компетентність» (від лат. *professio* – офіційно оголошене заняття; *compe* – досягати, відповідати, підходити) – це інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця. Вона відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця [51, с. 722]. Автори вважають, що «критерієм професійної компетентності є суспільне значення результатів праці фахівця, його авторитет у конкретній галузі знань (діяльності)» Зазначається, що «професійна компетентність передбачає сформованість уміння розмірковувати й оцінювати професійні ситуації та проблеми; творчий характер мислення; виявляє ініціативу у виконанні виробничих завдань; усвідомлене розуміння особистої відповідальності за результати праці; здатність до управління виробничим колективом; прийняття раціональних рішень у виконанні конкретних завдань і розв'язанні проблем» [51, с. 723].

У педагогічній літературі сутність професійної компетентності інколи зводиться до «парадигми знань», «оволодіння знаннями та вміннями, що дають змогу професійно й грамотно висловити судження, оцінити думки.

Так, С. Бондар розглядає професійну компетентність як готовність до управління процесом навчання у школі з таких позицій:

– теоретичної готовності, яка визначається як співвідношення ідеальної моделі знань і реального їх вияву (директивно-методологічні, нормативно-законодавчі, загальнотеоретичні, методичні та організаційно-педагогічні знання);

– процесуальна готовність: загальні вміння здійснювати функції управління процесом навчання (діагностично-прогностичні, організаційно-регулятивні, контрольні-оцінювальні) [24, с. 8-9.]. Отже, процесуальна готовність є сукупністю результатів теоретичної та практичної підготовки.

Н. Зінчук трактує поняття «професійна компетентність» як інтелектуально та особистісно обумовлену соціально-професійну діяльність людини; виявлення загальної здатності і готовності до діяльності; рівень фахової підготовленості; відповідність стандартам професійної діяльності; відповідність характеристик фахівця виду діяльності, масштабу і складності завдань, динаміці змінних умов; здатність особистості реалізуватися як успішний та освічений фахівець; володіння вміннями використовувати надбані компетенції для конструктивного виконання соціально-професійних завдань, задоволення потреб особистості і суспільства; сформованість досвіду міжособистісної взаємодії, відповідність людини деяким системним вимогам, що дають змогу досягати спільного результату; структуровані запаси знань, умінь, навичок і стосунків, які набувають у процесі навчання певного етапу в освітньому процесі, освітні результати; властивість особистості професійно розвиватися» [57].

Учені по-різному визначають цю дефініцію «професійна компетентність»: це і здатність фахівця якісно й чітко виконувати свої функції у звичайних та екстремальних умовах, успішно опановувати все нове і швидко адаптуватись до умов, що змінюються [102]; складну інтегративну структуру, яка виступає визначальною характеристикою особистості фахівця і якісно проявляється у виборі оптимального вирішення професійного завдання з можливих; комплекс професійно важливих якостей (рефлексія, творче мислення, організованість, зібраність, акуратність і пунктуальність, емоційна стійкість, допитливість, спостережливість, уважність, відкритість, контрастність) [112, с. 130].

Компетентність спеціаліста з вищою освітою вчені розглядають як «проявлені ним на практиці прагнення і здатність (готовність) реалізувати свій потенціал (знання, вміння, досвід, особистісні якості і ін.) для успішної

творчої (продуктивної) діяльності в професійній і соціальній сфері, усвідомлюючи її соціальну значущість і особисту відповідальність за результати цієї діяльності, необхідність її постійного вдосконалення». Це визначення компетентності фахівця з вищою освітою фактично описує результат професійної підготовки, здійснюваної в логіці моделі професійного розвитку, основна мета якої полягає у формуванні вмінь фахівця бачити, усвідомлювати й оцінювати різні проблеми, конструктивно вирішувати їх відповідно до своїх ціннісних орієнтацій, розглядати будь-які труднощі як стимул до подальшого розвитку.

Аналіз наукової літератури свідчить, що навколо визначення головних параметрів професійної компетентності майбутніх учителів триває інтенсивна педагогічна дискусія. Окремі визначення цього поняття розкривають якісно нові підходи до розуміння компетентності в умовах розвитку сучасної системи освіти, зорієнтованої на інтеграцію, гуманізацію, диференціацію, індивідуалізацію і демократизацію вищої професійної школи.

У визначеннях професійної компетентності спостерігається орієнтація на особистісно-діяльнісний підхід до навчання. Відповідно до нього, на думку О.Власової, основою навчального процесу стає засвоєння як знань, так і способів самого їх засвоєння, розвиток пізнавальних сил і творчого потенціалу особистості, які пов'язані з психологією людини [30, с. 62].

За результатами аналізу реального стану навчально-виховного процесу у вищій школі, побудованого на принципах предметно орієнтованої парадигми освіти, виявлено, що на практиці домінує функціональний підхід, який виявляється в слабких зв'язках між окремими дисциплінами, підготовці не до цілісної майбутньої професійної діяльності, а до деяких видів навчальної і педагогічної роботи й спрямований на розвиток процесуальних функцій мислення, а не на ціннісний зміст свідомості. Сьогодні не розроблена система професійної підготовки педагога в галузі фізичного виховання і спорту, яка забезпечувала б його особистісно-професійне становлення, самовизначення й суб'єктивну готовність до здійснення професійної діяльності в умовах особистісно орієнтованої освіти; не

визначені умови формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури; не виявлені критерії професійної компетентності фахівця з урахуванням нових вимог до кваліфікації в цій галузі.

Професійну компетентність майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності вважатимемо багатофакторною якістю, що є результатом набуття певних компетенцій та виявляється в загальній здібності й готовності до цього виду діяльності з учнями, що базоване на знаннях, уміннях; досвіді вивчення особливостей рідного краю де ключову роль відіграють пізнавальні дії дослідницького характеру, індивідуальний практичний досвід вивчення особливостей рідного краю під час туристських походів, подорожей, експедицій; ціннісних орієнтаціях, інтегративних показниках особистості (стиль спілкування, ставлення до себе й своєї діяльності), набутих у процесі навчання та зорієнтованих на самостійну успішну участь у подальшій педагогічній діяльності краєзнавчо-туристського спрямування. На підставі поданих міркувань трактуватимемо професійну компетентність майбутнього вчителя фізичної культури до краєзнавчої діяльності як його краєзнавчу компетентність, наявність якої засвідчує високу теоретичну, методичну й практичну підготовку до краєзнавчо-туристської роботи з учнями.

Науковці у визначенні поняття «компетентнісний підхід» виокремлюють певні відмінності. Поняття «компетентнісний підхід» визначають: як сукупність загальних принципів визначення цілей освіти, відбору змісту освіти, організації освітнього процесу та оцінки освітніх результатів, як «спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості [217].

Думки щодо впровадження компетентнісного підходу у сферу вищої освіти в зарубіжних державах уможлиблюють окреслення шляхів його утвердження в освітньому процесі України. Цей підхід до підготовки майбутнього вчителя слугує методологічною програмою, зорієнтованою на прогнозоване досягнення якісного результату освіти, генерування

перспективних ідей і чинників, під впливом яких він складається; на вивчення краєзнавчих аспектів педагогічної діяльності, освоєння, реалізацію креативних ідей та педагогічних технологій. До основних напрямів його використання в підготовці майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності належать: дидактичний – спрямований на формування знань і вмінь із краєзнавства; професійний – визначення здатності до діяльності через з'ясування рівня мотивації й готовності до цього виду роботи в нестандартних умовах краєзнавчої діяльності; креативний – дослідження рівня професіоналізму, інноваційного потенціалу; рефлексивний – вивчення сфери самосвідомості студента-фізкультурника та його самостійності в краєзнавчій діяльності [130].

Сьогодні існує проблема окреслення чітких орієнтирів стосовно компетентнісного підходу у вищій педагогічній освіті, що пов'язана з розробленням або з оптимізацією її стандартів. Е. Пехота вважає, що компетентнісний підхід означає поступову переорієнтацію домінантної освітньої парадигми з переважною трансляцією знань, формуванням навичок для створення умов щодо оволодіння комплексом компетенцій, які визначають потенціал, здатності випускника до виживання та стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багатофакторного соціально-політичного, інформаційного й комунікаційно насиченого простору [124, с. 138].

Окремі науковці визначають компетентнісний підхід як освіту для життя, успішної соціалізації в суспільстві та особистісного розвитку на основі засвоєння студентами соціально значущих умінь (компетенцій); оцінювання для надання можливості студенту самому планувати свої освітні результати й удосконалювати їх у процесі постійної самооцінки; різноманітні форми організації самостійної, осмисленої діяльності студентів на основі власної мотивації та відповідальності за результат; матрична система управління, делегування повноважень, залучення людей із зовнішнього оточення до управління освітою та оцінювання діяльності, свобода викладача у виборі засобів прищеплення студентам соціальних пріоритетів

(компетенцій) [24].

Компетентнісний підхід передбачає пріоритетну орієнтацію на цілі вектори освіти: здатність до навчання, самовизначення (самодетермінації), самоактуалізація, соціалізація та розвиток індивідуальності. При реалізації компетентнісного підходу в професійній освіті, виступає формування компетентного фахівця, який володіє культурою професійної діяльності. Саме компетентний підхід дозволяє здійснити відбір змісту професійної освіти відповідно до потреб особистості, що розвивається і одночасно орієнтує його на інноваційний досвід успішної професійної діяльності в конкретній галузі. Методологічним підґрунтям реалізації компетентнісного підходу у професійній освіті вступають принципи: варіативності освіти; центризму освіти на розвиток і саморозвитку особистості; поєднання автономності з колективними та груповими формами освіти; нестійкої динамічної рівноваги освітнього процесу як джерела розвитку взаємозв'язку особистості, освіти та професії.

На думку О. Дубасенюк, компетентнісний підхід, відображає інтегральний прояв професіоналізму, в якому поєднуються елементи професійної і загальної культури, досвіду педагогічної діяльності та педагогічної творчості, що конкретизується у певній системі знань, умінь, готовності до професійного вирішення педагогічних завдань та проблем [47].

Застосування компетентнісного підходу до професійної підготовки випускників ЗВО припускає досягнення інтегрованого кінцевого результату освіти, який може розглядатися як сформованість у випускника ключових і професійних компетенцій як єдності узагальнених знань та вмінь, універсальних здатностей і готовності до розв'язання великих груп завдань. Такі завдання переходять від особистих до соціальних, професійних і спеціальних професійних компетенцій, що визначають володіння власне професійною діяльністю на достатньо високому рівні, готовність до інновацій у професійній галузі. Все це потребує розробки якісно нової методичної системи, яка б ураховувала взаємний вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на її розвиток та спрямованості на набуття майбутнім

учителем фізичної культури необхідних компетенцій і подальший саморозвиток у професійній діяльності.

Поведінку комплексних, складних систем, а також особливості їхньої взаємодії з довкіллям неможливо пояснити однією причиною, оскільки на систему завжди впливає сукупність багатьох чинників.

Як вказує Л. Іванова – «компетентнісний підхід передбачає чітку орієнтацію на майбутнє, яка проявляється у можливості побудови своєї освіти з урахуванням успішності в особистому та професійної діяльності». Автор вважає, що «компетентнісний підхід вимагає застосування активних форм навчання, використання сучасних технологій, тому знання неможливо дати на десять років вперед, треба вчити вчитися і перенавчатися та головним критерієм навченості вважати готовність до самостійної діяльності на наступному етапі (або в навчанні, або в житті)» [63].

Отже, щоб компетентнісно-орієнтована методична система професійної підготовки вчителя фізичної культури була функціональною, вона має враховувати характер соціального замовлення на підготовку висококваліфікованих компетентних учителів фізичної культури, цілі, принципи й зміст професійної підготовки студентів, а також обов'язково містити елементи планування, контролю, аналізу та коригування педагогічного процесу (зворотні зв'язки). Якщо говорити про професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури, то за компетентнісного підходу зв'язок компонентів методичної системи відмінний від простого ієрархічного підпорядкування зверху вниз. Схема є складною, відкритою, динамічною, за результатами проміжного контролю може бути доповнена новими компонентами й складниками. Компетентнісний підхід дає змогу уявити професійну компетентність учителя фізичної культури, що складається з низки компетенцій, які можуть бути об'єктивно спостережені, із певною точністю виміряні й цілеспрямовано сформовані в освітньо-професійному процесі.

Отже, формування краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури – цілеспрямований різносторонній складний процес, що

характеризує діяльність студента спеціальності Середня освіта (Фізична культура) в конкретній навчальній ситуації, у якій бере участь суб'єкт діяльності (студент), є предмет його діяльності (освітній процес в галузі краєзнавства), окреслена мета, що описує результат краєзнавчої діяльності, сукупність дій студента над предметом (вивчення його особливостей), продукт діяльності (певний рівень здобутих знань і вмінь досліджувати конкретну територію), мотивація діяльності, досвід студента (знання, уміння, навички), результат як сформовані вміння, отримані знання, навички й розвинуті риси особистості організатора краєзнавчо-туристської роботи.

Отже, проведення краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу розуміємо як сукупність загальних принципів, формулювання цілей, відбір змісту краєзнавчо-туристської підготовки, організація освітнього процесу й оцінювання освітніх результатів майбутніх учителів фізичної культури за сучасними педагогічними технологіями.

На основі традиційного алгоритму планування, реалізації та аналізу педагогічної діяльності вчителів нами було розроблено структуру організації краєзнавчої діяльності учнів, до якої входять три послідовні блоки (рис. 1.1).

Рис. 1. 1. Структура організації позакласної діяльності учнів.

Перший блок (*мотиваційний компонент*) передбачає постановку мети, прояв ініціативи та зацікавлення учнів, залучення учасників до краєзнавчої діяльності. Реалізація цих структурних елементів забезпечується мотиваційним компонентом готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації краєзнавчої діяльності учнів.

Другий блок (*змістовий компонент*) співвідноситься зі змістовим компонентом і представлений колективним плануванням краєзнавчих заходів і підготовкою до їх проведення.

Третій блок (*процесуальний компонент*) зумовлюється процесуальним компонентом і спрямований на проведення краєзнавчих заходів і підбиття підсумків.

Важливе місце у структурі організації краєзнавчих діяльності учнів займає прояв ініціативи та постановка мети. Початковим етапом будь-якої

діяльності є цілепокладання. Відповідно першим кроком в організації краєзнавчої діяльності є постановка мети, формулювання ідеї вчителем фізичної культури та прояв ініціативи вчителем і учнями.

Ініціатива проявляється внаслідок стійкої професійної спрямованості вчителя фізичної культури на формування компетентностей учнів, удосконалення творчих здібностей, усебічний розвиток особистості, тому складовою частиною підготовки майбутніх учителів фізичної культури повинна бути самостійність у виборі форм і тематики під час розробки краєзнавчих заходів, партнерські стосунки в освітньому процесі, комунікативність. Це сприятиме високому рівню вмотивованості, формуванню міжособистісних контактів на основі зацікавленості вчителем інтересами учнів, співтворчості.

Слід зазначити, що ініціативність майбутніх учителів фізичної культури також залежить від усвідомлення ними педагогічних цілей краєзнавчого навчання фізичної культури, головними з яких є формування навичок здорового способу життя, раціональна організація дозвілля, виховання любові до рідного краю. Творча ініціатива в майбутніх учителів фізичної культури виникає і тоді, коли організація краєзнавчої діяльності учнів виступає як один із важливих засобів самореалізації.

Учителю фізичної культури важливо не лише визначати мету, проявляти ініціативу, а й зацікавлювати учнів, залучати до краєзнавчих заходів педагогічний колектив, батьків, видатних особистостей рідного краю, тому наступним елементом структури є зацікавленість учнів і залучення всіх учасників до процесу організації краєзнавчої діяльності.

Вважаємо, що основа цього етапу – взаєморозуміння, взаємодопомога та співпраця всіх учасників на основі партнерських стосунків, індивідуальної та колективної творчості. У зв'язку із цим майбутні вчителі фізичної культури повинні бути мотивовані на застосування особистого прикладу, спонукання учнів до активної краєзнавчої діяльності, активної життєвої позиції.

З огляду на зазначене вважаємо, що мотиваційний компонент є необхідною умовою ефективної організації краєзнавчої діяльності учнів, а відтак і обов'язковим елементом у структурі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Наступний етап організації краєзнавчої діяльності учнів – колективне планування позакласних заходів. У процесі попередньої оцінки досягнення поставленої мети учитель фізичної культури формує загальне уявлення про можливість здійснення запланованого заходу. Детальна розробка краєзнавчого заходу з урахуванням ідей учнів здійснюється на основі колективного задуму.

Для підготовки і проведення краєзнавчих заходів учні діляться на підгрупи. Загальний план проведення заходу складається вчителем фізичної культури та учнями. Кожна підгрупа здійснює колективне планування відповідної частини краєзнавчої заходу. У цьому випадку вчитель географії виступає як ведучий, організатор колективного планування. Для майбутніх учителів фізичної культури на цьому етапі важливо знати принципи, форми, види організації позакласної діяльності учнів, методичні особливості проведення краєзнавчих заходів.

Подальша організація краєзнавчої діяльності учнів передбачає підготовку до проведення краєзнавчого заходу. Майбутні вчителі фізичної культури повинні розуміти методичні особливості організації різних форм краєзнавчої діяльності, вміти здійснювати підготовку засобів, які необхідні для проведення заходу; коригувати взаємодію учасників. Змістовий компонент забезпечує одну з основних функцій учителя фізичної культури як організатора позакласної діяльності, яка є ефективним засобом активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Наступний етап організації краєзнавчої діяльності учнів – проведення краєзнавчих заходів, на якому є важливою злагожденість дій усіх учасників процесу. У зв'язку із цим вчителем фізичної культури повинен бути здійснений чіткий розподіл обов'язків, ефективно сплановані види діяльності, проведена корекція дій учнів. Проведення краєзнавчих заходів

може здійснюватися епізодично, систематично та на такому рівні, коли вчитель відіграє керівну роль і сприяє оволодінню учнями раціональними способами краєзнавчої навчально-пізнавальної діяльності на основі доступних для них методів наукового пізнання [119].

Проведення краєзнавчих заходів вимагає від учителя фізичної культури ретельної підготовки, свідомих і цілеспрямованих зусиль, моделювання механізму взаємодії учасників. З огляду на це майбутні вчителі фізичної культури повинні володіти фаховими, психолого-педагогічними й технологічними компетентностями, формування яких може здійснюватися під час тренінгів, моделювання педагогічних ситуацій, дидактичних ігор та у процесі проходження педагогічної практики.

Завершальний етап структури організації краєзнавчої діяльності учнів спрямовано на підбиття підсумків. Учитель фізичної культури аналізує реалізацію поставленої мети, оцінює колективну та індивідуальну навчально-пізнавальну діяльність учнів, визначає подальші перспективи.

Схиляємося до думки, що на цьому етапі вчитель має реалізовувати принцип відкритих перспектив, тобто навіть у тих учнів, яких не було відзначено, повинно залишатися стійке бажання в подальшому розширювати й поглиблювати свої знання з географії [118]. На цьому етапі для майбутніх учителів фізичної культури, важливо не лише вміти формулювати узагальнені висновки, а й здійснювати самоаналіз власної професійної діяльності.

У контексті досліджуваної проблеми постає потреба в чіткій структуризації краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури. У її структурі для кожного компонента притаманні компетенції з показниками. Для мотиваційного – наявність мотивації та розуміння *цінності* краєзнавчої діяльності, доведення потреби в поповненні знань, що може виявлятися у формі пізнавального інтересу до діяльності, стимулює процес розвитку мислення. Для цього компонента важливий розвиток ціннісних орієнтацій як вищої форми цінностей, сформованість моральних і духовних потреб, національної свідомості. Для змістового – *наявність знань, умінь,*

пізнавальних здібностей і навичок, необхідних для здобуття нових знань, володіння методами краєзнавчої роботи. Компетенція *саморозвитку й дослідницька* – відносяться до процесуального компоненту й уособлюють дії, операції для досягнення поставленої мети та оволодіння досвідом професійної діяльності.

Із наведених положень можна зробити висновок про те, що ефективна організація краєзнавчої діяльності вчителів фізичної культури можлива лише за умови органічного поєднання мотиваційного, змістового та процесуального компонентів. Якщо організація краєзнавчої діяльності учнів – це система форм і методів, спрямована на поглиблення й розширення знань, формування навичок самостійної творчої діяльності, розвиток пізнавальних інтересів, розширення світогляду, підвищення загальної культури, здорового способу життя, всебічне пізнання краю: історії, сучасних проблем соціально-економічного та культурного розвитку. Окрім того вона має на меті виховання любові до рідного краю, навколишнього середовища і безпосередню участь у збереженні, його відновленні, розвиток фізичного і психічного здоров'я учнів. Для організації такої діяльності учнів в школі має бути підготовлений вчитель, у нашому дослідженні – вчитель фізичної культури.

Підготовка таких учителів має бути спрямована на глибоке комплексне вивчення психолого-педагогічних, культурологічних дисциплін, курсів гуманітарного та соціально-економічного спрямування а також поза аудиторних форм краєзнавчої роботи. Стимулювання потреби студентів у постійному краєзнавчому розвитку забезпечується в процесі культурологічної освіти формуванням самостійної навчальної активності майбутніх фахівців, що особливо актуально з огляду на постійне скорочення аудиторних годин на курси культурологічного спрямування.

Таким чином краєзнавчу компетентність розуміємо як якісну характеристику особистості, що формується в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури, де ключова роль

належить індивідуальному практичному досвіду пізнання особливостей рідного краю під час туристських походів, змагань, подорожей, екскурсій.

У процесі дослідження обґрунтовано сутність поняття «формування краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури», як організований складний процес, що характеризує діяльність студента в конкретній навчально-пізнавальній краєзнавчій діяльності.

Краєзнавча діяльність на засадах компетентнісного підходу – це сукупність мети, принципів, форм, методів і змісту підготовки, організація освітнього процесу студента до краєзнавчої діяльності з використанням сучасних педагогічних технологій.

Отже, аналіз наукових досліджень підготовки майбутніх фахівців до краєзнавчої діяльності дав можливість визначити поняття *«підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу»* – це педагогічний процес, що ґрунтується на створенні необхідних педагогічних умов для оволодіння професійними знаннями, вміннями і навичками організації краєзнавчої діяльності, спрямованої на формування культурознавчого, екологічного, пізнавального і громадянського мислення.

1.3. Зміст підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності

Підготовка фахівців у галузі фізичної культури в педагогічному вищому навчальному закладі відрізняється від підготовки фахівців у спеціалізованих вищих навчальних закладах фізичного виховання і спорту тим, що має базовий педагогічний компонент. Так, Н. Степанченко уточнює що, до недавнього часу основною метою роботи вчителя фізичного виховання вважалися завдання всебічного фізичного вдосконалення учнів, тому в системі підготовки майбутніх вчителів панував утилітарний, технократичний підхід, тобто головною вважалася підготовка вчителя до

виконання його професійних обов'язків, тобто роботи з реалізації завдань фізичного вдосконалення школярів [161].

Для визначення змісту і структури підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності ми проаналізували зміст краєзнавчої діяльності вчителів і зміст такої діяльності учнів в закладі освіти. Зміст краєзнавчої діяльності вчителів передбачає: а) оволодіння краєзнавчими знаннями з літературних та інших джерел інформації шляхом безпосереднього вивчення регіону; б) використання краєзнавчих знань у навчально-виховній роботі; в) організацію краєзнавчої роботи учнів у позаурочний час.

Зміст краєзнавчої роботи учнів передбачає оволодіння різносторонніми знаннями про рідний край в процесі навчання, виховання та самоосвіту, в умовах активної краєзнавчої діяльності пошукового змісту. Означені аспекти краєзнавчої роботи школярів, незалежно від її конкретного змісту, передбачають їх залучення до педагогічної взаємодії з учителями. Таким чином, краєзнавчий матеріал функціонує як наукова, навчально-виховна інформація, якою опановують учні.

Аналізуючи визначення педагогічної системи Н. Кузьміної, ми переконалися, що краєзнавчій роботі вчителів та учнів притаманні ознаки дослідницької і пізнавальної системи, оскільки основним системоутвірним елементом є педагогічний процес, що реалізується в навчанні та вихованні школярів. У структурно-операційному аспекті краєзнавчу діяльність ми розглядали з позицій цілісного педагогічного процесу [87].

Аналіз літературних джерел з проблеми професійного становлення майбутнього вчителя фізичної культури засвідчив, що науковці А. Чепелюк, О. Михайловський, Д. Пецкович визначають основні вимоги до професійної підготовки вчителя: професійна компетентність, що базується на спеціально-технічній, практичній та психолого-педагогічній підготовці; загальнокультурна компетентність, що включає знання основ світової культури, гуманістичних, особистісних якостей, відповідальності за результати власної діяльності, мотивації до самовдосконалення;

креативність, що передбачає сформованість нестандартного мислення, володіння інноваційною стратегією та тактикою, гнучкої адаптації до змін змісту та умов професійної діяльності; комунікативна компетентність, що включає розвинуту мову, володіння іноземними мовами, сучасними засобами зв'язку та основами комп'ютерної грамотності, вміння складати документацію; соціально-економічна компетентність, що передбачає володіння основами сучасної економіки, знання законів про фізичну культуру і спорт, основи права [231, с. 185-190].

Важливим є перехід до гуманітарно орієнтованої концепції фізичного виховання, яка не зводиться лише до збільшення обсягу академічних годин, а потребує якісно нових цільових установок у підготовці майбутніх вчителів фізичного виховання, нових принципів відбору та систематизації змісту їхньої професійної освіти, заснованих на особистісно орієнтованому підході до навчання [22, с. 62-77]. На цьому аспекті наголошує і Стасенко О., науковець підкреслює, що в процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури важливо розвивати її складники [170, с. 166-172]. Одним із них є організаційний компонент професійної підготовки. Також автор зазначає, що майстерність учителя фізичної культури виявляється в організації фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи з учнями, тобто в управлінні всією фізкультурно-спортивною діяльністю школярів.

Виникає необхідність досконало володіти методами організації навчально-тренувального процесу, вміти залучати дітей та молодь до систематичних і активних занять фізичною культурою і спортом. У зв'язку з цим перед професійною освітою постає завдання, пов'язане з оволодінням майбутніми вчителями фізичної культури методами організації краєзнавчої діяльності, спрямованими на оптимальне використання найрізноманітніших форм і методів фізичного виховання дітей та молоді. На необхідності збільшення краєзнавчого сегменту в навчальному процесі закладів вищої освіти, адже краєзнавство має бути предметом уваги всього суспільства.

Відмітимо, що перспективи розвитку та проблеми викладання навчальних курсів із краєзнавчої тематики в закладах вищої освіти є

актуальним питанням для науковців. Так, підсумком Всеукраїнської наради з питань викладання навчального курсу «Основи краєзнавства» у закладах вищої освіти (24 травня 2018 р.) є низка рекомендацій, зокрема:

- порушення перед Міністерством освіти і науки України питання про необхідність збільшення краєзнавчих дисциплін в навчальному процесі закладів вищої освіти;

- рекомендації керівництву закладів вищої освіти підтримати ініціативу краєзнавчої і освітянської громадськості та сприяти запровадженню курсу «Основи краєзнавства» у навчально-виховному процесі, ширше використовувати різноманітні форми краєзнавчо-виховної роботи;

- систематичного висвітлення у засобах масової інформації питання освітянського краєзнавства, залучаючи фахівців та громадський загал до вивчення історії та культури рідного краю;

- проведення всеукраїнського опитування/ громадської дискусії із визначення десяти найвідоміших місць пам'яті України, обов'язкових для відвідування учнівською та студентською молоддю [82, с. 217-222].

Відомо, що підготовка майбутніх учителів фізичної культури здійснюється відповідно до нормативних документів: освітньо-кваліфікаційної характеристики, освітньої програми, навчальних планів та програм дисциплін. Зміст підготовки майбутніх учителів фізичної культури визначається освітньо-професійними програмами підготовки, навчальними програмами дисциплін, іншими нормативними актами органів державного управління освітою та ЗВО.

На сьогодні заклади вищої освіти самостійно визначають спеціалізацію майбутніх фахівців. Аналіз навчальних планів 2019 року свідчить, що у ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» підготовка фахівців з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура) на освітньо-кваліфікаційному рівні бакалавр здійснювалася за освітньо-професійною програмою фізична культура, містить спеціалізацію – методика туристської

роботи, тренер з виду спорту (Додаток А). Детальний аналіз освітньо-професійної програми вказаної спеціальністю свідчить, майбутній учитель фізичної культури повинен володіти інтегральними, загальними та фаховими компетентностями. У контексті проблеми нашого дослідження особливу увагу звертаємо на курси, що формують краєзнавчі компетентності: «Історія культури України», «Педагогіка», «Педагогіка фізичного виховання», «Психологія фізичного виховання», «Організація краєзнавчо-туристської роботи. Спортивний туризм». У порівнянні з навчальними планами минулих років з галузі знань 0102 Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини, освітні компоненти освітньо-професійної програми останніх років вміщують нові курси і значно більшу кількість годин педагогічної і навчальної практик, що дає можливість формувати в здобувача культурознавче, пізнавальне, громадянське мислення (Додаток А).

Аналіз освітньо-професійної програми – спорт та відповідно навчального плану галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 017 Фізична культура і спорт освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова засвідчив суттєві зміни у підготовці майбутніх учителів фізичної культури (Додаток А). Відповідно до чинної нормативної та законодавчої бази, Національної рамки кваліфікацій, Ліцензійних умов та умов акредитації підготовка тренера-викладача з обраного виду спорту відповідає спеціальності 017 Фізична культура і спорт. Цілі нових ОП підготовки таких фахівців полягають у сприянні: розвитку широкого кола компетентностей (інтегральної, загальних, фахових); розвитку здатностей у галузі спортивних розвідок, дослідницьких умінь і навичок; розумінню принципів краєзнавчих досліджень; формуванню фахових знань та їх застосуванню в діяльності викладача закладу загальної середньої освіти; розвитку загальнопрофесійних навичок, що сприятимуть працевлаштуванню здобувачів. Слід відзначити, що загальний блок навчального плану підготовки бакалавра фізичної культури та спорту передбачає курси краєзнавчого спрямування: «Педагогіка», «Історія української державності», «Соціально-екологічна безпека життєдіяльності»,

цикл професійного блоку вміщує курси «Теорію і технологію оздоровчо-рекреаційної діяльності, які формують краєзнавчу компетентність. Значно зріс відсоток кредитів на вибіркові дисципліни (не менше 25 % від загального обсягу годин освітньої програми), проходження практик (педагогічної, навчальної, виробничої).

Аналіз навчальних планів Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького за 2017, 2020 роки дає можливість простежити зміни по структурі та освітніх компонентах освітньо-професійної програми підготовки вчителя фізичної культури (Додаток А). Випускники бакалавратури такої освітньо-професійної програми отримують кваліфікацію у дипломі – бакалавр середньої освіти (за предметною спеціалізацією «Фізична культура»), професійна кваліфікація – вчитель фізичної культури. Навчальний план розрахований на 240 кредитів, а на курси, що дають краєзнавчі знання та виховують патріотизм, громадянскість відводиться незначна кількість кредитів, зокрема: «Туризм та методика туристичної роботи» – 10 кредитів, навчальна практика в таборах – 3 кредити, навчальна практика (туристичний похід) – 2 кредити, в переліку вибірових дисциплін запропонований курс «Духовно-ціннісне освоєння світу» (Додаток А).

Вважаємо, що надважливими фаховими компетентностями майбутніх учителів фізичної культури для здійснення краєзнавчої діяльності є наступні: формування знань та умінь, забезпечення організаційної діяльності, врахування біологічних ритмів та вікових особливостей учнів, управління колективом, здійснення матеріально-технічного забезпечення, дотримання правил техніки безпеки, збереження і зміцнення здоров'я учнів, планування роботи, дослідницька діяльність. Проаналізуємо їх детальніше.

На формування мотивації учнів до навчальної діяльності засобами і методами фізичного виховання, вдалий підбір тематики і змісту різних форм занять фізичними вправами із врахуванням освітніх задач і вікових особливостей, ефективний розвиток світоглядних засад щодо ролі суспільства, культури, національних традицій, органічне поєднання та

використання сучасних методик і технологій оцінювання знань учнів під час проведення різних форм занять з фізичного виховання спрямована навчальна компетентність.

Наступна фахова компетентність забезпечує організаційну діяльність та зорієнтована на побудову процесу фізичного виховання відповідно до вимог законодавства в галузі освіти та фізичної культури і спорту, ефективне використання загальних та методичних принципів процесу фізичного виховання при його організації, досконале володіння різноманітними формами занять із застосуванням індивідуального підходу.

Фахова компетентність урахування біологічних ритмів у навчально-тренувальному процесі передбачає здійснення організаційно-методичного забезпечення здоров'язберігаючих технологій фізкультурної діяльності в режимі навчального дня з метою сприяння комплексному і ефективному розв'язанню завдань навчально-виховного процесу.

Організацію колективу, згуртування його і спрямування на вирішення завдань навчально-виховного процесу визначає компетентність управління колективом. Означена фахова компетентність передбачає співпрацю з учнями в рамках основних форм навчальної та позанавчальної діяльності під час проведення занять з фізичними вправами, планування і організацію навчально-виховного процесу на засадах мотивацій, створення обстановки довіри і взаємоповаги у відносинах між учасниками освітнього процесу, демократичний стиль керівництва навчально-виховним процесом із врахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів.

На використання стандартного і нестандартного обладнання, тренажерних пристроїв, технічних засобів навчання при проведенні занять фізичними вправами спрямована компетентність, яка дає можливість забезпечення матеріально-технічною базою.

Фахова компетентність дотримання правил техніки безпеки виявляється в діяльності вчителя фізичної культури за рахунок спрямування на володіння навичками страхування і застосування їх під час виконання

фізичних вправ, виконання гігієнічних вимог до місць і умов проведення занять, актуалізацію знань і навичок безпечної поведінки учнів.

Особливістю компетентності, спрямованої на здоров'язберігаючі технології є формування навички дотримання здорового способу життя, зміцнення здоров'я на основі використання сучасних методик вдосконалення фізичних якостей людини, організація спеціальних процедур загартовувального і оздоровчо-відновного характеру.

Важливою є проєктуальна компетентність, зміст якої полягає в уміннях майбутніх учителів фізичної культури ставити низку конкретних завдань щодо засвоєння теоретичної інформації та опанування методикою педагогічного впливу на учнів (засоби, методи, умови), проєктувати необхідні результати освітнього процесу у теоретичній, фізичній і технічній підготовці.

Зміст дослідницької компетентності передбачає створення і впровадження методичних підходів для розвитку сили, швидкості, витривалості та інших якостей фізичної підготовленості учасників навчального процесу.

Отже, зазначені фахові компетентності створюючи комплексну систему готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності забезпечують можливість здійснення краєзнавчої діяльності.

Аналіз навчальних планів засвідчив, що підготовка майбутніх учителів фізичної культури забезпечується низкою дисциплін, об'єднаних у цикли загальної, професійної підготовки та практики. Кожен цикл має нормативну й вибіркочу частину. Вибіркова частина містить низку дисциплін за вибором навчального закладу та вільним вибором студента.

В умовах компетентнісного підходу першочерговим вважаємо обрання кожним студентом власного місця в професійній сфері, формування мотивації до створення умов якісного опанування краєзнавчих, туристських знань і вмінь на основі особистісно орієнтованого підходу, опис змісту, обсягу й характеру навчального матеріалу для краєзнавчо-туристської роботи, методів, форм навчання. активність щодо розроблення та

розв'язування дослідницьких краєзнавчих завдань у співпраці з учнями під час практик; уміння взаємодіяти з іншими учасниками освітнього процесу.

Процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури здійснюється у таких формах: навчальні заняття, виконання індивідуальних завдань, самостійна робота студентів, практична підготовка, контрольні заходи і регламентується положеннями «Про організацію навчального процесу у ДВНЗ» та «Про порядок і методикку оцінювання знань студентів в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу».

Вважаємо за доцільне у дослідженні проаналізувати не лише навчальні плани підготовки майбутніх учителів фізичної культури 014 Середня освіта (Фізична культура) за 2017, 2019, 2020 роки , а й відповідно навчальні дисципліни циклу загальної, професійної й варіативної підготовки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди», Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Економіко-правничого коледжу Запорізького національного університету , що тією чи іншою мірою відображають зміст підготовки майбутніх учителів фізичної культури і мають значення у формуванні краєзнавчої компетентності (Додаток А).

Аналіз нормативної частини навчального плану свідчить, що важливе місце в підготовці майбутніх учителів фізичної культури до організації краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу займають дисципліни циклу загальної підготовки: «Історія України», «Історія культури України», «Філософія», «Українська мова», «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Основи педагогічної майстерності», «Психологія», «Інформатика і комп'ютерна техніка», технічні засоби навчання, «Анатомія людини з основами спортивної морфології», «Біохімія», «Біохімія фізичної активності», «Фізіологія людини», «Фізіологічні основи фізичного виховання та спорту», «Гігієна», «Лікувальна фізкультура», «Безпека життєдіяльності». Відмітимо, що цикл дисциплін загальної підготовки майбутніх учителів фізичної культури спрямований на формування світоглядної позиції, самосвідомості, орієнтації на загальнолюдські цінності та ідеали, які ґрунтуються на національній, громадській активності та соціальній

відповідальності. Водночас вивчення вказаних дисциплін забезпечує розвиток у майбутніх учителів фізичної культури вміння аналізу і синтезу, навчання та самоосвіти, використання передового вітчизняного і світового досвіду, збереження навколишнього середовища, адаптації та діяльності в новій ситуації, орієнтації на загальнолюдські цінності тощо.

Навчальний курс «Історія України» розрахований на 3 кредити ECTS загальним обсягом 90 годин; аудиторних – 30 із них: лекції –14, практичних – 16, самостійна робота — 46, форма контролю – екзамен. Так, уявлення про виникнення й розвиток людського суспільства на всіх українських землях з найдавніших часів до сьогодення, формування продуктивних сил і способів виробництва та виробничих відносин між людьми в кожний конкретний період, боротьбу за національно-державну незалежність забезпечується вивченням історії України, що дають змогу використовувати набуті знання, вміння та навички для всебічного пізнання рідного краю на основі тісного взаємозв'язку із історією всієї країни. Зазначимо, що аналіз історичних процесів, здатність до співставлення минулих і сучасних надбань українського народу, вміння прогнозувати історичні поступи людства, власна наукова позиція щодо актуальних проблем сьогодення, національна самосвідомість є важливою складовою підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності. Водночас вміння орієнтуватись в історичних джерелах і новітній науковій літературі забезпечує здатність майбутніх учителів фізичної культури працювати з краєзнавчою джерельною базою: карти, фотодокументи, архіви, місцеві перекази, матеріали краєзнавчих музеїв, об'єкти історії та культури тощо. Все це дає можливість майбутнім учителям фізичної культури всебічно пізнати рідний край, визначити місце і роль видатних земляків у тих чи інших історичних подіях, вдало підбирати цікавий краєзнавчий матеріал для мотивації учнів щодо участі у туристсько-краєзнавчих походах, екскурсіях, велопробігах тощо.

У процесі вивчення курсу «Історія України» майбутні фахівці мають можливість не лише отримати цілісне уявлення про культуру, її форми, структуру та функції, місце і роль в житті людини і суспільства, а й

прогнозувати тенденції розвитку культури. У зв'язку із цим оволодіння знаннями щодо досягнень української культури, її історичними формами та етапами забезпечить учителю фізичної культури можливість орієнтації в культурному просторі, формування гуманістичного світогляду учнів, осмислення культурно-історичного та духовного розвитку рідного краю, використання історичного досвіду попередніх поколінь під час власної краєзнавчої діяльності. Відмітимо, що компетентність майбутніх учителів фізичної культури у фундаментальних поняттях історичного, національного, етнографічного, туристського краєзнавства забезпечує виховання патріотизму, стійких моральних цінностей, національної свідомості учнів на уроках та під час краєзнавчої діяльності.

Навчальна дисципліна «Педагогіка» розкриває актуальні питання розроблення і впровадження у практику найбільш ефективних форм і методів, сучасних технологій виховання, освіти і навчання. Мета вивчення курсу пов'язана з оволодінням майбутніми вчителями фізичної культури вміннями інтерпретувати основні педагогічні закони, закономірності для кращого усвідомлення об'єктивних зв'язків між педагогічними явищами та процесами; здійснювати альтернативний вибір найбільш ефективних педагогічних систем; використовувати основні категорії та поняття педагогічної науки для формування доцільних стосунків з учнями; стимулювати розвиток активності, ініціативи учнів у навчально-виховному процесі.

Формування загальнопедагогічних знань, умінь і навичок – тривалий процес, у якому виділяють такі етапи:

- етап формування початкових уявлень про учнів, педагогічну професію, професійну діяльність учителя, про особистість учителя, роль педагогічної теорії у шкільній практиці;

- етап формування предметної системи знань, засвоєння провідних педагогічних теорій, категорій, понять, закономірностей, принципів змісту й методів навчання і виховання школярів тощо;

- етап формування узагальненої комплексної системи знань на основі

міжпредметних зв'язків із психологією, віковою фізіологією, методикою викладання предметів, суспільно-політичними дисциплінами [1, с. 91].

Вивчення курсу «Педагогіка» забезпечує виконання майбутніми вчителями фізичної культури освітньо-виховних завдань, зокрема систематизацію знань загальнометодологічних основ педагогіки, дидактики як теорії освіти й навчання, теорії і практики процесу виховання, теоретичних засад педагогічної майстерності, які сприяють забезпеченню педагогічних вимог, що ставляться до краєзнавчої діяльності як складової навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи.

Навчальна дисципліна «Основи педагогічної майстерності» розкриває актуальні питання особливостей системи професійної діяльності педагога, його особистісних професійних якостей. Мета вивчення означеної дисципліни спрямована на формування уявлень у майбутніх учителів фізичної культури про педагогічну майстерність у нових умовах відродження педагогіки сучасної школи; формування навичок науково-педагогічного і методичного пошуку; вироблення індивідуальних рис особистості. Важливо, що вивчення цієї дисципліни сприяє оволодінню знаннями на методологічному, теоретичному, організаційно-методичному та технологічному рівнях. Майбутній учитель фізичної культури в рамках опанування дисципліни «Основи педагогічної майстерності» повинен мати низку вмінь, а саме: конструювати власне педагогічне спілкування, керуючись знаннями особливостей цього процесу, його правил, шляхів долаття труднощів, уникнення бар'єрів спілкування, використовуючи різні елементи педагогічних стилів у залежності від цілей спілкування; організовувати педагогічну взаємодію у процесі бесіди з учителями, батьками, учнями з дотриманням вимог педагогічного такту; використовувати інноваційні технології, елементи передового педагогічного досвіду в системі фізичного виховання школярів; планувати й займатися професійним самовдосконаленням.

Відмітимо, що у процесі фахової діяльності сучасний вчитель фізичної культури прагне до професійного зростання, намагається стати більш

компетентним, набути теоретичних знань, умінь і навичок, сформувати власний педагогічний стиль, постійно перебуває у пошуках нових форм, методик, технологій підвищення рівня фізичної підготовленості учнів. Відтак виникає потреба постійно вести творчий пошук, експериментувати, бути дослідником. Важлива роль при цьому відводиться обізнаності педагога із краєзнавчим матеріалом, що забезпечується краєзнавчими дослідженнями.

Вивчення основних теоретичних і практичних питань у курсі «Психологія»: загальні закономірності розвитку психіки особистості; особливості розвитку пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери на різних етапах онтогенезу; вікові особливості виявлення і формування темпераменту, характеру, здібностей особистості формує в майбутніх учителів фізичної культури уявлення про найбільш ефективні шляхи розвивального впливу на конкретну особистість, що дає змогу майбутнім учителям фізичної культури оволодіти вміннями створювати оптимальні умови для психічного розвитку і формування особистості згідно з її віком у процесі краєзнавчої діяльності.

Отже, саме у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін відбувається формування здатності майбутніх фахівців здійснювати позитивний і стимулюючий вплив на розвиток особистості, залучати учнів до культурно-освітніх традицій, виховувати любов до Батьківщини засобами педагогічного краєзнавства.

Засвоєння знань про основні поняття, аксіоми та терміни «Безпеки життєдіяльності» як навчальної дисципліни та області науково практичної діяльності забезпечується під час вивчення дисципліни безпека життєдіяльності. Майбутні вчителі фізичної культури, отримуючи як теоретичну так і практичну підготовку у процесі виконання лабораторних робіт, мають можливість вивчати оптимальні параметри життєдіяльності людини; оволодіти системами формування та підтримання здоров'я та забезпечення гармонійного розвитку; прогнозувати небезпеки; розвивати навички надання першої допомоги у надзвичайних ситуаціях. Водночас вивчення вказаної дисципліни забезпечує розвиток у майбутніх учителів

фізичної культури вміння оцінювати негативні фактори середовища перебування та визначати шляхи усунення їх дії; самостійно приймати рішення про термінові заходи у разі виникнення екстремальних ситуацій; розробляти і впроваджувати систему заходів, спрямованих на збереження здоров'я учнів та їх гармонійний розвиток, що дає змогу майбутнім учителям фізичної культури застосовувати отримані знання, уміння та навички під час проведення екскурсій, туристських походів та подорожей у процесі краєзнавчої діяльності.

Тематичний зміст дисципліни «Екологія», що вивчається за вибором навчального закладу, передбачає формування у майбутніх вчителів фізичної культури знань про основні закономірності взаємодії людини, суспільства і природи, особливості впливу антропогенних та техногенних чинників на природне середовище та його зворотну дію, основи екологічного світогляду, екологічної свідомості та культури, що дасть змогу досягти низки педагогічних цілей краєзнавчої діяльності щодо формування екологічної культури учнів і збереження навколишнього середовища.

Одне із провідних місць у підготовці вчителя фізичної культури до краєзнавчої діяльності займають дисципліни циклу професійної підготовки: вступ до спеціальності, теорія і методика викладання спортивних ігор, теорія і методика викладання рухливих ігор і забав, теорія і методика фізичного виховання, організація краєзнавчо-туристської діяльності. Так, зміст дисциплін професійної підготовки являє собою цілісну багатофункціональну систему, яка забезпечує високий рівень фахової діяльності майбутніх учителів фізичної культури.

В. Беспалько зазначає, що професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури включає три взаємов'язані складові: професійну – спрямовану на підготовку майбутніх фахівців до опанування професійними знаннями, виконання професійних функцій, володіння видами професійної діяльності в контексті особистісно-орієнтованої парадигми освіти; особистісну – спрямовану на підготовку фахівців до професійного самовизначення, професійної самореалізації та професійної самоактуалізації

упродовж життя; технологічну – спрямовану на формування її організаційно-методичних умов [16].

«Вступ до спеціальності» як навчальна дисципліна реалізує освітні завдання через засвоєння майбутніми фахівцями теоретичних засад змісту професійної діяльності в галузі фізичної культури; особливостей розробки та використання сучасних організаційно-педагогічних технологій, які використовуються в системі шкільного фізичного виховання; соціальних функцій фізичної культури тощо. Результатом виконання навчальних завдань означеної дисципліни є вміння майбутніх учителів фізичної культури розробляти та використовувати сучасні організаційно-педагогічні технології, які використовуються в системі шкільного фізичного виховання; розробляти технологічні карти та використовувати їх в навчально-виховному процесі; застосовувати необхідні знання у своїй професійній діяльності.

Слід звернути увагу, що підготовка майбутніх учителів фізичної культури залежить від циклу професійної підготовки. До таких дисциплін відносяться: «Теорія і методика викладання спортивних ігор», «Теорія і методика викладання гімнастики», «Теорія і методика викладання легкої атлетики», «Організація і методика оздоровчої фізичної культури», «Історія фізичної культури», тощо. Мета навчальних перерахованих навчальних дисципліни спрямована на вивчення студентами історичного розвитку правил гри, теорії і методики викладання волейболу, баскетболу, гандболу, футболу основ техніки та тактики гри методики навчання техніки і тактики гри та організації змагань. Завдання дисципліни полягають у формуванні у майбутніх учителів фізичної культури професійно педагогічних навичок, необхідних для самостійної педагогічної і організаторської діяльності в загальноосвітній школі, під час туристсько-краєзнавчої діяльності та інших ланках фізкультурного руху та спорту. Відмітимо, що методичні результати навчання теорії і методики викладання спортивних ігор передбачають не лише вміння майбутніх учителів фізичної культури проводити заняття з різними віковими групами учнів, усно та письмово викладати навчальний матеріал, володіти технікою та тактикою гри, організувати та

проводити змагання, а й улаштувати ремонт та догляд за місцями занять, обладнанням та інвентарем.

Розвиток творчого, краєзнавчого мислення студентів забезпечують різноманітні заходи, що формують особистісний і професійно спрямований розвиток і саморозвиток, оригінальність, гнучкість і продуктивність мислення, професійну мобільність. До таких заходів відносимо ігри, змагання, походи, подорожі, екскурсії тощо. Застосування в підготовці майбутніх учителів фізичної культури такого технологічного підходу забезпечує перетворення освітнього процесу в закладі вищої освіти на цілеспрямовану діяльність усіх його суб'єктів, забезпечує її цілісність, особистісну, соціально-економічну і краєзнавчу значущість.

Важливим для констатації сучасного стану підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності є аналіз завдань дисципліни «Теорія методика викладання рухливих ігор і забав», які спрямовані на оволодіння студентами теорією та методикою викладання рухливих ігор та забав, формування професійно-педагогічних навичок, необхідних для самостійної педагогічної та організаційної діяльності у загальноосвітній школі. Тематичний зміст цієї дисципліни передбачає формування у майбутніх фахівців знань про місце рухливих ігор і забав в системі фізичного виховання; особливості використання рухливих ігор відповідно до навчально-виховних завдань та віку учнів; зміст навчального матеріалу і вимог шкільної програми з підрозділу «Рухливі ігри», – це дасть змогу організовувати рухливі ігри як на уроках «Основи здоров'я і фізична культура» так і у позакласних, позашкільних спортивно-масових заходах; підібрати ігри, естафети для різних форм фізичного виховання, народних свят з дітьми та молоддю різного віку і підготовленості; застосовувати рухливі ігри, естафети в програмі змагань «Веселі стартини», «Дні здоров'я», «Тато, мама, я – спортивна сім'я», «Козацькі забави», народних свят, що сприяє організації змістовного дозвілля учнів засобами туристського краєзнавства.

Одне з головних завдань курсу «Теорія і методика фізичного

виховання» полягає у тому, щоб навчити майбутніх учителів фізичної культури інтегрувати знання, одержані в суміжних курсах і окремих методиках, знаходити шляхи реалізації цих знань в практичній діяльності. Вивчення вказаного курсу сприяє ґрунтовному розумінню майбутніми фахівцями особливостей історії виникнення та розвитку системи фізичного виховання; засобів, форм і методів фізичного виховання дошкільнят та школярів різного віку; змісту, методик фізичного виховання різних груп населення; контролю і методів організації процесу фізичного виховання, з урахуванням індивідуальних особливостей тих, хто займається; нормативні й інструктивні документи та положення, що регламентують фізичне виховання людей різного віку.

Теорія і методика фізичного виховання як одна з важливих дисциплін циклу професійної підготовки сприяє оволодінню майбутніми фахівцями вмінням розробляти документи планування процесу фізичного виховання та фізкультурно-оздоровчої роботи у різних освітніх закладах; володіти методиками фізичного виховання різних груп населення; дозувати і регулювати фізичні навантаження на заняттях відповідно індивідуальних особливостей, здійснювати педагогічний контроль за фізичним станом тих, хто займається; самостійно здійснювати пошук ефективних методик застосування фізичних вправ; контролювати результати своєї роботи і своєчасно вносити відповідні корективи.

Аналіз навчальних планів підготовки бакалавра і магістра з галузі знань – 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта (Фізичне виховання) ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» за 2016 р. показав, що у нормативній частині блоку професійної підготовки бакалаврів є лише одна дисципліна, що вивчає рідний край це «Організація краєзнавчо- туристської діяльності» на яку відведено 3,5 європейські кредити (Додаток А).

На формування системи знань з організації краєзнавчо-туристичної діяльності; навчання практичним навичкам з туристичної техніки та спортивного орієнтування; формування вмінь з організації туристично-

краєзнавчої роботи у школі; набуття знань з організації заходів безпеки у туристичних походах спрямовані навчальні дисципліни «Організація краєзнавчо-туристичної діяльності», «Спортивний туризм», «Організація і методика оздоровчої фізичної культури».

Якщо проаналізувати навчальні плани 2019 року, то на ці дисципліни значно зменшилась відведена кількість годин. Так курс «Організація краєзнавчо-туристичної діяльності» і «Спортивний туризм» об'єднані в одну дисципліну в 3 європейських кредити, тобто 90 годин. На рівні бакалаврату, після молодшого спеціаліста (МС) є лише курс «Організація і методика оздоровчої фізичної культури» - 3 кредити, педагогічна практика в дитячих садочках – 6 кредитів, в школах – 7.5 кредитів (Додаток А).

У результаті вивчення вказаних дисциплін майбутні вчителі фізичної культури повинні: знати теоретичний матеріал відповідно до програми, особливості організації походів різного типу, правила організації та проведення туристично-краєзнавчої роботи у школі, правила організації та проведення туристичних заходів; знати методику навчання туристичній техніці, методику проведення уроку у школі з розділу «Туризм»; знати основи гігієнічного та медичного забезпечення у туристичних походах; вміти провести заняття з техніки туризму; вміти розробити маршрут, укомплектувати групу, підготувати необхідне спорядження для туристичного походу; вміти орієнтуватися на місцевості; вміти застосовувати заходи щодо надання першої долікарської допомоги потерпілому; вміти організувати та провести туристично-краєзнавчі заходи.

Відповідно до навчальних планів, у циклі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури курс «Організація краєзнавчо-туристської діяльності» розрахована на три з половиною кредити, які в достатній мірі не дають можливості формувати краєзнавчу компетентність, про що засвідчують результати аналізу досвіду підготовки студентів Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія

Сковороди» упродовж 2016-2017рр. та констатувальний експеримент.

Значне місце у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до організації краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу відіграє педагогічна практика. Аналіз освітньої програми 014 Середня освіта (Фізичне виховання) спеціалізації методика туристичної роботи, показав, що для педагогічної практики в дошкільних закладах відведено чотири тижні, в школах десять тижнів, на літній табірний збір лише один тиждень у четвертому і шостому семестрах.

Практична підготовка майбутніх учителів фізичної культури є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми. Метою практичної підготовки є набуття майбутніми фахівцями професійних навичок володіння сучасними методами, формами організації навчально-виховного процесу, формування професійних умінь і навичок, творчого підходу до педагогічної діяльності; практичне засвоєння психолого-педагогічних знань, пізнання закономірностей, видів і способів діяльності педагога в сучасних умовах; виховання потреби систематично удосконалювати власні знання та творчо їх використовувати в практичній діяльності. Практична підготовка майбутніх учителів фізичної культури передбачає системність та послідовність в одержанні необхідного обсягу практичних знань і вмінь.

Важливою складовою практичної підготовки майбутніх фахівців є педагогічна практика, яка проводиться з урахуванням таких загальних принципів: максимальне використання досвіду організації у проведенні практики, нагромадженого вищим навчальним закладом у попередні роки; відображення сучасного економічного і структурного стану баз практики; особливості умов майбутньої роботи випускників та інше. Базою проведення педагогічної практики є навчально-виховні заклади різних типів: загальноосвітні школи, дошкільні заклади, позашкільні установи, педагогічні училища, де працюють досвідчені вчителі, класні керівники, організатори, вихователі дошкільних установ, керівники гуртків, методисти і де створені належні матеріально-технічні умови.

На підставі вищесказаного доцільно зауважити про ефективність

застосування педагогічної практики, де майбутні фахівці набувають практичного досвіду у плануванні, організації та проведенні різних форм як фізкультурно-спортивної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах. Адже завдання практики включають окрім проведення уроків з фізичної культури, організацію і проведення ранкової гігієнічної гімнастики, рухливих перерв, спортивних годин в групах подовженого дня, фізкультхвилинок і пауз; обов'язкову організацію та проведення спортивного свята або змагань, спортивного виховного заходу; участь у проведенні шкільних занять із загальної фізичної підготовки, секційних занять з видів спорту, тощо.

Педагогічна практика студентів у закладах загальної середньої освіти сприяє узгодження професійних інтересів, психологічної готовності до педагогічної діяльності, поглибленню психолого-педагогічних і фахових знань. Проте, слід відзначити, що в змісті програм педагогічної практики відсутні акценти щодо організації, умов і процесу краєзнавчої підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Для повноти сформованості краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури в професійній діяльності варто розширити зміст програм практики краєзнавчим складником. Вважаємо, що організовувати формування краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури під час педагогічної практики варто засобами послідовного оволодіння всіма компонентами процесуальної структури діяльності вчителя фізичної культури через залучення до мотиваційно-орієнтаційної (ознайомлювальної), репродуктивно-діяльнісної, репродуктивно-творчої частин практики з виконанням пізнавальних краєзнавчих завдань.

Отже, аналіз навчальних планів і програм вищих навчальних закладів, що готують майбутніх вчителів фізичної культури свідчить, що на сьогодні не розроблена система професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури, яка б забезпечувала його готовність до здійснення краєзнавчої діяльності, не визначені умови професійної підготовки такого фахівця. Саме вчитель фізичної культури володіє великими можливостями пошуку та використання краєзнавчої інформації.

Аналізуючи пріоритетні напрями професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури за кордоном, питання організації шкільної освіти та шкільного фізичного виховання у Сполучених Штатах Америки, Англії, Польщі, Італії визначаються особливості освітнього процесу специфікою укладання навчальних програм із фізичної культури; пріоритетні напрями фізичного виховання школярів; особливості іспиту з фізкультурної освіти; тестування рівня фізичної підготовленості й оцінювання навчальних досягнень учнів шкільного віку.

Схиляємося до думки науковця О. Тимошенка, який стверджує, що оптимізація навчально-виховного процесу професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури стосується таких складових: а) форми навчання; б) види підготовки; в) організаційно-методичне управління професійною підготовкою: форми організації занять, моніторинг якості професійної підготовки; г) професійна компетентність; д) готовність до здійснення професійної діяльності [194].

Отже, аналіз сучасного стану підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації краєзнавчої діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах свідчить про те, що залишається недостатньо вирішеним комплекс наступних протиріч, зокрема: збільшення кількості годин самостійної роботи та зменшення кількості годин на теоретичну лекційну і практичну підготовку майбутніх учителів фізичної культури до організації краєзнавчої діяльності; підготовка майбутніх учителів переважно орієнтована на теоретичне осмислення професійної діяльності, без врахування значимості практичних знань, умінь та навичок майбутнього фахівця щодо організації краєзнавчої діяльності учнів; недостатня реалізація у навчально-виховному процесі закладів вищої освіти психолого-педагогічних умов для активного засвоєння теоретичних знань й практичних умінь, навичок організації краєзнавчої діяльності; порівняно незначний термін педагогічної практики є недостатнім для формування професійних умінь і навичок майбутнього вчителя фізичної культури до краєзнавчої діяльності.

Висновки до першого розділу

Здійснено аналіз наукових праць з проблеми дослідження, що дозволив визначити основні аспекти сучасного стану підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації краєзнавчої діяльності.

Встановлено, що важливу роль у якісній професійній підготовці таких фахівців відіграє краєзнавча діяльність, підготовка до якої має відбуватися на засадах компетентнісного підходу. Незважаючи на значний інтерес до проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури, перехід до засад компетентнісного підходу ще потребує додаткового теоретичного та практичного розроблення та вдосконалення.

На основі аналізу наукової літератури встановлено, що у структурі професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури, краєзнавча компетентність займає чільне місце.

У розділі уточнено понятійно-категорійний апарат дослідження. Краєзнавча компетентність визначається як якісна характеристика особистості, що формується в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя, де ключовими є пізнавальні дії дослідницького характеру.

Обґрунтовано сутність поняття «підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності» яке розуміємо, як педагогічний процес, що ґрунтується на створенні необхідних педагогічних умов для оволодіння професійними знаннями, вміннями і навичками організації краєзнавчої діяльності, спрямованої на формування культурознавчого, екологічного, пізнавального і громадянського мислення.

Зміст та структура підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу потребує вдосконалення через виховну роботу зі студентами, удосконалення методики навчально-виховного процесу, ґрунтовної психолого-педагогічної підготовки, оновлення змісту загального професійного блоку дисциплін, що формують краєзнавчу компетентність, культуру майбутнього фахівця, удосконалення системи самостійної роботи тощо.

У контексті досліджуваної проблеми слід зазначити, що суттєву частину змісту підготовки майбутніх учителів фізичного виховання становлять теоретичні курси. Водночас недостатньо уваги відведено практичній підготовці, зокрема краєзнавчій, що ускладнює формування в студентів достатнього обсягу спеціальних знань, практичних умінь й особистісних якостей організатора краєзнавчої діяльності.

Відповідно до результатів аналізу навчальних планів і освітньо-професійних програм підготовки майбутніх учителів фізичної культури в ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди», Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького відзначаємо позитивний перехід до багаторівневої системи підготовки фахівців, де кожен ступінь сприяє визначенню рівня розвитку можливостей внутрішнього потенціалу й компетентності студента щодо його майбутньої педагогічної діяльності. Професійна підготовка студентів охоплює загальну, педагогічну і спеціальну, а освітні компоненти формують краєзнавчу компетентність.

Встановлено, що у підготовці майбутніх учителів фізичної культури відсутні концептуальні положення краєзнавчого характеру, спостерігається поверхневість освітньо-професійних програм підготовки бакалавра стосовно питань краєзнавчого характеру. У програмах педагогічних практик не розкриваються питання краєзнавчої діяльності з учнями, а у переліку вибіркових дисциплін не завжди є курси краєзнавчого спрямування.

Встановлено, що зміст робочих програм навчальних дисциплін не дає змоги вибудувати повноцінну технологію підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу, чітко не визначені зв'язки між освітніми компонентами програми.

Отже, для усунення окреслених вище недоліків і з метою підвищення якості підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу необхідно оновити зміст фахових дисциплін краєзнавчим матеріалом, упроваджувати спецкурси

краєзнавчого спрямування, розробити й апробувати модель такої підготовки.

РОЗДІЛ 2

МОДЕЛЮВАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

2.1. Критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу

Аналіз сучасного стану професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти України виявив, що їх готовність до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу не відповідає вимогам XXI століття, а отже, потребує вдосконалення. Показником теоретичної і практичної готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності є здійснення професійної педагогічної діяльності на високому рівні та здатність формувати в учнів краєзнавчу компетентність.

Готовність майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу зазнає якісно нових змін, тому в її системному аналізі можна чітко виокремити критерії, показники й рівні готовності. Вважаємо, що готовність майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності можливе в разі оптимального поєднання науковості викладання дисциплін фахового спрямування й доступності краєзнавчої інформації; єдності її компетенцій, кожна з яких вирізняється певними критеріями.

У сучасній педагогічній літературі представлена низка різних підходів до оцінювання критеріїв формування готовності майбутніх фахівців. Запропоновано різні критерії й показники сформованої готовності майбутніх учителів, серед яких: академічна успішність, міцність засвоєння, здатність відтворювати знання; уміння виконувати завдання проблемного характеру; теоретичні знання навчальних дисциплін, зміст пізнавальної діяльності, самостійність студентів; операційна діяльність під час виконання творчих робіт, зміна співвідношення між краєзнавчою діяльністю, яку організовує

викладач, і виконаною студентами в ході дослідницької роботи.

Згідно зі словником іноземних слів, критерій – це відмінна ознака, мірило, на основі якого оцінюють якість явища, дію, ідею [161]. У педагогічному словнику «критерій» визначається як «мірило» для оцінювання предмета або явища; ознака, узятая за основу класифікації, орієнтир, індикатор, на підставі якого оцінюють або класифікують щонебудь, з'ясовують значущість чи незначущість у стані об'єкта [106, с. 174]. У сучасному словнику української мови це поняття означає підставу для оцінювання, визначення або для класифікації чогось; мірило [163]. Словник соціально-психологічних термінів характеризує критерій як засіб рішення, мірило оцінювання [162].

Для визначення критеріїв тієї чи іншої компетентності мають бути наступні умови: взаємозв'язок, цілісність та взаємовплив особистості студента, навчальної діяльності, сформованих педагогічних умов, життєвих подій і ситуацій професійної діяльності; розуміння сутнісної характеристики та прогностичної моделі формування компетентностей майбутніх учителів; усвідомлення ролі й значення компетентності у структурі професійної діяльності; виявлення ступеня розвитку того чи іншого компонента професійної компетентності.

На думку А. Кузьмінського критерій оцінювання вмінь і навичок – це точно обрана величина, що є визначником якості навчальної діяльності [86, с. 173]. Критерії це свого роду якості, властивості, ознаки об'єкта, які дають змогу зробити висновки про стан і рівень його сформованості й розвитку.

В. Беспалько вважає, що розробка й застосування критеріїв комунікативної компетентності – одна з найважливіших наукових проблем. «Для кожної науки досить важливим є питання про критерії, якими можна керуватися при оцінці педагогічних процесів і явищ, що відбуваються. Лише при наявності таких критеріїв можна зробити висновок про результати педагогічних впливів, яким надається перевага» [16, с. 17].

У науковому обігу поняття «критерій» визначається як засіб перевірки істинності чи хибності того чи іншого твердження, гіпотези, теоретичної

побудови, як показник, що поєднує в собі методи розрахунку, теоретичну модель розподілу і правила прийняття того чи іншого рішення. Аналогічне значення має це поняття в педагогіці, однак існують певні відмінності в його трактуванні, особливо коли йдеться про дидактичні умови, що застосовуються при вимірюванні різних елементів навчально-виховного процесу. Критерії можуть виконувати такі функції: відображати динаміку вимірюваної якості в часі, поєднувати кількісні та якісні показники, через прояв яких можна оцінювати вираження тієї чи іншої якості, пов'язувати всі компоненти системи що досліджується.

Ю. Шабанова описує такі критерії освіченості: ясність і чіткість понять, якими оперує людина; визначеність та конкретність мислення; уміння бачити необхідність і знаходити її причини; усвідомлення зв'язків між предметами і явищами; здатність передбачати розвиток подій на основі ретельного аналізу наявних тенденцій; кількість та якість продуктів праці, соціалізованість [236].

У психолого-педагогічній літературі науковці виокреслюють такі основні вимоги до виділення й обґрунтування критеріїв: критерії повинні бути адекватні тим явищам, вимірником яких вони є; критерії повинні ураховувати якість знань, яка передбачає співвідношення видів знань (закони, теорії, прикладні, методологічні, оцінювальні знання) з елементами змісту освіти й тим самим з рівнями їх засвоєння; критерії повинні відповідати дидактичним цілям, характеризувати зв'язок між ними й результатами навчання; критерії повинні відображати основні закономірності формування досліджуваного явища й динаміку його зростання в часі й педагогічному просторі; за допомогою критеріїв повинні встановлюватися зв'язки між усіма компонентами досліджуваної якості, причому якісні показники повинні виступати в єдності з кількісними; критерії повинні виражатися в таких поняттях, які можна піддати кількісному аналізу; критерії повинні бути розкриті через сукупність якісних ознак (показників), на підставі яких можна робити висновок про рівень вираження критерію (показник у теорії і практиці педагогічної освіти визначається як характеристика будь-якого аспекту критерію); критерії повинні

забезпечувати відносну простоту вимірювань, легкість розрахунків, доступність і зручність в обігу; необхідна визначеність (атрибутивність) показників і рівнів їх прояву обумовлена складністю оцінюваного явища; критерії повинні забезпечувати оцінку якості знань, навичок, умінь; критерії повинні забезпечувати оцінку творчої роботи учнів [79].

У класифікації Ю. Рибалка диференційовано такі критерії та показники сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців:

- мотиваційний критерій – рівень сформованості професійної спрямованості особистості майбутнього спеціаліста; до показників мотиваційного критерію належить зацікавленість професійною діяльністю, бажання працювати за спеціальністю, мотивація досягнення успіху в професійній діяльності;

- когнітивний критерій – рівень засвоєння майбутнім фахівцем набутих професійних знань; показники цього критерію – володіння професійно важливими знаннями (фахово-спеціальними, управлінськими, нормативно-правовими, науково-методичними, предметними, технологічними);

- особистісний критерій – рівень сформованості професійно важливих і необхідних якостей та здібностей особистості; показники – гуманність, альтруїзм, творчість, комунікативність, мобільність, креативність, патріотизм, а також сформованість системи професійних умінь (прогностичних, когнітивних, комунікативних, конструктивних, організаторських);

- діяльнісний критерій – рівень оволодіння вміннями й навичками, необхідними для професійної діяльності майбутнього спеціаліста [145].

Один із варіантів критеріїв сформованості вмінь представив вітчизняний науковець О. Пасічник, виокремивши: мотиваційний критерій (передбачає усвідомлення майбутнім фахівцем значення розвитку його вмінь у професійному становленні); когнітивний критерій (маркує рівень теоретичних знань, наявність умінь їх застосовувати під час розв'язання практичних завдань); процесуальний критерій (визначає здатність органі-

зовувати практичну взаємодію на основі використання інтерактивного виду комунікативних умінь); фаховий критерій (описує здатність до професійної самореалізації через спілкування) [120, с. 101].

Грунтовними вважаємо критерії та їхні показники, що розроблені В. Носаченком. Характеризуючи сутність картографічної компетентності майбутніх учителів географії як багатогранного інтеграційного утворення, що забезпечує здатність до освітньої діяльності на основі сформованих картографічних і педагогічних знань, умінь, навичок, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до картографічної науки відповідно до суспільних вимог і цінностей у освітньому процесі, репродукування картографічної грамотності, науковець диференціює такі критерії:

- мотиваційний критерій, що дає змогу виявляти здатність і готовність отримувати й застосовувати сукупність картографічних знань, умінь та навичок у навчально-професійній діяльності;

- когнітивний критерій, який відображає повноту й дієвість знань у процесі виконання різних видів професійної діяльності, рівень володіння картографічними знаннями;

- діяльнісний критерій, що вможливорює об'єктивне оцінювання рівня володіння картографічними знаннями, уміннями й навичками [107, с. 82].

У процесі вивчення критеріїв і їх показників в доробку науковців вважаємо, що сформованість готовності до професійної діяльності можна аналізувати в площині бажання розвиватися та удосконалюватися (мотиваційний критерій), в аспекті різносторонності знань (когнітивний критерій), уміння виконувати професійні завдання в процесі педагогічної діяльності (діяльнісний критерій). Такий підхід чітко окреслює поле дослідження готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу, що відповідає меті та завданням нашого дослідження.

Унаслідок теоретичного аналізу наукових праць слід зазначити, що критерієм сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності слугує об'єктивна характеристика, яка відображає

її суттєві ознаки та за допомогою якої виконують порівняльне оцінювання ефективності її формування в традиційних і виокремлених педагогічних умовах компетентнісного підходу до організації краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу. Кожен критерій готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності має показники, які відображають якісну й кількісну характеристику її компетенцій. Крім того, входячи до складу критеріїв, показники готовності є їхніми чіткими, конкретними, стійкими вимірниками, за допомогою яких здійснюється її оцінювання наявними авторськими рівнями.

Для визначення рівня сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу потрібно, щоб описані критерії відповідали низці вимог: об'єктивність відображення даних, характерність аналізованого предмета, об'єкта дослідження, тобто ці дані повинні бути постійними та стійкими; відображення взаємозв'язків між блоками педагогічної моделі й узгодженість із освітнім процесом закладу вищої освіти, зручність під час використання.

Виходячи з цього, в основі класифікованих нами критеріїв лежать не лише показники засвоєння когнітивного компонента, але й показники, що відображають навички осмислення краєзнавчої інформації, її узагальнення та застосування в практичній діяльності.

Аналіз висвітлення проблеми професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності у наукових дослідженнях, необхідність моделювання процесу підготовки таких фахівців у закладах вищої освіти України зумовлюють потребу у визначенні критеріїв, показників та рівнів готовності до означеного виду діяльності. Зважаючи на узагальнення попереднього параграфу дисертації, зазначимо, що процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури має ознаки та властивості педагогічної системи і є складником педагогічної діяльності.

Аналіз наукових досліджень з теорії і методики професійної освіти, підготовки майбутніх учителів фізичної культури дали змогу виокремити *мотиваційно-ціннісний, когнітивно-знаннєвий і діяльнісно-практичний*

критерії, відповідно до мотиваційної-ціннісної, активно-пізнавальної і предметно-професійної компетенції саморозвитку та дослідницької компетенції готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Мотиваційно-ціннісний критерій – бажання отримувати нові й удосконалювати наявні знання, формулювання студентом мети свого навчання, його регулювання, оцінювання рівня успішності, що сприяє трансформації потреб у мотиви, а отже, формуванню в студентів різних рівнів мотивації до проведення краєзнавчої діяльності. За наявності мотивації формується емоційно-вольова сфера майбутнього вчителя фізичної культури, його прагнення до здобуття краєзнавчих знань, що позначається на прагненнях, стимулах, інтересах, які орієнтовані як на навчання, так і на подальшу професійну діяльність у загальноосвітніх навчальних закладах, що залежить від цієї мотивації. Мотивація розглядається як психічне явище, що стало спонуканням до виконання певної дії, вчинку. Мотиви поділяються на пізнавальні та професійні, вони суттєвою мірою впливають на успішність в навчальній діяльності студентів [64]. Згідно з іншими класифікаціями, у мотивації діяльності особистості диференціюють пізнавальні, соціальні й ситуативні мотиви.

Поняття мотивація у психолого-педагогічних дослідженнях визначається як процес, у результаті якого певна діяльність набуває для індивіда певного особистісного сенсу, створює стійкість інтересу до неї і перетворює зовні задані цілі діяльності у внутрішні потреби особистості. Мотивація є внутрішньою рушійною силою, що спонукає студентів до дій і вчинків і є необхідною умовою їх активного включення в навчальну діяльність, нею необхідно керувати так, як і процесом навчання. Це є необхідною умовою сформованості краєзнавчої компетентності студентів закладів вищої освіти.

У нашому дослідженні провідними мотивами визнані пізнавальні мотиви, які залежно від спрямованості краєзнавчої діяльності поділяють на навчальні мотиви, спрямовані на засвоєння краєзнавчих знань; навчально-

пізнавальні – засвоєння способів пізнавальної діяльності; мотиви самоосвіти - зорієнтовані на поглиблення уже здобутих знань з теорії краєзнавства. Мотивація як складник готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності включає саморозвиток і самовдосконалення, що працюватиме за умови чіткого усвідомлення студентами спеціальності «Середня освіта (Фізична культура)» кінцевої мети навчання й підготовки вчителя як організатора краєзнавчої роботи.

У процесі професійної підготовки, ставлячи перед студентом мету, викладач має чітко орієнтувати його на конкретний кінцевий результат, особливо в самостійному виконанні поставлених пізнавальних краєзнавчих завдань. У краєзнавчій діяльності важливим є прагнення до самовдосконалення як мотиву, що спонукає студента до майбутньої професійної діяльності. На нашу думку, він найбільш актуальний у формуванні готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності (Додаток Б).

Для задоволення інтересів і потреб майбутнього вчителя суттєве значення має розвиток його ціннісної сфери, способів поведінки, що залежать від складного комплексу внутрішніх і зовнішніх чинників системи ціннісних орієнтацій. У нашому дослідженні поняття «ціннісні орієнтації» розглядаємо як вибірккову, відносно стійку систему спрямованості інтересів і потреб особистості, зорієнтовану на певний аспект соціальних цінностей. На краєзнавчу діяльність впливають потреби й мотиви студентів спеціальності «Середня освіта (Фізична культура)».

Ціннісні знання особистості про рідний край, формування краєзнавчих ціннісних орієнтацій, зазначимо, що краєзнавство як елемент позакласної та позашкільної роботи може позначитися на формуванні ціннісного ставлення до рідного краю, бережливого ставлення до навколишнього середовища. Зміст краєзнавчої діяльності включає дослідження навколишньої природи рідного краю, її різноманіття та взаємозв'язок з антропогенним середовищем. Саме це сприяє розвитку творчих здібностей студентів, їхнього патріотичного і краєзнавчого мислення, становлення і розвитку особистості.

Враховуючи зазначене для мотиваційно-ціннісного критерію вважаємо за необхідне використання таких показників: вираження навчальних, професійних і пізнавальних мотивів; мотиваційно-ціннісне ставлення до фахових дисциплін; задоволення процесом вивчення фахових дисциплін; прагнення виконувати завдання різного ступеня складності; професійне зростання й саморозвиток; творча активність у навчанні.

Для перевірки тих чи інших показників застосовувалося анкетування, фокус-групи (гайди), тестові завдання, система поточних завдань.

Отже, мотиваційно-ціннісному критерію властиві такі показники, як ставлення майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності, прагнення задовольнити пізнавальні потреби, високий рівень запам'ятовування, осмислення й передання інформації краєзнавчого змісту; прагнення до набуття краєзнавчих знань, бажання творчо здійснювати краєзнавчу діяльність; готовність докладати вольові зусилля, певна емоційна стійкість під час багатогодинної роботи в природних умовах туристичного походу чи експедиції з учнями.

Когнітивно-знаннєвий критерій. Розвиток когнітивної сфери особистості студента передбачає особливу форму засвоєння результатів усебічного пізнання рідного краю, процесу відображення навколишньої дійсності, що вирізняється усвідомленням значимості їхньої діяльності у вихованні і навчанні підростаючого покоління. Краєзнавчі знання розглядаємо як поєднання знань про рідний край, які отримують студенти під час краєзнавчих екскурсій, туристичних маршрутів, походів, велопробігів, відвідування музеїв чи пам'яток культури, необхідних для закріплення теоретичного краєзнавчого матеріалу, що актуалізує потребу пізнання природного, господарського і соціального середовища, сприяючи формуванню ціннісних орієнтацій і громадянських якостей .

Схиляємося до думки науковця, яка розуміє краєзнавчі знання як систему знань про рідний край, що сформувалася внаслідок теоретичної краєзнавчої освіти, а також участі студентів у походах та польових дослідженнях на території рідного краю. Краєзнавчо-туристські знання

розуміють науковці як сукупність знань про рідний край, які отримують студенти під час туристичних походів і польових досліджень, необхідних для закріплення теоретичного краєзнавчого матеріалу, що актуалізує потреби особи в пізнанні природного, господарського і соціального середовища свого існування, сприяючи формуванню її ціннісних орієнтацій і цілісних громадянських якостей» [148, с. 174].

Варто наголосити, що краєзнавчі й туристські знання мають на меті широкий спектр дослідницьких напрямів (краєзнавчий, історичний, біологічний, екологічний, здоров'язбережувальний та ін.). Краєзнавчо-туристські знання вважатимемо багатofункціональними й базовими для здобуття студентами спеціальності «Середня освіта (Фізична культура)» кваліфікації «Організатор краєзнавчо-туристської роботи». Поєднання багатьох наукових напрямів дає змогу трактувати їх як «предметні краєзнавчо-туристські знання», що, на наш погляд, підпорядковані потребі фундаменталізації.

Сформованість готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності в процесі фахової підготовки за когнітивно-знаннєвим критерієм визначається на підставі таких показників:

1) знання природи рідного краю та усіх її елементів (геології, рельєфу, багатств надр, клімату, водойм, ґрунтів, рослинності, тваринного світу), біогеоценозів і ландшафтів, природних процесів в житті природи, частково обумовлених людською діяльністю (зсувів, зростань річкових долин, зміни русел річок, зростання ярів, ерозії ґрунтів тощо);

2) знання історичного минулого і населення (етнографії, топоніміки тощо), знання краєзнавчих карт;

3) знання економічного життя рідного краю, зв'язків між природним середовищем і господарством, зв'язків між окремими сторонами господарства, господарського будівництва тощо;

4) знання культурного і духовного життя рідного краю, творчої діяльності населення (народного мистецтва, фольклору, архітектури, художніх промислів);

5) знання краєзнавчої термінології, орієнтування в традиційних і нових методах краєзнавчих досліджень.

Фундаментальності предметних краєзнавчих знань, що отримують у педагогічних закладах вищої освіти, досягають завдяки оптимальному поєднанню загальнонаукової, загальнопрофільної (природничої), профільної фізкультурної підготовки. Основними показниками фундаментальності краєзнавчих знань є їхня спрямованість на забезпечення цілісності сприйняття наукової картини світу з краєзнавчим компонентом, системності предметних краєзнавчих знань з узагальненням їхніх структурних одиниць, гнучкості знань, тобто готовності студента до самостійного пошуку способу застосування здобутих знань у життєдіяльності; формування здатності до самоаналізу та стійкої мотивації до краєзнавчої діяльності.

Відомий педагог Й. Песталоцці стверджував, що здобуття знань є вільне, самостійне прагнення до повного розвитку своїх сил, яке вважають основою самовдосконалення. Глибока взаємодія інтелектуальних й особистісних факторів формують здатність майбутнього вчителя фізичної культури до пізнавальної дослідницької діяльності під час вивчення особливостей рідного краю. Предметні краєзнавчі знання складаються з теоретичних знань про природні компоненти, фізико-географічні, суспільні, соціальні явища, факти навколишньої дійсності, закони, теорії, гіпотези про взаємозв'язок природних й антропогенних об'єктів, процесів і явищ, закономірності їхнього розвитку, знання історичних пам'ятників і пам'яток рідного краю (природних, культурних), особливостей рекреаційних ресурсів рідного краю. До цього переліку ми відносимо методологічні знання і технологічні знання: знання про традиційні й сучасні педагогічні технології, які реалізують в умовах професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; знання методики організації та проведення основних краєзнавчих заходів, що спрямовані на глибоке осягнення майбутніми вчителями фізичної культури інформації про рідний край.

Когнітивний критерій має такі показники: рівень оволодіння краєзнавчими знаннями, їхня повнота й дієвість у процесі виконання різних

видів краєзнавчо-туристської роботи (контакти з місцевим населенням у похідних умовах краєзнавчих досліджень, орієнтація знань на майбутню професійну діяльність організатора краєзнавчо-туристської роботи з учнями; зростання рівня краєзнавчих знань у реальних природних умовах туристського походу; знання шляхів виконання завдань краєзнавчої освіти учнів на практиці); володіння краєзнавчою термінологією, орієнтування в традиційних і нових методах краєзнавчих досліджень; комунікабельність, ініціативність, самостійність, уміння обґрунтувати свою позицію, відповідальність.

Діяльнісно-практичний критерій готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності характеризується активною діяльністю студентів, спрямованою на поглиблення знань, формування вмінь і навичок організації краєзнавчої діяльності під час походів, подорожей,, проведення екскурсій, організації музейної роботи. Особлива увага зосереджена на оволодінні практикою гурткової краєзнавчої роботи й відпрацюванні методики організації туристських походів, де чільне місце посідає робота з географічною картою, планування послідовності й тривалості походу, процесу навчальної діяльності з краєзнавства. Така робота сприяє самостійності мислення, розвиває вміння висловлювати головну думку, аналізувати результати краєзнавчої діяльності, умінню працювати з інформаційними джерелами краєзнавчого змісту (архівні матеріали, путівники, екологічні стежки, відеоматеріали, інтернетом, інформацією краєзнавчого змісту, тощо).

Діяльнісний критерій забезпечує об'єктивну оцінку рівня володіння краєзнавчими знаннями, вміннями й навичками та вмінням застосовувати їх на практиці.

Слід зазначити, що основними показниками діяльнісного критерію краєзнавчої компетентності є вміння як самостійна свідомо дія для практичного чи теоретичного застосування набутих знань. Майбутній вчитель фізичної культури повинен уміти виявити й показати своїм вихованцям під час туристичних походів, подорожей, екскурсій культурно-

історичну цінність будівель, пам'яток архітектури, природних об'єктів, тощо. Це вимагає належного рівня професійної підготовки: наявності загальних фундаментальних знань із історії, літератури, біології, географії, економіки; уміння вільно орієнтуватися в потоці сучасних культурно-історичних і соціально-економічних проблем рідного краю, активно залучати молодь до їх вивчення.

Успіх краєзнавчої діяльності залежить від того, наскільки вчитель уміє правильно поставити мету майбутньої діяльності, прагне її досягти разом зі школярами. Найбільш складним є вміння зацікавити молодь процесом пізнання різних сфер життя рідного краю. Нерідко це потребує ентузіазму, терпіння й умінь методично правильного проведення різноманітних форм краєзнавчої діяльності (науково-практичні коференції, круглі столи, наукові краєзнавчі студії, гуртки, екскурсії, походи, велопробіги, сплави на байдарках, вікторини, диспути, круглі столи, краєзнавчі ігри тощо). Оскільки краєзнавча діяльність в школі є результатом спільної, творчої діяльності вчителя фізичної культури й школярів, то й підготовка таких вчителів повинна здійснюватися шляхом формування фахових компетентностей.

Отже, краєзнавчими вміннями вважатимемо здатність студентів відбирати, аналізувати, синтезувати, порівнювати, узагальнювати теоретичні краєзнавчі відомості, уміння самостійно набувати знання про способи й методи самостійної краєзнавчої діяльності, способи та методи застосування педагогічних технологій у процесі розв'язання пізнавальних краєзнавчих завдань, виконувати розумові дії, уміння робити висновки тощо.

На підставі цього визначення та підходів науковців щодо сутності готовності до професійної діяльності було запропоновано структуру готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу, яка включала *мотиваційний компонент* – мотиваційна готовність застосовувати сукупність краєзнавчих знань і вмінь для здійснення навчально-професійної діяльності; *когнітивний компонент* – володіння системою краєзнавчих знань та *діяльнісний*

компонент – сформованість видів краєзнавчої діяльності майбутніх учителів фізичної культури.

Перевірка низки показників дає змогу диференціювати майбутніх учителів фізичної культури за рівнями їх готовності до краєзнавчої діяльності.

Аналіз узагальненого фактичного матеріалу за критеріями й показниками готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу дає підстави констатувати, що необхідно чітко окреслити рівні готовності до краєзнавчої діяльності:

– **низький рівень** (низький, репродуктивний) характеризується слабким володінням краєзнавчого матеріалу, відсутністю необхідних умінь, відсутністю творчої активності на заняттях і незадоволенням процесом навчання;

Для низького рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності характерна відсутність інтересу й прагнення до самостійного оволодіння предметними краєзнавчо-туристськими знаннями та вміннями, низьке усвідомлення пізнавальних потреб у навчанні, неадекватне ставлення до самостійних пізнавальних дій у краєзнавчій діяльності. Такий рівень вирізняється невираженою мотивацією студентів до краєзнавчої діяльності. У студентів майже не виявляються вміння формулювати мету, оцінювати рівень виконання пізнавальних краєзнавчих завдань, їм притаманна низька пізнавальна активність. Студенти не знають методів краєзнавчої діяльності й педагогічних технологій, що заважає їм у розв'язанні поставлених завдань, самостійному пошуку, опрацюванні краєзнавчої інформації, не вміють самостійно обирати необхідні технології й застосовувати їх під час краєзнавчої роботи. Це засвідчує відсутність умінь використовувати краєзнавчі знання на практиці в школі.

– **середній рівень** (достатній, продуктивний) характеризується наявністю в необхідному обсязі краєзнавчих знань, умінь і навичок, а також навчальних, професійних і пізнавальних мотивів, періодичним проявом

творчої активності при вивченні фахових дисциплін і загалом – задоволеністю процесом навчання;

Середній рівень, або достатній, характеризує студентів у яких частково проявляється пізнавальний інтерес до дослідження рідного краю, причому за умов не самостійного оволодіння краєзнавчими знаннями та вміннями, а контролю викладача. Мотивація навчання має посередній вияв, самостійні пізнавальні дії несистематичні через відсутність умінь самоорганізації, хоч студент знає мету краєзнавчої діяльності й шляхи її досягнення. У зв'язку з цим, студент уміє контролювати й оцінювати власну діяльність, однак не зовсім критично. Його активність виявляється за умови управління краєзнавчо-туристською роботою з боку викладача. Студенти вміють проводити дослідницьку роботу краєзнавчого змісту, але не узагальнюють її на належному рівні; розв'язують самостійні пізнавальні завдання за допомогою викладача чи товаришів; можуть застосовувати технології лише за зразком. В умовах школи виявляють неповні краєзнавчі знання, а отже, неглибокі вміння співпрацювати з учнями, розв'язувати пізнавальні краєзнавчі завдання. Студенти самостійно окреслюють пізнавальну мету краєзнавчої діяльності, але відчують труднощі в її організації. Прагнуть до контролю й оцінювання власних самостійних пізнавальних дій, досконало не знаючи методи їх реалізації. Такий рівень характеризує студентів, яким бракує краєзнавчих знань, що ускладнює чіткість їх відтворення й самостійного застосування, особливо в умовах туристських походів.

– **високому рівню** (творчому) сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності притаманні такі ознаки: глибокі й системні знання з фахових дисциплін, вміння виконувати різні види краєзнавчих робіт, яскрава виразність навчальних, професійних і пізнавальних мотивів, прояв творчої активності при засвоєнні дисциплін і задоволення процесом навчання.

Високому рівневі сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності притаманна систематичність пізнавальних дій студентів у краєзнавчій діяльності, пізнавальний інтерес,

яскраво виражена мотивація до досягнення мети. Мета усвідомлена ними як професійне становлення й особистісний розвиток. Характерною ознакою цього рівня є вияв студентами вмінь самотійно аналізувати власні дії, контролювати, оцінювати й коригувати їх. Опанування навчальної краєзнавчої інформації залежить від сформованих мотивів і розуміння її цінності. Пізнавальні краєзнавчі знання в студентів глибокі, правильні, системні, поєднані з уміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, робити висновки, самотійно застосовувати їх у розв'язанні пізнавальних краєзнавчих завдань.

У дисертаційному дослідженні було проведено попередню діагностику рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності. Така діагностика дала змогу отримати інформацію про вихідний рівень знань і вмінь студентів, рівні мотивації до вивчення предмета, про розуміння цілей вивчення фахових дисциплін [79].

Отже, визначені критерії, показники й рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності спрямовані на активізацію краєзнавчої діяльності, яка зорієнтована на оволодіння професійними знаннями, уміннями, навичками з обов'язковим осмисленням теоретичних краєзнавчих відомостей, їх узагальненням і застосуванням на практиці. Для готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності характерні функції: пізнавальна (систематизація знань); комунікативна (спілкування, передання інформації); розвивальна (активна самотійність і творчість у навчальній діяльності); адаптивна (адаптація до умов життя й діяльності в умовах туристських походів); інформативна (уміння орієнтуватися в краєзнавчій інформації); рефлексивна (саморозвиток, самореалізація особистості).

2.2. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу

Здійснений у попередніх параграфах дисертаційного дослідження аналіз проблеми сутності, структури та сучасного стану підготовки майбутніх

учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності, визначені компоненти та показники, окреслені рівні готовності дають нам підстави виділити та обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Теоретична і практична підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу зумовлена особливостями професійної підготовки, зокрема, організацією освітнього процесу, застосуванням відповідних технологій навчання, способом рефлексії та практичної реалізації отриманих знань, умінь і навичок. У той час удосконалення та реформування освітнього середовища загальноосвітніх навчальних закладів вимагає розроблення й упровадження нових форм, принципів, методів фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури відповідно до вимог сьогодення.

Саме тому у дисертаційному дослідженні організацію підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу розглядаємо як особливий вид інноваційної діяльності суб'єктів освітнього середовища, що формують відповідні педагогічні умови для розвитку високого рівня усіх компонентів та критеріїв краєзнавчої діяльності як складової фахової компетентності особистості педагога.

Методологічний аспект обґрунтування системи педагогічних умов, що складає потенціал для краєзнавчої діяльності майбутніх учителів фізичної культури, базується на системному, акмеологічному, особистісно орієнтованому, інтегративному та компетентнісному підходах до освітнього середовища закладів вищої освіти. Означені методологічні підходи дозволять спроектувати ефективну модель та педагогічні умови, зокрема, підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Великий тлумачний словник сучасної української мови подає, зокрема, кілька значень слова «умова»: «необхідна обставина, що робить можливим здійснення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; обставини,

особливості реальної дійсності, при яких відбувається або здійснюється щонебудь; правила, що існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чогось; сукупність даних, положення, що лежать в основі будь-чого»[163].

У філософії категорія «умова» відображає відношення предмета до зовнішніх впливів, без яких він існувати не може. Поняття «умова» трактується у трьох аспектах: 1) середовище, у якому перебуває предмет; 2) ситуація, у якій щось відбувається з предметом; 3) обставини, що впливають на предмет. Сам предмет при цьому розглядається як чимось зумовлений, а умова – як зовнішній, об'єктивний вплив стосовно нього [162].

Отже, умови визначають певні середовище, обставини, ситуацію, оточення, чинники, що впливають (є необхідними) на створення, реалізацію або вдосконалення предметів чи явищ. У психології значущими умовами розглядають мотиви, спрямованість, інтереси, нахили, здібності людини, обставини виховання та навчання, організація освітнього середовища, стан соціального оточення тощо [94].

Словник-довідник із професійної педагогіки трактує педагогічні умови як обставини, за яких відбувається цілісний продуктивний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю його учасників [164].

За педагогічним словником термін «педагогічна умова» визначається наступним чином: «певна обставина чи обстановка, яка впливає на формування та розвиток педагогічних явищ, процесів, систем, якостей особистості» [38].

Отже, педагогічні умови – це категорія для визначення сукупності (системи) форм, методів, матеріальних чинників, обставин, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися та необхідні для досягнення конкретної освітньої мети.

О. Кривонос виокремлює педагогічні умови, створення яких сприятиме формуванню професійних компетентностей майбутніх фахівців на високому рівні:

- розвиток мотивації студентів до майбутньої педагогічної діяльності;
- реалізацію діяльнісного підходу під час лекцій, семінарів, самостійної роботи тощо;
- удосконалення завдань навчальної і виробничої практики студентів;
- залучення майбутніх фахівців до створення власних творчих продуктів (дидактичних матеріалів, дистанційних курсів, наукових робіт тощо) [82, с.120].

Поділяємо думку дослідниці І. Волощук у тому, що процес формування професійних компетентностей на високому рівні у навчальному процесі майбутніх вчителів передбачає застосування новітніх інформаційно-комунікаційних, інтерактивних, евристичних, дистанційних технологій, розширення сфери міжпредметних зв'язків, урахування індивідуальних можливостей, знань і досвіду студента, активізацію та залучення його до самостійної, наукової роботи тощо [31].

В. Язловецький та А. Турчак наголошують на тому, що необхідно обґрунтувати наповнення змісту педагогічного процесу у відповідних університетах та закладах вищої освіти з метою формування специфічних для даної педагогічної професії умінь, зокрема:

- оптимальної організації основних форм фізкультурно-оздоровчої роботи у закладах загальної середньої освіти, враховуючи наявність ослаблених, відстаючих та маючих відхилення у стані здоров'я учнів;
- проводити фізкультурно-оздоровчу роботу так, щоб вона сприяла формуванню мотивації до занять фізичною культурою та стимулювала підвищення рівня фізичного стану дітей й молоді;
- зацікавити батьків і дітей, пов'язавши їх інтереси, у зміцненні здоров'я, розвитку фізичних, духовних і моральних якостей засобами фізичної культури;
- організувати фізичне виховання дітей та молоді за місцем проживання;
- створити належну матеріально-технічну базу;

- залучати до фізичної культури педагогічні колективи і місцеві громадські організації;
- використовувати різні форми фізкультурно-оздоровчих занять, щоб вони були й продовженням уроку, й підготовкою до нього;
- ефективно розвивати обдарованих дітей та молодь, які прагнуть до фізичної та спортивної досконалості [260].

На думку О. Тимошенко, оптимізація навчально-виховного процесу професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури стосується таких складових: а) форми навчання; б) види підготовки; в) організаційно-методичне управління професійною підготовкою: форми організації занять, моніторинг якості професійної підготовки; г) професійна компетентність; д) готовність до здійснення професійної діяльності [194].

Аналіз дисертаційних робіт науковців Н. Степанченко [178], П. Джуринського [44]., В. Обозного [111], Л. Чалій [229], І. Ткачівської [198], Н. Брижак [25], Г. Попович [131], свідчить, що питання обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу є нагальним і потребує системного дослідження.

Так, Н. Степанченко відмічає, що стосовно фізичного виховання педагогічні умови слушно визначають як таку організацію навчально-виховного процесу, що відображає узгоджену діяльність педагога й учнів (студентів), що проводиться в належному порядку та згідно встановленого режиму [178, с. 87]. Дослідниця обґрунтовує психолого-педагогічні умови вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх учителів у вищих навчальних закладах, а саме: цілеспрямовану мотивацію студентів і викладачів до навчання та педагогічної діяльності; поглиблення змісту професійно спрямованого навчання з психологічних і педагогічних дисциплін; комплексне системноцільове проектування професійної підготовки; застосування інноваційних технологій, спрямованих на розвиток педагогічної майстерності вчителя [178].

Процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури до оздоровчо-розвивальної професійної діяльності в загальноосвітній школі, на думку П. Джуринського, включає в себе такі педагогічні умови: формування мотивації на здійснення фізкультурно-оздоровчої діяльності; міждисциплінарний зв'язок фізкультурнооздоровчої освіти з дисциплінами гуманітарного, соціально-економічного, природничо-наукового, професійно-практичного циклів підготовки; впровадження в процес підготовки інтерактивних методів навчання і виховання; залучення до фізкультурно-оздоровчої діяльності [44].

О. Безкопильний, Л. Сущенко акцентують увагу на тому, що з позицій сьогодення важливим є розроблення нових підходів до вдосконалення системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури з метою підвищення їх конкурентоспроможності на ринку праці, готовності до постійного професійного зростання та здатності ефективно реалізовувати весь спектр завдань фізичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. У дослідженні підготовку майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі науковці пропонують забезпечувати за рахунок таких організаційно-педагогічних умов: забезпечення інтеграції теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, міждисциплінарних зв'язків і наступності у навчально-виховному процесі; розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів фізичної культури за рахунок запровадження інноваційних освітніх технологій; застосування інформаційно-комунікаційних технологій, які суттєво підвищують якість навчання; формування досвіду здоров'язберезувальної діяльності в основній школі та опанування засобами вирішення професійних завдань щодо фізичного виховання учнів [12].

Відмітимо, що О. Непша, Г. Суханова, В. Ушаков, О. Алексєєв педагогічними умовами підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування здорового способу життя підлітків на традиціях українського козацтва визначають чинники, які сприяють: забезпеченню мотиваційної установки студентів на створення активного позитивного ставлення до

виховання здорового способу життя підлітків на традиціях українського козацтва; насиченню навчальних курсів із циклу фундаментальних та професійно зорієнтованих дисциплін підготовки майбутніх учителів фізичної культури ідеями формування здорового способу життя підлітків на традиціях українського козацтва; формуванню професійно-педагогічної компетентності студентів у підготовці до виховання навичок здорового способу життя підлітків засобами рухливих і спортивних ігор українського козацтва; підготовці студентів до організації пізнавальних занять з учнями з використанням оздоровчих традицій українського козацтва [105, с. 125]

На думку В. Обозного, ефективність впровадження моделі краєзнавчої освіти майбутнього вчителя забезпечується наступними психолого-педагогічними умовами: реалізація мети краєзнавчого навчання; педагогічно виважене використання принципів активізації краєзнавчої освітньо-пошукової діяльності, їх спрямованість на досягнення стабільності і активності у краєзнавчій діяльності студентів; створення під час краєзнавчого навчання атмосфери ділового партнерства на основі врахування індивідуальних особливостей студентів; введення ефективних форм контролю за краєзнавчою навчальною діяльністю студентів [111].

Відмітимо, що краєзнавча діяльність тісно пов'язана із такими поняттями як «туризм» та «позакласна робота». Л. Чалій обґрунтовує педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації позакласної роботи з туризму, серед яких: формування у майбутніх учителів фізичної культури мотиваційно-ціннісних установок на проведення позакласної роботи з туризму, що базоване на врахуванні їхніх індивідуально-психологічних особливостей; посилення змістової насиченості процесу формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації позакласної роботи з туризму шляхом введення вибіркової навчальної дисципліни «Організація позакласної роботи з туризму» та доповнення змісту нормативних навчальних дисциплін «Гігієна фізичного виховання і спорту» та «Педагогіка фізичного виховання» відповідними модулями; забезпечення сучасного інформаційно-методичного

супроводу процесу формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації позакласної роботи з туризму [229].

Одним із вагомих наукових напрацювань щодо даного питання вважаємо дослідження І. Ткачівської, яка вивчає проблему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до туристсько-краєзнавчої роботи з учнями. Дослідниця відмічає, що для забезпечення успішного функціонування моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до туристсько-краєзнавчої діяльності необхідно забезпечити наступні педагогічні умови: формування національної самосвідомості засобами туристсько-краєзнавчої роботи; поглиблене вивчення краєзнавства та пізнавально-рекреаційних можливостей краю; реалізація міжпредметних зв'язків між туристсько-краєзнавчими та спортивними дисциплінами; навчально-методичне забезпечення викладання туристсько-краєзнавчих дисциплін. Поділяємо думку І. Ткачівської, що поглиблене вивчення краєзнавства та пізнавально-рекреаційних можливостей краю забезпечується завдяки включенню краєзнавчого матеріалу до змісту вивчення дисциплін туристсько-краєзнавчого циклу, оскільки саме краєзнавство має значний потенціал для міцного засвоєння студентами основ наук, унаслідок чого розширюються і поглиблюються їхні знання, розвиваються творчі здібності, інтерес до туристсько-краєзнавчої діяльності, активно формується світогляд [197].

Н. Брижак розуміє педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи як певне спеціально організоване інформаційно-педагогічне середовище із сукупністю заходів навчально-виховного процесу, що у ньому відбуваються та сприяють формуванню готовності майбутнього учителя початкових класів до краєзнавчої роботи. У ході дисертаційного дослідження Н. Брижак виокремлює комплекс таких педагогічних умов, зокрема, забезпечення можливості формування у майбутніх учителів високого рівня готовності до творчої педагогічної діяльності; застосування інтерактивних методів навчання під час формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової

школи; посилення мотивації майбутніх учителів початкових класів до власного професійного зростання та самовдосконалення [25].

В. Матіяш, визначаючи функціональну роль педагогічного краєзнавства як засобу оптимізації професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до гуманітаризації навчання пропонує такі педагогічні умови: професійна педагогічно-краєзнавча спрямованість навчання студентів; стимулювання пізнавальної діяльності майбутніх фахівців; впровадження продуктивних технологій у навчально-виховний процес вищої педагогічної школи; оптимальна морально-психологічна атмосфера у студентському колективі, що сприяє позитивному спілкуванню [99].

О. Трегубенко визначає такі шляхи формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи у процесі навчально виховного процесу у вищому навчальному закладі: розширення змісту краєзнавчої освіти, розробка програм навчальних краєзнавчих курсів відповідно до можливостей вищих навчальних закладів і потреб регіонів, підготовка належного науково-методичного забезпечення, відбитого в підручниках нового покоління, навчальних і методичних посібниках, дидактичних засобах; оптимальне використання викладачами сучасних методик та технологій (проблемної, інформаційної, проектів, диференційного навчання, організації самостійної діяльності, групової роботи) навчання, спрямованих на набуття майбутніми учителями професійних знань щодо організації вивчення природи рідного краю, формування відкритого навчального середовища де краєзнавчі знання стають підґрунтям для вирішення реальних життєвих проблем, на становлення та виявлення компетентностей майбутніх учителів у галузі краєзнавства; залучення майбутніх учителів до активної краєзнавчо-дослідницької, екскурсійно-туристської, суспільно-корисної – діяльності з метою формування стійких мотивів до самореалізації в професійній діяльності та набуття досвіду практичної та експериментальної краєзнавчої роботи, навичок вирішення проблем збереження та перетворення природи рідного краю [198].

Дидактичні умови реалізуються через сукупність педагогічних засобів у змісті освіти, які використовуються у процесі навчання. Дидактичні умови – це спеціально змодельовані навчаючі процедури, реалізація яких дозволяє вирішувати певний клас освітніх завдань. Іншими словами під поняттям «умова» розуміють обставини, які забезпечують процес навчання. Для ефективного формування краєзнавчо-туристичних у навчальному процесі педагогічних вишів запропоновано виділити три дидактичні умови: 1) педагогічна майстерність викладача; 2) навчальна діяльність студентів; 3) створення емоційно стимулюючого навчального середовища, яке б зацікавило студентів до навчання та нових наукових відкриттів [113].

У нашому дослідженні диференційовано такі педагогічні умови: 1) *стимулювання позитивної мотивації майбутніх учителів фізичної культури до засвоєння змісту навчального матеріалу з організації краєзнавчої діяльності;* 2) *удосконалення змісту навчального матеріалу дисциплін циклу загальної (фундаментальної) і професійної (науково-предметної) підготовки з питань організації краєзнавчої діяльності;* 3) *визначення форм, методів і засобів навчання, що сприяють організації краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу;* 4) *набуття майбутніми вчителями фізичної культури досвіду краєзнавчої діяльності під час навчальних і педагогічних практик.*

Перша педагогічна умова – ***стимулювання позитивної мотивації майбутніх учителів фізичної культури до засвоєння змісту навчального матеріалу з організації краєзнавчої діяльності***, для якої характерна наявність ціннісних установок й мотивів у майбутніх учителів фізичної культури, спрямованих на реалізацію краєзнавчої діяльності.

Майбутні вчителі фізичної культури повинні володіти вміннями органічно поєднувати та професійно реалізовувати навчальні, розвивальні та виховні завдання у контексті краєзнавчої діяльності на основі внутрішньої вмотивованості до цієї діяльності та високого рівня сформованості відповідних компетентностей. Вважаємо, що одним із завдань ефективної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності є

формування власної мотивації до застосування організаційних форм краєзнавчої роботи в майбутній фаховій діяльності на основі усвідомлення особистісно-орієнтованої, соціально-педагогічної та психологічної цінності краєзнавчого навчального матеріалу в контексті компетентнісного підходу.

Значна кількість наукових праць вчених присвячена вивченню структури, закономірностей формування та окремим аспектам мотивації діяльності особистості: ситуативному розвитку мотивації; зв'язку формування мотивів з минулим досвідом суб'єкта; ролі пізнавальних та емоційних компонентів у мотиваційних процесах, тощо.

Зокрема, різноманітні види мотивів та їх формування у закладах вищої освіти вивчали О.Алексюк [1], Ю.Бабанський [9], Г.Балл [11] та інші. Діяльність, на їх погляд, характеризує перш за все постановка мети, вибір засобів і методів її досягнення, процес реалізації і кінцевий результат. Однак основним рушійним чинником цього процесу є мотивація.

У психолого-педагогічній літературі ґрунтовно висвітлено питання мотивації навчальної діяльності. Так, за термінологічним словником педагогічної освіти «мотивація» розглядається як найважливіший фактор підвищення ефективності діяльності, процес особистого зацікавлення у розв'язанні власне проблем, поставлених завдань та досягненні бажаних цілей.

Науковець О. Антонова, у дослідженні наголошує на потребі розвитку позитивної мотивації студентів до професійної діяльності, зокрема, формування їх спрямованості до педагогічної роботи, цілеспрямованості і наполегливості в оволодінні професійними знаннями і вміннями [5, с. 11-15].

Мотивація навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів розглядається Н. Клименко як інтегральна характеристика соціально-педагогічного стану особистості, яка може бути визначена певною системою критеріїв і показників, що відбивають як результати навчально-пізнавальної діяльності студентів, так і характер протікання самого процесу навчання. Основними критеріями мотивації навчально-пізнавальної діяльності дослідницею було визначено:

усвідомленість мотивів (показники: ступінь повноти представленості мотиваторів, орієнтування на зовнішні обставини або на внутрішні чинники, повнота усвідомлення структури мотиву, обґрунтованість прийнятих рішень), емоційно-ціннісне ставлення (наявність вираженого пізнавального інтересу як форми прояву потреб і мотивів навчання, домінування зовнішніх або внутрішніх, відповідно до навчальної діяльності, мотивів, оцінку особистісної значущості освіти) й активність особистості в навчально-пізнавальній діяльності (інтенсифікація суб'єктної позиції особистості в освітньому процесі, рівень особистісних домагань, успішність, самостійність, відповідальність та ініціатива в освітній діяльності) [66].

Становлення педагога як особистості, як професіонала в процесі залучення його до системи вищої освіти вимагає створення низки умов: мотиваційних, стимулювальних, освітніх, що сприяють цілеспрямованому та цілісному розвитку педагога як гуманіста, демократа, гуманітарія, особлива роль у цьому належить освітньому середовищу в закладі вищої освіти [92].

Визначення майбутнього вчителя в цінностях професійної позиції потребує не лише забезпечення формами і засобами, але й створення відповідного освітнього середовища. Таким середовищем може бути колектив, тому важливою педагогічною умовою формування у студентів ціннісних установок на педагогічну самореалізацію є стимулювання і мотивація утворення студентських колективів як постійних (курс, група), так і тимчасових організацій (клуби, наукові товариства, творчі групи). Прикладом такої діяльності може бути спільна навчальна діяльність студентів. Формування позитивної мотивації спрямованої на оволодіння знаннями й уміннями майбутніми вчителями фізичної культури буде більш ефективною через створення позитивної психологічної атмосфери на лекційних і семінарських заняттях, тобто перевага позитивних емоційних ситуацій у навчальній групі, викликаних підготовкою чи проведенням окремого заходу чи комплексу заходів [64].

Система педагогічних впливів, до яких належить роз'яснення моральних норм, групові та індивідуальні бесіди в процесі навчально-

тренувальних занять та міжособистісного спілкування, розповіді про кращих спортсменів, особистий приклад педагога, колективні обговорення спортивних змагань, подій, долучення до читання спортивної літератури тощо, дозволяє створити умови для розвитку мотиваційно-ціннісної сфери студентів. Основними чинниками, що забезпечують ефективність функціонування мотиваційно-ціннісної сфери є бажання і здатність майбутнього вчителя фізичної культури до правильної інтерпретації індивідуальних показників фізичного здоров'я і фізичної підготовленості, регулярність контролю, реальна досяжність намічених короткострокових і віддалених цілей [174].

Тобто, для успішної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності необхідне формування позитивної мотивації студентів на основі їхніх особистісних прагнень та ціннісних орієнтацій.

Відмітимо, що мотивація зумовлюється націленістю майбутніх учителів фізичної культури на краєзнавчу діяльність з учнями, прагненням до її творчого здійснення, переконаністю в цінності цієї діяльності, зацікавленістю до неї в умовах загальноосвітнього навчального закладу та позакласній і позашкільній діяльності, установкою на досягнення успіху з учнями в означеній діяльності. Важливим мотивувальним чинником організації краєзнавчої діяльності учнів є стійкий інтерес до краєзнавства, участь у процесі пізнання рідного краю, самоосвіта та постійне вдосконалення власної педагогічної майстерності, високий рівень патріотизму, науково-дослідницька діяльність учителя фізичної культури. Тому необхідно створювати цілеспрямовану систему впливів на мотиваційно-ціннісну сферу майбутніх учителів фізичної культури, на їх моральні переконання та ідеали.

Друга педагогічна умова – *удосконалення змісту навчального матеріалу дисциплін циклу загальної (фундаментальної) і професійної (науково-предметної) підготовки з питань організації краєзнавчої діяльності* – передбачала відбір і конструювання змісту навчальних

дисциплін з метою забезпечення комплексності результату професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності.

Фахова діяльність вчителя фізичної культури, яка спрямована на розвиток краєзнавчої діяльності учнів актуалізує необхідність поглиблення психолого-педагогічних знань, оволодіння практичними вміннями і навичками, вимагає творчої ініціативи, високого рівня професійної та методологічної культури, краєзнавчої компетентності в організації навчально-виховного процесу.

На підставі вивчення напрацювань фахівців у зазначеному напрямку, І. Ячнюк встановлено, що в структурі готовності найчастіше науковці виокремлюють мотиваційну складову, когнітивну, та конативну, тобто готовність майбутнього фахівця до професійної діяльності базується на мотивації діяльності, глибоких теоретичних знаннях (отриманих під час навчання у ВНЗ), та особистісних якостях майбутніх фахівців [265].

Відмітимо, що теоретична підготовка майбутнього вчителя фізичної культури є важливою складовою у формуванні його готовності до здійснення краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу. Так, зокрема, Б. Шиян зосереджував увагу на тому, що готовність вчителя фізичної культури третього тисячоліття до професійної діяльності, насамперед повинна базуватися на повноті та рівні його знань, а також на широті та гнучкості [251].

У закладах вищої освіти туристсько-краєзнавча робота реалізується в ході вивчення таких дисциплін, як «Основи екології», «Історичне краєзнавство», «Історія рідного краю», «Літературне краєзнавство», «Краєзнавчо-туристська діяльність», «Основи краєзнавчо-туристської діяльності», «Туристичні ресурси українського регіону», «Основи екскурсознавства», «Основи музеєзнавства», «Історія та культура України», «Етнографія», «Туризм», «Основи туризму», «Організаційно-туристська робота», «Етнологія» тощо.

Вважаємо, що зміст навчального матеріалу доцільно доповнити такими модулями й темами, що впливатимуть на розвиток особистості майбутніх

учителів фізичної культури, на формування відповідної системи знань, умінь і навичок, необхідних для організації краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

На основі аналізу сучасного стану підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти України вважаємо за доцільне доповнити зміст навчальних дисциплін «Історія України», «Педагогіка. Основи педагогічної майстерності», «Психологія», «Теорія і методика фізичного виховання», «Організація краєзнавчо-туристичної діяльності», питаннями й темами, що опосередковано чи безпосередньо впливатимуть на підготовку майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Навчальна дисципліна «Історія України» спрямована на формування у майбутніх учителів фізичної культури уявлень про еволюцію людського суспільства, розвиток виробничих відносин, процес становлення української державності. Пропонуємо доповнити курс темою «Розвиток шкільного краєзнавства в Україні», що дасть змогу студентам отримати знання про краєзнавство як спосіб комплексного вивчення рідного краю, виховання в сучасного покоління національної самосвідомості засобами героїчної історії українського народу.

Вважаємо, що необхідно звернути увагу на те, що у процесі краєзнавчої діяльності майбутні учителі фізичної культури матимуть справу з історією того чи іншого краю, історією краєзнавчого руху, досвідом краєзнавчої праці та узагальненням історичних подій тощо.

Мета навчальної дисципліни «Педагогіка. Основи педагогічної майстерності» спрямована на формування у майбутніх учителів фізичної культури компетенцій, пов'язаних із умінням реалізовувати педагогічні технології, здатністю усвідомлювати основні педагогічні закони та закономірності, застосовувати найбільш ефективні педагогічні системи для стимулювання творчого розвитку учнів під час освітнього процесу на засадах компетентнісного підходу.

Під час вивчення означеної навчальної дисципліни пропонується для

вивчення тема «Краєзнавча робота вчителя фізичної культури як складова професійно-педагогічної діяльності», яка розкриває дидактичні вимоги, педагогічні цілі й завдання краєзнавчої роботи. Під час вивчення вказаної теми студенти матимуть змогу зрозуміти, що систематична організація краєзнавчої діяльності сприяє формуванню розуміння ролі і місця краєзнавства в системі шкільної навчальної і виховної роботи, удосконаленню навичок науково-педагогічного і методичного пошуку, вихованню любові до рідного краю, усвідомленню власної національної ідентичності тощо.

Так, навчальна дисципліна «Психологія» забезпечує формування у майбутніх учителів фізичної культури знань щодо механізмів загальних закономірностей психологічних виявів особистості, особливостей розвитку емоційно-вольової сфери учнів різних вікових груп, шляхів створення ефективних умов для гармонійного розвитку особистості учня. Пропонуємо доповнити курс темою «Значення краєзнавчої діяльності у формуванні національної свідомості учнів», що дасть змогу студентам отримати знання про роль краєзнавчої діяльності в розвитку пізнавальних інтересів до національних цінностей. Краєзнавча діяльність сприяє вихованню учнів на традиціях та звичаях свого народу та надбань національної культури, створенню сприятливих умов для творчого розвитку особистості, формуванню світогляду на основі сприйняття краєзнавчого матеріалу.

Зміст програми курсу «Теорія і методика фізичного виховання» спрямовано на формування методичної компетенції майбутніх учителів фізичної культури на підґрунті знань, отриманих у процесі вивчення психолого-педагогічних та фахових дисциплін. Вивчення курсу «Теорія і методика фізичного виховання» передбачає реалізацію знань, одержаних у суміжних курсах і окремих методиках, у практичній діяльності під час освітнього процесу.

Відтак, у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури пропонується розглянути тему «Методика організації краєзнавчої роботи», що дасть змогу студентам ознайомитися зі змістом, організаційними

формами, методикою проведення краєзнавчої роботи, із передовим досвідом учителів та краєзнавців з організації шкільної краєзнавчої роботи, з можливостями практичного використання краєзнавчих навчальних матеріалів в освітньому процесі. Наголосимо на актуальності цієї теми в підготовці майбутніх учителів фізичної культури, оскільки ознайомлення студентів з положеннями всеукраїнських краєзнавчих рухів та експедицій як засобу організації краєзнавчої діяльності учнівської молоді дасть змогу систематично здійснювати шкільну краєзнавчу роботу, зокрема, організацію краєзнавчих екскурсій, походів, експедицій тощо.

У процесі вивчення дисципліни «Організація краєзнавчо-туристичної діяльності» змістовий матеріал пропонуємо доповнити темою «Методика організації науково-дослідницької краєзнавчої роботи». Розгляд запропонованої теми дає змогу майбутнім учителям фізичної культури ознайомитися з особливостями практичної наукової діяльності в системі Малої академії наук; поглибити й систематизувати попередньо одержані знання щодо організації науково-дослідницької діяльності учнів; розвивати власні наукові погляди.

Третя педагогічна умова – ***визначення форм, методів і засобів навчання, що сприяють організації краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.***

На нашу думку, ця умова передбачає застосування відповідних методів, прийомів та форм організації навчально-виховного процесу, що спрямовані на формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до ефективної методики організації і проведення різних видів краєзнавчої діяльності, використання краєзнавчого матеріалу у навчально-виховному процесі з учнями. Відмітимо, що завдання формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу передбачає розв'язання питання щодо вибору форм, методів і засобів навчання.

Організація освітнього процесу, який спрямований на формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності,

полягає у створенні умов для формування у студентів досвіду означеної діяльності, різних способів практичної діяльності, а також ціннісного ставлення до навколишньої дійсності.

В основу методики підготовки майбутніх учителів фізичної культури повинно бути покладено інтеграцію теоретичного (загальні основи наук та профільні дисципліни) і практичного (ключові компетентності) змісту освіти, а також моделювання за допомогою інноваційних педагогічних технологій контекстного навчання (традиційних та сучасних освітніх технологій діяльнісного типу); єдність освіти та виховання.

І. Гринченко аналізує засади впровадження інновацій у процес професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах України. Науковець відмічає, що теоретико-методологічний та практичний рівні професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури мають спиратися на впровадження засобів інформаційних технологій у майбутній професійній діяльності: усвідомлення майбутніми вчителями інформаційних технологій як важливого засобу успішної професійної діяльності, а не мети діяльності, формування інформаційного середовища, поетапність і структурна чіткість процесу навчання із врахуванням його специфіки (спортивна діяльність студентів, часті виїзди на змагання, значні фізичні навантаження), систематичне включення студентів в активну педагогічну діяльність із застосуванням інформаційних технологій; забезпечення спрямованості студентів на творчу самореалізацію, чому сприяє оцінка її результатів з урахуванням індивідуальних особливостей студентів [42].

Отже, освітній процес – це система організації навчальної і виховної діяльності, в основі якої лежить єдність і взаємозв'язок викладання й навчання, спрямована на досягнення цілей навчання й виховання. Освітній процес у кожному навчальному закладі має специфічні особливості й організовується відповідно до його типу й профілю, до форми навчання (денної, вечірньої, заочної, екстернатної, дистанційної), а також до системи

навчання, яка також встановлюється залежно від типу освітнього закладу й форми навчання [55].

Відповідно до положення про організацію навчального процесу у закладах вищої освіти передбачаються наступні його форми: аудиторні заняття, виконання індивідуальних завдань, самостійна робота студентів, практична підготовка, контрольні заходи. Основними видами навчальних занять у вищих навчальних закладах є: лекція, лабораторне заняття, практичне, семінарське, індивідуальне заняття, консультація тощо. Передбачаються й інші види навчальних занять, що визначаються у порядку, встановленому вищим навчальним закладом.

У процесі лекційних занять викладання навчального матеріалу повинно здійснюватися через використання методів інтерактивного навчання, а саме: комп'ютерних мультимедійних презентацій, відеоматеріалів, що дозволить максимально активізувати сприйняття краєзнавчого матеріалу майбутніми учителями фізичного виховання. Важливо, щоб у процесі навчання відбувався активний вплив на органи чуття, наприклад, за допомогою візуальних, звукових ефектів, що активізує увагу, визначає чуттєво-емоційне сприйняття навчальної інформації студентами. Усі ці можливості містить потенціал для мультимедійних інтерактивних засобів. Отже, систематичне застосування медіатехнологій сприяє підвищенню ефективності інтерактивних методів для всіх форм організації освітнього процесу.

У процесі проведення практичних занять доцільним є застосування інформаційно-комунікаційних технологій, що сприяє залученню майбутніх учителів фізичної культури у навчально-пізнавальний процес, збагачує їхню фахову компетентність та загальну педагогічну майстерність.

Чільне місце займає контроль засвоєння теоретичного матеріалу на практичних, індивідуальних заняттях, який здійснюється через такі форми контролю як: тестування, написання есе, самостійна робота, усне опитування, виконання практичних завдань, робота у модульному середовищі. Оскільки тестування забезпечує об'єктивність оцінювання освітньої діяльності

майбутніх фахівців, багато освітніх закладів запровадили кредитно-трансферну систему контролю і оцінювання.

Важливим етапом процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури є позааудиторна діяльність, що сприяє їхньому особистому фаховому розвитку та формуванню професійних компетентностей. Значну частину теоретичних знань майбутні вчителі фізичної культури здобувають під час самостійної роботи, яка сприяє формуванню вмінь використання знань на практиці, завдяки яким можливе формування професійних компетнцій. Так, основними функціями самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури є: пізнавальна, самостійна, прогностична, коригуюча, виховна тощо. Метою самостійної роботи є орієнтація на формування у майбутніх фахівців з фізичного виховання креативного мислення, здатності адекватно реагувати на над швидкі інформаційні потоки та реалізацію його творчих можливостей через індивідуально-спрямований розвиток здібностей особистості. Самостійна робота студентів на сучасному етапі розвитку системи вищої освіти є основою для формування ключових компетенцій майбутніх учителів фізичної культури, сприяє творчій навчальній діяльності студентів, яка включає вивчення програмового навчального та краєзнавчого матеріалу зокрема. Отже, самостійна робота студентів є обов'язковою формою навчального процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури, результатом якої є підвищення рівня знань студентів, формування вмінь та навичок до краєзнавчої діяльності.

Вважаємо, що ефективність підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності може бути підвищена за умов комплексного удосконалення форм, методів і засобів у навчальному процесі, впровадження інформаційних та інноваційних технологій, мультимедійних засобів під час проведення практичних занять.

Одним з напрямів підвищення ефективності професійної освіти щодо предмета нашого дослідження є розробка системи впровадження нових педагогічних технологій, технологічних, організаційних, науковометодичних рішень, які підвищують можливості вищої професійної освіти майбутніх

учителів фізичної культури, активізують освітню діяльність, дозволяють оптимізувати процес підготовки компетентного сучасного фахівця, здатного творчо адаптуватися до нових форм і умов фахової діяльності. У професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури, на думку І. Гринченко, використання можливостей інформаційних технологій і Інтернету може здійснюватися за такими напрямками: самостійний пошук студентами інформації на веб-сторінках, створення студентами особистісних творчих продуктів на тему, яка вивчається, демонстрація особистісних творчих продуктів студентів для веб-глядачів, використання тематично підібраних гіпертекстових матеріалів, електронної пошти студентами заочної форми навчання, робота з каталогами літератури різних бібліотек [42].

У підготовці майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності важливим аспектом є вибір методів навчання. Під методом навчання розуміємо спосіб спільної діяльності викладача та студентів, спрямований на розв'язання навчальних завдань. При цьому між способами діяльності викладача та способами діяльності студентів існує взаємовідповідність та тісний взаємозв'язок. Вибір методів навчання залежить від: загальної мети навчально-виховної роботи та принципів дидактики; особливостей методики викладання конкретної навчальної дисципліни та її специфічних вимог щодо відбору загально дидактичних методів; мети, завдань і змісту матеріалу конкретного заняття; часу, відведеного на вивчення певного матеріалу; вікових та особистісних характеристик студентів; рівня підготовленості студентів; матеріальної забезпеченості навчального закладу (обладнання аудиторій, наявність технічних засобів, наочних посібників тощо); можливостей та особливостей самого викладача, його особистісних якостей, рівня теоретичної та практичної підготовки, методичної майстерності [28].

Аналізуючи ефективність використання активних методів навчання в процесі надання знань майбутнім учителям фізичної культури, В. Білецька, відзначає, що сутнісною характеристикою активних методів навчання в формах моделювання, проектування та ігрової діяльності є педагогічний

потенціал, що дозволяє реалізовувати і розвивати суб'єктну позицію учасників освітнього процесу. На думку дослідниці, застосування активних методів навчання дозволяє виробляти у студентів моделі ефективної взаємодії як всередині групи, так і поза навчальним простором, сприяє розвитку соціальної компетентності, що вміщує комунікативні навички. Погоджуємося із В. Білецькою у тому, що впровадження активних методів навчання в процес викладання теоретичних дисциплін сприяє підвищенню якості рівня засвоєння знань студентами, а отриманий практичний досвід на базі профільних установ (наукових лабораторій, спеціалізованих навчальних закладів, спортивних клубів) сприятиме підвищенню адаптації до умов майбутньої професійної діяльності [21].

Четверта педагогічна умова – *набуття майбутніми вчителями фізичної культури досвіду краєзнавчої діяльності під час навчальних і педагогічних практик.*

За словами А. Макаренка, у процесі розвитку краєзнавчої діяльності створюються сприятливі умови для соціалізації молоді: «Мета і завдання нашого виховання повинні бути виведені не з чогось абстрактного, незнайомого кожній людині, а з нашої історії, з нашого суспільного життя» [93, с.351]. Педагог вважав, що людську особистість, її характер, темперамент, трудові і розумові навички слід формувати на основі того краєзнавчого матеріалу, який притаманний тому чи іншому регіону, в якому проживає вихованець і доносити до його свідомості насамперед здобутки свого народу, оскільки ніщо так не впливає на формування особистості як традиція. На його думку, саме краєзнавчі здобутки сприяють гармонійному розвитку особистості. А. Макаренко для виховання в колективі і через колектив використовував екскурсії та екскурсійно-туристичні походи з метою вивчення природи й історії своєї країни і свого народу [93].

У структурі особистості, зазначає В. Кремень, важливе місце відводиться саме краєзнавчій діяльності, сутність якої складає любов до рідного краю, патріотизм, інтерес і творче ставлення до краєзнавчої роботи, потреба у здобутті краєзнавчих знань завдяки вивченню історичного

минулого і шанобливого ставлення до спадщини, народних традицій і звичаїв [81].

Конкретизація змісту педагогічної освіти на основі врахування місцевих особливостей соціального розвитку, необхідність адаптації фахівців до професійної діяльності в умовах регіону вимагають прилучення майбутніх учителів фізичної культури до педагогічної культури краю, розуміння ними співвідношення ролі і значення національних і культурних чинників навчання і виховання. Вивчення краєзнавства допомагає збагаченню педагогічної теорії, формує у майбутніх учителів займатися науково-дослідницькою роботою, розвиває здатність до інтеграції з педагогічною культурою свого краю, виховує любов до свого краю, його педагогічної культури, поваги до вчительської праці. З метою формування у майбутніх учителів зацікавленості природними і культурними пам'ятками, збереженими в заповідниках, національних природних і дендрологічних парках та парках-пам'ятках садово-паркового мистецтва, проводяться туристсько-краєзнавчі екскурсії [195].

Краєзнавча діяльність майбутніх учителів фізичної культури повинна будуватися на таких принципах:

1. Гуманізм. Принцип передбачає гуманне ставлення до природи і оточуючого світу, повагу до людей, традицій українського народу, культурних і духовних цінностей.

2. Народність. Краєзнавча діяльність підпорядкована формуванню національної свідомості, любові і гордості за свій край, його героїчне минуле, патріотизму – готовності захищати свою Вітчизну, розбудовувати й зміцнювати її суверенітет, незалежність.

3. Науковість. Вивчення має будуватися на міцному науково-теоретичному ґрунті, знанні форм і методів дослідницької роботи.

4. Природовідповідність. Цей принцип вимагає врахування природних можливостей дітей-дошкільнят, окремо – учнів 1-4, V-IX, X-XII класів, дбати, щоби зміст і обсяг краєзнавчих досліджень був посильним, доступним, відповідав інтересам, віковим можливостям дітей.

5. Оптимальне поєднання дослідної і суспільно корисної діяльності. На основі вивченого слід створювати краєзнавчі кутки, музейні експозиції, доглядати за могилами загиблих, пам'ятниками, поширювати краєзнавчі знання.

6. Комплексність. У ході вивчення краю використовувати міжпредметні зв'язки, адже навіть похід чи експедиція – це дотик до природи, історії, культури його населення, географії, економіки, людського побуту, етнографії і фольклору краю і потребує поєднання даних різних галузей знань, зусиль учителів різних предметів.

7. Систематичність. Шкільна краєзнавча робота має здійснюватися не тільки по всіх напрямках, а й упродовж навчального року, канікул, всього шкільного періоду.

8. Планомірність. Робота не повинна проводитися стихійно, у річному плані школи, класних керівників, керівників гуртків, музею передбачаються заходи, дати, виконавці.

9. Наступність, скоординованість. Реалізується переходом від рівня нижчого до вищого, а також – встановленням зв'язків між різновіковими туристсько-краєзнавчими формуваннями – товариствами, гуртками, факультативами тощо.

Отже, у процесі дослідження нами було здійснено обґрунтування та реалізацію педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

2.3. Модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу

Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу розглядаємо в нашому дослідженні як процес формування професійної готовності до її здійснення. Сьогодні підготовка майбутніх учителів фізичної культури, їхнє професійне вдосконалення є важливою умовою модернізації вищої освіти. Професійна

компетентність сучасного вчителя визначається його здатністю до прогнозування і моделювання педагогічного процесу, що складають основу здоров'язбереження, екологічної безпеки, краєзнавчої діяльності, як етапів педагогічної діяльності та способів вирішення навчально-виховних завдань у школі.

Створення моделі формування фахової компетентності майбутнього вчителя фізичної культури передбачає з'ясування структури його діяльності, змісту, форм та методів формування теоретичних знань і практичних умінь, особистісних якостей. Така модель повинна включати: зміст, принципи, форми, методи, засоби, систему теоретичних умінь і навичок, практику.

З точки зору педагогічної науки моделювання найчастіше розглядають як один із етапів проектування, у процесі якого створюються прогностичні моделі педагогічних об'єктів і систем, котрі ще не існують, але їх розробляють з метою впровадження у навчально-педагогічну діяльність. Ці моделі знаходять своє втілення в конкретних нормах, указівках до викладача, які можна вважати проектом практичної діяльності.

Ретроспективний історико педагогічний аналіз наукових досліджень з проблеми моделювання професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів дав можливість розробити і забезпечити аргументованість у визначені змістових складників моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Моделювання як метод проектування освітньої мети досліджували І. Зязюн [58] Н. Кузьміна [87], С. Сисоєва [158], А. Яковлева [261] та ін. Проблему моделювання професійної діяльності в контексті освітньо-професійної підготовки обґрунтування її змісту, форм і методів висвітлено в працях В. Маслова [97], С. Сисоєвої[158], М. Соловей [116], В. Сластьоніна[159] та інших.

У процесі побудови педагогічних систем використовують моделювання, яке виокремилася у самостійну галузь науки і практичної діяльності, має розгорнуту теорію з фундаментальними положеннями,

математичним стандартом і різноманітними формами. Як стверджує В.Маслов моделювання – це творчий цілеспрямований процес конструктивно-проектувальної, аналітико-синтетичної діяльності з метою відображення об'єкта (системи) і є предметом уваги в цілому, або його характерних складових, які визначають функціональну спрямованість об'єкта (системи), забезпечують стабільність його існування та розвитку [97, с. 5].

Аналіз наукового доробку показав, що В.Масловим обґрунтована чітка послідовність процесу моделювання, тобто визначення мети та завдань дослідження, збирання інформації про існуючі аналоги моделі, побудова авторської моделі, дослідження дієвості та ефективності створеної для експериментальної апробації моделі, аналіз і відтворення впливу здобутих на основі випробовування моделі результатів на реальні об'єкти, зміни у їх якісному стані. Також описується автором створення еталонної моделі для практичного застосування [97, с. 4].

Моделювання освітньо-професійної підготовки майбутнього фахівця в контексті компетентнісного підходу, можливості моделювання як методу аналізу й синтезу педагогічних систем, професійної діяльності, обґрунтування моделі загальнопедагогічної підготовки в системі вищої педагогічної освіти досліджено науковцями С. Гончаренком [37], Ю. Бабанським [8], Н. Кузьміною [87], А. Кузьмінським [86].

На думку С. Гончаренка побудова моделі відбувається методом моделювання, полягає в з'ясуванні подібності явищ (аналогій), адекватності одного об'єкта до іншого в певних відношеннях, на цій основі перетворенні простішого за структурою та змістом об'єкта в модель складнішого (оригінал) [37, с. 133].

Щодо підготовки майбутніх учителів до краєзнавчої діяльності, використання наукових принципів і підходів, що виходять із системної упорядкованості соціокультурних явищ надає можливість прогностичного моделювання та конструктивного їх в соціально-педагогічному, науково-методичному та організаційно-практичному аспектах [95].

Цінним у нашому дослідженні є розроблена та обґрунтована модель

професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму А. Конохом, яка має вагоме значення у підготовці майбутніх учителів фізичної культури. Модель відображає цілісний і неперервний процес професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму, який відповідає освітньо-кваліфікаційним рівням – бакалавр, спеціаліст, магістр та розкриває процес професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму відповідно до мети, завдань, принципів, що відображають інтегративний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму, оскільки вона за змістом, формами й методами інтегрує в собі підготовку фахівців фізичної культури [70]

Аналіз наукового дослідження Н. Степанченко у моделі професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання у вищих навчальних закладах засвідчив, що вона має відображає: суспільні вимоги до якості професійної підготовки (компетентності) майбутніх фахівців; сучасні концепції педагогічної освіти та підготовки вчителів фізичного виховання; реальні можливості організації процесу професійної підготовки студентів; оновлення змісту та інноваційні педагогічні технології професійної підготовки з контекстним (фізкультурно-педагогічним) підходом; професійно спрямоване навчання у ВНЗ галузі фізичної культури і спорту; основні критерії та показники рівнів підготовленості випускників до професійної діяльності. Розроблена науковцем модель як задум освітньої системи передбачає, передусім, удосконалення змісту підготовки (добір конкретного матеріалу і логічну схему його розгортання, співвіднесення навчального матеріалу з рівнем пізнавального і життєвого досвіду студентів, оцінювання матеріалу з позиції майбутнього вчителя) та організацію його методичної підтримки аж до розроблення прийомів і засобів навчання. На цьому етапі відбувається також вибір (оптимізація) форм і методів навчання [178].

У дослідженні І. Ткачівської, що присвячене проблемі підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до краєзнавчо-туристської роботи,

репрезентовано модель, у якій задекларовано мету, завдання, етапи й компоненти підготовки, педагогічні умови, результат, диференційовані її компоненти, підходи та принципи [198].

Аналіз наукових досліджень засвідчує, що моделювання використовується в на всіх етапах наукового дослідження, в основі якого покладені дидактичні принципи: від простого до складного, від відомого до невідомого, від конкретного до абстрактного, від невидимого й невідчутного до видимого й відчутного тощо. Як наголошує Ю.Шапран, модель має зробити будь-яке явище дійсності доступним для пізнання, а використання моделювання в педагогіці дає можливість детально проаналізувати та оцінити основні етапи навчального процесу, його елементи та поведінку суб'єктів, спроектувати і побудувати «ідеальну модель», завдання якої – оптимізувати процес навчання, підвищити його результативність [242, с.39-43].

Науковцями обґрунтовано різні підходи до процесу моделювання та доведено важливість використання цього методу у вивченні освітніх процесів.

Моделювання є найдоцільнішим методом, оскільки постає як об'єкт і засіб педагогічного експерименту. Це підтверджене в працях дослідників, що дотичні до проблеми підготовки майбутніх учителів. У нашому дослідженні метод моделювання перевірено в системі педагогічної освіти, що слугує основою теоретичного осмислення й побудови педагогічної діяльності, включає певну сукупність взаємозв'язаних засобів, методів і процесів, необхідних для створення організованого та цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості із заданими якостями; забезпечує виконання ціннісно-змістових, нормативних, технологічних і процесуально-результативних функцій педагогічної діяльності; сприяє досягненню цілей розвитку людини.

Аналіз та систематизація сучасних психолого-педагогічних досліджень у поєднанні з вивченням практики підготовки майбутніх учителів фізичної культури до красзнавчої діяльності засвідчують, що недостатня відповідність

існуючих підходів потребам суспільства у підготовці компетентного вчителя ускладнює вирішення завдань педагогічної освіти. Виходячи з цього, актуальним у нашому дослідженні стало обґрунтування цілісної моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу відповідно до стандартів вищої професійної освіти. До створення такої моделі спонукали також результати експериментального дослідження, спрямованого для виявлення вхідного рівня сформованості краєзнавчої компетентності на початковому етапі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури (1 курс).

Педагогічна модель, спроектована як аналог певного фрагменту навчального процесу, розглядається нами як цілісна система педагогічного впливу, що забезпечує реалізацію поставленої мети та досягнення поставлених завдань.

У результаті вивчення, інтерпретації та узагальнення наукових джерел у контексті системного, компетентнісного, особистісно орієнтованого, контекстного підходів було розроблено педагогічну модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу у процесі вивчення фахових дисциплін та проходження педагогічної практики.

Практичне застосування цієї моделі передбачало постановку таких складових: постановка загальних цілей відповідно до змісту; формулювання окремих дидактичних цілей; обґрунтування змісту навчання; вибір оптимальних методів, форм і засобів навчання, що сприяють формуванню краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

Розроблена нами педагогічна модель має продемонструвати взаємозв'язок теоретико-методологічних принципів і структурно-функціональних компонентів, що відображають логіку взаємодії предмета та суб'єкта моделювання з освітнім середовищем.

Аналіз стану та перспектив розвитку вищої професійної освіти, засвідчив, що створення моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу має

починатися із забезпечення нових умов формування стійкої характеристики особистості, яка охоплює: краєзнавчу спрямованість, позитивну мотивацію, краєзнавчі знання, уміння й навички, рефлексію результатів власної праці. Розроблення такої моделі, яка б реалізувала систему формування фахової компетентності майбутнього вчителя фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу ґрунтується на змісті (теоретичні знання і практичні вміння), а також на розвитку краєзнавчого мислення, уміння вчитися, виконувати завдання практики, самостійної роботи, вести пошуково-дослідницьку роботу.

За умов компетентнісного підходу в моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності мета підготовки пов'язана не лише з формуванням готовності студентів якісно виконувати функції педагога-краєзнавця, а й за інтегрованими вимогами до програмних результатів навчання, володіти відповідними компетентностями, тобто учитель фізичної культури має бути готовим до освітнього процесу в загальноосвітньому навчальному закладі.

Створена нами модель містить сукупність завдань, комплексне виконання яких сприятиме досягненню необхідного рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності. Зокрема, це такі складові: характеристика сутності мотиваційного, когнітивного та діяльнісного компонентів підготовки вчителів; визначення і реалізація змісту, форм і методів навчання; досягнення творчого рівня готовності майбутніх вчителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

На цій основі ми здійснювали моделювання підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу. Розглядаючи цей процес як процес педагогічного проектування, ми визначили подальші дії зі створення моделі: деталізація внутрішньої структури і змісту компонентів; побудова єдиної структури та її впорядкування; обґрунтування взаємодії компонентів (елементів) створюваної моделі; цілісний опис функціонування моделі досліджуваного

феномену.

Головною метою функціонування освітньої системи є досягнення певної властивості (якості) об'єкта, на якого вона спрямована. Виходячи з цього, метою вдосконалення та функціонування підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу є забезпечення відповідності результату навчання студентів (моделі фахівця) соціальному запиту.

Під час побудови моделі нами було проведений збір, систематизація, узагальнення інформації про стан об'єктів моделі, отриманої за допомогою різних методів і джерелознавчої бази; аналіз і оцінювання стану об'єктів моделі та їх функціонування; інформування об'єктів і суб'єктів моделі про реальний стан краєзнавчої підготовки, надання допомоги в інтерпретації цієї інформації; розкриття перспектив взаємодії студентів і викладачів закладу; оцінювання й аналіз ефективності форм і методів; організація та виконання необхідних корекційних заходів; мотивації суб'єктів моделі до самовдосконалення.

Подальший аналіз і систематизація психолого-педагогічних джерел і дослідження практики підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності довели, що існуючі підходи не дають можливості випускникам спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура) виконувати краєзнавчі завдання на належному рівні.

Саме тому актуальним аспектом дослідження стало обґрунтування цілісної моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу і це явище наочно відображено на рис. 2.1.

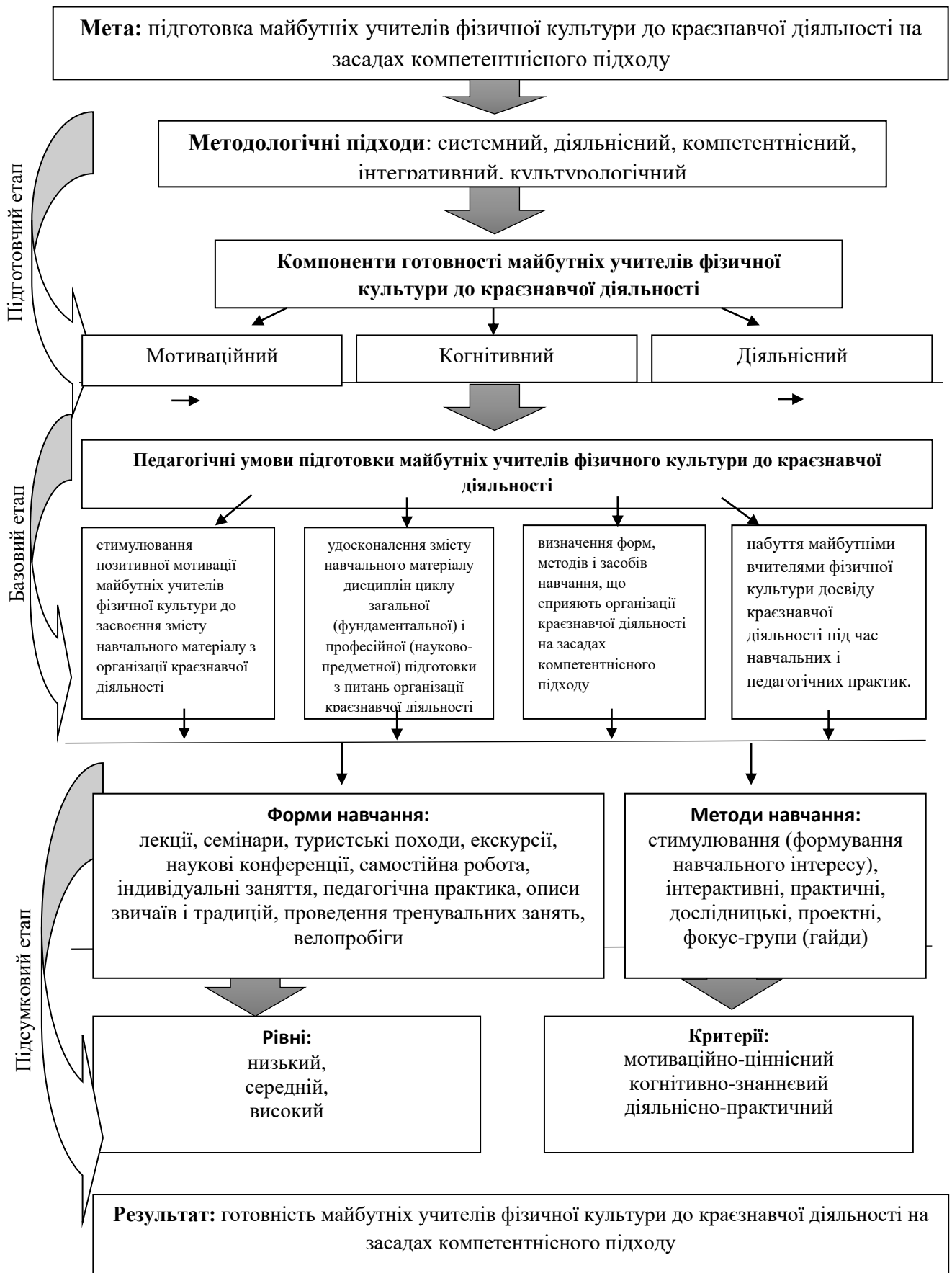

Рис 2.1. Модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Майбутній учитель фізичної культури повинен опанувати не тільки

спеціальні краєзнавчі дисципліни (за навчальним планом 2016 -2018 рр. це курси: Історія України, Історія і культура України, Екологія, Організація краєзнавчо-туристської діяльності, Історія фізичної культури і спорту, Організація і методика спортивно-масової роботи) але й концептуальні положення краєзнавчої роботи, особливості її психолого-педагогічного, розвивального й технологічного забезпечення.

Основна функція розробленої нами моделі – удосконалення чинної системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Схематично модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу представлено на рисунку 2.1., яка включає: *мету, зміст, форми, методи та етапи* формування краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури. Модель також дозволяє показати змістові, процесуальні та предметні характеристики освітнього процесу, цілісну структуру та взаємозв'язок усіх складників.

Професійна підготовка вчителів фізичного виховання до краєзнавчої діяльності містить три етапи: *підготовчий* (соціальне замовлення, мета , завдання модернізації вищої освіти у контексті нової освітньої парадигми, методологічні підходи і принципи), *базовий* (професійні компетентності вчителя фізичної культури, завдання та функції педагогічної освіти, педагогічні умови), *підсумковий* (критерії, рівні готовності майбутніх учителів фізичного культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу).

Підготовчий етап моделі охоплює мету й завдання підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу. Заклади вищої освіти активно впроваджують компетентнісний підхід у підготовку майбутніх фахівців. Це дає можливість якісно виконувати професійної діяльності діяльності. У нашому дослідженні вчитель фізичної культури повинен володіти знаннями, уміннями організувати і проводити краєзнавчу діяльність. Метою такої підготовки є

формування професійної компетентності фахівця здатного якісно виконувати складні завдання вчителя в школі з навчання, виховання й розвитку учнів у процесі краєзнавчої діяльності.

Формування краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури в процесі краєзнавчої діяльності можливе за дотримання науково виважених методологічних підходів. Розроблення цільового блоку визначило основні методологічні підходи дослідження: *системний, діяльнісний, інтегративний, компетентнісний, культурологічний*. Обґрунтуємо кожен з таких підходів відповідно до підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти.

Системний підхід розглядаємо як сукупність елементів, що перебувають у відношеннях і зв'язках один з одним та утворюють певну цілісність, єдність. Система – це сукупність якісно різних елементів, взаємопов'язаних складними й динамічними відношеннями. Краєзнавча компетентність підпорядкована закономірностям навчального процесу, тобто постає його підсистемою та відповідає таким принципам організації діяльності: створення умов для усвідомлення майбутнім учителем фізичної культури потреби в краєзнавчій діяльності в процесі професійної підготовки; педагогічне забезпечення підготовки студентів до такого виду діяльності та її трансформація до рівня культури професійної діяльності в умовах ЗОШ; безпосередня організація самостійної краєзнавчої діяльності майбутнього фахівця та її стимулювання.

Формування краєзнавчої компетентності потрібно спрямовувати на опанування студентами особистісних рис, що забезпечують особистісно орієнтований і гармонійний розвиток [111].

Діяльнісний підхід як цілісна система діяльності, у процесі якої особистість засвоює досвід попередніх поколінь у єдності матеріального й психічного. Так аналізують діяльність науковці Ю. Бабанський [9], І. Бех [17], Н. Кузьміна [87] та інші.

Пізнавальна діяльність в цьому аспекті є основою у формуванні краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури, творчий

характер якої сприяє розвитку цієї властивості особистості. У навчальній пізнавальній діяльності виявляється взаємодія і єдність усіх компонентів краєзнавчої компетентності. Організований позитивний характер краєзнавчої діяльності та пізнавальні краєзнавчі завдання змінюють освітній процес, сприяючи процесу пізнання і розвитку особистості.

Так науковці, розвиваючи теорію поетапного формування розумових дій, виокремлює пізнавальну діяльність репродуктивного, продуктивного і творчого характеру. Особистість виконує початкові дії «з опорою на зовнішні об'єкти» і заключні, коли та ж сама дія реалізована подумки, ніби автоматично. Репродуктивний тип діяльності виявляється тоді, коли «людина відтворює або повторює вже раніше створені й вироблені прийоми поведінки або відтворює колишні враження. Предметна дія й думка про неї становлять кінцеву ланку єдиного процесу, у своїй генетичній спадкоємності окреслюють картину певного перетворення матеріального процесу в процес психічний [158; 159].

Таким чином, використання діяльнісного підходу спрямоване на врахування майбутнім учителем фізичної культури індивідуально-психологічних особливостей учнів, їхніх інтересів, оволодіння практичними навичками за допомогою творчих вправ, проблемних ситуацій, вільного спілкування в умовах туристського походу. Дотримання на заняттях діяльнісного підходу вимагає від майбутнього вчителя фізичної культури належної поведінки, моделювання ситуацій реального спілкування й виконання дій згідно з ними. Застосування колективних форм роботи, навчання в співпраці, робота в малих групах, передання ініціативи студентів, збільшення часу його краєзнавчої і педагогічної практик, розвитк самостійності, колективна відповідальність за результат навчання – основні засади діяльнісного підходу.

Формування краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури відбувається в процесі освітньої діяльності. Пізнання краєзнавчих фактів і закономірностей території рідного краю, уміння самостійно здобувати й застосовувати здобуті знання, сприяють сформованості

розумових дій.

Інтегративний підхід розуміємо як структуру перебудови навчально-методичного забезпечення на засвоєння інтегрованих знань. Інтегративний підхід до професійної підготовки фахівця визначає потребу поєднання двох напрямів: особистісного та професійного, що передбачає аналіз професійного розвитку особистості під час навчання, трансформацію традиційного змісту освіти, структурну перебудову навчального і методичного забезпечення на засвоєння інтегрованих знань.

Перспективи застосування інтегративного підходу пов'язані з цілісним аналізом феномену особистості професіонала, що передбачає поєднання в одному теоретико-методологічному полі всіх цілей формування та розвитку людини в системі освіти [187, с. 56].

Процес інтеграції є безперервним і динамічним, потребує прогностичності та врахування особливостей та аналізу різноманітних знань і вмінь. Інтегративний підхід до підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності передбачає комплексний аналіз закономірностей і механізмів цілісного формування вчителя з краєзнавчими компетентностями. У нашому дослідженні інтегрований професійний розвиток майбутніх учителів фізичної культури розуміємо як підсилення професійних якостей шляхом вивчення дисциплін краєзнавчого спрямування. Саме тому комплексне вивчення проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності та інтегративний підхід до формування необхідних краєзнавчих знань, умінь, професійно важливих якостей є однією з провідних засад нашого дослідження. З огляду на це застосування процесів інтеграції є, безперечно, актуальним у підготовці майбутніх учителів фізичної культури.

Компетентнісний підхід. На сучасному етапі розвитку освітньої галузі успішно запроваджується й реалізується компетентнісний підхід у підготовці майбутніх фахівців. Науковці В. Андрущенко [3], В. Луговий [90], О. Онопрієнко [113], О. Тімець [195], Ю. Шапран [241] визначають компетентності як динамічне, комплексне поєднання знань, умінь та навичок.

У своєму дослідженні компетентнісний підхід ми розглянули у першому розділі, де проаналізували це поняття в історико-педагогічній ретроспективі. Саме тому в контексті нашого дослідження поняття «компетентність» розуміємо як здатність індивіда ефективно взаємодіяти з людьми в системі міжособистісних стосунків, яка охоплює вміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях, правильно характеризувати особистість та емоційний стан інших людей, вміння добирати методи і способи спілкуватися та реалізувати їх у процесі взаємодії. Компетентність у цьому контексті розуміємо як особистісне інтегративне утворення, що охоплює смислові та світоглядні ознаки, операційно-діяльнісні елементи.

Під поняттям «компетентнісний підхід» О. Пометун розуміє спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості, результатом якого буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості, що має сформуватися у процесі навчання й містити знання, вміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості [130, с.51-52].

Краєзнавча компетентність підпорядкована закономірностям навчального процесу, тобто постає його підсистемою та відповідає принципам організації освітнього процесу.

Культурологічний підхід у нашому дослідженні обумовлюється педагогічно організованим процесом засвоєння студентами загальнокультурного досвіду людства, який виступає суттєвим чинником формування педагогічної культури фахівця. Спираємося на визначення культурологічної освіти майбутніх майбутніх учителів О.Шевнюк, яка це поняття концептуально обґрунтовує як процес і результат педагогічно організованого формування особистості студента в якості суб'єкта культури шляхом оволодіння системою культурологічних знань, цінностей, принципів комунікацій та досвіду культурних практик, що забезпечують залучення до культурно детермінованих шляхів вирішення завдань особистісної та професійної життєдіяльності та створюють умови для самовизначення

майбутнім фахівцем основних параметрів його педагогічної культури [244, с.14].

Сукупність культурологічних знань, умінь і навичок уможливорює залучення майбутніх учителів фізичної культури до детермінованих шляхів вирішення завдань краєзнавчої діяльності. Як система навчання, виховання й розвитку особистості майбутнього вчителя, дисципліни гуманітарної та соціально-економічної підготовки, побудовані на основі культурологічного підходу, та педагогічна практика дадуть можливість розвивати краєзнавчу діяльність студента.

Вважаємо, що ефективність підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності залежить від концептуальних основ культурологічної освіти у закладі, а саме: антропологічність, аксіологічність, полі культурність, інтегральність. Такий підхід є цілеспрямованим, організованим і прогнозованим педагогічним впливом на освітній процес. Саме тому вважаємо доцільним застосовувати цей підхід у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності у закладах вищої освіти.

Щоб ініціювати творчу активність студентів, виникає проблема формування достатнього рівня компетентності викладачів, що не зводиться лише до знання відповідної дисципліни, а й володіння певним арсеналом методів і форм організації краєзнавчої діяльності. Таким чином, рівень педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури залежить від технологічної компетентності.

Отже, реалізація системного, діяльнісного, компетентнісного, інтегративного, культурологічного підходів сприятимуть ефективній підготовці майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу..

Компоненти готовності: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, складаючи єдине ціле, створюють систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності.

Підготовчий, або цільовий етап також містить *принципи*: аксіологізму,

наочності, науковості, розвивального і виховного навчання, краєзнавчий.

Принцип аксіологізму. Для реалізації сутності, мети і завдань нашого дослідження дотримання принципу аксіологізму є обов'язковим у краєзнавчій діяльності. Цей принцип передбачає залучення здобувачів вищої освіти до досвіду емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу і людини в ньому, визначає характер формування ціннісних орієнтацій, визначає особистісне ставлення до певних цінностей на основі емоційного сприйняття.

Принцип наочності. Основою краєзнавчої діяльності є діалектична теорія пізнання: від живого споглядання до абстрактного мислення, а від нього до практики. Такий принцип вимагає правильного співвідношення між конкретним й абстрактним, а тому прогнозує перехід від почуттєво-конкретного, в освоєнні якого широко використовують природну й зображувальну наочність, а також протилежний перехід від конкретного до абстрактного [26, с. 137]. У навчальному процесі викладачі добирають і раціонально використовують необхідні засоби наочності для концентрації уваги та розвитку образного і творчого мислення студентів на заняттях. Під час туристських походів організаторові необхідно забезпечити раціональне поєднання різних видів наочності, реальних об'єктів зі словом викладача тощо.

Принцип науковості У краєзнавчій діяльності дотримання цього принципу є обов'язковим, оскільки краєзнавство об'єднує комплекс наукових дисциплін, різних за змістом методами дослідження. Краєзнавча освіта розглядається як процес і результат цілеспрямованого формування особистості на основі засвоєння досвіду і традицій регіонально-соціумної культури, як змісту загальноосвітньої підготовки. Принцип науковості лежить у проведенні досліджень, збору, накопичення, вивченні, популяризації відомостей про регіональну територію з позицій населення, господарства, історії, культури, географії, геології, метеорології, рослинного й тваринного світу. Викладачі вищого навчального закладу мають обов'язково простежувати закономірні взаємозв'язки між навчальною

дисципліною, яку вони викладають, теоретичними краєзнавчими відомостями та змістом науки.

Реалізація принципу науковості передбачає вивіреність наукового потенціалу програмного матеріалу з краєзнавства і туризму, забезпечення діалектичності підходу до вивчення території рідного краю, закономірностей у розвитку природи й суспільства на реальних прикладах. У краєзнавчій діяльності застосовуються методи наукового пізнання на основі інтеграції й диференціації наукових знань, формування вмінь пошукової діяльності.

Принцип розвивального й виховного навчання. У проблемі нашого дослідження дотримання цього принципу є регулювання зв'язку і взаємодії між оволодінням знаннями, способами діяльності й розвитком, між описово-фактологічною і оцінково-аналітичною сторонами навчання, між прилученням до цінностей соціуму, адаптацією його в суспільство та індивідуалізацією, збереженням і розвитком унікальності, неповторності особистості [3]. Формування краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури безпосередньо залежить від реалізації функції розвивального навчання. Теорія розвивального навчання зарахована науковцями до репродуктивно-творчого процесу формування компетентності, що й стало підґрунтям нашого дослідження. Відповідно до цієї теорії, орієнтація навчального процесу на потенційні ресурси студента та їх реалізацію змушує його опановувати нові навички, набувати нові знання з краєзнавства й туризму. Основні завдання педагога в цьому процесі: організація навчальної діяльності, що спрямована на формування краєзнавчої компетентності; розвиток і формування здібностей, активної життєвої позиції студентів. В умовах туристського походу студент має навчитися виконувати самостійні завдання, оволодівати новими способами дій у краєзнавчих дослідженнях. Мета навчання зумовлена спеціальними потребами, що передбачатиме особистісний розвиток майбутнього вчителя фізичної культури, якщо засвоєння знань, формування вмінь, навичок вимагатиме від нього самостійного пошуку, творчого підходу до вирішення завдань.

Краєзнавчий принцип. У краєзнавстві простежується тісний зв'язок

навчального матеріалу з майбутнім життям і професійною діяльністю майбутніх учителів на території рідного краю. Система краєзнавства і туризму, тісно пов'язана з культурою, наукою, охороною здоров'я, віддзеркалює соціальне, економічне, духовне життя народу, суспільства, є сукупністю ідеологічних, науково-методичних, правових, моральних, комунікативних, програмно-нормативних та організаційних елементів [111, 148].

Краєзнавчий принцип – це вихідне положення, що сформувалось історично (принцип абстрагується на основі практики навчання), має єдину з процесом навчання і виховання наукову основу, відповідає задачам навчання і виховання, які поставлені перед школою суспільством, визначає соціальну спрямованість навчального процесу і діяльність вчителя в ньому, сприяє продуктивності навчання, враховує особливості діяльності учнів та її психологічну основу, виявляє внутрішні сторони діяльності вчителя і учнів, відображає цілісні властивості процесу навчання у єдності його функцій [109].

Реалізація краєзнавчого принципу зорієнтована на підвищення національної свідомості, збереження національної ідентичності та примноження цінностей у свідомості кожного українця. Викладачам закладу вищої освіти необхідно використовувати інформацію ЗМІ, ознайомлювати студентів з основними закономірностями Євроінтеграції, висвітлювати позитивний досвід роботи краєзнавців з метою дослідження культури і природи рідного краю, формування новітнього мислення.

Отже, в організації навчального процесу майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності важливе значення мають принципи: наочності, науковості, розвивального й виховного навчання, краєзнавчий. Дотримання цих принципів забезпечує реалізацію вимог до навчального процесу, його мети, завдань, методів, організаційних форм підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Змістовий етап відображає зміст, форми, методи, педагогічні технології – основні напрями суб'єктів краєзнавчої діяльності майбутніх учителів фізичної культури.

У ході наукового пошуку було виявлено такі педагогічні умови: *стимулювання позитивної мотивації майбутніх учителів фізичної культури до засвоєння змісту навчального матеріалу з організації краєзнавчої діяльності; удосконалення змісту навчального матеріалу дисциплін циклу загальної (фундаментальної) і професійної (науково-предметної) підготовки з питань організації краєзнавчої діяльності; визначення форм, методів і засобів навчання, що сприяють організації краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу; набуття майбутніми вчителями фізичної культури досвіду краєзнавчої діяльності під час навчальних і педагогічних практик.*

Визначені педагогічні умови реалізувалися комплексно, взаємозалежно та взаємопов'язано.

Ефективність застосування системи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу розкривають критерії. **Мотиваційно-ціннісний** критерій – формується емоційно-вольова сфера майбутнього вчителя фізичної культури, прагнення здобувати краєзнавчі знання, що позначається на стимулах, інтересах, які орієнтовані на навчання і подальшу професійну діяльність у загальноосвітніх навчальних закладах). **Когнітивно-знансвий** критерій (показниками якого є знання природи рідного краю та усіх її елементів, біогеоценозів і ландшафтів, природних процесів в житті природи, частково обумовлених людською діяльністю; знання історичного минулого і населення, економічного життя рідного краю; знання культурного і духовного життя рідного краю, творчої діяльності населення; знання краєзнавчої термінології, орієнтування в традиційних і нових методах краєзнавчих досліджень). **Діяльнісно-практичний** критерій (вміння студентів відбирати, аналізувати, синтезувати, порівнювати, узагальнювати теоретичні краєзнавчі відомості, самостійно здобувати знання про способи й

методи самостійної краєзнавчої діяльності, способи та методи застосування педагогічних технологій, робити висновки).

Під час оцінювання комплексного розвитку професійних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури керувалися трьома рівнями (*низький, середній, високий*). Педагогічна діагностика, використовувана під час підсумкового контролю, є основою педагогічного прогнозування, що пов'язане з передбаченням достатності рівня готовності випускників для належного виконання краєзнавчої діяльності вчителя фізичного культури. На основі оцінювання й аналізу результативності та ефективності функціонування моделі вносяться відповідні корективи в діяльність її компонентів.

Очікуваними результатами впровадження моделі підготовки майбутніх учителів фізичного культури до краєзнавчої діяльності є професійні компетентності на рівні Державних стандартів; сформовані основи педагогічної майстерності; розвинуті культурологічні, краєзнавчі та професійнозначущі особистісні якості вчителя.

Серед шляхів активізації навчальної діяльності є вибір *методів, форм і засобів* навчання для засвоєння матеріалу, що забезпечить формування краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури. Серед форм організації підготовки таких фахівців найбільш доцільними є: *лекції, семінари, туристські походи, екскурсії, наукові конференції, самостійна робота, індивідуальні заняття, педагогічна практика, описи звичаїв і традицій українців (побутові та обрядові дійства, проведення релігійних і родинних свят), проведення тренувальних занять, велопробіги і походи рідним краєм тощо*.

Розглядаючи метод як спільну освітню взаємодію викладача й студента ми виокремили найбільш доцільні в підготовці майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності: *формування навчального інтересу й пізнавальної активності* (самостійне опрацювання краєзнавчої інформації з підручника або з лекції), *практична діяльність* (застосування пізнавальних краєзнавчих завдань, що посилюють мотивацію майбутніх

учителів фізичної культури до дослідницької діяльності; розвивають творчі й аналітичні вміння, навчають способів пізнання рідного краю, допомагають апробувати наявні вміння), *дослідницький метод* (формулювання проблеми дослідження, пошук інформації творчим шляхом, опрацювання інтернет-ресурсів, краєзнавчої літератури), *анкетування, фокус групове опитування* (діагностика й моніторинг рівня розвитку краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури). Ці методи сприяли формуванню вмінь самостійно здобувати знання, застосовувати їх у практичній краєзнавчій роботі.

Вважаємо, що профідною формою організації навчального процесу є лекція, що під час якої можливо зосередити увагу студентів на найбільш важливих питаннях культури, історії, екології, природи і духовних цінностях рідного краю. Серед них найбільш доцільними є *лекції-бесіди, лекції-консультації, лекції – прес-конференції*.

Самостійна робота студентів у процесі вивчення краєзнавчих дисциплін використовується як основний спосіб включення їх у самостійну пізнавальну діяльність. Саме через таку діяльність яскраво проявляється мотивація навчання, цілеспрямованість дій студентів, а також їхня самоорганізованість. Зміст самостійної роботи при вивченні кожного розділу визначався з урахуванням рівня засвоєння знань, мети і ступеню мотивації навчання.

Змістовий складник розробленої нами моделі реалізовано в межах розробленої програми авторського спецкурсу «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації краєзнавчої діяльності» (Додаток Ж). Метою спецкурсу є створення педагогічних умов для формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації краєзнавчої діяльності в закладах загальної середньої освіти.

Для засвоєння змісту краєзнавчих дисципліни застосовувалися наступні *засоби навчання*: підручники, навчальні й методичні посібники, конспекти лекцій, довідники, комп'ютерні програми, бази даних,

відеофільми, аудіо записи, карти, шкільні атласи, географічні карти, таблиці, схеми, експонати музеїв, природні об'єкти тощо.

Методично доцільне розроблення й упровадження на теоретичних і практичних заняттях *інноваційних педагогічних технологій*: диференційоване та індивідуальне навчання студентів; застосування в освітньому процесі контекстного навчання, що забезпечує інтеграцію відповідних компетентностей; упровадження в освітній процес інформаційно-комунікаційних технологій; поєднання навчання студентів з науково-пошуковою діяльністю; організація спільної навчально-дослідної роботи викладачів і майбутніх учителів фізичної культури; творчо-проблемні, ігрові методи, дослідження рольових моделей соціальної взаємодії, презентація ідей, проектні технології тощо.

Отже, використання зазначених форм, методів і засобів навчання при проектуванні когнітивного компоненту моделі, спрямованої на формування краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичного виховання, дозволяє визначити пріоритетні теми в краєзнавстві і забезпечує осмислене сприйняття студентами навчального матеріалу.

Результативний етап моделі представляє рівні сформованості краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури (низький середній, високий) і результат запровадження моделі в освітній процес (підвищення рівня сформованості в майбутніх учителів фізичної культури краєзнавчої компетентності).

Таким чином, унаслідок ефективних методів, засобів, форм і технологій професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу створено модель цього процесу, утілення якої сприяло підвищенню рівня сформованості краєзнавчої компетентності. У моделі представлені основні характеристики підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу. Підготовка студентів до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу прогнозувала вдосконалення змісту загального, професійного і вибіркового блоків

дисциплін, модернізацію педагогічних технологій для потреб краєзнавчих досліджень, оптимізацію змісту педагогічної практик краєзнавчими пізнавальними завданнями; залучення студентів до самостійної пізнавальної діяльності з краєзнавства і туризму.

Проектування моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності, вибір її цілей, змісту, технологій і організації, здійснювалося виходячи з того, що краєзнавча педагогічна освіта проектується майбутніми учителями на шкільний навчально-виховний процес з метою виховання моральної і духовної особистості.

Висновки до другого розділу

Аналіз досліджень із проблеми формування готовності майбутніх учителів фізичного виховання до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу засвідчив необхідність оновлення змісту професійної підготовки майбутніх учителів, створення комплексу відповідних організаційно-педагогічних умов.

У розділі визначено критерії підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності відповідно до мотиваційного, когнітивного та діяльнісного компонентів – це *мотиваційно-ціннісний* (показниками є ставлення майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності, прагнення задовольнити пізнавальні потреби, осмислення й передання інформації краєзнавчого змісту; прагнення до набуття краєзнавчих знань, бажання творчо здійснювати краєзнавчу діяльність; готовність докладати вольові зусилля, певна емоційна стійкість під час туристичного походу), *когнітивно-знаннєвий* (показниками є рівень оволодіння краєзнавчими знаннями, їхня повнота й дієвість у процесі виконання різних видів краєзнавчо-туристської роботи; володіння краєзнавчою термінологією, орієнтування в традиційних і нових методах краєзнавчих досліджень; комунікабельність, ініціативність, самостійність тощо), *діяльнісно-практичний* (основними показниками є вміння, як самостійна свідома дія для практичного чи теоретичного застосування

набутих знань).

Критерії готовності відобразили рівні готовності досліджуваного феномену, а саме: низький (характеризується слабким володінням краєзнавчим матеріалом, відсутністю інтересу й прагнення до самостійного оволодіння предметними краєзнавчо-туристськими знаннями та вміннями); середній (визначається частковим володінням краєзнавчим матеріалом, слабким інтересом й прагненням до самостійного оволодіння предметними краєзнавчо-туристськими знаннями та вміннями); високий (характеризується глибокими і системними знаннями краєзнавчого матеріалу, проявом творчого інтересу й прагненням до самостійного оволодіння предметними краєзнавчо-туристськими знаннями).

Визначено та обґрунтовано наступні педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності: 1) *стимулювання позитивної мотивації майбутніх учителів фізичної культури до засвоєння змісту навчального матеріалу з організації краєзнавчої діяльності; 2) удосконалення змісту навчального матеріалу дисциплін циклу загальної (фундаментальної) і професійної (науково-предметної) підготовки з питань організації краєзнавчої діяльності; 3) визначення форм, методів і засобів навчання, що сприяють організації краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу; 4) набуття майбутніми вчителями фізичної культури досвіду краєзнавчої діяльності під час навчальних і педагогічних практик.*

На основі методологічних підходів було спроектовано модель підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до краєзнавчої діяльності як систему педагогічного впливу, що забезпечує реалізацію поставленої мети та досягнення поставлених завдань, та комплексу взаємопов'язаних елементів педагогічного процесу, що формують систему якостей, знань та вмінь, необхідних для формування краєзнавчої компетентності.

Отже, подальший аналіз і систематизація психолого-педагогічних джерел і дослідження практики підготовки майбутніх учителів фізичної

культури до краєзнавчої діяльності довели, що існуючі підходи не дають змоги випускникам виконувати професійні завдання на належному рівні. Саме тому актуальним аспектом дослідження стало обґрунтування цілісної моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу. Така модель уміщувала мету, структуру досліджуваного феномену, педагогічні умови та етапи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу (підготовчий, базовий та підсумковий).

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

3.1. Загальна методика організації та проведення експерименту

Реалізація педагогічної моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу проводилася шляхом діагностики рівнів сформованості досліджуваного феномену у процесі вивчення фахових і гуманітарних дисциплін, поетапного здійснення педагогічного експерименту, використання ґрунтовної системи оцінювання кінцевого результату навчання.

Експериментальна робота ґрунтувалася на положеннях щодо організації та проведення педагогічних досліджень, викладених у працях Ю. Бабанського [8], С. Гончаренка [40], В. Климчука [67], Н. Кузьміної [87], С. Максименка [94], С. Сисоевої [158] та ін.

Дослідження рівнів сформованості краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури передбачало аналіз результатів навчання, виявлення тенденцій, динаміки формування досліджуваної якості, тому включала контроль, перевірку, оцінювання, накопичення статистичних даних, їх аналіз та виявлення динаміки і прогнозування подальшого розвитку дій.

При діагностуванні рівнів сформованості краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури необхідним було створити відповідні умови для її прояву. Такі умови спонукали майбутнього вчителя до актуалізації досвіду освітньої діяльності, до застосовування наявних знань і вмінь під час вивчення теоретичного матеріалу з краєзнавства, з теоретико-методологічних основ професійної підготовки та виконання завдань під час педагогічної і навчальних практик.

Завдання експериментальної роботи були розроблені відповідно до мети дослідження й полягали у проведенні:

- констатувального етапу експериментальної роботи з визначення стану готовності майбутніх учителів фізичного виховання до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу;
- формувального етапу експерименту щодо впровадження моделі та педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу;
- контрольного етапу експериментальної роботи з діагностування змін рівня готовності майбутніх учителів фізичного виховання до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу, отриманих у результаті проведення формувального етапу експерименту.

Перевірка ефективності запропонованої нами моделі та педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу включала проведення констатувального й формувального етапів експерименту.

Теоретичні положення, викладені в попередніх розділах дисертації, визначили вибір методів дослідження рівня сформованості краєзнавчої компетентності, пріоритетними серед яких виявилися тестування, виконання комплексних завдань, проектувальні методики, аналіз результатів діяльності, анкетування, спостереження, фокус-групове опитування тощо.

Використання методик для діагностування готовності майбутніх учителів фізичної культури здійснювалося відповідно до забезпечення валідності, надійності, та об'єктивності; можливості числового представлення показників; суб'єктивних чинників.

Результативність застосування моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу у процесі вивчення краєзнавчих дисциплін, ефективність запропонованих педагогічних умов перевірялися в ході експериментальної роботи на основі порівняльних педагогічних експериментів.

Експериментальна робота включала проведення констатувального та

формульованого етапів педагогічного експерименту. При цьому на констатувальному етапі (2015-2016 навчальні роки) вивчення дисципліни «Організація краєзнавчо-туристської діяльності», «Спортивний туризм», «Організація та методика оздоровчої фізичної культури», програм педагогічної практики проводилося за традиційною методикою, що не передбачало використання інноваційних засобів, методів і форм навчання, спрямованих на активізацію пізнавальної краєзнавчої діяльності студентів. Дослідно-експериментальна робота включала проведення констатувального та формульованого етапів педагогічного експерименту.

На формульовальному етапі експерименту (2017-2019 навчальні роки) в рамках навчальної програми авторського спецкурсу «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації краєзнавчої діяльності» було організовано навчання для студентів 2-го і 3-го курсів ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» із застосуванням розробленої моделі (Додаток Ж).

У ході експериментального дослідження для отримання об'єктивної інформації було застосовано варіювання окремих методів та їх синтетичне використання відповідно досліджуваного процесу. Проведене дослідження на цьому етапі експерименту включало методи теоретичного аналізу і синтезу, порівняння і узагальнення, анкетування, тестування, педагогічного спостереження, фокус-групове опитування, бесіди, практичну та самостійну роботу. Були використані методи математичної статистики обробки даних для виявлення кількісних характеристик результативності експериментального дослідження.

Метою початкового етапу констатувального експерименту була діагностика рівня знань студентами перших курсів краєзнавчого матеріалу та можливістю організації краєзнавчої діяльності у закладах вищої освіти: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (Довідки про впровадження).

Передбачалося виконання таких завдань: проаналізувати зміст понять «краєзнавство», «туризм», «краєзнавча діяльність»; вивчити досвід студентів з питань дослідження рідного краю; виявити позитивні риси й недоліки в організації навчальної діяльності студентів; визначити умови, які сприяють підвищенню результативності навчального процесу; визначити рівень знань студентів у розумінні краєзнавчої діяльності.

Для виконання поставлених завдань застосовувалися різноманітні методи, зокрема: методи збирання інформації (анкетне опитування студентів); фокус-групове опитування (гайди); кількісні (математичні і статистичні методи) та якісні (аналіз літературних джерел, синтез, порівняння) методи опрацювання експериментальних даних; інтерпретаційні методи (визначення закономірностей, формулювання підсумків та висновків).

Як основну форму отримання інформації щодо досліджуваних параметрів було обрано метод анкетування, оскільки він, на нашу думку, має низку переваг: високу оперативність отримання інформації; можливість організації масових обстежень; оперативність підготовки й проведення досліджень та опрацювання їх результатів; відсутність впливу на роботу респондентів (Додаток Б).

Метод фокус-груп, або «сфокусованого інтерв'ю», запропонованого Р. Мертоном, М. Фіске і П. Кендаллом включав чотири загальні елементи: залучення певної кількості респондентів, зібраних в одному місці; взаємодію учасників; обговорення проблем краєзнавчої діяльності, яке здійснювалося модератором, за сценарієм. Метою такого методу було дослідити думку майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності у процесі фахової підготовки. Обговорювалися питання і теми у форматі вільних висловлень, визначення усвідомлених та неусвідомлених настанов, аналіз ефективності проходження табірних зборів, туристських походів, педагогічних практик (Додаток Д).

У результаті проведення анкетування, фокус-групового опитування в якому брало участь 204 студенти першокурсники. Було з'ясовано, що майже

половина студентів (42%) продемонстрували недостатній рівень знань про краєзнавчу діяльність та можливості організації такої діяльності, 38% – достатній, і тільки 20% – високий вхідний рівень. Такі показники свідчать про недостатню шкільну підготовку абітурієнтів, які вступили до ЗВО та проблемами їх адаптації до нових форм навчання. Домінуючими мотивами навчання у них виявилися старанність до виконання навчальних завдань, наполегливість, досягнення позитивних результатів для отримання стипендії. Наведена на рис. 3.1. діаграма свідчить, що значна частина першокурсників проявила недостатній рівень краєзнавчих знань та можливості організації краєзнавчої діяльності.

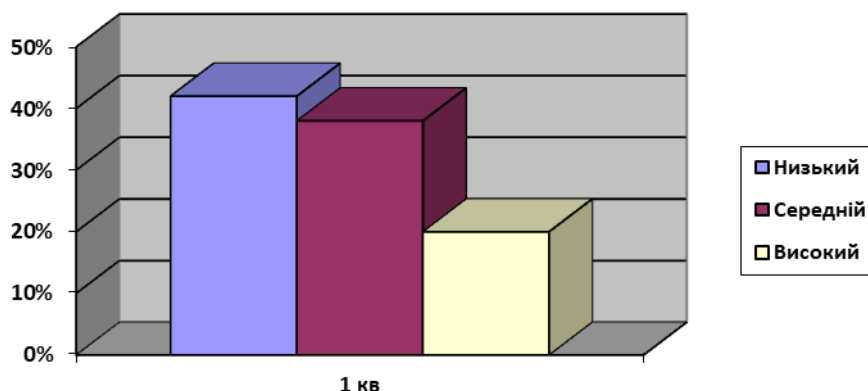

Рис. 3.1. Рівень краєзнавчих знань та можливості організації краєзнавчої діяльності на етапі констатувального експерименту.

Отже, в освітньому процесі закладів вищої освіти існує потреба у підготовці майбутніх учителів фізичного культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Метою формувального етапу експерименту була апробація моделі та ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичного культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу. Для його проведення були визначені контрольні та експериментальні групи зі студентів другого і третього курсів факультету фізичного виховання. Експеримент проводився в 2017-2019 роках на базі ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», (151 особа).

У контрольну та експериментальну групи №1 (1КГ, 1ЕГ) увійшли студенти спеціальності 014 Середня освіта «Фізична культура» освітнього рівня «бакалавр» зі спеціалізацією «методика туристичної роботи» (35 та 42 особи відповідно). У контрольну та експериментальну групи №2 (2КГ, 2ЕГ) увійшли студенти другого та третього курсу (34 та 40 осіб відповідно) цієї ж спеціальності.

У проведенні експерименту необхідним було виявлення початкового та підсумкового рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності експериментальних і контрольних груп. Визначення вхідного рівня сформованої краєзнавчої компетентності студентів контрольних та експериментальних груп визначалося шляхом дослідження її компонентів (мотиваційного, когнітивного та діяльнісного) та здійснювалося на основі виділених критеріїв: *мотиваційно-ціннісного, когнітивного-знаннєвого, діяльнісно-практичного*.

Для визначення рівня *мотиваційного* компонента студентам пропонувалося взяти участь в анкетуванні, за яким визначався ступінь прояву мотивації та інтересу до вивчення дисциплін краєзнавчого спрямування, наявності потреби в отриманні та розширенні краєзнавчих знань. Визначення ціннісного ставлення до краєзнавчої діяльності майбутніх учителів фізичної культури здійснювалося за методикою А. Фідлера (Додаток В).

У першій і другій контрольних групах та першій і другій експериментальних групах студентів визначалося максимальне ($\max = 1,88$) і мінімальне ($\min = 0,45$) значення, яке приймалося за заданим критерієм.

У результаті анкетування та обробки отриманих даних було отримано показники сформованого рівня мотиваційного компонента у студентів контрольних і експериментальних груп (рис. 3.2).

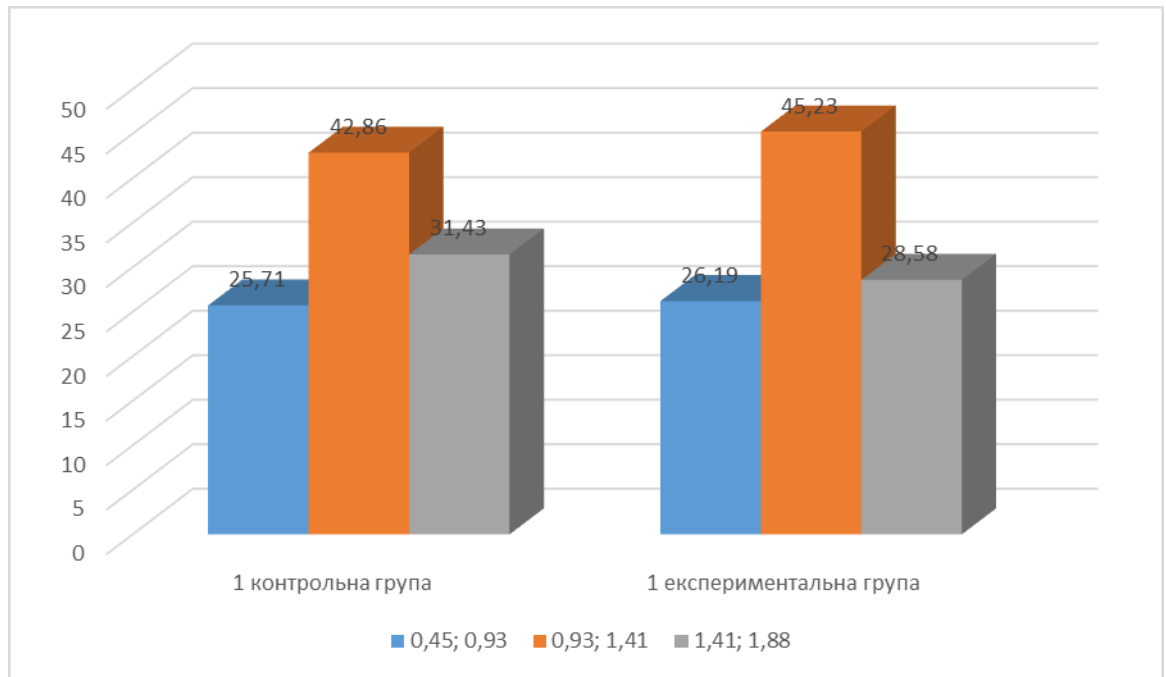

Рис. 3.2. Кількість студентів 1КГ та 1ЕГ за мотиваційно-ціннісним критерієм на етапі констатувального експерименту (у %).

У результаті анкетування було виявлено, що 25,71% студентів 1КГ продемонстрували низький рівень мотивації та інтересу до вивчення краєзнавчих дисциплін, 42,86% - середній, 31,43% - високий. В 1ЕГ рівень мотиваційно-ціннісного критерію був наступним: низький – у 26,19% студентів, середній – у 45,23% та високий – у 28,58 % студентів.

Анкетування студентів 2КГ та 2ЕГ продемонструвало, що 26,47% студентів 2КГ виявили низький рівень мотивації та інтересу до вивчення краєзнавчих дисциплін, потреби в отриманні та розширенні знань з краєзнавства; 55,88% середній та 17,65% - високий . В 2ЕГ рівень прояву мотиваційно-ціннісного критерію наступний: низький– у 45% студентів, середній – у 40% та високий – у 15 % студентів (рис. 3.3).

Аналіз отриманих результатів за анкету на основі методики А.Фідлера показав, що майже третина (26,47 %) студентів виявили низький рівень мотивів до оволодіння майбутньою професією, формування важливих професійних знань.

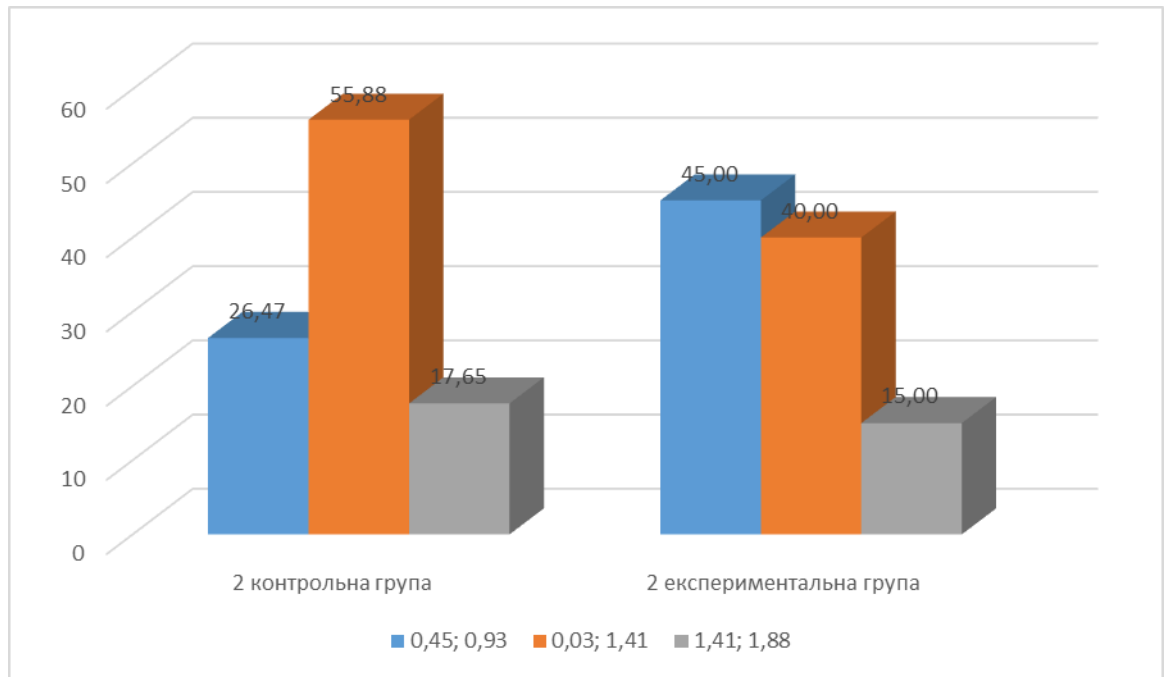

Рис. 3.3. Кількість студентів 2КГ та 2ЕГ на етапі констатувального експерименту за мотиваційно-ціннісним критерієм (у %).

Когнітивний компонент оцінювався за підсумками тестування, що проходили студенти під час вивчення курсів загального і професійного блоків підготовки: «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Історія культури України», «Екологія» «Методика викладання рухливих ігор і забав» «Організація краєзнавчо-туристської діяльності», тестових завдань програми авторського спецкурсу «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності» (Додаток Д). Програма авторського спецкурсу відрізняється від чинних програм на історичних, природничих, філологічних факультетах, оскільки в ній акцентовано увагу на використанні краєзнавства як засобу зв'язку виховання з життям, формування національної свідомості і культури.

У першій і другій контрольних групах та першій і другій експериментальних групах студентів максимальне ($\max = 0,88$) і мінімальне ($\min = 0,23$) значення, що застосовується для даного критерію (рис. 3.4).

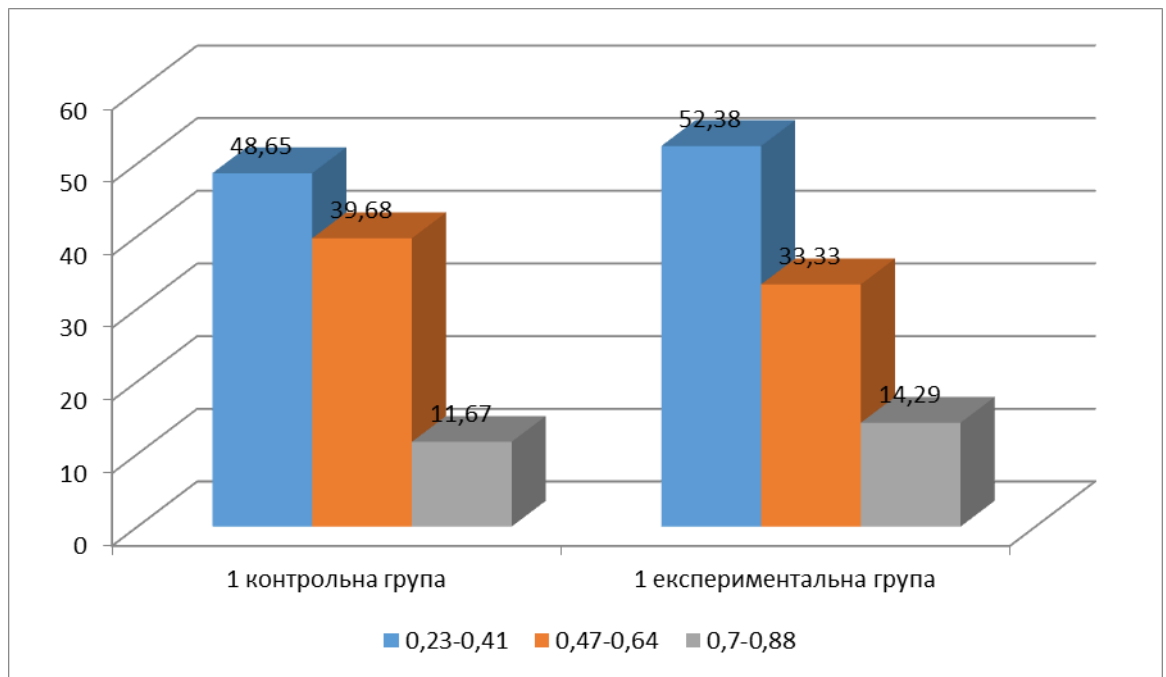

Рис. 3.4. Кількість студентів 1КГ та 1ЕГ за когнітивно-знаннєвим критерієм на етапі констатувального експерименту (у %).

Слід зазначити, що в результаті проведеного тестового контролю було виявлено, що 48,65% студентів 1КГ показали низький рівень когнітивного компонента, 39,68% середній, 11,67% - високий рівень досліджуваної якості, а студенти 1ЕГ 52,38%, 33,33% та 14,29% відповідно.

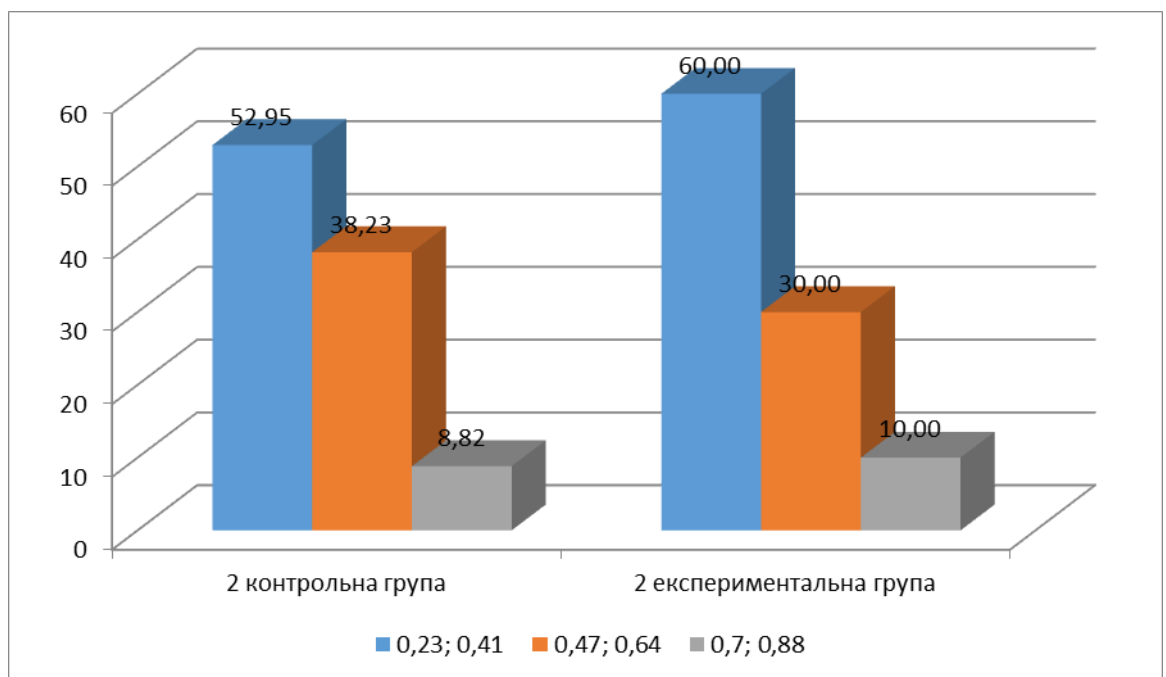

Рис.3.5. Кількість студентів 2 КГ та 2ЕГ за когнітивно-знаннєвим критерієм на етапі констатувального експерименту (у %).

У результаті тестування студентів 2КГ і 2ЕГ було виявлено, що 52,95% студентів 2КГ продемонстрували низький рівень когнітивного компонента краєзнавчої компетентності, 38,23 % - середній, 8,82% - високий рівень, а студенти 2ЕГ 60%, 30% та 10% відповідно. З'ясовано, що в 2КГ та 2ЕГ більшість студентів виявили недостатній рівень краєзнавчих знань. Значно нижчим виявився показник високого рівня, порівняно з 1КГ та 1ЕГ.

Когнітивний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності оцінювався за результатами виконання практичних завдань з курсів, що формують краєзнавчу компетентність, підготовки запропонованих рефератів краєзнавчого спрямування.

У першій і другій контрольних групах та першій і другій експериментальних групах визначалося максимальне ($\max = 0,83$) і мінімальне ($\min = 0,11$) значення, яке приймалося за заданим критерієм (рис. 3.6).

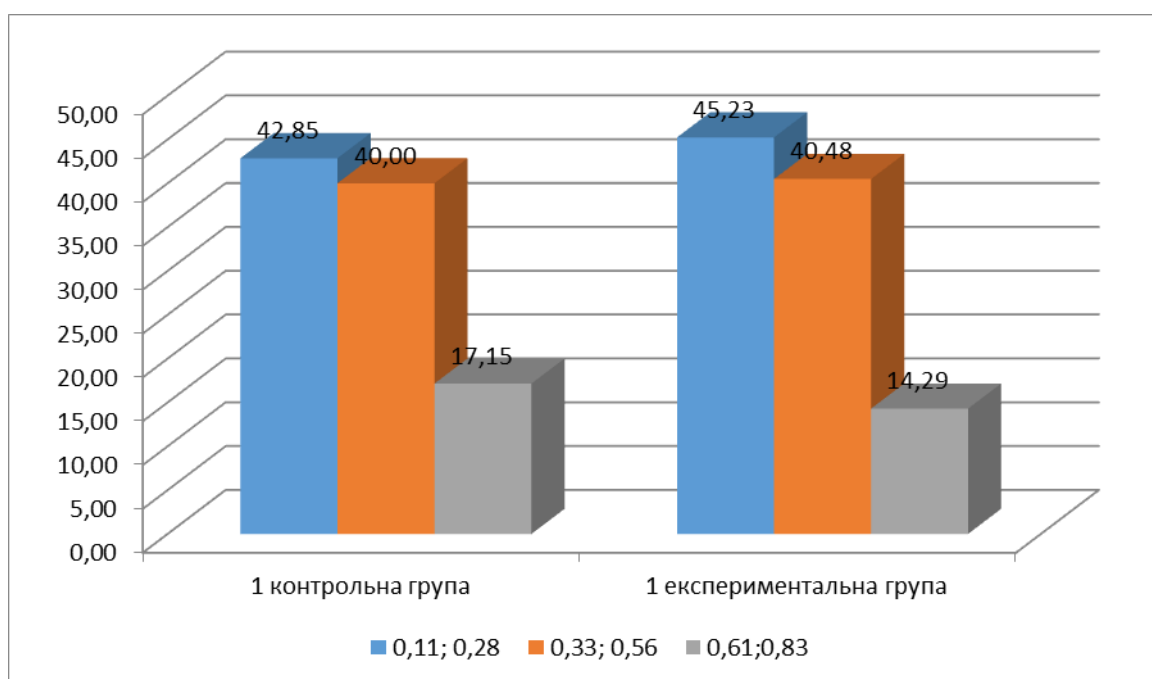

Рис. 3.6. Співвідношення кількості студентів 1КГ та 1ЕГ за діяльнісно-практичним критерієм на етапі констатувального експерименту (у %).

Результат анкетування показав, що в 1КГ і 1ЕГ 42,85% і 45,23%

студентів мають недостатній рівень досліджуваної якості; 40% і 40,48% достатній; 17,15% і 14,29% високий рівень відповідно.

У 2КГ та 2 ЕГ було виявлено наступні дані: 47,06% і 45% студентів мають недостатній рівень краєзнавчої компетентності за діяльнісно-практичним критерієм; 41,18% та 42,5% показали достатній рівень; 11,76% та 12,5% - високий рівень відповідно (рис. 3.7).

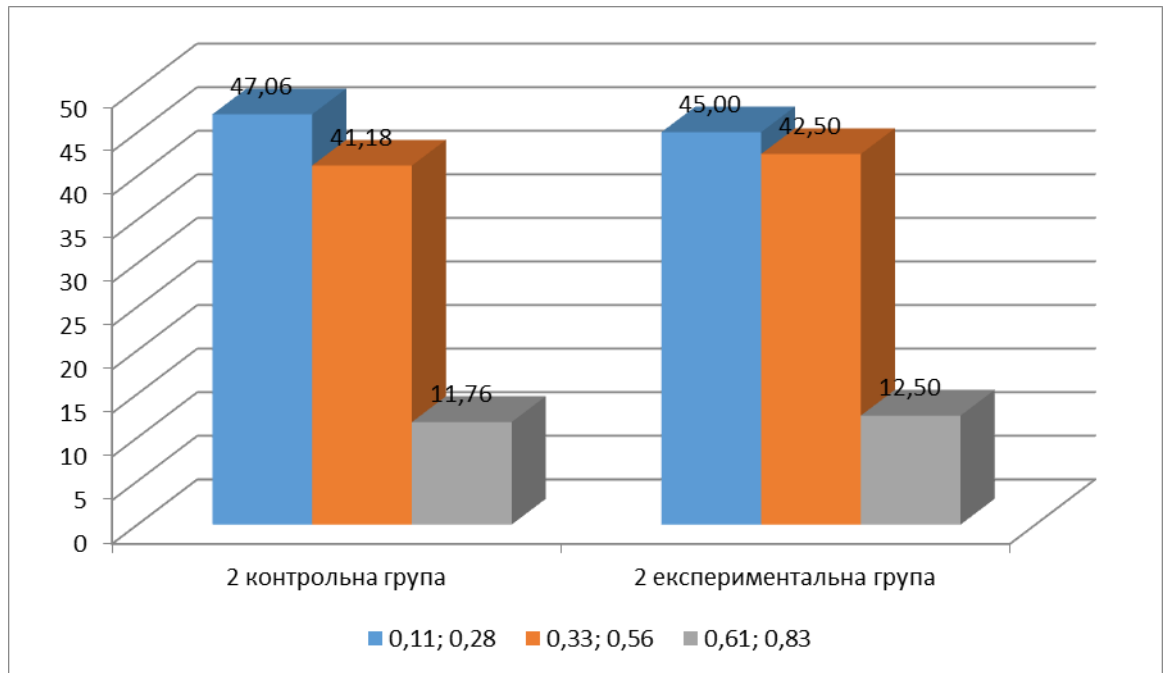

Рис. 3.7. Кількість студентів 2 КГ та 2 ЕГ за діяльнісно-практичним критерієм на етапі констатувального експерименту (у %).

Визначення рівня діяльнісного компонента за діяльнісно-практичним критерієм на етапі констатувального експеримента показало, що близько половини студентів виявили недостатні практичні вміння з дослідження історії, культури, природи і духовної спадщини свого краю.

Проведене тестування та анкетування студентів, метою якого було визначення початкового рівня краєзнавчої компетентності, дозволило перейти до першого етапу порівняльного експерименту.

У першу експериментальну (1ЕГ) і першу контрольну (1КГ) групи увійшли студенти спеціальності 014 Середня освіта «Фізична культура»

освітнього рівня «бакалавр» ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». До складу другої експериментальної (2ЕГ) і другої контрольної (2КГ) груп увійшли студенти другого і третього років навчання освітнього рівня «бакалавр» ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», які навчалися за освітньо-професійною програмою «014 Середня освіта» (Фізична культура) за спеціалізаціями: методика туристичної роботи, тренер з виду спорту.

Для обґрунтування достовірності прийнятого рішення та визначення того, що вибірки студентів двох етапів відносяться до однієї генеральної сукупності, була проведена перевірка їх однорідності. Вона здійснювалася на основі статистичного аналізу результатів вхідного контролю груп з використанням t-критерію Стьюдента та критерію (критерій Пірсона).

За допомогою t-критерію встановлено рівень статистичної значущості різниці між двома вибірками, кожна з яких представлена середнім арифметичним. Визначення статистичної достовірності різниці між середніми значеннями показників ефективності в ЕГ і КГ за критерієм Стьюдента здійснено за формулою:

де t_{emp} – критерій (критерій Стьюдента);

x_1 – середнє значення змінної першої сукупності;

x_2 – середнє значення змінної другої сукупності;

m_1 – величина середньої похибки першої сукупності;

m_2 – величина середньої похибки другої сукупності.

У якості гіпотези припустимо, що рівні відмінності сформованості краєзнавчої компетентності студентів незначні, і вибірки контрольного та експериментального етапів відносяться до однієї генеральної сукупності. Перевірка однорідності груп контрольного та формувального етапів і тим самим правильність вибірки проводилася за формулою:

$$t = \frac{M_1 - M_2}{\sqrt{\frac{S_1^2}{n_1} + \frac{S_2^2}{n_2}}} \quad (1)$$

де M_1 і M_2 – математичне очікування (середнє значення) першої та другої вибірок; S_1 і S_2 – дисперсія (середньоквадратичне відхилення) – відповідно для першої та другої вибірок; n_1 і n_2 – кількість оцінок в першій і другій вибірках. Для 1ЕГ і 1КГ $t = 0,68$, а для 2ЕГ і 2КГ $t = 0,54$.

Обчисливши величину t-критерію, визначаємо рівень статистичної значущості між середніми показниками ефективності діяльності в експериментальній і контрольних групах. Чим вище значення t-критерію, тим вище значимість відмінностей.

З таблиці значень критерію Стюдента знаходимо $t_{0,05} = 1,984$ і $t_{0,05} = 2,021$. Таким чином, у двох випадках $t > 1$. Отже, гіпотеза не відкидається і обидві вибірки (в перших і других групах) відносяться до однієї генеральної сукупності, тобто вони однорідні для рівня достовірності 0,05 (ймовірність 5%).

Критерій побудований так, що при повному збігу двох експериментальних розподілів, чим більша розбіжність між ними, тим більша величина емпіричного значення. Розрахункова формула критерію для порівняння двох емпіричних розподілів залежно від виду представлених даних може мати наступний вигляд:

$$\chi^2_{\text{емп}} = \frac{1}{n_1 n_2} \times \sum \frac{(n_1 Q_{2i} - n_2 Q_{1i})^2}{Q_{1i} + Q_{2i}} \quad (2)$$

при цьому приймається нульова гіпотеза, якщо $\chi^2_{\text{емп}} < \chi^2_{\text{табл}} \Rightarrow H_0$.

Для даного критерію оцінка рівнів значимості визначається за кількістю ступенів свободи, яке позначається v і обчислюється за формулою: $v = k - 1$, де k кожен раз визначається за вибірковими даними і являє собою число елементів у вибірці.

У результаті проведеного обчислення, було отримано значення критерія для 1КГ і 1ЕГ: . Для 2КГ і 2ЕГ і визначалося значення ступенів свободи: Враховувалося, що $p < 0,05$.

Під час проведення експерименту було уточнено варіативні (підлягають зміні) і неваріативні (незмінні) умови його проведення.

У якості варіативних педагогічних умов експерименту були

запропоновані наступні:

- в експериментальних групах основою для проведення занять виступає модель і педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності, а в контрольних групах – традиційні методи, форми навчання;

- проведення в експериментальних групах занять проводилося в умовах підвищення мотивації до краєзнавчої діяльності;

- студентам експериментальних груп пропонувалося вивчення програми спецкурсу «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності», під час вивчення якого застосовувалися інтерактивні форми, методи та технології навчання;

- в експериментальних групах студентам пропонувалися навчально-творчі, індивідуальні завдання, пошуково-дослідницькі завдання для самостійної роботи з кожного з розділу курсу, індивідуальні завдання – практикум, які не пропонувалися студентам контрольних груп;

- в експериментальних групах студенти використовували інноваційні технології як основний інструментарій освітньої діяльності.

До неваріативних (незмінних) педагогічних умов експерименту ми віднесли наступні :

- вивчення однакової для контрольних та експериментальних груп кількості навчальної інформації;

- постановка однакових краєзнавчих завдань, що вирішуються в ході навчальних занять;

- однаковий час тривалості навчання;

- однакові форми і види експериментального контролю;

- одні викладачі в контрольних та експериментальних групах.

Аналіз даних констатувального експерименту показав, що студенти контрольних та експериментальних груп продемонстрували майже однаковий рівень краєзнавчої компетентності (недостатній рівень – до 40%, достатній – в межах 30%, високий – близько 20%). Результати свідчать, що такий рівень не відповідає сучасним освітньо-кваліфікаційним вимогам

підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності.

Тому для удосконалення процесу підготовки майбутніх фахівців у визначеному напрямі необхідним було впровадити педагогічну модель, метою якої є підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу, в якій могли б реалізуватися такі педагогічні умови: забезпечення позитивної мотивації майбутніх учителів фізичної культури до засвоєння змісту навчального матеріалу краєзнавчих дисциплін; відбір і структурування змісту дисциплін краєзнавчого характеру з реалізації її цілей та мотивів спрямованих на формування краєзнавчої компетентності; визначення форм, методів і засобів навчання, що сприяють організації краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу; набуття майбутніми учителями фізичної культури досвіду краєзнавчої діяльності під час навчальних і педагогічних практик.

Формувальний етап експерименту базувався на основі курсу «Організація краєзнавчо-туристської діяльності. Спортивний туризм» та запропонованої програми авторського спецкурсу «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації краєзнавчої діяльності» для студентів за спеціальністю 014 Середня освіта (фізична культура).

Метою розробленої програми було визначено оптимізацію пізнавального інтересу та розвиток у студентів позитивного ставлення до краєзнавчої діяльності, розуміння її сутності та структури, усвідомлення значимості в навчально-професійній діяльності та підвищення рівня краєзнавчої компетентності. Викладання спецкурсу передбачало формування у студентів наукові знання про краєзнавство як науку, її цілі та завдання; ознайомлення з надбаннями краєзнавчих традицій українського народу, світовим досвідом навчання і виховання молоді краєзнавчими традиціями; закласти основи культурологічного мислення; формувати у студентів наукові знання про історію і культуру рідного краю; ознайомити з надбаннями краєзнавчих традицій українського народу; сприяти формуванню національного світогляду.

Програма спецкурсу складається з трьох модулів: краєзнавство,

туристська підготовка, фізична підготовка та безпека життєдіяльності. Програма авторського спецкурсу розрахована на 90 год., 20 із яких реалізуються у формі лекцій, дискусії тренінгів на очному етапі навчання, 24 год. – практичні заняття у формі фокус-груп, диспутів, презентацій, круглих столів, 46 год. – самостійна робота, організована в дистанційному форматі.

До основних особливостей організації краєзнавчої діяльності належить: поєднання традиційних форм і методів та сучасних педагогічних технологій навчання; формування пошукових умінь студентів самостійно здобувати й поглиблювати свої знання, застосовувати їх в освітній і практичній діяльності в закладах загальної середньої освіти (Додаток Ж).

Другий етап формувального експерименту є найбільш відповідальним і включає власне проведення педагогічного експерименту. Навчання в контрольних групах проходило із застосуванням традиційних методик, в експериментальних групах здійснювалася апробація розробленої педагогічної моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

На кожному етапі порівняльного експерименту проводився збір емпіричного матеріалу, проводилася його статистична обробка та аналіз отриманих результатів. На завершальних етапах за різницею результатів вихідного і досягнутого рівнів готовності досліджуваного феномену визначалася порівняльна ефективність застосування моделі, педагогічних умов спрямованих на формування краєзнавчої компетентності студентів, і традиційних умов навчання. Вимірювання та оцінка дидактичної ефективності у цьому випадку проводилася за кількісно-якісними показниками навчального процесу шляхом узагальнення та порівняння одних статистичних даних з іншими. Показниками виступали вибрані і обґрунтовані критерії, які дозволяли оцінити результативність навчального процесу із застосуванням запропонованої педагогічної моделі.

Третій етап включав вихідне тестування, анкетування та експертну оцінку з метою визначення досягнутого рівня сформованості краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури, який повинен

відповідати запрограмованим дидактичним цілям.

Для перевірки досягнутого рівня підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності були проведені зрізи за трьома критеріями – мотиваційно-ціннісним, когнітивно-знаннєвим та діяльнісно-практичним.

З метою розвитку в майбутніх учителів фізичної культури позитивної мотивації до краєзнавчої діяльності, у процесі навчання використовувалися *інтерактивні методи*: педагогічний тренінг, що передбачав відпрацювання вмінь і навичок застосування елементів різних навчальних краєзнавчих джерел; ділові професійно орієнтовані ігри, спрямовані на проектування та вирішення проблемних ситуацій у виконанні краєзнавчих завдань; «мозковий штурм», який сприяв розвитку у студентів уяви і творчості, формуванню вмінь висловлювати власні думки; кейс метод, що давав можливість накопичувати краєзнавчий матеріал, формулювати висновки, застосовувати на практиці одержані знання, виявляти власний погляд на проблему, формувати культурологічні цінності.

Для оцінки мотиваційного компоненту краєзнавчої компетентності студентам пропонувалися анкети, що й для діагностики вихідного рівня цієї якості (Додаток Б,В).

Визначалося максимальне ($\max = 1,95$) і мінімальне ($\min = 0,7$) значення, що застосовується для даного критерію. Було отримано діапазон змін частки виконання тестування $[0,7; 1,95]$. Цей діапазон було розбито на три інтервали: $[0,7-1,14]$, $[1,15-1,54]$, $[1,55-1,95]$.

Результати визначеного рівня мотиваційного компоненту готовності до краєзнавчої діяльності за мотиваційно-ціннісним критерієм представлені в табл. 3.1.

Співвідношення кількості студентів після проведення формувального експерименту за мотиваційно-ціннісним критерієм

Групи	Кількість балів		
	0,7-1,14	1,15-1,54	1,55-1,95
1КГ	7 (20,00%)	12 (34,29%)	16 (45,71%)
1ЕГ	4 (9,53%)	12 (28,57%)	26 (61,90%)
2КГ	6 (17,65%)	13 (38,23%)	15 (44,12%)
2ЕГ	5 (12,50%)	10 (25,00%)	25 (62,50%)

Було виявлено, що 20% студентів 1КГ виявили недостатній рівень сформованості ціннісно-орієнтаційного компонента, 34,29% – середній рівень і 45,71% – високий. У 1ЕГ результати наступні: 9,54% студентів виявили низький рівень, 28,57% – середній, 61,9% – високий рівень ціннісно-орієнтаційного компонента. У 2КГ 17,65% студентів продемонстрували низький рівень, 38,23% – середній та 44,12% – високий рівень сформованості мотиваційно-ціннісного компонента картографічної компетентності за мотиваційним критерієм. У 2ЕГ – 12,5%, 25% та 62,5% відповідно.

Результати прояву мотивації у навчанні представлені на рис. 3.8. Виявлено коливання середнього рівня сформованості готовності до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу. Такі показники пов'язані зі зміною підходів до організації освітньої діяльності майбутніх учителів фізичної культури шляхом внесення коректив у зміст, форми, методи, впровадження інноваційних технологій, розширення робочих програм відповідними питаннями краєзнавчого характеру.

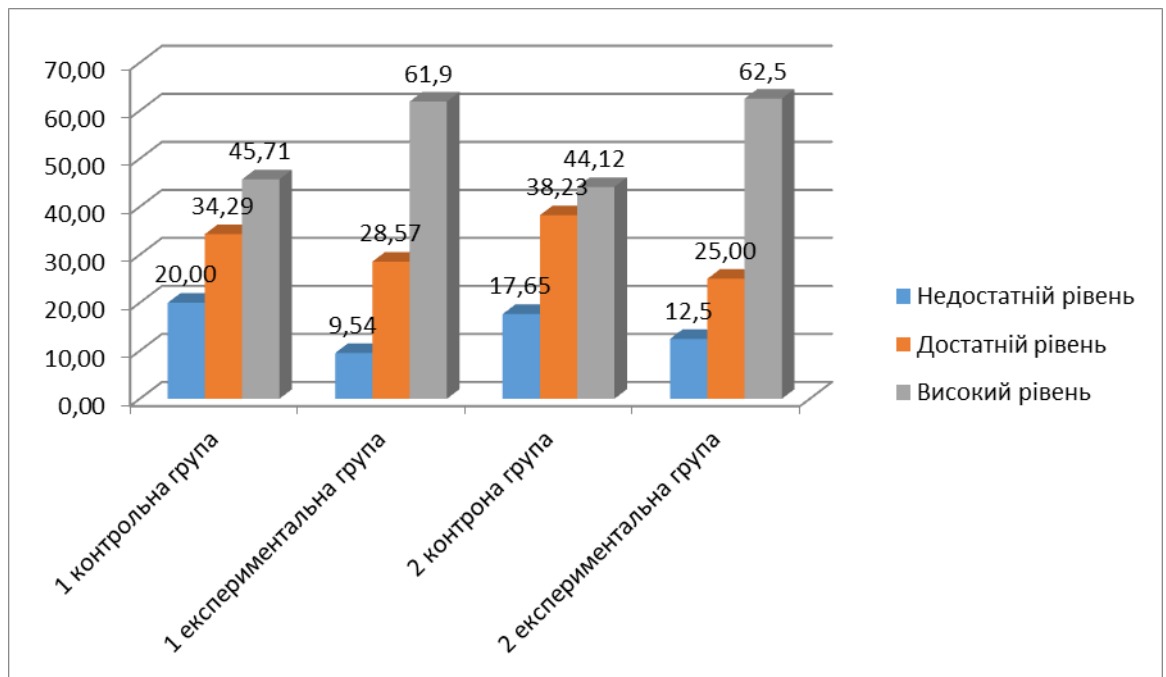

Рис. 3.8. Кількість студентів після проведення формувального експерименту за мотиваційно-ціннісним критерієм (у %).

За даними результатів діагностики мотиваційного компонента готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності за мотиваційно-ціннісним критерієм простежується підняття показників високого рівня у групах студентів у порівнянні з результатами констатувального експерименту: від 31,43% до 45,71% у 1КГ та від 17,65% до 44,12% у 2КГ; від 28,58% до 61,9% у 1ЕГ та від 15% до 62,5% у 2 ЕГ (див. рис. 2.2, 2.3, 2.8).

Таке підвищення мотивації у студентів до вивчення краєзнавчих дисциплін зумовлено, перш за все тим, що на другому курсі студенти краще визначаються з перспективами майбутньої професійної діяльності і місцем в ній краєзнавчої, вільно орієнтуються в освітньому середовищі ЗВО, навчальний матеріал став більш інформаційним, насичений зміст фахових дисциплін краєзнавчо-туристським матеріалом і завданнями. У навчальному процесі застосовувалися інтерактивні методи (педагогічний тренінг, фокус-групи (гайди), мозковий штурм, кейс-метод).

Ефективність підготовки майбутнього вчителя до краєзнавчої роботи уможливорює краєзнавча спрямованість викладання педагогічних дисциплін.

Окремі заняття з курсів «Педагогіка», «Історія педагогіки» проводилося в Національному заповіднику «Софія Київська», Меморіальному музеї Г.Сковороди, музеї заповіду Т.Г.Шевченка, музеї народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» з використанням форм: лекцій-дискусій, самостійної пізнавальної діяльності, конференцій, круглих столів.

Значне підвищення показників високого рівня мотиваційного компонента у експериментальних групах пояснюється тим, що зміст фахових дисциплін був насичений краєзнавчим матеріалом, запропоновані теми рефератів з розробленої програми авторського спецкурсу «Підготовка майбутніх вчителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності». Були використані *форми*: лекції з елементами проблемного обговорення, диспути, дискусії, «круглі столи» з використанням відео-презентацій, комп'ютерної техніки та інших мультимедійних та інноваційних засобів навчання; *інтерактивні методи*: ділові ігри, розв'язання нестандартних ситуацій, мозковий штурм та *технології*: кейс-технологія з використанням мультимедійних та аудіовізуальних матеріалів, проблемного навчання.

Поєднання новітніх технологій з традиційними формами навчання, удосконалення форм взаємодії викладачів і студентів в освітньому процесі, дали поштовх для формування когнітивного компонента готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності. Застосовувалися такі методи навчання: *метод проблемно-пошуковий, дослідницького метод, метод проектів, що дозволяло вирішувати завдання інформаційно-пізнавального, інформаційно-пошукового та творчого характеру.*

Щоб визначити рівень когнітивного компонента готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності застосовувалися підсумкові тестові завдання з загальної, професійної та вибіркової частин навчального плану, та метод фокус-груп (Додаток Д).

Визначалося максимальне ($\max = 1$) і мінімальне ($\min = 0$) значення, що застосовується для даного критерію. Було отримано діапазон змін частки виконання тестування (від 0 до 1), що підтвердило результати.

Результати виконання підсумкових тестових завдань подані в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Результати підсумкового тестування за когнітивно-знаннєвим критерієм після проведення формувального етапу експерименту

Групи	Кількість балів		
	0-0,33	0,34-0,66	0,67-1
1КГ	4 (11,43%)	20 (57,14%)	11 (31,43%)
1ЕГ	2 (4,76%)	16 (38,09%)	24 (57,18%)
2КГ	12 (35,29%)	15 (44,12%)	7 (20,59%)
2ЕГ	8 (20%)	12 (30%)	20 (50%)

Виявлено, що 11,43% студентів 1КГ мають низький рівень сформованості когнітивного компонента готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності і , 57,14% – середній рівень і 31,43% – високий. У 1 ЕГ результати наступні: 4,76% студентів мають низький рівень, 38,09% – середній, 57,18% – високий рівень сформованості когнітивного компонента. У 35,29% студентів 2 КГ – низький рівень, 44,12% – середній та 20,59% – високий рівень сформованості когнітивного компонента готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності. Студенти 2 ЕГ проявили наступні результати: 20% –низький, 30% – середній і 50% – високий рівень готовності когнітивного компонента краєзнавчої компетентності.

Результати підсумкового тестування за когнітивно-знаннєвим критерієм після проведення формувального етапу експерименту (рис. 3.9).

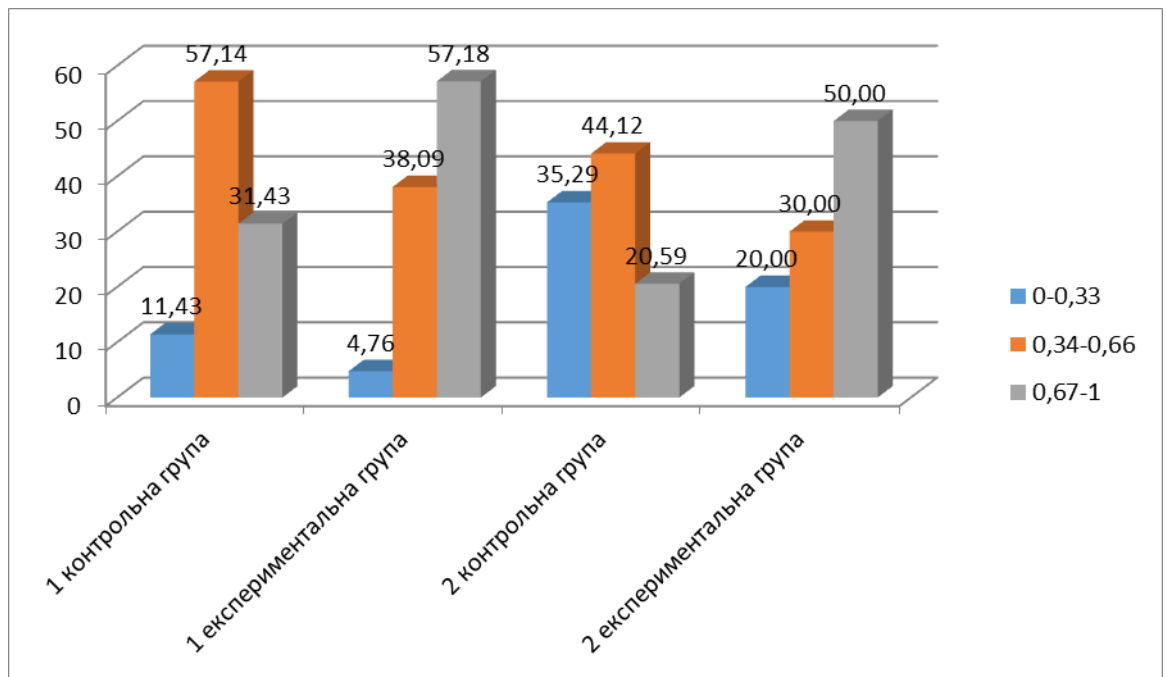

Рис. 3.9. Кількість студентів за когнітивно-знаннєвим критерієм після проведення формувального експерименту (у %).

Було виявлено, що 11,43% студентів 1КГ мають низький рівень когнітивного компонента готовності до краєзнавчої діяльності, 57,14% – середній рівень і 31,43% – високий. У 1 ЕГ результати наступні: 4,76% студентів мають низький рівень, 38,09% – середній, 57,18% – високий рівень когнітивного компонента готовності до краєзнавчої діяльності. Студенти 2 КГ продемонстрували низький рівень - 35,29%, 44,12% – середній та 20,59% – високий рівень когнітивного компонента готовності до краєзнавчої діяльності. Студенти 2 ЕГ проявили наступні результати: 20% – низький, 30% – середній і 50% – високий рівень когнітивного компонента готовності до краєзнавчої діяльності (рис.2. 11).

Порівняння статистичних даних сформованості когнітивного компонента готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу в умовах експериментальної роботи засвідчило, що в експериментальних групах низький рівень зменшився на 10,98% у порівнянні з контрольними (від 23,36% до 12,38%), високий рівень збільшився на 27,58% (від 26,01% до 53,59%).

У результаті аналізу звітності про проходження педагогічної практики,

практики літніх табірних зборів, виконаних підсумкових тестових завдань з дисциплін фахової професійної підготовки і в контрольних і в експериментальних групах значно зменшився показник низького рівня діяльнісного компонента від 48,65% до 11,43% у 1КГ та від 52,95% до 35,29% у 2КГ; від 52,4% до 4,76% у 1ЕГ та від 60% до 20% у 2ЕГ. Незначних змін зазнав показник середнього рівня діяльнісного компонента та значно змінився показник високого рівня: у 1КГ зріс від 11,67% до 31,43% та від 8,82% до 20,59% у 2КГ; у 1ЕГ зріс від 14,29% до 57,18% та від 10% до 50% у 2ЕГ. Така ж динаміка простежується після проведення формувального експерименту за діяльнісно-практичним критерієм (рис.3.10).

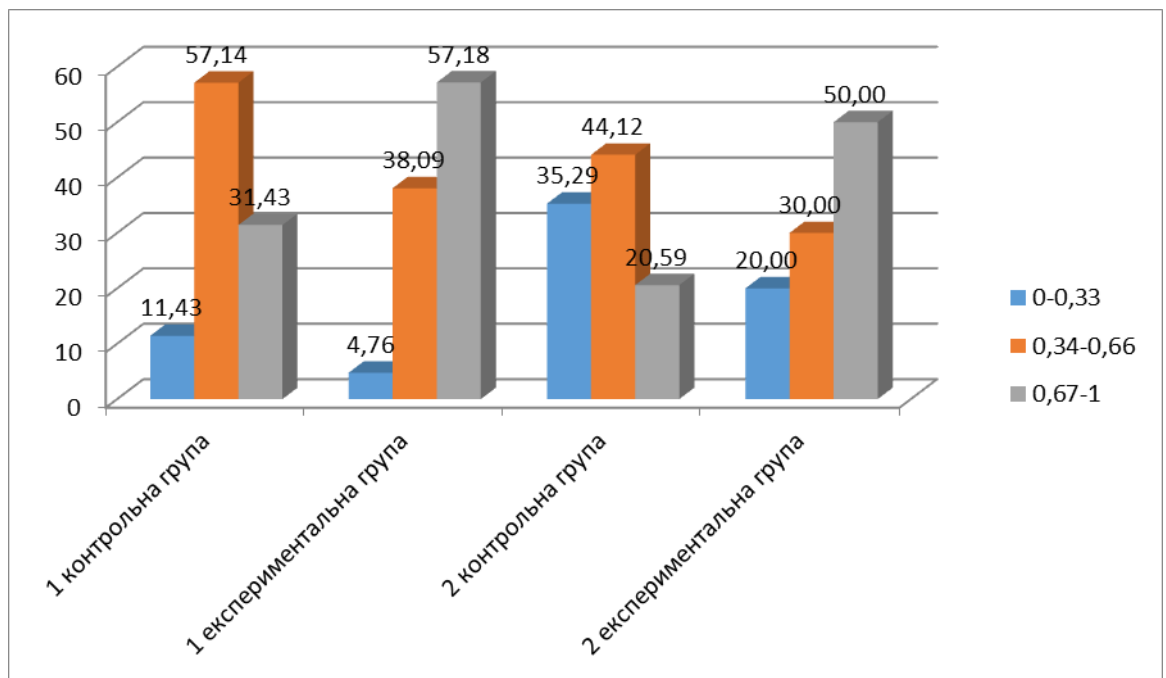

Рис. 3.10. Кількість студентів після проведення формувального експерименту за діяльнісно-практичним критерієм (у %).

Порівняння статистичних даних сформованості діяльнісного компонента готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу в умовах експериментальної роботи засвідчило зростання показників високого рівня цього компонента в експериментальних групах – на 41,45% (із 12,15% до 53,6%), низького – зменшення на 43,82% (із 56,2,00% до 12,38%).

Такий результат у студентів контрольних груп зумовлений тим, що у студентів 2 курсу уже сформований певний рівень діяльнісного компонента готовності до краєзнавчої діяльності - це вивчення дисциплін: «Історія культури України», «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Безпека життєдіяльності», «Екологія», «Організація краєзнавчо-туристської діяльності. Спортивний туризм», удосконалення знань і вмінь під час проходження навчальної, педагогічної практик і літніх табірних зборів.

Показники високого рівня сформованості когнітивного компонента готовності до краєзнавчої діяльності засвідчують, що у експериментальних групах він значно вищий, в порівнянні з контрольними групами: на 25,75% (57,18% у 1ЕК та 31,43% у 1КГ) та на 29,5% у другій експериментальній і другій контрольній групах (50% у 2ЕГ та 20,5% у 2 КГ).

Різниця показників високого рівня діяльнісного компонента у експериментальних групах зумовлена впровадженням в навчальний процес програми авторського спецкурсу «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності», який дав можливість поглибити закріпити, систематизувати й узагальнити краєзнавчі і педагогічні знання, уміння й навички, активізувати творчі здібності майбутніх учителів. Більшість студентів факультету фізичної культури на належному рівні отримали теоретичні знання з краєзнавства, усвідомили сутність понять «компетенція», «компетентність», «краєзнавча компетентність». У них спостерігалось ціннісне ставлення до краєзнавчої діяльності як професійної якості не тільки майбутніх учителів фізичної культури, а й особистісної якості людини сучасного соціуму, що було суттєвим чинником у формуванні краєзнавчої компетентності.

Практичні вміння формувалися й закріплювалися у процесі виконання під час проходження навчальної та педагогічних практик, літніх табірних зборів, у процесі виконання системи практичних та індивідуальних завдань з програми авторського курсу «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності» упродовж другого і третього років навчання.

Оптимізація навчальних практик здійснювалася через систематичне застосування краєзнавчих пізнавальних знань та використання технології контекстного навчання, що передбачало моделювання змісту майбутньої професійної діяльності. До програми педагогічної практики введено елементи дослідницької роботи з краєзнавства. Використовувалися різні форми (конкурси, екскурсії, походи, велопробіги), ігрові та проблемно-пошукові методи спільної діяльності з учнями. Програма авторського курсу спрямована на формування та закріплення вмінь застосовувати методи і технології, форми і засоби процесу краєзнавчої освіти майбутніх учителів фізичної культури.

3.2. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи

Метою формувального етапу експерименту було дослідження ефективності розробленої моделі й педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу. Експериментальне дослідження проводилася у два етапи. На констатувальному етапі здійснено визначення рівнів сформованості краєзнавчої компетентності в студентів, що підтвердило потребу в оптимізації підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності.

Формувальний етап передбачав реалізацію моделі та педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу, діагностику сформованості досліджуваного феномену та порівняльний аналіз одержаних даних з відповідними висновками. У ході педагогічного експерименту спостерігалася позитивна динаміка сформованості мотиваційного, когнітивного та практично-діяльнісного компонентів готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності про що свідчать статистичні дані, де результати в експериментальних групах значно вищі, ніж в контрольних.

Упровадження обґрунтованої моделі в експериментальних групах передбачало якісну оптимізацію процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності в ході комплексної реалізації в освітньому процесі виокремлених педагогічних умов. Їх реалізація сприяла активізації краєзнавчої діяльності студентів ЕГ, зростанню рівня їх краєзнавчої компетентності.

У студентів контрольних груп підготовка до краєзнавчої діяльності здійснювалася згідно з освітніми вимогами й навчальними планами за традиційною системою.

На основі даних констатувального експерименту, отриманих шляхом обробки результатів комплексного тестування, анкетування, впровадження інноваційних методів і форм, було визначено початковий рівень готовності студентів до краєзнавчої діяльності (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Показники рівня готовності до краєзнавчої діяльності до проведення формувального експерименту

Групи	Кількість студентів	Низький рівень		Середній рівень		Високий рівень	
		Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
1КГ	35	16	45,71%	13	37,15%	6	17,14%
1ЕГ	42	18	42,86%	14	33,33%	10	23,81%
2КГ	34	14	41,18%	12	35,29%	8	23,53
2ЕГ	40	17	42,5%	14	35%	9	22,5%

Отримані результати рівня готовності до краєзнавчої діяльності до проведення формувального експерименту показали, що в 1КГ 45,71% студентів виявили низький рівень, 37,15% – середній, 17,14% – високий рівень готовності досліджуваного феномену. У 1 ЕГ було виявлено 42,86% студентів з низьким рівнем, 33,33% – з середнім і 23,81% – з високим.

У 2КГ і 2 ЕГ було виявлено такі результати: низький– 41,18% і 42,5%; середній – 35,29% і 35%; високий – 23,53% і 22,5% рівні відповідно.

Отримані результати формувального експерименту за мотиваційно-ціннісним, когнітивно-знансєвим та діяльнїсно-практичним критерїями зводилися до одного критерїю за схемою, констатувального етапу. За результатами розрахунків, було визначено число r , за яким рївень готовності до краєзнавчої діяльності кожного студента визначався з промїжку $[0,13; 1,68]$. Вїдповїдно, студент має високий рївень готовності до краєзнавчої діяльності, якщо $0,13 \leq r < 0,65$; середнїй – $0,65 \leq r < 1,17$; низький – $1,17 \leq r \leq 1,68$.

Результати визначення досягнутого рївня готовності до краєзнавчої діяльності студентів представленї в таблицї 3.4.

Таблиця 3.4

**Показники рївня готовності до
краєзнавчої діяльності пїсля проведення формувального експерименту**

Групи	Кїлькїсть студентів	Низький рївень		Середнїй рївень		Високий рївень	
		Кїлькїсть	%	Кїлькїсть	%	Кїлькїсть	%
1КГ	35	5	14,28%	16	45,72%	14	40%
1ЕГ	42	2	4,76%	15	35,71%	25	59,53%
2КГ	34	10	29,41%	13	38,24%	11	32,35%
2ЕГ	40	6	15%	12	30%	22	55%

У результатї проведення формувального експерименту було виявлено такї показники готовності до краєзнавчої діяльності у майбутнїх учителїв фізичної культури: у 1 КГ виявилося 14,28% студентів з низьким рївнем досліджуваного феномену, 45,72% - з середнїм та 40% - з високим. У 1 ЕГ 4,76% студентів продемонстрували низький рївень, 35,71% - середнїй та 59,53% - високий. У студентів 2 КГ низький рївень було виявлено у 29,41%, середнїй – у 38,24% та високий – у 32,35%. Показники рївнїв у студентів 2 ЕГ були такї: 15% - низький, 30% - середнїй та 55% - високий рївень готовності до краєзнавчої діяльності.

Перевїрка достовїрності отриманих результатів здїйснювалася з використанням t-критерїю Стюдента за формулою, однїєї і тїєї ж групи

респондентів до і після експерименту (вплив незалежної змінної). Після проведення експериментального навчання було проведено порівняння його результатів. Отримані дані представлені в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

**Порівняльні результати рівнів готовності до краєзнавчої діяльності
після проведення формувального експерименту**

Групи	Кіл-сть студ.	Низький рівень				Середній рівень				Високий рівень			
		До експерименту		Після експерименту		До експерименту		Після експерименту		До експерименту		Після експерименту	
		Кіл-сть	%	Кіл-сть	%	Кіл-сть	%	Кіл-сть	%	Кіл-сть	%	Кіл-сть	%
1КГ	35	16	45,71	12	4,28	13	37,15	16	45,72	6	17,14	14	40
1ЕГ	42	18	42,86	2	4,76	14	33,33	15	35,71	10	23,81	25	59,53
2КГ	34	14	41,18	10	29,41	12	35,29	13	38,24	8	23,53	11	32,35
2ЕГ	40	17	42,5	6	15	14	35,0	12	30	9	22,5	22	55

У процесі експерименту було визначено величину t для контрольної та експериментальної груп студентів. Для першої експериментальної та контрольної груп величина $t = 2,524$. Для другої експериментальної та контрольної груп $t = 2,212$. Порівнюючи показники з табличними значеннями в обох випадках $t > t_{\text{табл}}$, що доводить достовірність різниці між вибірками. Свідченням таких показників є те, що на дану різницю вплинуло введення незалежних змінних: інноваційні методи та форми навчання, використання педагогічної моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності.

За даними таблиці 3.6 можна простежити динаміку змін готовності студентів експериментальних груп (навчання велось на основі педагогічної моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності) та студентів контрольних груп (навчання за традиційною методикою).

Так, у першій контрольній групі відсоток студентів з високим рівнем збільшився на 22,86% (із 17,14% до 40%), а в першій експериментальній групі – на 35,72% (із 23,81% до 59,53%). У другій контрольній групі відсоток

студентів з високим рівнем готовності до краєзнавчої діяльності збільшився на 8,82% (із 23,53% до 32,35%), а в другій експериментальній групі зріс на 32,5% (із 22,5% до 55%) – покращився майже в 2,4 рази. Аналізуючи динаміку змін низького рівня сформованості краєзнавчої компетентності, можна спостерігати значне поліпшення результатів. Так, у першій експериментальній групі відбулося зниження числа студентів з середнім рівнем – на 38,1% (показник готовності зріс), у другій – на 27,5% (показник готовності зріс).

Результати проведеного дослідження підтверджують ефективність запропонованої моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу в експериментальних групах, в порівнянні з контрольними групами. Отримані дані представлені в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

**Динаміка рівнів готовності
майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на
засадах компетентнісного підходу**

Групи	Кіл-сть студ.	Низький рівень				Середній рівень				Високий рівень			
		До експерименту		Після експерименту		До		Після експерименту		До експерименту		Після експерименту	
		Кіл-сть	%	Кіл-сть	%	Кіл-сть	%	Кіл-сть	%	Кіл-сть	%	Кіл-сть	%
КГ	69	30	43,48	22	31,74	30	43,23	31	45,03	9	13,29	16	23,23
ЕГ	82	37	44,68	16	19,75	35	43,15	30	35,93	10	12,17	36	44,32

Показники динаміки рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» в ЕГ іКГ відображено на рис. 3.11.

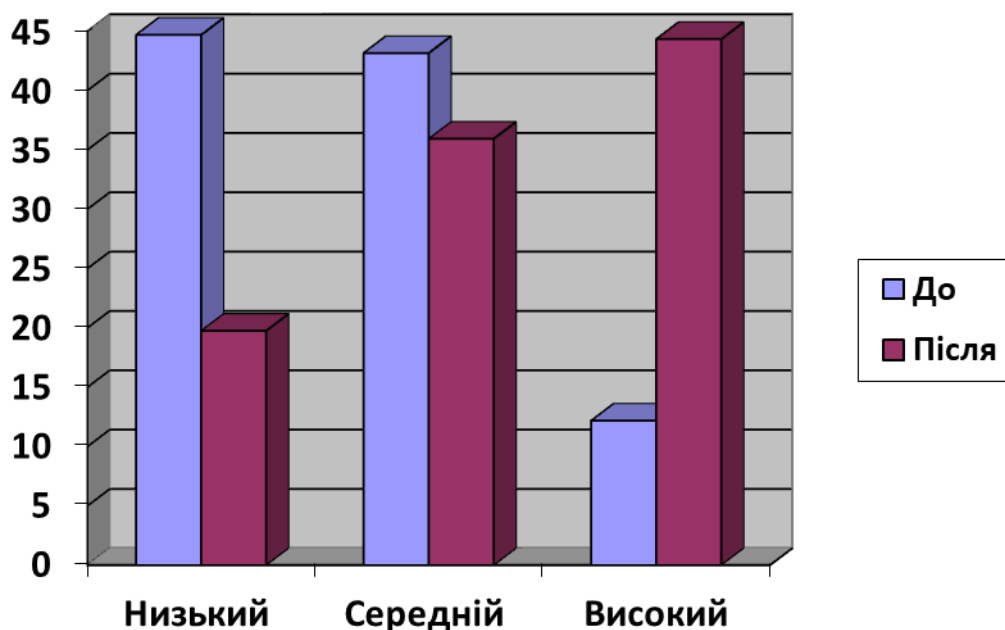

Рис. 3.11. Рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Після проведення формуального експерименту у студентів експериментальних груп, на відміну від контрольних, спостерігалася позитивна динаміка зростання високого рівня готовності до краєзнавчої діяльності. Так готовність високого рівня зросла в експериментальній групі від 12,17% (до експерименту) до 44,32% (після експерименту), показник середнього рівня коливався від 43,15% (до експерименту) до 35,93% (після експерименту), показник низького рівня зменшився від 44,68 % (до експерименту) до 19,75% (після експерименту), показник середнього рівня не зазнав значних змін - 34,15% (до експерименту), 32,93% (після експерименту).

Відповідно у контрольних групах спостерігалася наступна динаміка після формуального експерименту: готовність до краєзнавчої діяльності з високим рівнем зросла від 13,29 % (до експерименту) до 23,23 % (після експерименту), з середнім середнім рівнем - від 43,23 % (до експерименту) до 45,03 % (після експерименту), а низького рівня зменшилась від 43,48% (до експерименту) до 31,74 % (після експерименту).

Отже, показник високого рівня готовності до краєзнавчої діяльності студентів в експериментальній групі збільшився на 32,15%, у контрольній –

на 9,94 %, середнього – зменшився на 7,22% в експериментальній групі, а у контрольній збільшився на 1,78 %. Низький рівень готовності в експериментальній групі зменшився на 24,93%, у контрольній – на 11,74%.

Таким чином, проведене експериментальне дослідження дало можливість стверджувати, що використання розробленої моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу забезпечує досягнення дидактичних цілей дослідження. Можливість застосування в освітньому процесі спроектованої моделі створює педагогічні умови, що сприяють результативності навчання із застосуванням її в освітньому процесі здобувачів вищої освіти..

Отже, результати проведеного дослідження підтвердили ефективність запропонованої моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу. Показники в експериментальних групах студентів значно зросли порівняно з контрольними групами. Унаслідок аналізу результатів констатувального й формувального етапів експерименту доведено позитивну динаміку рівнів готовності студентів до краєзнавчої діяльності в експериментальній групі.

Висновки до третього розділу

У ході проведення констатувального та формувального етапів експерименту здійснено діагностику рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності у процесі вивчення фахових дисциплін; схарактеризовано організацію та хід педагогічного експерименту; доведено ефективність упровадження запропонованої педагогічної моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу та умови її реалізації; проаналізовано та узагальнено результати експериментальної роботи.

Модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу відображає цілі, опис й розрахунки, розкриває принципи внутрішньої організації та

функціонування, властивості, ознаки та характеристики законодавчо регламентованої підготовки. Цілі моделі пов'язані не лише з формуванням готовності студентів якісно виконувати функції організатора краєзнавчої діяльності, але й з інтегрованими вимогами до результату освітнього процесу, але й якими компетенціями мають володіти майбутні учителі фізичної культури.

Основна функція моделі – удосконалення чинної системи підготовки майбутнього учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Цільовий блок моделі охоплює мету, завдання, принципи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Змістовий блок моделі відображає етапи (підготовчий, базовий, підсумковий), педагогічні умови, форми, методи, що забезпечують цілеспрямованість процесу навчання, постійну діагностику показників ефективності на всіх етапах підготовки фахівця до краєзнавчої діяльності.

Встановлено, що після проведення формувального експерименту спостерігалася позитивна динаміка високого рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності з урахуванням мотиваційного, когнітивного і діяльнісного компонентів. На етапі констатувального експерименту, обґрунтовано й поетапно впроваджено в освітній процес педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Для реалізації першої педагогічної умови (стимулювання позитивної мотивації до застосування теоретичних краєзнавчих відомостей у змісті дисциплін циклу загальної (фундаментальної) та професійної (науково-предметної) підготовки, розроблено та впроваджено в освітній процес органічний краєзнавчий матеріал, що спрямований на мотивацію й емоційну стимуляцію бажання студентів проводити краєзнавчі дослідження.

Унаслідок аналізу результатів констатувального й формувального етапів експерименту доведено позитивну динаміку рівнів сформованості

краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури в експериментальній групі. Перевірка достовірності отриманих результатів здійснювалася за допомогою методів математичної статистики з використанням t-критерію Стюдента та критерію (критерій Пірсона). Показник високого рівня готовності до краєзнавчої діяльності у контрольних групах збільшився на 15,94%, середній – на 5,8%, низький рівень зменшився на 21,74%.

Після проведення формувального експерименту у студентів експериментальних груп, на відміну від контрольних, спостерігалася позитивна динаміка зростання високого рівня готовності до краєзнавчої діяльності, що підтвердило ефективність запропонованої моделі.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено наукове узагальнення та запропоновано новий підхід до проблеми підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу. Отримані в ході дослідження результати дають підстави зробити такі висновки:

1. У результаті ретроспективного теоретичного аналізу проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності встановлено, що феномен досліджується у проекції філософської, історичної, психологічної та педагогічної наук. Суспільно-педагогічні передумови краєзнавчої підготовки майбутніх учителів фізичної культури в умовах реформування національної освіти та аналіз змісту такої підготовки засвідчив недостатній рівень краєзнавчого аспекту, не завжди відповідає потребі забезпечення адаптації життєдіяльності особистості в динамічно змінних умовах краю, регіону. У змісті освітнього процесу недостатньо використовуються можливості пошукового краєзнавства, інноваційні форми і методи організації краєзнавчої діяльності, не передбачено спецкурсів з метою підготовки учителів до краєзнавчої діяльності, недосконало використовуються навчальні та педагогічні практики студентів за краєзнавчим спрямуванням.

2. Встановлено, що підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності – це педагогічний процес, що ґрунтується на створенні необхідних педагогічних умов для оволодіння професійними знаннями, вміннями і навичками організації краєзнавчої діяльності. Цей процес розуміємо як формування стійкого пізнавального інтересу, ціннісного ставлення до вивчення особливостей рідного краю. Проведене дослідження конкретизувало ознаки краєзнавчої підготовки і визначило сутність краєзнавчої освіти майбутнього вчителя, що визначається як система змістово-теоретичного та організаційно-методичного забезпечення формування готовності до краєзнавчої, професійно-педагогічної діяльності. Сформульовано авторське поняття «підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу» як

педагогічного процесу, що ґрунтується на створенні необхідних педагогічних умов для оволодіння професійними знаннями, вміннями і навичками організації краєзнавчої діяльності, спрямованої на формування культурознавчого, екологічного, пізнавального і громадянського мислення.

3. Визначено та обґрунтовано критерії готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності та їх показники: *мотиваційно-ціннісний* (емоційно-вольова сфера майбутнього вчителя фізичної культури, прагнення здобувати краєзнавчі знання, що позначається на стимулах, інтересах, які орієнтовані на навчання і подальшу професійну діяльність у загальноосвітніх навчальних закладах), *когнітивно-знаннєвий* (знання природи рідного краю та усіх її елементів, біогеоценозів і ландшафтів, природних процесів, обумовлених людською діяльністю; знання історичного минулого, економічного розвитку краю і творчої діяльності населення; культурного і духовного життя; знання краєзнавчої термінології, орієнтування в традиційних і нових методах краєзнавчих досліджень); *діяльнісний-практичний* (вміння студентів відбирати, аналізувати, синтезувати, порівнювати, узагальнювати теоретичні краєзнавчі відомості, самостійно здобувати знання про способи й методи самостійної краєзнавчої діяльності, застосовувати інноваційні технології, робити висновки). На основі визначених критеріїв та показників схарактеризовано рівні сформованості краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури: високий, середній та низький.

4. Визначено й реалізовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу: стимулювання позитивної мотивації майбутніх учителів фізичної культури до засвоєння змісту навчального матеріалу з організації краєзнавчої діяльності; удосконалення змісту навчального матеріалу дисциплін циклу загальної (фундаментальної) і професійної (науково-предметної) підготовки з питань організації краєзнавчої діяльності; визначення форм, методів і засобів навчання, що сприяють організації краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу; набуття

майбутніми вчителями фізичної культури досвіду краєзнавчої діяльності під час навчальних і педагогічних практик.

Реалізація педагогічних умов здійснювалася через оновлення змісту фахових дисциплін краєзнавчим матеріалом, використання інноваційних технологій, упровадження програми авторського спецкурсу, проходження педагогічних практик, організацію туристсько-краєзнавчої діяльності.

Ефективність педагогічних умов доведено результатами формувального експерименту: збільшилася кількість студентів із високим рівнем сформованості краєзнавчої компетентності в експериментальній групі у порівнянні з контрольною – на 32,15%; показник низького рівня зменшився на 24,93%; середнього рівня зазнав незначних коливань і зменшився на 1,22%. Результати дослідження свідчать про динамічні позитивні зміни показників сформованості краєзнавчої компетентності експериментальних груп під впливом запропонованих нововведень.

5. Розроблено модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу, яка охоплює такі блоки та їх складники: мотиваційний (мета, завдання, етапи, зміст, форми, методи, технології), практично-діяльнісний (рівні, результат). Основні складники моделі взаємодіють через механізми зворотного зв'язку. Встановлено, що процес підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу реалізується через комплексне застосування взаємопов'язаних методологічних підходів: системного, діяльнісного, компетентнісного, інтегративного, культурологічного. Модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу розглядається як складна, динамічна система, що реалізується поетапно (підготовчий, базовий, підсумковий етапи) у ході фахової підготовки.

Результати експериментальної роботи підтвердили, що обґрунтовані педагогічні умови та модель забезпечують ефективність формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у напрямі модернізації змісту та застосуванні педагогічних технологій у процесі неперервної професійної освіти для розвитку краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підруч. для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищ. навч. закл. Київ : Либідь, 1998. 558 с.
2. Алексєєв О. О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до формування здорового способу життя підлітків на традиціях українського козацтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2016. 20 с.
3. Андрущенко В., Горбунова Л., Зязюн Л. Філософські засади трансформації вищої освіти в Україні на початку ХХІ ст. / АПН України, Інститут вищої освіти. Київ : Педагогічна думка, 2007. 316 с.
4. Антонова О. Є., Березюк О. С., Саух П. Ю. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2011. 441 с.
5. Антонова О. Є. Особливості підготовки креативного фахівця: досвід закладів вищої освіти України. *Проблеми освіти* : зб. наук. праць / ІДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Вінниця : Твори, 2019. Вип. 91. С. 11–15.
6. Атаманчук П. С., Мендерецький В. В. Управління продуктивною навчально-пізнавальною діяльністю на основі об'єктивного контролю. *Педагогіка і психологія*. 2004. № 3. С. 5–18.
7. Атанов Г. А. Деятельностный подход в обучении. Донецк : ЕАИ-пресс, 2001. 160 с.
8. Бабанский Ю. К., Поташник М. М. Оптимизация педагогического процесса (в вопросах и ответах). Киев : Рад. школа, 1982. 198 с.
9. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения: общедидактический аспект. Москва : Педагогика, 1997. 254 с.
10. Балахничева Г. В., Заремба Л. В., Цьось А. В. Професійна майстерність учителя фізичного виховання. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. 64 с.

11. Балл Г. Про сутнісний зміст особистісної орієнтації в освіті. *Професійно-технічна освіта*. 2006. № 2. С. 39–43.
12. Безкопильний О., Сущенко Л. Моделювання процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Сер. Педагогіка. 2018. № 1. С. 47–53.
13. Безрукова В. С. Словарь нового педагогического мышления. Екатеринбург : Альтернативная педагогика, 1996. 94 с.
14. Безтелесна Л. І., Василів В. Б. Компетенції педагогічних працівників та якість послуг як чинники визначення освітніх субвенцій. *Фінанси України*. 2020. № 6. С. 117–126.
15. Бенера В. Є. Концептуальні засади теорії і практики самостійної роботи студентів в історії вищої школи України. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка*. Серія : Педагогіка. Кременець, 2016. Вип. 6. С. 3–16.
16. Беспалько В., Татур Ю. Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалиста. Москва : Высшая школа, 1989. 141 с.
17. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Київ : Либідь, 2003. Кн. 2 : Особистісно орієнтований підхід: наук.-практ. засади. 344 с.
18. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ ; Чернівці : Букрек, 2018. 320 с.
19. Бишевец Н., Степаненко О. Управління пізнавальною діяльністю студентів у інформаційно-освітньому середовищі закладу вищої освіти з фізичної культури і спорту. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2020. № 1. С. 49–54.
20. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики. Київ : К.І.С., 2004. Вип. 3/4. С. 45–50.

21. Білецька В. В., Ясько Л. В. Використання активних методів навчання в підготовці майбутніх вчителів фізичної культури. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2017. Вип. 3. С. 17–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_015_2017_3_6.
22. Блажко О. А., Волохата К. М. Роль краєзнавства у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Педагогічні науки. 2017. Випуск 2 (88). С. 65–69.
23. Большой психологический словарь / сост., общ. ред.: Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко. Москва : ОЛМА-ПРЕСС, 2004. 666 с.
24. Бондар С. Компетентність особистості – інтегрований компонент навчальних досягнень учнів. *Біологія і хімія в школі*. 2003. № 2. С. 8–9.
25. Брижак Н. Формування готовності майбутніх учителів до краєзнавчої роботи з учнями початкової школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2014. 250 с.
26. Васьков Ю. В. Концепція (проект) реформування фізкультурної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppmb/texts/2009-02/09vjveei.pdf.
27. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад., голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Перун, 2005. 1728 с.
28. Ведмедко Б. Орієнтири здорового способу життя учнів початкових класів. *Здоров'я та фізична культура*. 2006. №2. С10-13.
29. Вища освіта України і Болонський процес : навчальна програма / уклад.: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук та ін. ; Мін-во освіти і науки України. Київ : Дельта, 2007. 24 с.
30. Власова О. І. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Либідь, 2005. 400 с.
31. Волощук І. А. Педагогічні умови формування професійних компетентностей майбутніх вчителів. *Науковий вісник львівської академії*.

Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр. / за заг. ред. Т. С. Плачинди. Кропивницький, 2019. С. 71–75.

32. Выготский Л. С. Педагогическая психология / под ред. В. В. Давыдова. Москва : Педагогика, 1991. 480 с.

33. Галузева концепція розвитку неперервної педагогічної освіти : затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України 14.08.2013 № 1176. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816.

34. Галузяк В. М., Сметанський М. І., Шахов В. І. Педагогіка : навч. посіб. 4-те вид., випр. і допов. Вінниця : Державна картографічна фабрика, 2007. 400 с.

35. Гальперин П. Я. Психология мышления и учения о поэтапном формировании умственных действий. Исследование мышления в советской психологии. Москва : Наука, 1966. С. 80–100.

36. Головань М. Компетенція і компетентність : досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. С. 23–30.

37. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям. Київ ; Вінниця : Вінниця, 2008. 278 с.

38. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь. 1997. 374 с.

39. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення. Рівне : Волинські обереги, 2012. 192 с.

40. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методичні поради молодим науковцям. Київ : АПН України. 1995. 48 с.

41. Гриневич розповіла про 10 ключових орієнтирів нової школи. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2068849-grinevic-rozpovila-pro-10-klucovih-orientiriv-novoi-skoli.html>. (дата звернення 06.04.2017).

42. Гринченко І. Б. Сучасні напрями впровадження інновацій в професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2012. Вип. 64. С. 103–107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2012_64_22.

43. Державний стандарт повної загальної середньої освіти : Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 р. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/.
44. Джуринський П. Б. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2013. 43 с.
45. Дидактика географії : монографія / В. М. Самойленко, О. М. Топузов, Л. П. Вішнікіна, І. О. Діброва. Київ : Ніка-Центр, 2013. 570 с. URL: https://geo.knu.ua/images/doc_file/navch_lit/Samojlenko_dydaktyka.pdf.
46. Дидактика професійної школи : зб. наук. пр. / голова редкол. С. У. Гончаренко. Київ ; Хмельницький : ХНУ, 2006. Вип. 4. 263 с.
47. Дубасенюк О. А., Вознюк О. В. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 114 с.
48. Дудка І. Г. Організація позакласної діяльності учнів з географії : посібник. Київ : Міленіум, 2016. 136 с.
49. Дудорова Л. Ю. Формування готовності майбутніх учителів до організації шкільного туризму (теоретико-методичний аспект) : монографія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2014. 424 с.
50. Елагіна Л. В. Формирование культуры профессиональной деятельности будущего специалиста на основе компетентностного подхода (методология, теория, практика) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08. Челябинск, 2008. 55 с.
51. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
52. Життєва компетентність особистості : наук.-метод. посіб. / за ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова та ін. Київ : Богдана, 2003. 520 с.
53. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики : наук.-метод. посіб. / за ред. І. Г. Єрмакова. Запоріжжя : Центріон, 2005. 640 с.
54. Закон України «Про вищу освіту». Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 37/38. Ст. 2004.

55. Закон України «Про освіту» від 5 верес. 2017 р. №2145-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 11.07.2019 р.).
56. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1994. № 14. Ст. 80.
57. Зінчук Н. А. Теоретичне обґрунтування критеріїв і показників сформованості аналітичної компетентності майбутніх менеджерів. *Педагогічний дискурс*. 2009. № 5. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/peddysk/2009_5/index.html.
58. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії : навч. посіб. для вчителів, аспірантів, студентів серед. та вищ. навч. закл. Київ : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. 302 с.
59. Исаева Т. Е., Рубаник А. Н. Становление компетентного подхода в ведущих зарубежных странах. URL: <http://www.t21.rgups.ru/doc2011/1/04.doc>.
60. Ищук В. В. Модель профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры на основе контекстного и проектного обучения. *Молодой учёный*. 2014. № 2 (61), ч. 5. С. 765–769.
61. Іваненко В. В., Суханова Г. П., Ушаков В. С. Педагогічні умови формування здорового способу життя молоді засобами козацької педагогіки майбутніми вчителями фізичної культури. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Т. 1, № 11. С. 146–150.
62. Іваній І. Компетентнісний підхід до професійної підготовки вчителя фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : зб. наук. пр. 2013. № 1 (21). С. 43–47.
63. Іванова Л. І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2006. 24 с.
64. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. Санкт-Петербург, 2003. 512 с.
65. Карасевич С. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в загальноосвітній школі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. № 1. С. 58–71.

66. Клименко Н. О. Формування мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів гуманітарного профілю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2005. 20 с.
67. Климчук В. О. До проблеми використання t-критерію студента у психології. *Практична психологія та соціальна робота*. 2010. № 6. С. 21–28.
68. Ковальська К. Роль краєзнавства і туризму у формуванні географічних понять. Особливості туристсько-краєзнавчої діяльності в рекреаційному регіоні : монографія / Б. Чернов та ін. Переяслав-Хмельницький : Лукашевич О. М., 2013. С. 103–110.
69. Комплекс нормативних документів для розроблення складових систем галузевих стандартів вищої освіти / за заг. ред. В. Д. Шинкарука ; уклад.: Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський. Київ : МОН України, ІТІЗО, 2008. 24 с.
70. Конох А. П. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. Київ, 2007. 42 с.
71. Конох А. П. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і туризму. *Молодий вчений* : наук. журн. 2018. № 4.2 (56.2). С. 130–133.
72. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#n8>.
73. Концепція розвитку професійної освіти в Україні: проект. Освіта України. 2003. № 62/63. 12 серпня. С. 4.
74. Кравець М. В. Професійна компетентність майбутніх учителів фізичної культури в організації краєзнавчої діяльності учнів засобами велотуризму. *Психолого-педагогічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців на компетентнісній основі* : зб. наук. пр. IV Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. Переяслав-Хмельницький : Домбровська Я. М., 2017 .Ч. 1. С.79–84.

75. Кравець М. В. Краеведческая деятельность будущих учителей физической культуры: компетентностный подход. *Journal of Psihologie, Pedagogie specială : Asistența socială fondată de Facultatea de Psihologie și Psihopedagogie specială a Universității Pedagogice de Stat «Ion Creangă» din Chiinău*. Republica Moldova. Chiinău, 2019. Vol. 54 (1). P. 129–137.

76. Кравець М. В. Модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності. *Humanitarium*. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.) ; Ніжин (Чернігів. обл.) : Лисенко М. М., 2019. Т. 45, вип. 2 : Педагогіка. С. 169–176.

77. Кравець М. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності. *Сучасна гуманітаристика : зб. матеріалів I Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.), 2017. Вип. 1. С. 57–60.*

78. Кравець М. В. Розсоха А. П. Педагогічні умови підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн. Суми : Сум. ДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. № 7 (91). С. 276–285.*

79. Кравець М. В., Розсоха А. П. Критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності. *Humanitarium*. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.) ; Ніжин (Чернігів. обл.) : Лисенко М. М., 2019. Том. 44, вип. 2 : Педагогіка. С. 161–172.

80. Кравець М. В., Розсоха А. П. Екологічна зорієнтованість майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності. *Безпека життєдіяльності, екологія і охорона здоров'я дітей і молоді XXI сторіччя: сучасний стан, проблеми та перспективи : зб. матеріалів VII Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.), 2017. С. 46–48.*

81. Кремень В. Вітчизняне краєзнавство: стратегічні орієнтири сучасної освітньої парадигми. *Краєзнавство*. 2011. № 3. С. 10–15.

82. Кривонос О. Б. Умови формування професійних компетентностей майбутніх педагогів. *Вісник Черкаського університету*. Серія : Педагогічні

науки. Черкаси : Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2016. № 9. С. 117–122.

83. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання : підручник : в 2 т. Київ : Олімпійська література, 2008. Т. 1. 391 с.

84. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання : підручник : в 2 т. Київ : Олімпійська література, 2008. Т. 2. 367 с.

85. Кубенко І. М. Що таке компетентність і як її розуміють. *Додаток до електронного журналу «Теорія та методика управління освітою»*. 2010. Вип № 1. С. 2.

86. Кузмінський А. І. Моделювання освітньо-професійної підготовки майбутнього фахівця в контексті компетентнісного підходу. *Вища освіта України*. 2012. Т. 1, № 3 (дод. 1). С. 29–42.

87. Кузьміна Н. В. Методы системного педагогического исследования. Ленинград : ЛГУ, 1980. 170 с.

88. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підручник. Київ : Знання-Прес, 2003. 418 с.

89. Локшина О. І. Компетентнісна ідея в зарубіжній освіті: успіхи та проблеми реалізації. *Педагогіка і психологія*. Київ : Педагогічна преса, 2014. № 2 (83). С. 33–40.

90. Луговий В. І. Компетенції та компетентності : поняттєво-термінологічний дискурс. *Вища освіта України*. 2009. № 3. С. 8–14.

91. Луговий В. І., Слюсаренко О. М., Таланова Ж. В. Становлення системи основних понять і категорій компетентнісного підходу в умовах парадигмальних змін в освіті. *Педагогіка і психологія*. Київ : Педагогічна преса, 2014. № 2 (83). С. 14–25.

92. Макар Л. М. Сутність освітнього середовища в педагогічному процесі *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя : КПУ, 2013. Вип. 30 (83). С. 229–236.

93. Макаренко А. С. Методика виховної роботи. Київ : Радянська школа, 1990. 366 с.

94. Максименко С. Д. Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження. Київ, 1990. 239 с.
95. Маньковська Р. Всеукраїнська нарада з питань викладання навчального курсу «Основи краєзнавства» у закладах вищої освіти. *Краєзнавство*. 2018. № 1 (102). С. 217–222.
96. Маньковська Р. Вітчизняне краєзнавство: стратегічні орієнтири сучасної освітньої парадигми. *Краєзнавство*. 2011. №3. С. 16–23.
97. Маслов В. Моделювання у теоретичній і практичній діяльності в педагогіці. *Післядипломна освіта в Україні*. 2008. № 1. С. 3–9.
98. Матійків І. М. Психологічні умови формування професійної компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів сфери обслуговування : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Івано-Франківськ, 2008. 245 с.
99. Матіяш В. В. Педагогічне краєзнавство в підготовці майбутніх учителів початкових класів до гуманітаризації навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 1999. 19 с.
100. Міщенко Т. М. Педагогічні основи підготовки майбутніх учителів до краєзнавчої роботи в сільській школі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тернопіл. держ. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. Тернопіль, 2001. 20 с.
101. Моніторинг якості освіти: становлення та розвиток в Україні / за заг. ред. О. І. Локшиної. Київ : К.І.С., 2004. 160 с.
102. Мурашко М. І. Менеджмент персоналу : навч. посіб. 3-тє вид., випр., допов. Київ : Знання, 2008. 435 с.
103. Національна доктрина розвитку освіти України. Професійно-технічна освіта. 2002. № 3. С. 2–8.
104. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
105. Непша О. В., Суханова Г. П., Ушаков В. С. Українські народні рухливі ігри як засіб національно-патріотичного виховання учнів на уроках фізичної

культури та позаурочний час. *Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи*. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.), 2016. Вип. 5. С. 123–127.

106. Носаченко В. М., Носаченко Т. Б. Формування ключових фахових компетентностей майбутніх учителів у процесі професійної підготовки. *Ключові компетентності в моделі сучасного фахівця* : зб. наук. праць III Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Переяслав-Хмельницький, 29 лютого 2016 р. : у 2 ч. / наук. ред. О. І. Шапран ; уклад.: Н. П. Онищенко, Л. В. Ткаченко. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.) : Домбровська Я. М., 2016. Ч. I. С. 85–90.

107. Носаченко В. М. Формування картографічної компетентності майбутніх учителів географії в процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.), 2016. 282 с.

108. Обозний В. В. Краєзнавство : навч. посіб.-практикум. Київ : Міжнар. фін. агенція, 1997. 265 с.

109. Обозний В. В. Краєзнавча підготовка вчителя: теоретичні і організаційно-практичні аспекти / за ред. Л. П. Вовк. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2001. 254 с.

110. Обозний В. В. Туристсько-краєзнавча практика у педагогічному вузі : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Науковий світ, 2004. 228 с.

111. Обозний В. Краєзнавча освіта в системі професійної підготовки вчителя : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2002. 40 с.

112. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : кол. монографія / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. С. 6–16. (Бібліотека з освітньої політики).

113. Онопрієнко О. Стан реалізації компетентнісного підходу в професійній підготовці майбутнього вчителя фізичної культури. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2010. № 2. С. 60–63.

114. Особистісно орієнтовані технології навчання і виховання у вищих навчальних закладах : колективна монографія / за заг. ред.: В. П. Андрущенко, В. І. Лугового. Київ : Педагогічна думка, 2008. 256 с.

115. Особистісно-професійне зростання: психологічні тренінги : навч.-метод. посіб. / МОН України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; за ред.: Л. В. Долинської, О. В. Темрук. Київ : Каравела, 2019. 560 с.

116. Організація та методика проведення науково-педагогічних досліджень студентами вищих навчальних закладів : посібник / М. І. Соловей, Є. С. Спіцин, К. К. Потапенко. Київ : Ленвіт, 2004. 143 с.

117. Павленко А. Про гуманізацію і гуманітаризацію фізичної освіти. *Шлях освіти*. 2008. № 4. С. 10–12.

118. Пангелова Н. Є., Пангелов Б. П. Теоретико-методичні засади туристсько-краєзнавчої роботи у вищих навчальних закладах : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.) : Лукашевич О. М., 2015. 202 с.

119. Панкова Є. В. Туристичне краєзнавство : навч. посіб. для вищ. навч. закл. культури і мистецтв III–IV рівнів акредитації. 2-ге вид., перероб. та допов. Київ : Альтерпрес, 2007. 352 с.

120. Пасічник О. О. Структура і критерії комунікативних умінь та результати визначення їх сформованості у майбутніх соціальних педагогів. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя*. Серія : Психолого-педагогічні науки. 2012. № 4. С. 98–102.

121. Пащенко Д. І. Формування виховних аспектів професійної компетентності майбутнього вчителя-гуманіста для початкової школи. Формування компетентного вчителя: теоретичні аспекти та перспективи реалізації : колективна монографія / О. Д. Балдинюк та ін. ; за заг. ред. О. О. Ярошинської. Умань : Жовтий О. О., 2012. Розділ 2. С. 36–89.

122. Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технологія / редкол.: В. П. Андрущенко, В. П. Кравець, Б. Б. Буяк та ін. Київ : Гнозис, 2009. 630 с.

123. Педагогіка вищої школи : словник-довідник / упоряд. О. О. Фунтікова. Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2007. 404 с.

124. Пехота Е. Н. Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки учителя : монография / под. общ. ред. И. А. Зязюна. Київ : Вища школа, 2003. – 281 с.

125. Письменна Н. Особистісно-орієнтований підхід у контексті гуманізації навчально-виховного процесу. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. № 8, ч. 1. С. 250–254.

126. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. / О. М. Пехота, В. Д. Будак, А. М. Старєва та ін. ; за ред.: І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2003. 240 с.

127. Положення про всеукраїнську історико-географічну експедицію учнівської молоді «Мікротопоніми України». *Інформаційний збірник Міністерства освіти України*. 1995. № 6. С. 8–10.

128. Положення про Всеукраїнську туристсько-краєзнавчу експедицію «Краса і біль України». *Інформаційний збірник МНО УРСР*. 1993. № 14.

129. Положення про рух учнівської молоді за збереження і примноження традицій, звичаїв, обрядів народу «Моя земля – земля моїх батьків». *Інформаційний збірник МНО УРСР*. 1991. № 4.

130. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. *Основна школа*. 2005. № 3/4. С. 51–52.

131. Попович Г. Л. Методика формування краєзнавчо-туристичних знань у майбутніх учителів географії : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2015. 178 с.

132. Попович С. Туристичне краєзнавство: генеза, методологія, завдання. *Краєзнавство*. 2015. № 3/4 (92/93). С. 111–124.

133. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» від 23.11.2011. № 134. *Урядовий кур'єр*. 2012. 18 січня (№ 9).

134. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 20.05.2016).

135. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: Постанова від 23 листопада 2011 р. № 1341. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п>.

136. Про затвердження Положення про Всеукраїнський конкурс на кращу Туристсько-краєзнавчу експедицію учнівської молоді з активним способом пересування «Мій рідний край»: Закон України від 04.02.2013 р. № 80. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0286-13>. (дата звернення: 23.04.2016).

137. Про затвердження Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності. Офіційний вісник України. 2011. № 92. С. 100.

138. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>.

139. Про позашкільну освіту: Закон України від 22.06.2000 р. № 1841-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>. (дата звернення: 12.06.2016).

140. Прокопчук В. Деякі аспекти теорії й методології шкільного краєзнавства. *Краєзнавство*. 2011. № 3. С. 29–37.

141. Прокопчук В. С. Шкільне краєзнавство: навч. посіб. / наук. ред. П. Т. Тронько; МОН України, Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Київ; Кам'янець-Поділ.: Кондор, 2010. 240 с.

142. Психологічна енциклопедія / упоряд. О. М. Степанов. Київ: Академвидав, 2006. 424 с.

143. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів. Харків: Прапор, 2009. 672 с.

144. Реєнт О., Дмитрук В. Поступ українського краєзнавства. *Краєзнавство*. 2015. № 1/2 (90/91). С. 8–28.

145. Рибалко Ю. В. Основні критерії, рівні та показники сформованості професійної компетентності майбутніх екологів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2011. № 6 (47). URL: <http://oaji.net/articles/690-1396610041.pdf>. (дата звернення: 05.11.2017).

146. Родигіна І. В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. 2-ге вид., допов. Харків : Основи, 2008. 112 с.

147. Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів в умовах хмаро орієнтованого навчального середовища : метод. посіб. / НАПН України, Ін-т інформ. технологій і засобів навч. ; О. О. Гриценчук, І. В. Іванюк, О. Є. Кравчина, М. П. Лещенко, І. Д. Малицька, О. В. Овчарук, Н. В. Сороко ; заг. ред.: В. Ю. Бикова, О. В. Овчарук. Київ : Літера ЛТД, 2019. 128 с.

148. Рожі І. Г. Підготовка майбутніх учителів географії до краєзнавчо-туристської роботи на засадах компетентнісного підходу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Уманський ДПУ імені Павла Тичини, 2018. 357 с.

149. Рожі І. Г. Реалізація педагогічних умов підготовки майбутніх учителів географії до краєзнавчо-туристичної роботи на засадах компетентнісного підходу. *Наукові записки* : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. СXXXI (131). С. 147–154.

150. Розсоха А. П., Бережна Л. В. Особливості вищої освіти Данії. Реформування і модернізація освітніх систем країн світу XXI століття : монографія / за наук. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.) : Домбровська Я. М., 2018. С. 102–116.

151. Розсоха А. П., Носаченко В. М. Професійна підготовка майбутніх учителів географії: картографічна складова : монографія. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.) ; Київ : Кравченко Я. О., 2018. 383 с.

152. Рудницька Н. Ю. Використання вчителями краєзнавчого матеріалу в навчально-виховному процесі: історико-педагогічний аспект. *Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка*. 2003. № 12. С. 230–233.

153. Самсугіна Н. М. Професійна компетентність як показник якості фахової освіти майбутнього вчителя фізичної культури. URL: <http://vuzlib.com/content/view/329/84/>.

154. Сембрат А. Л. Теоретичний аналіз компетентнісного підходу в сучасному освітньому середовищі. *Теоретична і дидактична філологія* : зб.

наук. пр. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.) : Домбровська Я. М., 2017. Випуск 24. С. 175–183. (Серія «Педагогіка»).

155. Серебрій В. С. Краєзнавство в системі народної освіти. *Краєзнавство. Географія. Туризм*. 2001. № 13. С. 8–9.

156. Серебрій В. С. Туристсько-краєзнавча робота: проблеми і перспективи. *Краєзнавство. Географія. Туризм*. 2008. № 24. С. 6–8.

157. Синіговець Л. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчо-туристської діяльності засобами інформаційної технології. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки*. 2013. № 12. С. 23–27.

158. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти : навч.-метод. посіб. Луцьк : Волин. обл. друк., 2009. 460 с.

159. Слостенин В. А., Руденко Н. Г. О современных подходах к подготовке учителя. *Педагог*. 1999. № 3. С. 5–16.

160. Слостенин В. А., Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя высшей школы как объект теоретического исследования. *Теория и практика высшего педагогического образования : межвузовский сб. науч. трудов*. Москва : Прометей, 1993. С. 3–18.

161. Словник іншомовних слів / уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ : Наукова думка, 2000. 680 с.

162. Словник соціально-психологічних термінів. URL: http://ippo.edu.te.ua/files/metod_work/profil...slovnyk.doc. (дата звернення: 17.11.2016).

163. Словник української мови : академічний тлумачний словник : в 11 т. Т. 4. 1973. 250 с. URL: <http://sum.in.ua/p/4/250/2>. (дата звернення: 27.02.2017).

164. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А. В. Семенової. Одеса : Пальміра, 2006. 364 с.

165. Сметанський М. Шляхи удосконалення педагогічної підготовки майбутніх учителів. *Шлях освіти*. 2002. № 4. С. 36–39.

166. Собянин Ф. И. Профессиональная подготовка учителей физической культуры на основе культурологического подхода : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Санкт-Петербург, 2002. 53 с.

167. Соловйов В. Особистісно орієнтований підхід у професійній підготовці викладачів фізичного виховання. *Психологічні виміри культури, економіки, управління* : зб. статей / упоряд. О. М. Лозинський. Львів : Ліга-Прес, 2013. Вип. № 1. С. 135–141.

168. Соловйов В. Психолого-педагогічні умови підвищення готовності майбутніх викладачів фізичного виховання до педагогічної діяльності. *Педагогіка і психологія проф. освіти*. 2013. № 3. С. 152–161.

169. Солопчук М., Боднар А., Солопчук Д. Освітнє середовище як фактор формування позитивної мотивації майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка*. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини / редкол.: М. С. Солопчук (відп. ред.) та ін. Кам'янець-Поділ. : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2016. Вип. 9. С. 353–362.

170. Стасенко О. Сучасний стан підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл. *Молода спортивна наука України*. 2009. Т. 2. С. 166–172.

171. Статут Всеукраїнської спілки краєзнавців. Київ, 1990. С. 3.

172. Степаненко І. В., Степаненко М. Д. Життєва компетентність особистості: філософ.-антрополог. та соціокульт. виміри : монографія. Харків : ХДУХТ, 2011. 220 с.

173. Степанченко Н. І. Взаємозв'язок задоволеності професійно-педагогічною діяльністю з мотивацією викладачів вузів фізкультурно-спортивного профілю. *Вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка*. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. Чернігів, 2012. Вип. 99, т. 1. С. 433–435.

174. Степанченко Н. І. Діагностика стану та динаміки рівнів сформованості професійної мотивації у студентів вищів фізкультурно-спортивного профілю.

Вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. Чернігів, 2012. Вип. 98, т. 1. С. 246–250.

175. Степанченко Н. І. Інноваційні технології у професійній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання : навч.-метод. посіб. Львів : ДРУКАРТ, 2013. 66 с.

176. Степанченко Н. І. Концепція професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання. Львів : ДРУКАРТ, 2016. 42 с.

177. Степанченко Н. І. Методика професійної підготовки учителів фізичного виховання : навч.-метод. посібник. Львів : ДРУКАРТ, 2016. 62 с.

178. Степанченко Н. І. Система професійної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2017. 629 с.

179. Стоянов В. А. Професійна підготовка вчителів фізичної культури в умовах модернізації вищої освіти. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки. Бердянськ : БДПУ, 2012. № 4. С. 265–269.*

180. Сухомлинський В. О. Допомога вчителю в удосконаленні педагогічної майстерності. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Радянська школа, 1977. Т. 4. 643 с.

181. Сучасний психолого-педагогічний словник / за заг. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.) : Домбровська Я. М., 2016. 473 с.

182. Сучасні педагогічні технології у професійній підготовці вчителів : навч. посіб / за ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.) : КСВ, 2012. 280 с.

183. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2003. 46 с.

184. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект) : монографія / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, Запорізький держ. ун-т. Запоріжжя : ЗДУ, 2003. 442 с.

185. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у зарубіжних країнах : методична розробка. Запоріжжя : ЗДУ, 2002. 43 с.

186. Сущенко Л. П. Сучасні тенденції професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Сер. : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт, 2013. Вип. 112 (2). С.52–56.

187. Тализін М. Проблеми якості освіти. Київ : Наукова думка, 2006. 112 с.

188. Танана С. М. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації краєзнавчої роботи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир : ЖДУ імені Івана Франка, 2007. 20 с.

189. Тархан Л. З. Теоретические и методические основы формирования дидактической компетентности будущих инженеров-педагогов : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2008. 512 с.

190. Теорія і методика фізичного виховання : підруч. для студентів ВНЗ фізичного виховання та спорту : в 2 т. / ред. Т. Ю. Круцевич. Київ : Олімпійська література, 2008. Т. 1 : Загальні основи теорії і методики фізичного виховання. 391 с.

191. Теорія і методика фізичного виховання : підруч. для студентів ВНЗ фізичного виховання та спорту : в 2 т. / ред. Т. Ю. Круцевич. Київ : Олімпійська література, 2008. Т. 2 : Методика фізичного виховання різних груп населення. 367 с.

192. Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти / Є. Р. Чернишова, Н. В. Гузій, В. П. Ляхоцький та ін. ; за наук. ред. Є. Р. Чернишової ; ДВНЗ «Університет менеджменту освіти». Київ : ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2014. 230 с.

193. Тимошенко О. В. Організація навчального процесу майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту на основі інтегрованих курсів. *Проблеми фізичного виховання і спорту*. 2010. № 3. С. 105–109.

194. Тимошенко О. В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 35с.

195. Тімець О. В. Взаємозалежність середовища навчання і самоосвіти в процесі формування фахової компетентності вчителя географії. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи* : наук. зб. Уман. держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / редкол.: Н. С. Побірченко (голов. ред.), О. М. Коберник, І. Д. Бех та ін. Умань : Софія, 2007. Вип. 21. С. 51–56.

196. Ткаченко В. В. Підготовка вчителя фізичної культури у зарубіжних країнах. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. 2013. № 1 (14). С. 124–126.

197. Ткачівська І. М. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до туристсько-краєзнавчої роботи з учнями : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / ТНПУ ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2009. 21 с.

198. Трегубенко О. М. Особливості підготовки фахівців до організації та проведення краєзнавчої роботи в школах України. *Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка*. Серія : Педагогічні науки. Київ : Альма-матер, 2012. Ч. 2, № 4 (239). С. 53–59.

199. Тронько П. Краєзнавство як складова навчально-виховного процесу. *Краєзнавство*. 2011. № 3. С. 5–10.

200. Тур Р. Й. Педагогічна рефлексія – основа формування творчого саморозвитку особистості. *Управління школою*. 2004. № 13. С. 22–24.

201. Туріщева Л. В. Психокорекційні ігри в роботі педагога. Харків : Основа, 2007. 160 с.

202. Утюж І. Г. Цивілізаційна парадигма освіти : теоретико-методичний аспект. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2009. Вип. 38. С. 60–66.

203. Ушинський К. Д. Три елементи школи. Вибрані педагогічні твори : в 2 т. / редкол.: В. М. Столетов, Е. Д. Дніпров, О. І. Пискунов. Київ : Радянська школа, 1983. Т. 1. С. 26–43.

204. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : в 2 т. Київ : Радянська школа, 1983. Т. 1. 488 с.

205. Фазлеев Н. Ш. Компетентностно ориентированный подход к профессиональной подготовке педагога по физической культуре и спорту. *Теория и практика физической культуры*. 2008. № 12. С. 9–12.

206. Федірчик Т. Д. Розвиток педагогічного професіоналізму молодого викладача вищої школи (теоретико-методичний аспект) : монографія. Чернівці : Рута, 2015. 447 с.

207. Ференчук Б. Рівень готовності студентів факультету фізичного виховання до використання комп'ютерних технологій навчання в процесі професійної підготовки. *Молода спортивна наука України* : зб. наук. праць з галузі фізичної культури і спорту. Львів, 2005. Т. 3. С. 68–72.

208. Философский энциклопедический словарь / глав. ред.: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. Москва : Сов. энциклопедия, 1983. 840 с.

209. Фізична культура : програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 5-12 класи / В. М. Єрмолова, М. Д. Зубалій, Л. І. Іванова та ін. ; МОН України. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 272 с.

210. Філософія освіти : навч. посіб. / за заг. ред.: В. Андрущенко, І. Передборської. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 329 с.

211. Філософські проблеми людинознавства : колективна монографія / за ред. М. Сидоренка. Чернівці : Буковинська держ. мед. акад., 2005. 207 с.

212. Фоменко Н. А. Педагогіка вищої школи: методологія, стандартизація туристської освіти : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Слово, 2005. 216 с.

213. Формування компетентного вчителя: теоретичні аспекти та перспективи реалізації : колективна монографія / О. Д. Балдинюк та ін. ; за заг. ред. О. О. Ярошинської. Умань : Жовтий О. О., 2012. 237 с.

214. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу : наук. посіб. для ВНЗ / під заг. ред. С. І. Якименко. Київ : Слово, 2011. 464 с.

215. Фролов Ю. В., Махотин Д. А. Компетентностная модель как основа оценки качества подготовки специалистов. *Высшее образование сегодня*. 2004. № 8. С. 34–41.

216. Хазова С. А. Компетентность конкурентоспособного специалиста по физической культуре и спорту : монография. Москва : Академия естествознания, 2010. URL: <http://www.rae.ru/monographs/61-2394/>.

217. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя / Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти. URL: <http://zakinpro.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>.

218. Холковська І. Л. Педагогічні умови формування у майбутніх педагогів ціннісних установок на творчу самореалізацію в професійній діяльності. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія. 2018. Вип. 54. С. 150–154.

219. Хоменко П. В. Предметні біологічні компетентності в системі формування професійної майстерності майбутнього фахівця фізичної культури. *Витоки педагогічної майстерності*. Сер. : Педагогічні науки : зб. наук. пр. Полтава, 2011. Вип. 8. (2). С. 285–289.

220. Худолій О. М., Іващенко О. В. Концептуальні підходи до розробки програми наукових досліджень у фізичному вихованні. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2004. № 4. С. 2–5.

221. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения. Москва : Изд-во МГУ, 2003. 416 с.

222. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты : доклад на отделении философии образования и теории педагогики РАО 23 апреля 2002. Центр «Эйдос». URL: www/eidos.ru/news/compet.

223. Цибульська В. В. Формування мотивації до професійно-прикладної фізичної підготовки студентів педагогічних спеціальностей на різних формах навчання : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Дніпропетров. держ. ін-т фіз. культури і спорту. Дніпропетровськ, 2015. 20 с.

224. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання — здоров'я нації» : затв. Указом Президента України від 1 вересня 1998 року № 963/98. URL: http://uazakon.com/documents/date_21/pg_iwgzsa/index.htm.

225. Цьось А. В. Диференційований підхід у процесі професійної підготовки вчителя фізичної культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1994. 16 с.

226. Цьось А. В., Балахнічова Г. В., Заремба Л. В. Сучасні технології викладання спортивних дисциплін : навч. посіб. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2010. 132 с.

227. Цьось А. В. Фізичне виховання в календарній обрядовості українців : монографія. Луцьк : Надстир'я, 2000. 376 с.

228. Чайка В. М. Підготовка майбутнього вчителя до саморегуляції педагогічної діяльності : монографія / за ред. Г. В. Терещука. Тернопіль : ТНПУ, 2006. 275 с.

229. Чалій Л. В. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації позакласної роботи з туризму : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Рівне, 2017. 23 с.

230. Чепелюк А. В. Формування психолого-педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури у вищому навчальному закладі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2014. 20 с.

231. Чепелюк А., Михайловський О., Пецкович Д. Професійне становлення майбутнього вчителя фізичної культури як проблема вищого навчального закладу. *Актуальні питання гуманітарних наук. Педагогіка* : міжвузівський зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького держ. пед. ун-ту імені Івана Франка.. 2013. № 6 (2) С. 185–190.

232. Чернов Б. О. Історіографічний огляд становлення краєзнавчого принципу навчання. *Young Scientist*. 2017. № 5 (45), May. С. 443–449.

233. Черняков В. В. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури засобами педагогічних ситуацій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2011. 20 с.

234. Черноштан А. Г. Професійна підготовка майбутнього вчителя фізичного виховання на основі модульно-рейтингової технології навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2005. 20 с.

235. Чошанов М. А. Гибкая технология проблемно-модульного обучения : методическое пособие. Москва : Народное образование, 1996. 160 с.

236. Шабанова Ю. О. Системний підхід у вищій школі : підруч. для студентів магістратури. Дніпропетровськ : НГУ, 2014. 120 с.

237. Шамардіна Г. Теорія концепції освітньої сфери фізичної культури. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2003. № 15. С. 101–106.

238. Шандригось В. І., Шандригось Г. А. Формування інформаційної готовності майбутнього фахівця з фізичної культури і спорту. *Професійні компетенції та компетентності вчителя* : матеріали регіон. наук.-практ. семінару, 28-29 листопада 2006 р. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. С. 119–120.

239. Шаповалова І. В. Базові педагогічні принципи підготовки сучасного вчителя фізичного виховання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 33 (86). С. 415–421.

240. Шапран О. І. Система інноваційної підготовки майбутнього вчителя в умовах навчально-науково-педагогічних комплексів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / НПУ імені М. П. Драгоманова. Київ, 2007. 412 с.

241. Шапран Ю. П. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх учителів природничих спеціальностей в умовах інноваційного освітнього середовища. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*. 2018. Вип. 7 (1). С. 274–291.

242. Шапран Ю. П. Педагогічне моделювання у процесі формування професійної компетентності майбутнього вчителя біології. *Рідна школа*. 2012. № 12. С. 39–43.

243. Шарапа Г. Ф. Підготовка майбутнього вчителя до виховання почуття людської гідності в учнів основної школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2016. 23 с.

244. Шевнюк О.Л. Теорія і практика культурологічної освіти майбутніх учителів у вищій школі: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2004. 44 с.

245. Шевченко Л. С. Підготовка майбутніх учителів технологій до інноваційної педагогічної діяльності : монографія. Вінниця : Друк плюс, 2018. 396 с.

246. Шевченко Л. С. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів технологій до інноваційної педагогічної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2019. 704 с.

247. Шевчук С. С. Інноваційні аспекти навчально-методичної діяльності педагога професійної школи. *Імідж сучасного педагога*. 2016. № 3. С. 14–17.

248. Шендрік И. Г. Образовательное пространство субъекта и его проектирование. Москва : АПКиПРО, 2003. 156 с.

249. Шерудило А. В. Формування готовності майбутніх педагогів до інноваційної діяльності в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку як умова міжнародної мобільності. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2016. IV (39). Issue 79. P. 69–73.

250. Шиян Б. М. Теоретико-методичні основи підготовки вчителів фізичного виховання в педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 1997. 50 с.

251. Шиян Б. М. Підготовка вчителя фізичної культури третього тисячоліття. *Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні* : зб. наук. пр. Рівне : Принт Хауз, 2001. Вип. 2. С. 371–374.

252. Шиян Б. М., Омеляненко І. О. Теорія і методика фізичного виховання школярів : навч. посіб. : в 2 ч. Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2012. Ч. 2. 304 с.

253. Шкрібтій Ю. М. Напрями реформування системи фізичної культури і спорту в Україні. *Актуальні проблеми фізичної культури і спорту*. 2004. № 4. С. 5–11.

254. Штифурак В. Є. Соціально-педагогічні основи організації виховної роботи зі студентською молоддю : монографія. Вінниця : Діло, 2007. 568 с.
255. Щербань П. Застосування ігрових технологій в освіті: історія і перспективи. *Витоки педагогічної майстерності*. 2014. Вип. 13. С. 286–291.
256. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2004. 207 с.
257. Яворська Ж. Ділові ігри та їх роль у підготовці сучасних фахівців. *Вісник Львівського університету*. 2005. Вип. 19. С. 241–246.
258. Ягоднікова В. В. Теорія і практика формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07 / Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського, Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Вінниця, 2016. 526 с.
259. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. для студентів пед. спец. вищ. навч. закл. Київ : Либідь, 2002. 560 с.
260. Язловецький В. С., Турчак А. Л. Організація та методика оздоровчої фізичної культури : навч. посіб. Кіровоград : РВВ КДПУ імені Володимира Винниченка, 2007. 284 с.
261. Яковлева В. А. Формування пізнавальної самостійності учнів у процесі вивчення соціально-економічної географії світу : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2011. 196 с.
262. Ялович В. Т. Формування педагогічних здібностей у майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Івано-Франківськ, 1996. 24 с.
263. Янковська Л. М. Психологічний супровід інноваційної діяльності вчителя як чинник розвитку нової української середньої освіти. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2017. № 5. С. 27–30.
264. Ярошинська О. Середовищний підхід в професійній освіті: теоретичні засади та перспективи впровадження. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2011. № 4, ч. 1. С. 104–109.

265. Ячнюк І. О. Теоретична підготовка майбутніх учителів фізичної культури, як один з компонентів професійного становлення. *Молодий вчений*. 2017. № 3.1 (43.1). С. 316–319.

266. Azzi M. The New Pedagogical Practices within the LMD System: Perceptions of EFL Faculty Members. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2012. Vol. 69. P. 1004–1013.

267. Baltusite R., Katane I. The structural model of the pedagogy students' readiness for professional activities in the educational environment. *Rural environment. Education. Personality*. 2014. № 7. P. 29–41.

268. Bauer K. O. Pädagogische Basiskompetenzen. Theorie und Training. Educational basic Competence. Theory and practice. Weinheim ; München : Juventa Verlag, 2005. 232 s.

269. Beck E., Brühwiller C., Müller P. Adaptive Lehrkompetenz als Voraussetzung für individualisiertes lernen in der Schule. Adaptive teaching competence as a prerequisite for individualized learning in school / in Lemmermohle, Doris et al. (Hrsg). Münster, Waxmann. 2007. S. 197–210. (Professionell lehren, erfolgreich lernen).

270. Bosse D. Kompetenzorientiert ausgerichtete Praxisphasen in der Lehrerbildung. *Erziehungswissenschaft*. 2011. № 43. S. 92–98.

271. Briede B., Pēks L. Ekoloģiskā pieeja izglītībā (Ecological Approach in Education) / *Latvijas Lauksaimniecības universitāte, Izglītības un mājsaimniecības institūts*. Jelgava, 2011. 160 p. Monogrāfisko pētījumu sērija Izglītības ekoloģija. URL: www.yumpu.com/lv/document/read/19989060/ekologiska-pieeja-izglitiba-latvijas-lauksaimniecibas-universitate (дата звернення 15.05.2017)

272. Cheetham G., Chivers G. Towards a holistic model of professional competence. *Journal of European Industrial Training*. 1996. 20 (5). P. 20–30.

273. Haddadj S., Besson D. Introduction à la gestion des compétences. *Revue française de gestion*. 2000. Janvier-février. P. 82–83.

274. Mozolev O., Shorobura I. Zdanevych L. et al. Influence of Physical Fitness of Students on the Quality of Leisure Organization in a Sports and Health Tourism.

Revista romaneasca pentru educatie multidimensionala. 2020. Vol.12 . Iss.2 . P. 117-131. DOI: 10.18662/rrem/12.2/26. (дата звернення 15.12.2020)

275. Mungiyeva N., Abdurakhmanov M. Development of spiritual and moral qualities in students at school. *European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*. Vol. 45. P. 295-301. DOI: 10.15405/epsbs.2018.09.34 (дата звернення 25.07.2019)

276. Pachiega M., Milani D. Pandemic, educational reinventions and teacher malaise: a contribution from a psychoanalytical perspective. *Dialogia*. 2020. Vol. 36. P. 220-234. DOI: 10.5585/dialogia.n36.18323

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою університету
 протокол № 1 від 30.08.2019р. з змінами
 протокол № 60 від 27.12.2019р.

Голова Вченої ради _____

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА Середня освіта (фізична культура)

Кваліфікація: магістр середньої освіти (фізична культура).
 Вчитель, викладач фізичної культури
 (назва)
 Термін навчання - 1 рік 4 місяці
 (роки і місяці)

з галузі знань 01 Освіта/ Педагогіка
 (шифр і назва галузі знань)
 за спеціальністю 014 Середня освіта (фізична культура)
 (шифр і назва напрямку)
 за спеціалізацією: методика туристичної роботи; тренер-викладач з виду спорту
 Форми навчання - денна
 (денна, вечірня, заочна (дистанційна), екстернат)

на основі бакалавра, спеціаліста
 (зазначається освітній (освітньо-кваліфікаційний) рівень)

І. ГРАФІК НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Курс	вересень	жовтень	листопад	грудень	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень
1	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т
2	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т

Умовні позначення: Т-теоретичне навчання; П-практика; СК-семестровий контроль; АВ-атестація випускників; К-канікули

ІІ. ЗВЕДЕНІ ДАНІ ПРО БЮДЖЕТ ЧАСУ, ТИЖНІ

Курс	Теоретичне навчання	Екзаменаційна сесія	Практика	Виконання дипломної роботи (проект)	Канікули	Разом
1	32	4	4		12	52
2	13	2				17

ІІІ. ПРАКТИКА

Назва практики	Семестр	Тижні
Навчальна та науково-дослідна практика на кафедрах університету	1	2
Педагогічна практика у ВНЗ	2	2

ІV. ДЕРЖАВНА АТЕСТАЦІЯ

Назва державної атестації	Форма державної атестації (екзамен, дипломна робота (проект))	Семестр
Кваліфікаційний екзамен	екзамен	3
Дипломна робота	Захист дипломної роботи	3

V. ПЛАН НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

№ ч/л	Розподіл за семестрами				Кількість годин				Розподіл годин на тиждень за курсами і семестрами			
	Екзамени		Курсові роботи		Всього	Аудиторних у тому числі:			Семестри			
	Заліки	проекти	лекції	практичні		індивідуальні	Кількість тижнів в семестрі		1-2 курс			
ЦИКЛ ЗАГАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ												
1	Англійська мова	3			90	30	30	30		60	30	30
2	Охорона праці в галузі	1			90	30	14	16		60	30	30
3	Цивільний захист	3			90	30	14	16		60	30	30
4	Філософія освіти і науки	3			90	30	16	14		60	30	30
4	Біологія вищої школи	2			90	30	6	14		60	30	30
4	Психологія вищої школи	2			90	30	6	14		60	30	30

Шифр дисципліни	Назва дисципліни	Розподіл по семестрах			Кредити ECTS	Кількість годин										Розподіл по курсах і семестрах (години на тиждень)								Назва кафедр
		екзамени	зали	курсові роботи		Загальний обсяг	аудиторних					Самостійна робота	1 курс		2 курс		3 курс		4 курс					
							Всього	у тому числі					17	17	17	15	13	11	11	16				
								лекції	практичні	семинарсько	лабораторні										число навчальних тижнів			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23		
ПП.22	Методика викладання обраного виду спорту		8		34	1020	408																	
ПП.23	Жіночий спорт	8			3	90	48	24			24												ОПС	
II	Практична підготовка				27	810																		
П01	Навчальна культурологічна (безвідпривна, позакредитна) (2)		2														3							
П02	Навчальна педагогічна (2 тижні)		4		3	90												6						
П03	Практика в закладах загаль серед освіти (4 тижні)		5		6	180													9					
П04	Професійно-орієнтована (6 тижнів)		6		9	270															9			
П05	Виробнича практика (6 тижнів)		7		9	270																		
II	ВИБІРКОВА ЧАСТИНА																							
*ВКС	Дисципліни вільного вибору студента				60	1800																		
	Загальна кількість годин:				240	7200	1982	688	124	486	684	2608	24	24	22	24	22	24	22	24	22	24		
	Кількість екзаменів:	18												2	5	2	1	2	2	1	3			
	Кількість заліків:		42											5	3	5	8	5	5	5	6			
	Кількість курсових робіт			3																				

"ПОГОДЖЕНО"
проректор з навчально-методичної роботи

Воронидуб Р.М.

"ПОГОДЖЕНО"
начальник Навчально-методичного центру

Міркуш І.С.

"ПОГОДЖЕНО"
декан факультету

Тимошенко О.В.

Завідувач кафедри олімпійського
і професійного спорту

Медведєва І.М.

Керівник проєктної групи з розробки
освітньо-професійної програми "Спорт"

Медведєва І.М.

* Здобувачі вищої освіти денної форми II року навчання обирають у третьому семестрі 5 компонентів (15 кредитів ЄКТС), у четвертому семестрі - 5 компонентів (15 кредитів ЄКТС), III року навчання обирають у п'ятому семестрі 2 компоненти (6 кредитів ЄКТС), у шостому семестрі - 2 компоненти (6 кредитів ЄКТС), IV року навчання обирають у сьомому семестрі 3 компоненти (9 кредитів ЄКТС), у восьмому семестрі - 3 компоненти (9 кредитів ЄКТС). Тижневе навантаження на кожний вибірковий компонент у третьому і восьмому семестрах складає 2 години, у четвертому, п'ятому, шостому і сьомому семестрах - 3 години.

V. ПЛАН НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Шифр за ОПП	НАЗВА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	Розподіл за семестрами				Кількість кредитів ЄКТС	Кількість годин						Розподіл годин на тиждень за курсами і семестрами															
		екзаменн. семестр	заліки, семестр	Навчальна практика	Курсова робота		загальний обсяг	аудиторних				Самостійна робота	I курс				II курс				III курс				IV курс			
								всього	у тому числі:				I семестр		II семестр		I семестр		II семестр		I семестр		II семестр		I семестр		II семестр	
		лекції	лабораторні	практичні, семінарські	1				2	3	4		5	6	7	8	1	2	3	4	5	6	7	8	1	2	3	4
		кількість тижнів у семестрі												15	20	15	20	15	16	15	13							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21								
1. ОБОВ'ЯЗКОВІ НАВЧАЛЬНІ ДИСЦИПЛІНИ																												
1.1 Цикл дисциплін загальної підготовки (ОЗП)																												
ОЗП 01	Історія та культура України	1				4	120	44	14		30	76	3															
ОЗП 02	Філософія	4				4	120	60	20		40	60			3													
ОЗП 03	Українська мова (за професійним спрямуванням)	1				4	120	44	14		30	76	3															
ОЗП 04	Іноземна мова	4	2			8	240	140			140	100	2	2	2	2												
ОЗП 05	Анатомія людини з основами спортивної морфології	1				3	90	30	14		16	60	2															
ОЗП 06	Фізіологія людини	5				3	90	44	14		30	46					3											
ОЗП 07	Вікова фізіологія з основами шкільної гігієни	2				3	90	40	20		20	50		2														
	Модуль 1. Вікова фізіологія					1,5	45	14	6		8	31																
	Модуль 2. Основи шкільної гігієни					1,5	45	14	6		8	31																
ОЗП 08	Управління процесом у сфері фізичного виховання		2			5	150	60	20		40	90		3														
	Модуль 1. Управління процесом фізичного виховання					2,5	75	30	10		20	45																
	Модуль 2. Спортивна метрологія					2,5	75	30	10		20	45																
	Всього					34,0	1020,0	462,0	116,0		346,0	558,0	10,0	7,0	2,0	5,0	3,0											

1.2. Цикл професійної підготовки (ОПП)																				
ОПП 01	Основи охорони праці		7д			3	90	28	14		14	62								2
	Модуль 1. Безпека життєдіяльності					1,5	45	14	7		7	31								
	Модуль 2. Основи охорони праці					1,5	45	14	7		7	31								
ОПП 02	Сучасні ТЗН організації професійної діяльності		6			3	90	32	16		16	58							2	
ОПП 03	Педагогіка з навчальною практикою	6	5	6		8	240	76	30		46	164						3	2	
	Модуль 1. Історія педагогіки					2	60	14	6		8	46								
	Модуль 2. Дідактика					2	60	14	6		8	46								
	Модуль 3. Теорія виховання					2	60	16	8		8	44								
	Модуль 4. Основи педмайстерності					2	60	16	8		8	44								
ОПП 04	Психологія	4				3	90	40	20		20	50			2					
	Модуль 1. Загальна психологія					1,5	45	20	10		10	25								
	Модуль 2. Вікова та педагогічна психологія					1,5	45	20	10		10	25								
ОПП 05	Фізіологія спорту	8				3	90	38	16		22	52								3
ОПП 06	Музично-ритмічне виховання		8			3	90	38	12		26	52								3
	Плавання з методикою викладання та навчальною практикою																			
ОПП 07	Спортивні ігри з методикою викладання та навчальною практикою	5	4	4	4	6	180	70	20		50	110					2	2		
ОПП 08	Легка атлетика з методикою викладання та навчальною практикою		2,3,4д	2	4	11	330	150	20		130	180		3	3	3				
ОПП 09	Гімнастика з методикою викладання	3	1,2	2	4	11	330	164	14		150	166	3	3	4					
ОПП 10	Рухливі ігри з методикою викладання	3	1,2		4	11	330	164	14		150	166	3	3	4					
ОПП 11	Спортивні споруди і обладнання	7				4	120	56	16		40	64								4
ОПП 12	Теорія і методика фізичного виховання	8	6,7			7	11	330	148	48		100	182						3	4
ОПП 13	Фізичне виховання з учнями спеціальної медичної групи					5	150	60	28		32	90	4							
ОПП 14	Організація та методика спортивно-масової роботи	2				6	180	80	20		60	100		4						
ОПП 15	Історія фізичної культури та спорту		1			6	180	60	14		46	120	4							
ОПП 16	Туризм та методика туристичної роботи	6	5			10	300	156	60		96	144							5	5
ОПП 17	Біомеханіка		7			4	120	44	20		24	76								3
ОПП 18	Спортивно-педагогічне вдосконалення		4			5	150	80	20		60	70								4
ОПП 19	Аеробіка з методикою викладання		5			4	120	44	14		30	76								3
ОПП 20	Географія туризму	2				6	180	80	20		60	70		4						3
ОПП 21	Атлетизм з методикою викладання	6				3	90	48	24		24	42								3
ОПП 22	Біохімія		3			3	90	44	16		28	46								3
ОПП 23	Навчальна практика (туристичний похід)		6			2	60					60								
ОПП 24	Педагогічна практика в таборах		7			3	90					90								
ОПП 25	Виробнича практика		8д			9	270	270	270			270								
ОПП 26	Усього					146,0	4380,0	2008,0	762,0		1246,0	2612,0	14,0	17,0	14,0	11,0	13,0	15,0	13,0	12,0
	Усього за обов'язковою частиною					180,0	5400,0	2470,0	878,0		1592,0	3170,0	24,0	24,0	16,0	16,0	16,0	15,0	13,0	12,0

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Вченою Радою МДПУ імені Богдана Хмельницького

Голова Ученої Ради
Протокол № 05

А.М.Салоненко

05 2020 р.

Ступінь вищої освіти -
Галузь знань

перший (бакалаврський)
01 Освіта / Педагогіка

Спеціальність
Освітня програма

014.П Середня освіта (Фізична культура)
Середня освіта. Фізична культура

Форма навчання

денна

Термін навчання

3 роки 10 місяців

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

На основі повної загальної середньої освіти
Академічна кваліфікація: бакалавр середньої освіти

Професійна кваліфікація: вчитель фізичної культури

Кваліфікація у дипломі: Ступінь вищої освіти - Бакалавр

Спеціальність - 014.П Середня освіта (Фізична культура)

Освітня програма - Середня освіта. Фізична культура

Професійна кваліфікація - вчитель фізичної культури

І. ГРАФІК НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Курс	вересень				жовтень				листопад				грудень				січень				лютий				березень				квітень				травень				червень				липень				серпень							
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52
I																																																				
II																																																				
III																																																				
IV																																																				

ПОЗНАЧЕННЯ: – теоретичне навчання; Е – екзамен/шіфтва сесії; П – навчальна практика; В – виробнича практика; К – канікули; А – атестація (екзамені держ. екзаменів, захист ДП).

II. ЗВЕДЕНІ ДАНІ ПРО БЮДЖЕТ ЧАСУ, тижнів

Курс	Теоретичне навчання	Екзаменаційна сесія	Практика	Атестація	Канікули	Різном.
I	33	4	2		13	52
II	34	4	1		13	52
III	28	4	7		13	52
IV	26	4	6	3	4	43
Разом	121	16	16	3	43	199

III. ПРАКТИКА

Назва практики	Семестр	Тижні
Навчальна практика зі спортивних ігор	2	1
Навчальна практика з легкої атлетики	2	1
Навчальна практика з плавання	4	1
Навчальна практика (педагогічна)	5	2
Навчальна практика (туристичної поїздки)	6	2
Виробнича практика з фаху в дитячо-юнацьких спортивних школах та клубах за місцем проживання	6	3
Виробнича практика (педагогічна)	8	6

IV. Атестація

Форма атестації (державний екзамен або дипломна робота)	Семестр
Комплексний кваліфікаційний екзамен з фахових дисциплін	8

V. Факультативні дисципліни

Назва навчальної дисципліни	Розподіл навчальних годин на тижнях за курсами і семестрами							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Іноземна мова					2	2	2	2
Фізичне виховання (спортивні сесії за напрямком)					2	2	2	2

V. ПЛАН НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Шифр за ОПП	НАЗВА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	Розподіл за семестрами				Кількість кредитів ЄКТС	Кількість годин						Розподіл годин на тиждень за курсами і семестрами															
		екзамени, семестр	залик, семестр	Навчальна практика	Курсова робота		загальний обсяг	аудиторних				Самостійна робота	I курс				II курс				III курс				IV курс			
								всього	у тому числі:				I семестр		II семестр		I семестр		II семестр		I семестр		II семестр		I семестр		II семестр	
									лекції	лабораторні	практичні, семінари		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1. обов'язкові компоненти освітньої програми																												
OK 01	Історія та культура України	1				3	90	30	14		16	60	2															
OK 02	Філософія	4				3	90	38	18		20	52									2							
OK 03	Українська мова	1				4	120	46			46	74	3															
OK 04	Іноземна мова	4	2			10	300	134			134	166	2	2	2	2	2											
OK 05	Анатомія людини з основами спортивної морфології	1				4	120	60	16		44	60	4															
OK 06	Фізіологія людини	5				3	90	36	12		24	54										3						
OK 07	Вікова фізіологія і валеологія	1				3	90	30	14		16	60	2															
OK 08	Управління у сфері фізичного виховання		2			5	150	54	18		36	96			3													
OK 09	Охорона праці з безпекою життєдіяльності	7				3	90	30	14		16	60														2		
OK 10	Інформаційно-комунікаційні технології	6				3	90	30	14		16	60										2						
OK 11	Педагогіка з навчальною практикою	6	5	5		9	270	96	26		70	174										3	4					
OK 12	Психологія	3				3	90	30	14		16	60				2												
OK 13	Фізіологія спорту	8				3	90	34	14		20	56															3	
OK 14	Долікарська медична допомога	8				3	90	34	10		24	56															3	
OK 15	Плавання з методикою викладання та навчальною практикою	5	4	4		6	180	88	18		70	92									4	1						
OK 16	Спортивні ігри з методикою викладання, навчальною практикою та курсовою роботою	2	3,4д	2	4	11	330	156	18		138	174			4	3	2											
OK 17	Легка атлетика з методикою викладання та навчальною практикою	3	1,2	2		11	330	144	14		130	186	2	3	4													
OK 18	Гімнастика з методикою викладання	3	1,2			11	330	162	14		148	168	3	4	3													
OK 19	Основи інклюзивної освіти	7				4	120	60	16		44	60														4		
OK 20	Спортивні споруди і обладнання	8				3	90	34	14		20	56															3	
OK 21	Теорія і методика фізичного виховання з курсовою роботою	8	6,7		8	10	300	138	42		96	162										3	4	3				
OK 22	Гігієна загальна і фізичних вправ	1				5	150	60	30		30	90	4															
OK 23	Історія фізичної культури і спорту	2				6	180	72	18		54	108			4													
OK 24	Вступ до спеціальності	1				3	90	30	14		16	60	2															
OK 25	Туризм та методика туристичної роботи	5	5			9	270	108	28		60	162										4	4					
OK 26	Біомеханіка	7				4	120	46	14		32	74														3		
OK 27	Спортивно-педагогічне вдосконалення	4				5	150	76	18		58	74									4							
OK 28	Аеробіка з методикою викладання	5				3	90	36	10		26	54										3						
OK 29	Спортивна боротьба з методикою викладання	2				6	180	72	36		36	108			4													
OK 30	Атлетична гімнастика з методикою викладання	5				3	90	30	14		16	60											2					
OK 31	Правоознавство	3				3	90	46	16		30	44										3						
OK 32	Біохімія спорту	3				3	90	46	16		30	44										3						
OK 33	Навчальна практика (туристичний похід)	6				3	90	40			40	50																
OK 34	Виробнича практика з фаху в дитячо-юнацьких спортивних школах та клубах за місцем проживання		бд			3	90					90																
OK 35	Виробнича практика (педагогічна)		вд			6	180					180																
OK 36	Атестація	8				3	90					90																
Усього за обов'язковою частиною						180,0	5400,0	2126,0	634,0		1592,0	3274,0	24,0	24,0	20,0	14,0	14,0	15,0	13,0	12,0								
2. ВИБІРКОВІ КОМПОНЕНТИ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ (вільний вибір: 60 кредитів)																												
Вільний вибір: 2 рік навчання 20 кредитів; 3 рік 18 кредитів; 4 рік 22 кредитів.																												
ВК 01	Футзал з методикою викладання		3			6	180	60	14		46	120			4													
ВК 02	Футбол з методикою викладання		3			6	180	60	14		46	120			4													
ВК 03	Основи масажу		4			6	180	76	18		58	104									4							
ВК 04	Основи науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури		4			6	180	76	18		58	104									4							
ВК 05	Організація та методика спортивно-масової роботи		4			4	120	58	18		40	62										3						
ВК 06	Сучасні фітнес технології		4			4	120	58	18		40	62										3						
ВК 07	Основи теорії здоров'я та здорового способу життя		4			4	120	58	18		40	62										3						
ВК 08	Адаптація та функціональні резерви учнів		4			4	120	58	18		40	62										3						
ВК 09	Фізичне виховання з учнями спеціальної медичної групи		5			4	120	48	12		36	72										4						
ВК 10	Фізкультурно-оздоровча діяльність у дошкільних закладах		5			4	120	48	12		36	72										4						
ВК 11	Спортивна анімація з різними групами населення		5			4	120	48	12		36	72										4						
ВК 12	Рухливі ігри і забави у фізичному вихованні		5			4	120	48	12		36	72										4						
ВК 13	Фізичне виховання учнів молодшого шкільного віку		6			6	180	60	20		40	120											4					
ВК 14	Фізичне виховання дітей дошкільного віку		6			6	180	60	20		40	120											4					

Додаток Б

Опитувальник «Мотивація навчання у закладах вищої освіти України»

(за методикою Т.І. Ільїної).

При створенні даної методики автор використала ряд інших відомих методик. У ній є три шкали: «придбання знань» (прагнення до придбання знань, допитливість); «оволодіння професією» (прагнення опанувати професійними знаннями й сформувати професійно важливі якості); «одержання диплома» (прагнення придбати диплом при формальному засвоєнні знань, прагнення до пошуку обхідних шляхів при складанні іспитів і заліків).

В опитувальник автор методики включила ряд фонових тверджень, які надалі не обробляються.

Інструкція

Відзначте вашу згоду знаком «+» або незгода - знаком «-» з нижченаведеними твердженнями.

Текст опитувальника

- 1.Краща атмосфера на занятті – атмосфера вільних висловлювань.
- 2.Звичайно я працюю з більшою напругою.
- 3.У мене рідко бувають головні болі після пережитих хвилювань і неприємностей.
- 4.Я самостійно вивчаю ряд предметів, на мою думку необхідних для моєї майбутньої професії.
- 5.Яке із властивих вам якостей ви над усе цінуєте? Напишіть відповідь поруч.
- 6.Я вважаю, що життя потрібно присвятити обраній професії.
- 7.Я зазнаю насолоду від розгляду на занятті важких проблем.
- 8.Я не бачу змісту в більшості робіт, які ми робимо у ЗВО.
- 9.Велике задоволення мені доставляє розповідь знайомим про мою майбутню професію.
- 10.Я досить середній студент, ніколи не буду цілком гарним, а тому

немає рації докладати зусиль, щоб стати краще.

11.Я вважаю, що в наш час не обов'язково мати вищу освіту.

12.Я твердо впевнений у правильності вибору професії.

13.Від яких із властивих вам якостей ви хотіли б позбутися? Напишіть відповідь поруч.

14.При зручному випадку я використаю на іспитах підсобні матеріали (конспекти, шпаргалки, записи, формули).

15.Самий чудовий час життя - студентські роки.

16.У мене надзвичайно неспокійний і переривчастий сон.

17.Я вважаю, що для повного оволодіння професією всі навчальні дисципліни потрібно вивчати однаково глибоко.

18.При можливості я надійшов би в інший ЗВО.

19.Я звичайно спочатку беруся за більше легкі завдання, а більше важкі залишаю на кінець.

20.Для мене було важко при виборі професії зупинитися на одній з них.

21.Я можу спокійно спати після будь-яких неприємностей.

22.Я твердо впевнений, що моя професія дасть мені моральне задоволення й матеріальний статок у житті.

23.Мені здається, що мої друзі здатні вчитися краще, ніж я.

24.Для мене дуже важливо мати диплом про вищу освіту.

25.З якихось практичних міркувань для мене це самий зручний ЗВО.

26.У мене досить сили волі, щоб учитися без нагадування адміністрації.

27.Життя для мене майже завжди пов'язана з надзвичайною напругою.

28.Іспити потрібно здавати, витрачаючи мінімум зусиль.

29.Є багато ЗВО, у яких я міг би вчитися з не меншим інтересом.

30.Яке із властивих вам якостей найбільше заважає вчитися? Напишіть відповідь поруч.

31.Я дуже захоплива людина, але всі мої захоплення так чи інакше пов'язані з майбутньою роботою.

32.Занепокоєння про іспит або роботу, що не виконана в строк, часто заважає мені спати.

33. Висока зарплата після закінчення ЗВО для мене не головне.

34. Мені потрібно бути в гарному настрої, щоб підтримати загальне рішення групи.

35. Я змушений був поступати до ЗВО, щоб зайняти бажане положення в суспільстві, уникнути служби в армії.

36. Я вчу матеріал, щоб стати професіоналом, а не для іспиту.

37. Мої батьки гарні професіонали, і я хочу бути на них схожим.

38. Для просування по службі мені необхідно мати вищу освіту.

39. Яке з ваших якостей допомагає вам учитися? Напишіть відповідь поруч.

40. Мені дуже важко примусити себе вивчати як треба дисципліни, що прямо не відносяться до моєї майбутньої спеціальності.

41. Мене досить тривожать можливі невдачі.

42. Найкраще я займаюся, коли мене періодично стимулюють, підстобують.

43. Мій вибір даного ЗВО остаточний.

44. Мої друзі мають вищу освіту, і я не хочу відстати від них.

45. Щоб переконати в чому-небудь групу, мені доводиться самому працювати дуже інтенсивно.

46. У мене звичайно рівний і гарний настрій.

47. Мене приваблює зручність, чистота, легкість майбутньої професії.

48. До вступу у ЗВО я давно цікавився цією професією, багато читав про неї.

49. Професія, що я одержую, найважливіша й перспективна.

50. Мої знання про цю професію були достатні для впевненого вибору даного ЗВО.

Обробка результатів. Ключ до опитувальника

Шкала «придбання знань» - за згоду («+») із твердженням по п. 4 проставляється 3,6 бали; по п. 17 - 3,6 бали; по п. 26 - 2,4 бали; за незгоду («-») із твердженням по п. 28 - 1,2 бали; по п. 42 - 1,8 бала. Максимум - 12,6 бала.

Шкала «оволодіння професією» - за згоду по п. 9 - 1 бал; по п. 31 - 2 бали; по п. 33 - 2 бали, по п. 43 - 3 бали; по п. 48 - 1 бал і по п. 49 - 1 бал. Максимум - 10 балів.

Шкала «одержання диплома» - за незгоду по п. 11 - 3,5 бали; за згода по п. 24 - 2,5 бали; по п. 35 - 1,5 бала; по п. 38 - 1,5 бала й по п. 44 - 1 бал. Максимум - 10 балів.

Питання по пп. 5, 13, 30, 39 є нейтральними до цілях опитувальника й в обробку не включаються.

Висновки

Перевага мотивів по перших двох шкалах свідчить про адекватний вибір професії й задоволеності нею

Додаток В
Методика визначення ціннісного ставлення
до краєзнавчої діяльності майбутніх учителів фізичної культури
(за А. Фідлером)

Шановний студенте!

Відповідаючи на кожен із 10 пунктів таблиці, Ви характеризуєте рівень Вашого ціннісного ставлення до краєзнавчої діяльності. Вияв кожного з тверджень буде виражений більше, якщо будь-яка позначка буде ближчою до правого або до лівого визначення в кожній парі.

		2	1	0	-1	-2	
1.	Умію проводити краєзнавчо-туристську діяльність, що урізноманітнює моє активне життя.						Не вмію проводити таку діяльність не думаю, що вона додасть емоційної насиченості моєму життю.
2.	Маю бажання використовувати інноваційні технології в майбутній професійній діяльності, зокрема в краєзнавчій, що сприятиме відсутності матеріальних труднощів.						Не маю бажання використовувати в майбутній професійній діяльності інноваційні технології, бо це не сприятиме матеріальному забезпеченню життя.
3.	Отримую суспільне визнання, емоційне задоволення, організовуючи краєзнавчу діяльність.						У мене відсутнє емоційне задоволення від краєзнавчої діяльності, тому що пошана оточення, колективу, товаришів мене не цікавить.
4.	Старанно готуюся до виконання краєзнавчої діяльності, використовую методичну літературу під час розв'язання пізнавальних і практичних завдань заради розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуального розвитку.						Рідко користуюся методичною літературою, оскільки маю належний рівень освіти.

Продовження додатку В

5.	Виконую постійну роботу над собою, працюю над фізичним і духовним удосконаленням, що є вкрай необхідним не лише в туристських походах, а й у будь-яких життєвих ситуаціях.					Не ускладнюю собі життя фізичними й моральними навантаженнями.
6.	Цікавлюсь, як виконати програмові завдання з краєзнавства й туризму, використовуючи інноваційні технології, що сприяє максимально повному застосуванню моїх можливостей і здібностей.					Не цікавлюся програмою з краєзнавства й туризму, завдання виконую лише за вказівками викладача.
7.	Зацікавлено вивчаю форми, методи краєзнавчої діяльності, оскільки так розвиваю охайність, життєрадісність, старанність, здатність діяти самостійно, рішуче; непримирненість до недоліків у собі й інших; розширюю знання, підвищую загальну культуру; відповідальність, відчуття обов'язку, посилюю вміння тримати своє слово.					Не ознайомлений із формами, методами краєзнавчої діяльності, бо ця робота не цікава й не сприяє розвитку особистісних якостей.
8.	Прагну, проходячи педагогічну практику, використовувати інноваційні технології в процесі краєзнавчої діяльності з учнями.					Не бажаю, проходячи педагогічну практику, використовувати інноваційні технології в процесі краєзнавчої діяльності з учнями.
9.	Маю бажання розширити знання й уміння з краєзнавства і туризму, бо в умовах туристського походу формується вміння логічно мислити, ухвалювати обдумані, раціональні рішення.					Не цікавлюся новими знаннями з краєзнавства й туризму.
10.	Планую вдосконалювати педагогічний процес у ЗОШ через компетентнісний підхід до краєзнавчої діяльності з учнями.					Не маю бажання вдосконалювати організацію краєзнавчої діяльності в ЗОШ на засадах компетентнісного підходу.

Дякуємо!

Додаток Д

Метод фокус-груп

Термін «фокус-група» є скороченою назвою «сфокусованого інтерв'ю», запропонованого Р. Мертоном, М. Фіске і П. Кендаллом у 1946 році. У наукових дослідженнях представники різних соціологічних шкіл по-різному трактували особливості цього методу. Однак стійкими залишаються окремі підходи й принципи.

Дослідження за допомогою методу фокус-груп включає чотири загальні елементи: залучення певної кількості респондентів, зібраних в одному місці; взаємодію учасників; обговорення певних проблем здійснюється модератором, який діє відповідно до цілей та завдань дослідження; опитування фокус-груп відбувається за сценарієм.

Оптимальна чисельність групи становила 8-10 студентів.

Тема дослідження – **«Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності»**.

Мета - дослідити думку майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності у процесі фахової підготовки.

Завдання експерименту передбачали: обговорення питань і тем у форматі вільних висловлень, визначення усвідомлених та неусвідомлених настанов, аналіз ефективності проходження табірних зборів, туристських походів, педагогічних практик.

На розгляд групи запропонували такі теми:

1. *Професійні якості сучасного вчителя фізичної культури.*
2. *Документація (ведення щоденників).*
3. *Викладання курсів краєзнавчого спрямування і проходження педагогічних практик.*
4. *Інноваційні технології й професійне зростання вчителя фізичної культури.*

Ці теми конкретизовані в таких запитаннях (*гайд*):

1. До блоку **«Професійні якості сучасного вчителя фізичної культури»**.

1. Чи є проблеми у вітчизняній системі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури?

2. Чому існує дисбаланс між суспільним запитом на висококваліфікованих вчителів та фактичним рівнем їхньої підготовки?

3. Яким, на Вашу думку, повинен бути сучасний вчитель?

4. Які професійно важливі якості сучасного вчителя є важливими в сучасних умовах?

5. Визначте, які якості майбутніх учителів фізичної культури найважливіші для здобувачів освіти (зазначити результати на розданих інструкціях).

2. До блоку «Документація (ведення щоденника практик)».

1. Чи узгоджені з сучасними вимогами компетентності майбутніх учителів фізичної культури, передбачені освітніми програмами підготовки в ЗВО?

2. Чи задовольняють чинні навчальні плани ЗВО вимоги до підготовки сучасного вчителя? Що потрібно змінювати, оновлювати (дисципліни, кількість кредитів)?

3. Яку роль відіграють дисципліни за вибором майбутніх учителів фізичної культури? Яким чином вони впливають на процес формування професійних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури?

4. Чи передбачені в навчальних планах дисципліни, що дають змогу ознайомитися з краєзнавчим аспектом?

3. До блоку «Викладання навчальних курсів і практика».

1. Чи залежить навчальна діяльність майбутніх учителів фізичної культури від умотивованості вибору професії?

2. Чи варто сьогодні проводити спортивний конкурс під час вступу в ЗВО України? Чому?

3. Чи зумовлюють пасивність студентів застарілі методи й прийоми навчання?

4. Які дисципліни циклу професійної підготовки є найважливішими для забезпечення якісного проведення правоохоронної діяльності?

5. Чи важливі в професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури знання з історії, географії, біології, педагогіки, психології, методики?

6. Чи потрібна майбутнім учителям фізичної культури інфо-медійна грамотність під час вивчення професійних навчальних дисциплін?

7. Чи виникає у Вас «боязнь» проходити педагогічну практику, туристичний збір? Чи добре Ви підготовлені? Яких компетентностей Вам не вистачає?

8. Чи впевнені Ви, що впровадження педагогічної практики позитивно вплине на професійне становлення та зростання молодого вчителя фізичної культури?

4. До блоку «Інноваційні технології та професійне зростання майбутніх учителів фізичної культури».

1. Чи всі науково-педагогічні працівники сьогодні готові до сприйняття й реалізації освітніх реформ в Україні?

2. Чи готові Ви до виконання ролі агента змін, покликаного змінити усталені підходи до викладання професійних дисциплін для майбутніх учителів фізичної культури?

3. Чому вважають, що інноваційна обізнаність майбутніх учителів фізичної культури є інструментом успішної педагогічної діяльності?

4. Яким чином можна забезпечити особистісний розвиток майбутніх учителів фізичної культури та отримання ними краєзнавчих знань?

Під час дискусії зібрано інформацію щодо зазначених тем та запитань.

Додаток Ж

ПРОГРАМА

авторського спецкурсу «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації краєзнавчої діяльності»

Сучасний учитель фізичної культури поряд із навчанням і вихованням учнів здійснює культурологічну, соціально-психологічну, розвивальну, дослідницьку функції, створює умови, що забезпечують освітній, фізичний і духовний розвиток учнів. Організаційні форми, що використовуються в краєзнавчій діяльності такі, як походи, подорожі, екскурсії, прогулянки відкривають широкі можливості громадянського й національного становлення особистості. Фахова досконалість вчителя характеризується рівнем компетентності, що визначає ефективність і результативність педагогічних дій.

Організація краєзнавчої діяльності майбутніх учителів фізичної культури у вищих закладах освіти є одним із чинників, що зумовлює поглиблене вивчення території рідного краю. Краєзнавча діяльність відрізняється найбільшим взаємозв'язком, оскільки охоплює всі можливі види діяльності в різних формах: пізнавальну, трудову, спортивну, дослідницьку, навчально-професійну, ігрову, естетичну, комунікативну тощо. Компетентнісний підхід у краєзнавчій діяльності спрямований на освітній процес для досягнення студентами результатів.

Метою спецкурсу є створення педагогічних умов для формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації краєзнавчої діяльності в закладах загальної середньої освіти. Викладання спецкурсу має формувати у студентів наукові знання про краєзнавство як науку, її цілі та завдання, ознайомити з надбаннями краєзнавчих традицій українського народу.

Завданнями спецкурсу є: засвоєння студентами краєзнавчих знань; уміння аналізувати й опрацьовувати інформацію, що була отримана під час

подорожей, мандрівок, екскурсій, змагань; формування навичок практичної краєзнавчої діяльності, роботи з науковою літературою та першоджерелами; уміння аналізувати й систематизувати отримані знання; виховання патріотизму, інтересу й поваги до минулого, культури та традицій; виховання дбайливого ставлення до природи, пам'яток історії та культури; здатність пропагувати надбання історії та культури рідного краю.

Очікувані результати навчання: уміння використовувати отримані знання та вміння під час проходження навчальних, педагогічних практик та табірних зборів; формувати готовність до краєзнавчої діяльності, краєзнавчу ерудицію та тезаурус; розвивати здатність до педагогічного осмислення краєзнавчих аспектів культурного і духовного розвитку особистості учня; формувати цілісну систему знань про природні, історичні, культурні процеси рідного краю.

У результаті вивчення спецкурсу студент повинен

знати: загальні закономірності розвитку краєзнавчої діяльності; сутність, структуру та її особливості, виховання та освіти у закладах загальної середньої освіти; основні напрями, принципи, методи, засоби і форми організації краєзнавчої діяльності; особливості краєзнавчої діяльності учителя; сучасні педагогічні технології організації краєзнавчої діяльності у школі.

вміти: організовувати спілкування з учнями; визначати дидактичні (навчальні, виховні, розвивальні) цілі краєзнавчої діяльності в школі; розвивати інтерес учнів до змісту краєзнавчого матеріалу; оптимально підбирати організаційні форми та методи краєзнавчої діяльності; складати розгорнутий план краєзнавчого заходу; творчо використовувати культурні та історичні надбання українського народу; володіти методами ретроспективного аналізу історичної, культурної спадщини, аналізувати кращі здобутки педагогічної мудрості українського народу.

Програма авторського спецкурсу розрахована на 90 год., 20 год. – лекційні, 24 год. –практичні, 46 год. –самостійна робота.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	самостійна
Всього	20	24	46
Модуль 1. Краєзнавство	10	14	16
1.1. Історія та сучасний стан вітчизняного краєзнавства.	1	1	1
1.2. Краєзнавчо-туристський потенціал України, рідного краю.	1	1	1
1.3. Розвиток краєзнавства і туризму в рідному краї.	1	1	3
1.4. Географічні особливості рідного краю.	1	1	1
1.5. Рельєф краю, його вивчення.	1	2	1
1.6. Води краю, краєзнавчі гідрологічні дослідження.	1	1	1
1.7. Ґрунти, рослинний і тваринний світ, ландшафти краю як об'єкти краєзнавчого вивчення.	-	2	1
1.9. Населення рідного краю, його краєзнавче вивчення.	1	1	2
1.10. Господарство рідного краю та його вивчення.	1	1	1
1.11. Пам'ятки природи, історії та культури. Вивчення та охорона пам'яток.	1	1	2
1.12. Форми краєзнавчої діяльності: бесіди, конференції, краєзнавчі експедиції, походи, екскурсії	1	1	2
Модуль 2. Туристська підготовка.	6	6	20
2.1. Краєзнавчо-туристські подорожі. Підготовка до краєзнавчо-туристської експедиції.	4	4	14
2.2. Орієнтування на місцевості. Топографічна підготовка.	2	2	6
Модуль 3. Фізична підготовка та безпека життєдіяльності.	4	4	10
3.1. Фізична підготовка	2	2	4
3.2. Правила санітарії та гігієни в краєзнавчо-туристській подорожі. Перша (долікарська) медична допомога.	2	2	6

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ

Сутність краєзнавства і туризму, їхній взаємозв'язок, освітнє значення. Організація краєзнавчої діяльності в навчальних закладах: історія та сучасний стан. Основні форми краєзнавчо-туристської діяльності. Система краєзнавчої діяльності з молоддю України, нормативне забезпечення.

Ознайомлення з навчальними та науковими виданнями, присвяченими організації краєзнавчо-туристської роботи в навчальних закладах. Екскурсія до станції юних туристів.

Уміння володіти педагогічними технологіями навчання та розуміти особливості їх застосування в освітньому процесі. На цьому етапі роботи формується прагнення до набуття знань, умінь і навичок із краєзнавства і туризму, розвиток інтересу та потреби в краєзнавчій діяльності; розуміння цінностей краєзнавчо-туристської діяльності та потреби в дослідницьких діях, що сформують здатність до професійного розвитку, зокрема до краєзнавчо-туристських досліджень; готовність студентів до активної професійної діяльності.

Модуль 1. Краєзнавство (40 год.)

1.1. Історія та сучасний стан вітчизняного краєзнавства.

Теоретична частина. Віхи розвитку вітчизняного краєзнавства. Визначні краєзнавці України. Діяльність Національної спілки краєзнавців України. Основні напрями вивчення рідного краю. Географічне краєзнавство, його спрямованість. Методи краєзнавчо-географічних досліджень.

Практична частина. Робота із сайтом Національної спілки краєзнавців України, сторінкою НСКУ в мережі «Facebook». Порівняння поглядів відомих діячів краєзнавства на сутність географічного краєзнавства.

Формування наукової компетентності, що виявляється в розумінні основ теоретичної та практичної краєзнавчо-туристської роботи. Ефективне використання можливостей мережі Інтернет та навичок теоретичних знань і практичних умінь у роботі; упорядкування вмій деталізувати краєзнавчий

матеріал під час різноманітних краєзнавчо-туристських завдань; уміння обирати оптимальні методи й методичні прийоми традиційних та інноваційних моделей навчання залежно від дидактичних і виховних завдань теми.

1.2. Краєзнавчо-туристський потенціал України, рідного краю.

Теоретична частина. Природні, природно-антропогенні, історико-культурні туристські ресурси України, рідного краю. Популярні райони краєзнавчо-туристських подорожей.

Практична частина. Ознайомлення з популярними краєзнавчо-туристськими об'єктами й маршрутами. Розроблення та презентація власних краєзнавчо-туристських маршрутів.

Уміння ефективно користуватися письмовими й усними засобами комунікації; уміння самостійно оволодівати знаннями та обирати способи дій; уміння презентувати свої досягнення через пізнавальні краєзнавчо-туристські завдання; уміння використовувати прийоми роботи з географічними картами, глобусом, підручниками, мультимедійними педагогічними засобами.

1.3. Розвиток краєзнавства і туризму в рідному краї.

Теоретична частина. Історія та сучасний стан краєзнавчо-туристського вивчення рідного краю. Видатні краєзнавці. Довідники, путівники, посібники та інша краєзнавчо-туристська література. Рекомендовані маршрути подорожей. Стан краєзнавчо-туристської роботи в навчальних закладах краю.

Практична частина. Зустріч із фахівцями з організації краєзнавчо-туристської роботи в навчальних закладах. Обговорення досягнень і перспектив розвитку краєзнавства й туризму.

Уміння творчо використовувати пізнавально-дослідницьку діяльність під час вивчення особливостей рідного краю; навички використовувати пізнання про рідний край як для особистісного розвитку, так і для подальшої професійної діяльності; уміння аналізувати за усталеними критеріями власну краєзнавчо-туристську діяльність і жителів рідного краю, фахівців із краєзнавчо-туристської роботи; вияв бажання творчо виконувати поставлені завдання.

1.4. Географічні особливості рідного краю .

Теоретична частина. Стисла фізико-географічна та економіко-географічна характеристика краю. Вияв особливостей краю для краєзнавчо-туристської діяльності.

Практична частина. Розроблення та презентація туристично привабливої «візитної картки» рідного краю.

Уміння самостійної підготовки та виконання конкретних завдань, уміння виконувати типові завдання краєзнавчо-туристської роботи, оцінювати результати своєї праці, здатність самостійно здобувати нові знання й уміння.

1.5. Геологічна будова краю, корисні копалини, їх вивчення (10 год.).

Теоретична частина. Основні етапи геологічної історії краю. Геологічна будова місцевості. Ендогенні й екзогенні процеси. Типові мінерали та гірські породи. Корисні копалини краю. Методика проведення найпростіших геологічних досліджень.

Практична частина. Робота з геологічною картою. Екскурсія до геологічного музею. Робота з колекціями гірських порід, корисних копалин. Опис місцевого відслонення. Вправляння у використанні інструментів для геологічних досліджень.

Формування системи знань про геологічну будову краю як об'єкта дослідження, використання різних взаємопов'язаних засобів навчання, що забезпечує її ефективність.

1.6. Рельєф краю, його вивчення (4 год.).

Теоретична частина. Характерні риси рельєфу рідного краю. Типові форми рельєфу, зображення їх на картах. Рельєфотвірні процеси. Взаємозв'язок рельєфу з іншими природними компонентами.

Практична частина. Характеристика рельєфу за топографічною картою.

Уміння усвідомлювати свою діяльність і практично її вдосконалювати

під час навчальної діяльності, використовувати прийоми навчання в дійсності.

1.7. Води краю, краєзнавчі гідрологічні дослідження (8 год.).

Теоретична частина. Води рідного краю. Прості методики дослідження річок, озер і штучних водойм. Ґрунтові та підземні води. Охорона вод.

Практична частина. Виготовлення простих інструментів для гідрологічних досліджень та вправлення в їх застосуванні. Вимірювання глибини, ширини, швидкості течії, обчислення витрати води річки.

Набуття знань із формування здатності студентів до актуалізу, інтегрування, застосування практичних знань, умінь, навичок і способів діяльності в конкретній життєвій або в навчальній проблемній ситуації, яка може статися під час плавання на річці, озері тощо.

1.8. Ґрунти, рослинний і тваринний світ, ландшафти свого краю як об'єкти краєзнавчого вивчення.

Теоретична частина. Типові ґрунти краю, чинники їх утворення. Вивчення будови і складу ґрунту. Причини деградації ґрунтів. Загальна характеристика рослинності краю. Типові рослинні угруповання. Методики краєзнавчого вивчення рослинності. Тваринний світ краю. Методики краєзнавчого вивчення тваринного світу. Фізико-географічне районування. Природна зона, до якої належить рідна область. Типові ландшафти краю, комплексні методики вивчення ландшафту. Природоохоронні об'єкти та території в рідному краї.

Практична частина. Аналіз тематичних карт. Опис ґрунтового розрізу, визначення структури ґрунту. Вправлення у визначенні місцевих рослин за гербарними зразками, фотографіями, у природі. Вправлення у визначенні місцевих тварин за слідами життєдіяльності. Ознайомлення з інструментами для вивчення ландшафтів. Екскурсія до лісництва, природничого музею.

Формування критичного мислення для аналізу, порівнювання та

оцінювання ґрунтів, рослинного й тваринного світу, набуття інформації та вміння пояснювати її об'єктивність чи необ'єктивність, визнавати і сприймати різні думки.

1.9. Населення рідного краю, його краєзнавче вивчення.

Теоретична частина. Історія заселення краю. Виникнення й розвиток основних населених пунктів. Суспільно-географічна характеристика сучасного населення краю. Напрями та методики краєзнавчого вивчення населення.

Практична частина. Аналіз тематичних карт. Екскурсія до краєзнавчого музею. Ознайомлення зі зразками учнівських дослідницьких робіт, присвячених вивченню населення краю.

Формування сукупності знань, умінь і позитивних якостей, що дають студентів зможу виконувати певні дії в межах конкретної території для виконання та розв'язання навчального завдання, ситуації.

1.10. Господарство рідного краю та його вивчення.

Теоретична частина. Історичні та географічні умови господарського розвитку рідного краю. Галузева характеристика господарства. Виробничі зв'язки. Найвідоміші бренди продукції краю. Напрями й методики краєзнавчого вивчення господарства.

Практична частина. Робота з тематичними картами та інтернет-ресурсами. Ознайомлення з місцевим виробництвом. Презентація місцевої продукції.

Уміння формувати здатності студентів орієнтуватися в історичному часі розвитку господарства краю, оскільки ця частина історії швидко оновлюється новою інформацією.

1.11. Пам'ятки природи, історії та культури. Вивчення й охорона пам'яток.

Теоретична частина. Класифікація пам'яток природи, історії та

культури. Найвідоміші пам'ятки рідного краю. Законодавство про охорону пам'яток природи, історії та культури. Екскурсія як форма краєзнавчо-туристської роботи.

Практична частина. Опрацювання переліку комплексних навчально-тематичних екскурсій з учнівською та студентською молоддю «Моя країна – Україна». Екскурсійне ознайомлення з пам'ятками історії та культури краю.

Формування здатності визнавати, визначати, поважати, цінувати, коректно ставитися до пам'яток і культури рідного краю; важливість доцільної та ефективної роботи не тільки студентів, а й територіальної громади. Проведення суспільно корисної діяльності.

1.12. Форми масової краєзнавчо-туристської роботи.

Усталені та інноваційні форми масової краєзнавчо-туристської роботи. Зльоти юних туристів-краєзнавців, активістів музеїв у навчальних закладах. Усеукраїнські краєзнавчі конференції учнівської молоді. Усеукраїнська краєзнавча експедиція «Моя Батьківщина – Україна», напрями краєзнавчих досліджень під час експедиції. Усеукраїнський конкурс на найкращу туристсько-краєзнавчу експедицію учнівської молоді з активним способом пересування «Мій рідний край». Опрацювання положень та умов проведення зльотів, конференцій, експедицій, конкурсів тощо. Ознайомлення з тематикою учнівських виступів на конференціях, найкращими експедиційними роботами.

Уміння вчитися, самостійно навчатися, застосувати ті самі навички самостійності в роботі, творчості, розвитку, житті. Компетенцією передбачений вибір студентами теми чи самостійної роботи, обраної викладачем.

Модуль 2. Туристська підготовка (32 год.)

2.1. Краєзнавчо-туристські подорожі. Підготовка до краєзнавчо-туристської експедиції .

Теоретична частина. Види туристських подорожей. Нормативна база

туристських подорожей студентської та учнівської молоді України. Документація краєзнавчо-туристської подорожі. Краєзнавчо-туристська експедиція як форма краєзнавчого дослідження. Методи дослідження. Ведення польового щоденника.

Практична частина. Аналіз чинних документів, які регламентують краєзнавчо-туристські подорожі студентської та учнівської молоді України. Формулювання мети й завдань літньої експедиції. Складання маршруту експедиції. Розподіл обов'язків між членами групи. Укладання переліку спорядження та обладнання. Складання кошторису експедиції.

Формування компетенції саморозвитку, що відображає готовність студента використовувати під час краєзнавчо-туристських подорожей систему набутих знань, умінь, навичок, здатність до самоорганізації в пізнавально-дослідницькій діяльності (уміння планувати, ставити мету, використовувати різноманітні методи польових досліджень).

2.2. Орієнтування на місцевості. Топографічна підготовка.

Теоретична частина. Орієнтування за місцевими природними об'єктами та явищами. Види компасів, поняття азимуту. Загальні відомості про спортивне орієнтування. Масштаби й умовні знаки спортивних карт.

Практична частина. Визначення сторін горизонту за місцевими ознаками. Робота з компасом. Рух за названим азимутом. Вправлення в читанні спортивної карти.

Формування навичок використовувати карту та за її допомогою пояснювати поставлені завдання, їхні причини, шляхи розв'язання; уміння орієнтуватися за картою в разі погіршення погодних умов; уміння діяти в умовах, що раптово ускладнилися.

2.3. Туристське спорядження.

Теоретична частина. Загальні вимоги до спорядження (невелика маса, надійність, компактність тощо). Види спорядження за призначенням. Групове й індивідуальне спорядження. Ремонт спорядження в польових умовах.

Практична частина. Ознайомлення з різним за функціями туристським спорядженням. Складання переліку спорядження для туристської подорожі. Укладання рюкзака.

Формування компетенції, що ґрунтована на виконанні завдань і провадженні діяльності. Уміння не тільки знати, а й використовувати під час туристської подорожі набуті знання, навички, способи та методи діяльності.

2.4. Туристський побут. Організація харчування в краєзнавчо-туристській подорожі.

Теоретична частина. Облаштування місць привалів і ночівель. Охорона природного середовища. Заготівля дров. Типи вогнищ, їхнє призначення. Вимоги протипожежної безпеки та безпеки життєдіяльності у використанні білуачних вогнищ. Вимоги до збалансованості харчування. Режим харчування. Типове меню. Добір, пакування, зберігання продуктів. Облік витрат продуктів. Використання дарів природи. Заходи для запобігання харчовим отруєнням.

Практична частина. Вправляння в розбитті наметів. Облаштування місця для вогнища. Розпалювання вогнищ різного типу. Приготування їжі в польових умовах.

Формування вміння адаптуватися, виживати, виходити зі скрутних ситуацій, проблем, позитивно співпрацювати з різними членами груп і команд, виконувати різноманітні ролі та функції в групі, виявляти власні ініціативи для підтримування особистісних взаємин з іншими.

Модуль 3. Фізична підготовка та безпека життєдіяльності (18 год.)

3.1. Фізична підготовка.

Теоретична частина. Параметри фізичної підготовки учасників краєзнавчо-туристських подорожей. Загальна та спеціальна фізична підготовка. Особливості тренувань юнаків і дівчат. Перевірка фізичного стану під час навантажень.

Практична частина. Розучування комплексів вправ на розвиток гнучкості, сили, витривалості. Спортивні ігри. Удосконалення техніки

плавання. Вправління в самоконтролі функціонального стану організму.

Вироблення передбачувальних якостей емоційно-вольової сфери людини: самостійність, колективізм, працелюбність, ініціативність, відповідальність. Здатність пристосовуватися до нових ситуацій.

3.2. Правила санітарії та гігієни в краєзнавчо-туристській подорожі. Перша (долікарська) медична допомога.

Теоретична частина. Особиста гігієна під час краєзнавчо-туристської подорожі. Гігієна одягу та взуття. Профілактика захворювань і травмувань під час подорожі. Перша допомога в разі травм і захворювань, що найчастіше трапляються під час краєзнавчо-туристських подорожей. Похідна аптечка.

Практична частина. Діагностування поширених захворювань за характерними ознаками. Накладання пов'язок, шин у разі різних типів травм. Транспортування потерпілого різними способами, виготовлення нош. Формування компетенцій, які виражаються через виховання свідомого ставлення до власної безпеки й оточення, поваги до людей; уміння цілісно та швидко ухвалювати необхідні рішення, діяти творчо. Здатність застосовувати знання на практиці.

Тестові завдання

1. Краєзнавство – це:
 - а) комплекс наукових дисциплін, різних за змістом та своїми методами дослідження, але таких, що ведуть до єдиної мети – наукового й усебічного пізнання краю;
 - б) різні за змістом та своїми методами дослідження наукові дисципліни, що ведуть до єдиної мети;
 - в) комплекс наукових дисциплін, однакових за змістом та своїми методами дослідження, що ведуть до єдиної мети;
 - г) комплекс наукових дисциплін, різних за змістом та своїми методами дослідження.
2. Які основні функції краєзнавства?
 - а) виховна, розважальна, навчальна;

- б) пізнавальна, наукова;
- в) пізнавальна, наукова, навчальна, виховна;
- г) наукова, навчальна;

3. Форма краєзнавчо-туристської роботи, що є засобом виявлення здібностей, інтересів та творчості учнів, – це:

- а) прогулянка; б) екскурсія; в) похід; г) змагання.

4. У якому році визнано, що краєзнавство – це метод синтетичного вивчення певної території за адміністративними, політичними чи за господарськими ознаками?

- а) 1913; б) 1920; в) 1926; г) 1930.

5. Коли відбувся Другий з'їзд Усеукраїнської спілки краєзнавців?

- а) 28 березня 1994 р.; б) 25 грудня 1996 р.;
- в) 15 вересня 1998 р.; г) 18 грудня 1999 р.

6. Де відбувся Другий з'їзд Всеукраїнської спілки краєзнавців?

- а) у Львові; б) у Харкові; в) у Києві; г) у Вінниці.

7. Зазначте, який напрям краєзнавчого вивчення рідного краю (за О. Браславською) зайвий?

- а) географічне краєзнавство; б) біологічне краєзнавство;
- в) етнографічне краєзнавство; г) геологічне краєзнавство.

8. Об'єктом туристсько-краєзнавчої діяльності є:

- а) навколишнє середовище;
- б) населення, господарство;
- в) рідний край та його історія;
- г) усі відповіді правильні.

9. Предметом краєзнавства є:

- а) природа; б) господарство; в) територія, етнічний простір;
- г) усі відповіді правильні.

10. Які існують принципи сучасної туристсько-краєзнавчої діяльності?

- а) ідейна спрямованість, науковість.

б) ідейна спрямованість, науковість, естетичність.

в) ідейна спрямованість, науковість, комплексність і систематичність, плановість та наступність.

г) ідейна спрямованість, науковість, комплексність і систематичність, естетичність, плановість та наступність.

11. Яка існує етапність у туристсько-краєзнавчій роботі?

а) підготовчий, завершальний.

б) підготовчий, польовий, дослідницький.

в) підготовчий, польовий, камеральний (завершальний).

г) усі відповіді правильні.

12. Які існують прийоми самостійної роботи з краєзнавчою літературою?

а) конспектування й цитування.

б) складання тез та анотування.

в) рецензування і складання довідки.

г) усі відповіді правильні.

13. Що розуміють під камеральним етапом туристсько-краєзнавчої роботи?

а) полягає в опрацюванні зібраних матеріалів, описі досліджуваного району, поповненні експозицій краєзнавчих музеїв, складанні звітності.

б) передбачає безпосереднє дослідження території рідного краю.

в) полягає у вивченні природних умов території та передбачає проведення туристичних подорожей.

г) починається з виготовлення карти досліджуваного району.

14. Організація й показ у школах, педагогічних кабінетах, позашкільних установах, будинках культури дитячої краєзнавчої творчості – це:

а) прогулянка; б) екскурсія; в) виставка; г) конкурс.

Додаток 3

Список публікацій здобувача

Наукові праці, що відображають основні наукові результати дисертації:

1. Kravets M. Peculiarities of the future physical education teachers training to the local activities. *Наукові записки: зб. наук. статей Національного педаг. ун-ту імені М. П. Драгоманова; упор. Л. Л. Макаренко. Серія: Педагогічні науки. 2019. Вип. СХХХХІІІ (143). С. 230-236.*

2. Кравець М. В., Розсоха А. П. Критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності. *Humanitarium. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.); Ніжин (Чернігів. обл.): Лисенко М. М., 2019. Т. 44. Вип. 2: Педагогіка. С. 161-172.*

3. Кравець М. В., Розсоха А. П. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. № 7 (91). С. 276-285.*

4. Кравець М. В. Модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності. *Humanitarium. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.), Ніжин (Чернігів. обл.): Лисенко М. М., 2019. Т. 45. Вип. 2: Педагогіка. С. 169-176.*

5. Кравець М. В. Краеведческая деятельность будущих учителей физической культуры: компетентностный подход. *Journal of Psihologie, Pedagogie specială, Asistența socială fondată de Facultatea de Psihologie și Psihopedagogie specială a Universității Pedagogice de Stat «Ion Creangă» din Chisinau. Republica Moldova, Chisinau, 2019. Vol. 54. Iss. 1. P. 129-137.*

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Кравець М. В. Професійна компетентність майбутніх учителів фізичної культури в організації краєзнавчої діяльності учнів засобами велотуризму. *Психолого-педагогічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців на компетентнісній основі: зб. наук. праць ІV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Переяслав-Хмельницький, 28 лютого 2017 р.);*

наук. ред. О. І. Шапран; уклад. Н. П. Онищенко, О. В. Плужник. [У 2 ч.]. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.): ФОП Домбровська Я. М., 2017. Ч. 1. С. 79-84.

7. Кравець М. В. Підготовка вчителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності. *Сучасна гуманітаристика*: зб. матеріалів I Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Переяслав-Хмельницький, 28 квітня 2017 р.). Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.), 2017. Вип. 1. С. 57-60.

8. Кравець М. В., Розсоха А. П. Екологічна зорієнтованість майбутніх учителів фізичної культури у підготовці до краєзнавчої діяльності. *Безпека життєдіяльності, екологія і охорона здоров'я дітей і молоді XXI сторіччя: сучасний стан, проблеми та перспективи*: зб. матеріалів VII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Переяслав-Хмельницький, 28-29 вересня 2017 р.). Переяслав-Хмельницький, 2017. С. 46-48.

Додаток 3 1

Апробація матеріалів дисертації

Основні положення і результати дослідження доповідалися та обговорювалися на міжнародних науково-практичних конференціях: «Безпека життєдіяльності і охорона здоров'я дітей і молоді XXI сторіччя: сучасний стан, проблеми та перспективи» (Переяслав, 24-25.09.2015 р., форма участі – очна), «Актуальні проблеми і перспективи розвитку фізичного виховання, спорту і туристсько-краєзнавчої роботи в закладах освіти» (Переяслав, 14.04.2016 р., форма участі – очна), «IV Морозівські педагогічні читання. Академічні свободи і автономія університету» (Київ, 15-16.04.2016 р., форма участі – заочна), «Безпека життєдіяльності і охорона здоров'я дітей і молоді XXI сторіччя: сучасний стан, проблеми та перспективи» (Переяслав, 28-29.09.2017 р., форма участі – очна), «Підготовка педагога XXI століття крізь призму ідей Василя Сухомлинського» (Переяслав, 22.05.2018 р., форма участі – очна), «V Морозівські педагогічні читання. Тьюторство як засіб інтернаціоналізації освітньо-наукового простору вищої школи» (Київ, 18-19.10.2018 р., форма участі – заочна), «Передові технології реалізації освітніх ініціатив» (Переяслав, 5.02.2019 р., форма участі – очна); Міжнародному науковому форумі «Освіта для миру» (Київ-Переяслав, 8-10.10.2019 р., форма участі – очна).

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені Григорія Сковороди»

08401, м. Переяслав-Хмельницький.

вул. Сухомлинського, 30.

тел.: (04567) 5-63-89

факс: 5-63-94

14.09.2020 № 396

На № _____ від _____

Ministry of Education and Science of Ukraine
STATE INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION
«PEREYASLAV-KHME LNYTSKY
HRYHORIY SKOVORODA
STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY»

30, Sukhomlynsky St.

Pereyaslav-Khmelnytsky

08401

tel.: (04567) 5-63-89

fax: 5-63-94

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Кравця Михайла Володимировича
за темою: «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої
діяльності на засадах компетентнісного підходу»
поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Запропоновану Кравцем М. В. модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу було впроваджено на лекційних і практичних заняттях студентів факультету фізичного виховання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» за спеціальністю 6.020303 Фізична культура у 2018-2019 н. р.

Реалізація розробленої М.В.Кравцем моделі забезпечила систематизацію теоретичних знань і практичних умінь щодо формування краєзнавчої компетентності майбутніх учителів фізичної культури, підтверджена ефективність запропонованої моделі – підвищення рівня готовності студентів до формування краєзнавчої компетентності, розвиток мотивації студентів до самосійного вдосконалення краєзнавчих знань, умінь та навичок.

Змістовий складник розробленої моделі реалізовано в межах викладання дисципліни «Організація краєзнавчо-туристської діяльності», а також дисциплін вільного вибору студента, під час педагогічної практики і туристичної роботи. У робочій навчальній програмі з «Організація краєзнавчо-туристської діяльності» передбачено перелік тем для самостійного опрацювання студентами. До основних особливостей організації краєзнавчої діяльності належить: поєднання традиційних форм і методів та сучасних педагогічних технологій навчання; формування пошукових умінь студентів самостійно здобувати й поглиблювати свої знання, застосовувати їх у навчальній і практичній діяльності.

Одержані результати впровадження дисертаційного дослідження Кравця М. В. дають підставу рекомендувати їх до використання у практиці професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Довідка видана для пред'явлення за місцем захисту дисертації.

Ректор

В.П.Коцур

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

імені М.П. ДРАГОМАНОВА

01601, м.Київ-30, вул. Пирогова, 9

Телефон 234-11-08

E-mail: rector@npu.edu.ua; код ЄДРПОУ 02125295

27.05.2020

№ *877*

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Кравця Михайла Володимировича

за темою: **«Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу»**

поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

На факультеті фізичного виховання, спорту і здоров'я Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за спеціальністю «Фізична культура» 2018-2020 н. р. проводилася апробація розробленої М.В.Кравцем моделі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

Теоретичні та практичні здобутки наукового дослідження М.В.Кравця, матеріали програми авторського спецкурсу «Підготовка майбутніх вчителів фізичної культури до організації краєзнавчої діяльності» використано для розширення змісту модулів лекційних курсів і проведення практичних занять з навчальної дисципліни «Організація краєзнавчо-туристської діяльності», «Теорія і методика фізичного виховання», «Теорія і методика спортивних ігор», що сприяло формуванню у студентів готовності до організації краєзнавчої діяльності.

Апробація результатів дисертаційного дослідження М.В. Кравця підтверджує їх теоретичну і практичну спрямованість, доводить доцільність подальшого їх запровадження в освітню сферу з метою підвищення якості підготовки майбутніх учителів фізичної культури, сприяє формуванню професійних компетентностей та особистісних якостей, які визначають їх готовність до професійної діяльності.

Проректор з наукової роботи

Декан
Факультеті фізичного виховання,
спорту і здоров'я

Г.М. Торбін

О.В.Тимошенко

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь, Запорізька область, Україна, 72312, тел. (0619) 44-04-64,
факс (0619) 44-03-60 E-mail: rectorat@mdpu.org.ua, www.mdpu.org.ua,
код ЄДРПОУ 02125237

Білогур А.С.

№ *437*

На № _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Кравця Михайла Володимировича
за темою: «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої
діяльності на засадах компетентнісного підходу»
за спеціальністю 13.00.04. – теорія та методика професійної освіти

Результати наукового пошуку аспіранта ДВНЗ «Переяслав-Хмельницького державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» на тему «**Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу**» впроваджено в освітній процес Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького упродовж 2018-2020 рр.

Апробація результатів дисертаційного дослідження підтверджує їх теоретичну і практичну спрямованість, доводить доцільність подальшого запровадження в освітню сферу з метою підвищення якості підготовки майбутніх учителів фізичної культури, сприяє набуттю студентами комплексу знань, умінь та особистісних якостей, які визначають їх готовність до краєзнавчої діяльності на засадах компетентнісного підходу.

М.В. Кравцем була запропонована модель професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності, яка забезпечила систематизацію теоретичних знань і практичних умінь щодо формування краєзнавчої компетентності. Ефективність педагогічних умов доведено результатами формувального експерименту: збільшилася кількість студентів із високим рівнем сформованості краєзнавчої компетентності в експериментальній групі, на 34%, під впливом запропонованих нововведень.

Результати впровадження матеріалів дисертаційного дослідження М.В. Кравця обговорено на засіданні кафедри теорії і методики фізичного виховання та спортивних дисциплін (протокол № 13 від 23.06.2020 р.), і отримали позитивну оцінку науковців.

Завідувач кафедри теорії і методики фізичного
виховання та спортивних дисциплін
Ректор

[Signature]
В.С. Білогур
А.М. Солоненко